

The Project Gutenberg eBook of Elegyes gyűjtések Magyarország és Erdély különböző részeiből, by László Arany and Pál Gyulai

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Elegyes gyűjtések Magyarország és Erdély különböző részeiből;

Editor: László Arany

Editor: Pál Gyulai

Release date: October 7, 2014 [EBook #47073]

Language: Hungarian

Credits: Produced by Albert László, Robert Mouris, Judit Bíró and the Hungarian Distributed Proofreading Team (<http://dphu.aladar.hu>) from page images generously made available by the Google Books Library Project

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ELEGYES GYŰJTÉSEK MAGYARORSZÁG ÉS ERDÉLY KÜLÖNBÖZŐ RÉSZEIBŐL; ***

Megjegyzések:

A tartalomjegyzék a [XI.](#) oldalon található.

Az eredeti képek elérhetők innen: <http://books.google.com/books?id=0GtUAAAaCAAJ>.

Facebook oldalunk: <http://www.facebook.com/PGHungarianTeam>.

MAGYAR NÉPKÖLTÉSI GYŰJTEMÉNY.

I.

MAGYAR NÉPKÖLTÉSI GYŰJTEMÉNY.

II.

UJ FOLYAM.

A KISFALUDY-TÁRSASÁG MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTIK ÉS KIADJÁK
ARANY LÁSZLÓ ÉS GYULAI PÁL.

I. KÖTET.

PEST.

AZ ATHENAEUM TULAJDONA.

1872.

**ELEGYES
GYÜJTÉSEK
MAGYARORSZÁG ÉS ERDÉLY
KÜLÖNBÖZŐ RÉSZEIBŐL.**

SZERKESZTETTÉK

ARANY LÁSZLÓ ÉS GYULAI PÁL

PEST,

AZ ATHENAEUM TULAJDONA.

1872.

Pest, 1872. Nyomatott az Athenaeum nyomdájában.

IV.

ELŐSZÓ.

V.

A Kisfaludy-társaság 1861-ben elhatározta, hogy magyar népköltési gyűjteményének új folyamát indítja meg és szerkesztésével megbizta az indítványozó tagot, Gyulai Pált. Felszólítás bocsáttatott szét a hirlapokban, mely a népköltészet barátjait gyűjtésre buzdította s némely, a gyűjtőktől eddig elhanyagolt műfajok iránti fogékonyságot igyekezett felkölteni. Számos gyűjtemény érkezett a társasághoz s már 1864-ben kiadható lett volna egy kötet, de kiadó nem találkozott, a társaság pedig csekély pénzereje miatt a kiadás költségeit nem fedezhette. Az anyag mind inkább szaporodván, 1867-ben Arany László tagját választotta a társaság szerkesztőtársnak. A szerkesztők úgy osztották meg egymás között a teendőket, hogy egyik, Gyulai Pál, a mysteriumokat, balladákat és dalokat szerkesztette és kísérte jegyzetekkel, a másik, Arany László pedig a meséket és mondákat, azonban az egészre nézve együttes felelőséget vállaltak. Végre 1871-ben az Athenaeum ajánlkozott két kötet kiadására, melyeket ezennel a közönség elé bocsátunk.

VI.

Ennyi röviden e gyűjtemény története, melynek érdeme leginkább a fáradhatlan gyűjtőket illeti, kiknek itt a Kisfaludy-társaság és az irodalom nevében hálás köszönetünket fejezzük ki. Nagy becsü közleményeiken kívül felhasználtunk mindent, a mit a hirlapok-, folyóiratok- és naptárakban elszórva találtunk és hiteles adalékoknak ítéltünk. Csak a Kriza közleményeihez nem nyultunk, tudván, hogy azok a »Vadrózsák« II-ik kötetének részei s csak egy pár oly darabot vettünk fel, melyeket ő maga küldött be gyűjteményünk számára.

A gyűjteményt némi tájékozó és felvilágosító jegyzetekkel kísértük, de ezek nem igénylik magoknak a teljességet. Fő dolog volt előttünk a beküldött anyag megválasztása és gondos kiadása; a kritikai magyarázatot úgy nyelvi, mint aesthetikai tekintetben nagy részt mellőztük, csak a legfőbb pontokra szoritkoztunk, s leginkább a változatok összehasonlításában igyekeztünk a lehető teljességre.

VII.

A tájszólások tekintetében az illető vidékek népi kiejtését mindenütt hiven visszaadni se szándékunk nem volt, se módunkban nem állott, mert a gyűjtők többnyire az irodalmi rendes helyes-írással írva küldték be gyűjteményeiket. Némely dalban és balladában itt-ott jelezve van ugyan egy-egy sajtáságos kiejtésű szó vagy egy-egy közép *e* (*é*) s mi ezeket a gyűjtők eredeti leírása szerint meg is tartottuk, de a nélkül, hogy a tájszólást az egész szövegben következetesen vissza akartuk volna adni.

Csak két mysteriumban, egy mesében és néhány balladában alkalmaztunk külön jegyeket a tájszólás hű és következetes kifejezésére. E jegyeket mindenütt hiven az illető közlő leírása szerint tartottuk meg, bár e miatt kénytelenek voltunk lemondani arról, hogy a használt jegyek egész kötetünkben egyformák és egyöntetűek legyenek; de tekintetbe véve azt, hogy az egyes hangokat a különböző vidékeken különböző árnyalattal ejtik ki, legcélszerűbbnek véltük szorosan azon jegyeket használni, melyekkel maga a közlő leghivebben vélte kifejezhetni az eredeti kiejtést.

VIII.

Ehhez képest az első mysteriumban Torkos Sándor eredeti közlése nyomán az *ä* jegyet használtuk, melyet ő maga következőleg magyaráz (Magyar nyelvészet, szerk. Hunfalvy Pál. Második évfolyam 403. lap) »*ä*-vel jegyzem a rövid széles hangú s az *a* alhangúnak megfelelő felhangot *p. e* szóban *keze, kási, val, vel* (val, väl) *nak, nek* (nak, näk): - *e*-vel pedig a rövid éles hangú közlő *e*-t mint *p. e* szóban: *memek, memmen*.«

A harmadik mysteriumban, szintén a közlő helyesírása szerint az egyszerű közép *e* *ê*-vel van jelölve, a lapos, nyújtott *e* *ê*-vel (például: kend, kê); az *l* vagy *r* kihagyása miatt megnyújtott és laposan ejtett hangzók pedig, csak a kihagyott betű helyére tett hiányjel által fejeztetnek ki (p: éjje', nappa', jó' esik, beszé'sz, fő').

Az ötödik számú mese közlője azonban igyekezett *e* lapos hangokat is kitüntetni s alkalmazá az *â*, *ê*, *ô*, *û* jeleket. Főleg azért látta ezt szükségesnek, mert a nagykörösi tájszólás a mássalhangzókat néha más esetekben is elhagyja, a nélkül, hogy a megelőző hangzót elnyujtáná. Például ezekben: na' csudálkozás; mö'meritötte; mö'tutta (nagy csudálkozás; mögmeritette; mögtudta) a hangzót épen nem nyujta, sőt ellenkezőleg pattantva ejtik oly formán, mintha így mondanák: nacscsudálkozás; mömmeritötte; möttudta.

Egypár balladában (8, 10, 32, 40, 54 számok) szintén a fentebb említett jegyeket használtuk s a sajátságos székelő *à* kifejezésére megtartottuk Kriza *à* jegyét, melylyel ő, mint maga magyarázza: »a következő *á* által okozott visszaható hang-attractiót« fejezi ki.

Végre még egy pár szavunk van a gyűjtőkhöz s a népköltészet minden barátjához. A Kisfaludy-társaság folyvást központja kíván maradni a gyűjtésnek s gyűjteményének ez új folyamát mind addig folytatja, a meddig közlésre érdemes anyagot talál. Ezért minden nagyobb és kisebb közleményt szívesen fogad ezután is, sőt, ha lehetséges, a dallamok pontos hangjegyeit is kéri, mert szándéka később egy tisztán zenészeti szempontból szerkesztett gyűjteményt is kiadni.

Ismételve felszólítunk mindenkit ez annyira fontos s úgy szólva nemzeti vállalat támogatására. A mi nyugati Európában kezd kivétel lenni, az nálunk még rendes dolog. Minden félrébb eső falu megannyi mese és dalfészek, minden pórfiu egy élő gyűjtemény. Még van idő a gyűjtésre, de nem lesz soká. A mint a könyv és lapirodalom nagyobb-nagyobb hódítást tesz a nép alsóbb rétegeiben, a szerint fog az élő hagyomány, monda, mese, sőt az eredeti népdal is mind gyérebb és apróbb szigetekre szorulni, lenézés és nevetség tárgya lenni. Amazok helyét józan ismeret, de féltő, hogy a költészetét bizonyos csinált s az irodalmi hangot affectáló modor foglalja el, épen úgy mint népzenénk már is sokat vesztett eredeti zamatjából. Mentsük meg a mit lehet.

Pest, 1872 febr. 20.

A szerkesztők.

TARTALOM.

Előszó	V-X
Karácsoni mysteriumok és vizkereszti játékok	1-134
Balladák és rokonneműek	135-240
Dalok:	241-358
Szerelmi dalok	243-280
Hazafiúi és katonadalok	281-298
Pusztai és pásztordalok	299-308
Bordalok és táncszók	309-324
Tréfás és gunydalok	325-332
Vegyes dalok	333-340
Dajkarimek, gyermekdalok s játékok	341-358
Mesék és mondák	359-512
Jegyzetek	513-607

Karácsoni mysteriumok és vizkereszti játékok

Csengeri	38
Csikszéki	109
Csomafáji	36
Csongrádi	29
Debreczeni	9
Göcseji	3
Helynélküli	102
Hódmező-vásárhelyi	131
Horgosi	50
Kikindai	96
Mindszenti	70
Nagy-bányai I.	58
Nagy-bányai II.	64
Orosházi (mysterium)	76
Orosházi (vizkereszti játék)	128
Szegedi	83
Székes-fehérvári	47

Balladák és rokonneműek.

A fonóban	214
A gerlicze	213
A gulyás szeretője	206
A halott völegény	207
A három árva	185
A hegyekhez elmegyek	237
A hegyi tolvaj	223
A honvédtüzér temetése	217
A kék inges huszár	234
A királyfi I-II.	153 - 157
Albert Jóska	238
A legszebb virág	182
A lovas legény	219
A menyasszony	217
A molnár inasa	185
Amott látod	190
Anyám, anyám	239
Anyám, édes anyám	240
A párjavesztett gerlicze	179
A pozsonyi kisasszony	232
A rab I-V.	191 - 194
A zsvány felesége	195
Az anya és leánya I-II.	198 - 199
Az áspis kigyó	189
Az ispánné leánya I-II.	203 - 204
Barcsai I-II.	149 - 151
Bács Jancsi	201
Bándi urfi	188
Beh sok falut	227
Bekő Ambrus	225
Bereg Náni	222
Biró szép Anna	176
Bogár Imre	221
Boriska	148
Búcsu	216
Csehó Pista	231
Czifra Jancsi	206
Este van már	234
Édes anyám kiment	236
Hajnal hasad	237
Halasi	226
Igács Ruzsi	196
Jár a korsó	213
Jó estét, édesem	205
Katonának vagyok	235
Kántor Teri	215
Kisebb töredékek I-II.	239 - 240
Kis Julia	183
Kómvives Kelemenné	174
Kuris Pista I-II.	208 - 210
Landorvári Dorka I-V.	162 - 172
Molnár Anna I-V.	137 - 148
Molnár Ferkó	220
Monusi Jánosné	233
Mózes és Julcsa	211
Nemes Sári	199
Pálbeli szép Antal I-II.	172 - 174
Perzsi	235
Petrás ur	214
Sárga ló	233
Sári Mária	210
Sebők Jani	236
Siroki erdőben	195
Sorozáskor	215
Szász Ferencz	224

XIII.

XIV.

Szép menyecske	238
Szilágyi és Hagymási I-II.	<u>158</u> -161
Szőcs Marcsa	<u>212</u>
Tamás Rózsi	200
Török Zsuzsi	<u>205</u>
Ugron János I-II.	<u>186</u> -188
Váradai nótája	<u>218</u>
Világszép Erzsók	<u>180</u>

Dalok.

XV.

A bakancsom el akarnám cserélni	<u>284</u>
A Csap-utczán végig, végig, végig	<u>267</u>
A csók titkos portéka	<u>257</u>
Addig iszom én egyedül	<u>311</u>
A deáknak a temploma a pincze	<u>310</u>
A ki ételt, italt adott	<u>349</u>
Alelujah	<u>344</u>
A mi cziczánk férjhez akar menni	<u>335</u>
Amott a hegyek lábánál	<u>262</u>
Amott látszik egy szép kerek erdő	<u>275</u>
A panyiti halastaóba	<u>331</u>
A pusztában fuj a szél	<u>257</u>
Arra alá a sikságon	<u>252</u>
Attól fél az édes anyám	<u>328</u>
Az én czizmám csikorgós	<u>268</u>
Az én galambomnak	<u>273</u>
Az én lovam pejki	<u>304</u>
Az én rózsám fehér háza	<u>270</u>
Azért, hogy én olyan szegény vagyok	<u>289</u>
Az ökör a földet I-II.	<u>333</u> -334
Ágas- bogas a diófa levele	<u>249</u>
Áll áll isten babája	<u>343</u>

Bánom, hogy megházasodtam	<u>338</u>
Biró fia vagyok	<u>335</u>
Bizserére, bizserére	<u>350</u>
Boldog az ember nyilván	<u>331</u>
Borul a káposzta, hajlik a levele	<u>259</u>
Bús az idő, bús vagyok én magam is	<u>246</u>
Búza, búza tiszta búzakalász	<u>260</u>
Bőrrel khereskedik a vén Áron	<u>328</u>

XVI.

Csicsija babája	<u>341</u>
Csiga-biga nyujtsd ki szarvad	<u>357</u>
Csipi csóka	<u>350</u>
Csöng, csöng gyűrű	<u>347</u>
Czángó magyar, czángó magyar	<u>298</u>
Czifra szűröm szegre van akasztva	<u>250</u>
Czinege-góga hol voltál	<u>357</u>
Cziróka	<u>343</u>

De szeretnék a Kossuth-tal beszélni	<u>288</u>
Disznó a mezőben annyit nem turkál	<u>271</u>

Eczem peczem pityfalára	<u>348</u>
Egész napon szépen legel a marhám	<u>304</u>
Egyedelem begyedelem	<u>345</u>
Egyedem begyedem	<u>345</u>
Egyetem begyetem bütymöcske	<u>355</u>
Egyetem begyetem bütymójáró	<u>355</u>
Egy megérett a megy	<u>344</u>
Egy se betyár ki gyalog jár	<u>303</u>
Egyszer egy időben	<u>349</u>
Egyszer volt egy ember	<u>344</u>
Egyszer volt egy ember, felmászott a fára	<u>348</u>
Elbusulom én magamat	<u>253</u>
Elég nekünk egy csónak	<u>261</u>
Elindulék a hazámból	<u>293</u>
Elmennék én te hozzátok egy este	<u>264</u>
Elment az én uram Pestre	<u>330</u>
Elmentem én a vásárra	<u>331</u>

Első, első, legelső	290	
Elvirult má az én kincsem	279	
Ennek a kis lánynak	263	XVII.
Erdő, erdő de magas vagy I-II.	244-245	
Esik eső a fenyvesen	244	
Esik eső nagy sár van az utcán	292	
Esküvőre kéne menni Szegedre	307	
Este este este akar lenni	289	
Este későn ne járj hozzám	270	
Estve jött a parancsolat	294	
Ez a kis lány, ez a kis lány	327	
Ez az én szeretőm	272	
Ez elment nyulászni	352	
Ez elment vadászni	342	
Édes anyám, adjon isten jó estét	266	
Édes anyám, édes anyám	283	
Éjszak felől fujdogál a szellő	301	
Éni-péni jupiténi	355	
Én lefekszem én ágyamba	349	
Fakó lovam föl van kantározva	275	
Fakó paripámon járok	301	
Falu végén egy kis ház	345	
Fehér liliomszál	352	
Fekete szem, piros orcza	269	
Felmotóláltam a	279	
Fene ember a hevesi viczispán	338	
Félre bánat bú	313	
Fényes csillag van az égen	273	
Fogtam én egy szúnyogot	347	
Fölteszem a csákómat a fejemre	287	
Galicziát kisépérték	339	
Gara megyen garafára	355	
Gyertek haza ludjaim	346	
Gyorsan menjünk a faluban	341	XVIII.
Gyűjtik a csordákat	307	
Ha bort iszom, jó kedvem van tőle	311	
Ha felülök szürke paripámra	294	
Haj a német levágja a hajamat	283	
Haj istenem, add megérnem	277	
Haragszik a gazda	311	
Hazudsz, haza futsz	348	
Három alma meg egy fél	249	
Három csillag van az égen egy sorba	261	
Három fehér kendőt veszek	250	
Hej édes magyarom, magyarom	281	
Hej ha nekem száz forintom volna	256	
Hinna barinna	341	
Hol jártál báránkám	356	
Hova tegyem a sapkát	343	
Hova visz ez az ut	259	
Hová hová barna legény	329	
Hull immár a fa levele	276	
Huzd ki cigány azt a nótát	312	
Igyunk a ki angyala van	312	
Itt van már a kolera	315	
Jaj de szennyes a kendője	254	
Jere hozzám kincsem, galambom	266	
Jobb a papné, mint a pap	348	
Jövel Jézus	349	
Juhász vagyok, busan őrzöm a nyáját	300	
Kerek ez a zsemlye	271	
Kering kering orsó	351	
Kezemben van már az uti levelem	310	
Kék a kötőm kerületi	256	XIX.
Két petrencze, három kalangya	309	
Kidúlt a fa mandulástól	248	
Kimegyünk exerczirozni	285	
Kinek nincsen krinolinos szoknyája	325	
Kis szekeres, nagy szekeres	313	
Kisütött a nap sugára	296	

Kiverem a lovam a rétre	305
Kossuth Lajos a Bakonyban	292
Kossuth Lajos azt izente	289
Kossuth Lajos édes apám	296
Kossuth Lajos hires komendáns	292
Kossuth Lajos íródeák	296
Könyeimnek záporából tenger lett	282
Könnyü a németnek	283
Kukoriczának állott a muszka	326
Lassan lassan édes lovam, ne nagyon	302
Látom az életem	303
Leányom, leányom	336
Levele jött egy asszonynak	330
Majd elmegyünk messzire	291
Már Izsákon sok az ifiasszony	327
Már minálunk kis kalapot viselnek	339
Már minálunk megismerni úgy lehet	325
Megégett a nagy-abonyi kis bolt	260
Megirták a guzsalyomat	278
Meg van írva historjába	336
Megy a hal lefelé	265
Megy honvédnek, megy huszárnak	282
Még azt mondja az anyám	262
Még azt mondja az osztrák	295
Mi az oka, hogy a Tisza befagyott	272
Mi az oka, hogy megvettél	252
Miért ragyog a sok csillag az égen	258
Mi fehérlik ott a sikon távolba	333
Mikor megyek az oltárhoz esküdni	335
Mikor visznek Olmücz felé	297
Minden felől harczi nótát fuj a szél	294
Mindig hordják a regrutát	291
Mit ás kend	353
Mit játszunk lányok	351
Mi zörög az úton	357
Monostori határon	268
Most jöttem a tetétleni pusztáról	299
Nagy-Abonyban csak két torony látszik	284
Nagy-Abonyban dobos vagyok	286
Nagy-Váradra kén menni	328
Nem bánom én kedves rózsám	253
Ne menj el idegen földre	276
Ne menj el rózsám egy hétig	277
Ne menj el szívem Szilágyba	274
Nem hitted, hogy katona vagyok én	293
Nem szánt vét az égi madár	291
Nem szeretek én már ezután	259
Ne szeresd galambom	245
Nem vagy legény, nem vagy	248
Nem vagyok én adós	247
Nem vagyok én kapitán	300
Nézz rózsám a szemembe	251
Nincsen feleségem, de majd lesz	251
Nincsen olyan csárda mint a nánai	265
Nincs jobb élet a juhásznál	306
Nincs szebb virág a leánynál	337
Nyárban esik nyárban	246
Oh ne mondj engem rózsádnak	255
Önkénytesen álltam a zászló alá	288
Öt harang	356
Özvegy asszony lánya vagyok	339
Pad alatt, pad alatt egy kis ház	354
Pajtás mig lever	313
Panni néni soh'sem ett olyan jót	302
Pap vagyok	346
Prága alatt van egy szép uj temető	284
Répa retek mogyoró	347
Rongyos a kend háza vége	329
Sárga csikó sárga csikó sárga	263

XX.

XXI.

Sárga csikóm réz patkóra	265
Seregek ura	347
Sétáljunk sétáljunk	350
Sirhat az az édes anya	288
Süss fel nap	356
Süti süti pogácsát	342
Szabad a madárnak ágról ágra szállni	269
Szag szag szag	337
Szárnya szárnya szárnya a madárnak	286
Száz szónak is egy a vége	309
Szenyes az én ingem	297
Szeretőmet vettem én meg	243
Széles az én kedvem ma	315
Széna széna széna terem	264
Szép állat az őz a gyors futásban	337
Szita szita szűrő szita	350
Szolnok alatt folyik el a Tisza	262
Szól az ágyu jön a halál	290
Szól a világ mit hajtok rá	243
Szomorú az állapotom	247
Szomszéd asszony szép leánya	253
Táncszók	316-321
Táni baba táni	343
Téli nyári piros alma	258
Tizet ütött már az óra	340
Túl a Tiszán a Dunán meg innen	299
Tulsó soron megy egy legény	336
Uj hirt hallék	356
Van-e kendnek szép lyánya	353
Van már kis szék	326
Verje meg az isten	255
Világos az én kis kötőm	257
Zavaros a Tisza vize, nem tiszta	306
Zug az erdő, zug a mező	282

XXII.

Mesék és mondák.

A béka komája. VII.	429
A cigány az égben és pokolban. III.	383
Adj isten egészségére. XVII.	480
A halhatatlanságra vágyó királyfi. I.	361
A három arkangyal. XIX.	490
A kaczor király. VIII.	433
A kalász eredete. XXI.	493
A kis kakas gyémánt félkrajczárja. X.	443
A kis kakas kiturta a fővényt. IX.	438
A róka, a medve és a szegény ember. XIV.	470
A szegény asszony szive. XVIII.	488
A szürke ló. XV.	474
A teins ur, és Jancsi kocsis. XI.	447
A Tisza eredete. XXII.	494
A vadgalamb, és a szarka. XX.	492
Az angyalbárányok. II.	376
Az aranyszakálu ember. V.	404
Az egyszeri gyerek. XIII. (1-4)	459
Az okos leány. XVI.	478
Félig nyuzott bakkecske. XII.	453
Hevá lett a bárány mája? IV.	397
Ilók és Mihók. VI.	422
Krisztus mondák. XXIV-XXXIV.	496
Miért lett számár, a számár. XXIII.	495

XXIII.

KARÁCSONYI MYSTERIUMOK ÉS VIZKERESZTI JÁTÉKOK.

XXIV.
-1-

1.

A „Magyar Nyelvészet“ közlése szerint.

AZ ANGYAL

(„Betlehemét“ az asztalra helyezvén, cseppet és énekel):

Mennyből az angyal
Legyütt hozzátok
Pásztorok, pásztorok!
Hogy Bötlähämbä
Siätve mennyi
Lássatok, lássatok.
Az istän fija
A' ki szülätett
Jászolba', jászolba'
Barmok közt fákszik,
Jászolba' nyugszik
Szänt fija, szänt fija.
Mällätte vagyon
Az ides annya
Mária, Mária;
Ű liszen näktek
Füő patronátok
Valuóba', valuóba'.

A KATONA

(*belép haragosan, a közönséghez*).

Áll fiére te vasfogu banya, ne nizz úgy mint ä vas vella, talán fogaid csikorognak ä ríg äljtett vadra? - Ne nizz te sárkányfülü kofa, hanem gyüjjön bā ä' gazda, märt gyünnäk ä' pásztorok, a kik nekünk új hirt mondanak. Märt nem gyüttünk mink titekät níznyi, hanem Bötlähämet üöríznyi, - az angyaltul küldättünk, hogy azt megüörizzek.

-4-

ELSŐ PÁSZTOR (*jő.*)

Szalannás juó ästiét ä házi gazdának. Ime! hol vagyok, älväszttäm pajtásomat, azt gyüttem käräsnyi, dā minäkälüöttö föltalálom, füőhajtom kulacsomat, megkuostulom dicsüő somlai boromat (*iszik.*)

MÁSODIK PÁSZTOR (*jő.*)

Töpörtüős juó ästiét ä' ház urának! Látom pajtás, te csak hajtogatod üres kulacsodat, dā nem várod meg kädväs pajtásodat. Tudod ién hegyäkät, vüögyäkät járvo kärästäläk, miég megtalälalak, nem tunnäl-e hirt mondanyi arrul ä megörägedett üös atyánkru?

ELSŐ PÁSZTOR.

Dā bion tudok, oda kü pällüli¹⁾ päníszes szakállát, sírva hajtogattya üres kulacscsát.

ANGYAL, KATONA, KÉT PÁSZTOR (*énekelnek.*)

Juó napot Mária,
Istännäk szänt annya,
Märt üdvössiget szültiél
Jiézus annyává lettiél,
Äldott vagy, boldog vagy!
Mi is dicsirätet mongyunk ü néki?
Mit adgyunk hát néki?
Ajándiékot kiki,
Hogy kédvit találhassuk,
Kis Jiézust mégláthassuk,
Egy báránt, egy sajtót -
Illen szegíny pásztoroktól ölig lesz
Talán miég az aranynál is többöt tesz!

-5-

ELSŐ PÁSZTOR.

Äj pajtás, pajtás, már kiläncz, tíz uóra fälié jár äz idüő, juó vuóna az ijeli nyugalom.

(*A két pásztor erre lefekszik a földre és horkolva alszik.*)

AZ ANGYAL (*énekl.*)

Gloria, gloria, gloria, in excelsis Deo!
Surgyite (surgite) pastores!

PÁSZTOROK *(álmosan.)*

Ide bion ne szurgy, már' visszaszurlak!

ANGYAL.

In Bötlihäm fugite, Jesum natum salutando cantate!

PÁSZTOROK *(álmosan.)*

Nincs näkünk gantárta valúó päniszes pinzünk²⁾.

KATONA *(énekel.)*

Käljätäk föl pásztorok, pásztorok,
Ime nagy csudát láttok,
Hol angyalok inekúnek,
Glóriákat kiáttanak,
Bötlihämbä siässünk, siässünk
Ale-alelujah!

A KÉT PÁSZTOR *(énekel.)*

-6-

Bár csak elüőbb fölíbrättäm vuóna,
Dä lásd pajtás mast állottam tapra.

(Felállanak és tánczolnak.)

Má' ríg csöndút ä' fülämbä
Az angyal mondáso,
Hogy kis Jiézus szülätett
Rongyos istálluóba.
Oda mennyi vagyon bátorságom,
Rämillem hó' kis Jiézust meglátom.
Gyärä pajtás mennyünk äl,
Te is lehätsz társom,
Véläm van juó dudásom
Má' rígi bujtárom.

KATONA.

Aj pajtás, pajtás, álom-e vaj látás, a mikät hallottam, nyilván csodálkoztam, a na' filälem miá
nem magyarázhatom!

KORIDON *(kivülről.)*

Pásztorok, pásztorok! mit csäläkettätek,
Hó' juhaitokrul megfälädkeztätek?

PÁSZTOROK *(éneklük.)*

Mi bion nem fílünk,
Kár nélkül ällünk.

KORIDON *(kivül énekel.)*

Hallátok? uj hirt mondok,
Pásztor barátim! na' dolgok
A jászolná' törtíninäk,
Hol angyalok ínekinäk;
Tán füő pásztor szülätett,
Istän bárányává lett.

-7-

PÁSZTOROK.

A bün iés a szärätät Illänekät älkövät.

KORIDON *(benyitja az ajtót és beesik.)*

Itt is älästäm hát az ajtuó tapába?!³⁾ Husos, kuóbászos juó ästiét a házi gazdának; látom, kädväs pajtásim, ti megvattok?

KATONA.

Mi megvagyunk, hát te vín Koridon hová indútá'? talán az angyaltul intést vettiél s välünk akarsz gyünni. Dä te vín Koridon tudsz-e imádkozni?

KORIDON.

Tuók biz' ién päräczet porczogatnyi, meg egy juó kulacs somlai bort föhajtanyi, ha nem hiszitek, tegyítek meg vélem azt a pruóbát, maj' äljáróm kädvämre azt a dudás nuotát, szilläl szuórom rúlam äzt ä szüörös bundát. Vaj inkább ä hälett mongyunk a házi gazdának egy szíp víg nuotát.

MIND (*énekelnek.*)

Pásztor társim, mit hallottam
Igaz-e, valuó-e?
Gyärtek väläm Bötlihämbä
Kérdezzek, úvvan-e?
Hogy egy szúz az éjtszakán
Fiacskát szúlt a sziénán;
János, Palkuó, Bänczä, Istuók
Juhászok, bujtárok,
Zárgyátok bä na' szaporán
Az aklot, pajtások.
Mizäs, mákos, turuós läpint
Siässätek sütnyi,
Hogy ha vélünk Bötlihämbä
Älakartok gyünnyi.
Palkuó, tüötsd meg kulacsodat
Fris tiéjjäl, idessäl,
Hó' ne mennyünk annyi füödrä
Üräsän, üräsän.

-8-

Elsüöbä is a kis Jiézust älgjuk siätsiéggäl,
Täjät, mizät adgyunk näki kädväs idessiggäl.
Nosza tehát vigadgyunk, vigadgyunk.
Vig örömöt kiältsunk,
Tälläs szivväl lilekkäl
Uranksó' folamodjunk.
Mennyországba jer pajtás, jer pajtás,
Ottan leszen juó tartás,
Sör, bor mint tänger,
Ott ihatik az ämber,
Egyik angyal trombitäl, trombitäl,
A második furugläl,
A harmadik tánczot jár,
Nosza tehát indullunk, indullunk,
Hogy Bötlihämbä älgjussunk.
Dicsirtässük az ur Jiézus Kristus!
Mindörökké. Amen! - (*Mind el.*)

(Torkos Sándor gyüjt. Göcsej.)

2.

-9-

(*A játszó személyek: három angyal, hosszú fehér ingben, mely szalaggal föl van diszitve, és egy püspöki sapka; egy katona, kinek neve itt Heródes, szép magyar huszár-öltözetben; négy pásztor, kifordított bundában, bojhos sapkával bundarabból s bottal. Az öreg, csepüből készült szakállat és bajuszt visel.*)

A Betlehem egy két tornyu, papirból vagy vászonból készült és festők által kiczifrázott ház. Ez többféle.

A jelmezeknél arra törekednek, hogy minél czifrább legyen.

A személyzet megáll a pitvarban a Betlehemmel együtt, Heródes kopogtat s egy angyal bemegy.)

HERÓDES.

A király Krisztusnak megjelenéséről,
E világra való szent születéséről,
Bűnös emberekhez eljövételéről
Illik hát mindnyájan értekeznünk erről.
Mert született Krisztus, e világnak ura,
Kinek e városban nem vala hajléka,
Sem fris palotája, sem királyi háza,
E világmód szerint, nem vala nyugvása,
Kinek az ő vállán nagy uraság vagyon,
Fejedelemségre hatalma ily nagyon.
Elérkezett hozzánk, hogy megszabadítson
Bűnös rabságunkból, hogy minket megváltson.
Sírjál, oh hát sírjál Sionnak leánya,
Mert jászolban fekszik az isten báránya.
Siralmas szemeit a Krisztusra hányja,
Ha nem soká lészünk véle is így szemben,
Felviszen magával végre az egekben.
Szívesen kívánom.

-10-

ANGYAL.

Mostani bátor beszédünkről bocsánatot kérünk,
A nagy nemes Betlehemmel tisztességet tészünk,
Kérjük alásan, ha terhökre nem lészünk.

(Ha megengedettett a bemenetel, ezek kimennek s mindnyájan énekelnek kívül:)

Örömet hirdetek nektek
Minden nemzetnek,
Mert született Betlehembe'
Egy kis gyermekcse,
Jászolban, pólában.
A' barmok közt, oh de fázik!
A jászolban szénán nyugszik,
Édes Jézusunk, kedves Megváltónk,
Édes Jézusunk, kedves Megváltónk.

*(Két angyal beviszi a Betlehemet; egy angyal és Heródes kíséri. A szoba közepére egy székre
leteszik s mindkét végénél kettő áll; énekelnek:)*

Kis Jézus! ki értünk születéll,
Jászolban szúró szénán lettél!
Betlehem! élet forrása!
Dávid királynak városa,
Im Betlehem, kis Betlehem
Pastores regis angyalóra,
Natus es kívül, natus nobis cantas,
Im Betlehem! kis Betlehem!

-11-

ELSŐ JUHÁSZ (jó.)

Békeség tinektek, kedves jó barátim! talán Betlehemben utam tévesztettem; a kosok és kecskék mind eltévelyedtek. Mindaddig kolompolom az ajtót, míg Iván társam, jó pajtásom, új hírt nem hoz nékem. *(Úti az ajtót.)* Hű! ki vagy? ki!

MÁSODIK JUHÁSZ (jó.)

Jó szerencsét Fedor pajtás! micsoda búbánat emészti szivedet? talán a múlt éjjel juhaid eltévelyedtek?

ELSŐ JUHÁSZ.

E mai napon sem mondtál annál igazabbat; hanem mindaddig kolompolom az ajtót, míg Iván társam, jó pajtásom, új hírt nem hoz nékem. *(Úti az ajtót.)* Hű! ki vagy? ki?

HARMADIK JUHÁSZ (jó.)

Andrána! kedves jó barátim, talán nem is tudjátok, merre jártam a tegnapi napon az öreggel?

MÁSODIK JUHÁSZ.

Merre?

HARMADIK JUHÁSZ.

Nem csára, nem balra, hanem arra, a merre az ó-testamentomi bornak egy pénzen mérik itczéjét; hanem nem szánom bánom torkunkat, vegyük elő kulacsunkat, ülünk le és vigadjunk.

-12-

MINDHÁROM JUHÁSZ

(a padozathoz verdesi botját, egyszerre vontatva mondják):

Egészséggel Sándor pajtás; oly erős légy, mint Nagy Sándor; duj, duj, duj.

MÁSODIK JUHÁSZ.

Hát az öreg hol maradt?

HARMADIK JUHÁSZ.

Az öreg, az ő öregségének miatta, nem tudott utánam tetyegni, tötyögni, a nagy hófúvásokban fennakadozván, hanem mégis majd megpróbálom, egy füttyentésemre, vagy egy kocczantásomra, bejön-e vagy sem? *(Úti az ajtót.)* Hűj! ki vagy? ki?

ÖREG JUHÁSZ

(jó, meggörnyedve, reszketve; ha tisztességes uri háznál vannak, ezzel megy be.)

Dicsértessék az ur Jézus Krisztus! áldott legyen az égnek királya! hipp! hopp! hol veszem én itt magamat, hol hordom fáradt lábaimat? hegyeket, völgyeket bejártam, pásztortársaimtól is elmaradtam; hanem azért is rákezdem keserves nótámat, hogy feltalálnám pásztor-pajtásimat. Hanem adjátok ide azt a lágy harapást, hadd harapjak egy keményet *(itt a fogát rá csettegteti)*. Oh be keményet haraptam, kitört a fogam, adjátok ide azt a kulacsot, hadd engeszteljem ki a fogam ágyékát. *(Egy juhász átadja, s az öreg a fenekét megszívja.)* Ezen átkozott hideg befagyaltta, tegyétek az asztalra, majd kiengeszteli a háznak gazdája. *(Oda tesz s némely helyen megtöltik borral.)*

(Ha közönséges háznál vannak, akkor ezt az öreg elhagyja, és itt kezdi):

-13-

Juj! nem fagy idekint, nem, csak csikorog; ti disztelen kutyák! idebenn zesztok és zisztok, dorbézoltok; az öreg Matyus apátokról keveset gondoltok; kapnátok fel a sós vajjas alját, mikor legmelegebb!

HARMADIK JUHÁSZ.

Tyhú! be disznó ember kend öreg apám!

ÖREG JUHÁSZ.

De ha kapom ezt a juhteringettét, úgy közzétek verek, mint hajdan szélylyelvert az isten a zsidó nemzet közt.

HARMADIK JUHÁSZ.

Laskodj kása, ne pötyögj!

ÖREG JUHÁSZ.

Hogy ne boszankodnék! gondolják meg a tekintetes urak; mikor másfél-száz bárányomnak csak a gyapja maradt!

HARMADIK JUHÁSZ.

Nem volt az anyyi, öreg!

ÖREG JUHÁSZ.

Ugyan hát mennyi volt, te kutyafejű fiam?

HARMADIK JUHÁSZ.

Nem volt több tizenötnél.

ÖREG JUHÁSZ.

Oh ne tréfálj velem; a guta is majd megüt mérgemben! Mégis több volt az, gyönyörű gyermekeim.

HARMADIK JUHÁSZ.

Nem volt több tíznél.

-14-

ÖREG JUHÁSZ.

Oh ne tréfálj velem, a guta is járja a nadrágom fenekét. Még is több volt az, gyermekeim.

HARMADIK JUHÁSZ.

Nem volt több ötnél.

ÖREG JUHÁSZ.

Oh, ne tréfálj velem, hiszen fiam, ötnék a kis baltám is utána hajítottam; még e mái napig is oda van; hanem adjátok ide azt a lány harapást, hadd harapjak le keményet (*itt a fogát rá csettegteti.*) Oh be keményet haraptam, kitört a fogam, adjátok ide azt a kulacsot, hadd engeszteljem ki a fogam ágyékát (*egy juhász átadja, az öreg a fenekét megszívja*) ezen átkozott hideg befagyaltta, tegyétek az asztalra, majd kiengeszteli e háznak gazdája (*oda teszik s némely helyen megtöltik borral*)

MIND A NYOLCZAN (*énekelnek.*)

Titoli, Bátori, bojtárom,
Vedd a botot a kezedbe,
Jere velem Betlehembe.
Titoli, Bátori, bojtárom,
Nosza tehát hagyjuk itt, hagyjuk itt
A nyájat és csordát,
Betlehembe induljunk,
Muzsikával ballagjunk.
Vidd András sípodat,
Te Jancsi dudádat,
Én viszem furulyámat
Alle, alleluja, alle, alleluja.

ÖREG JUHÁSZ.

-15-

Oh Jézus! kegyelem király országa!
Ez jó hírt egy fő angyal prédikálja
Elsőben is mezei pásztoroknak,
Nem e világi bölcs doktoroknak!
Oh! mért vagytok hát ily álmosok?
Nem tudjátok, hogy született
Megváltó úr Jézus Krisztustok,
Jertek hát ti is angyalok!
Jertek ti is pásztorok!
Imádjuk ezt a megváltó született Krisztust.

MIND (*énekelnek.*)

Midőn a szűz magzatját,
Jászolban siró fiát
El akarja altatni
S így énekelvén néki:
Oh élet! oh napfény!
Oh édes Jézusom, oh édes Jézusom!

ÖREG JUHÁSZ.

Na de édes gyermekeim, hadd lássam meg, mit hoztatok az Ur-Jézusnak?

ELSŐ JUHÁSZ.

Egy juhót.

MÁSODIK JUHÁSZ.

Egy bárányt.

HARMADIK JUHÁSZ.

Egy sajtot.

ELSŐ JUHÁSZ.

Hát kend, édes öreg apám, mit hozott az Ur-Jézusnak?

-16-

ÖREG JUHÁSZ.

Én is majd csak viszek valamit; de hova megyünk?

ELSŐ JUHÁSZ.

Betlehembe.

ÖREG JUHÁSZ.

Soha sem voltam én ott! megjídedek én ott!

ELSŐ JUHÁSZ.

Ne félj öreg! légy bátor!

ÖREG JUHÁSZ.

Oh Ádám apánk, szent Habakukk! jőjj el segítségül! *(Két juhász karon fogja az öreget s vezetik a Betlehemhez.)* Ez az a Betlehem? be szép!

ELSŐ JUHÁSZ.

Ez. De mégis, mit hozott az Ur-Jézusnak?

ÖREG JUHÁSZ.

Egy pár gerliczét.

ELSŐ JUHÁSZ.

Hová tette?

ÖREG JUHÁSZ.

Elrepült!

ELSŐ JUHÁSZ.

Merre?

ÖREG JUHÁSZ.

Erre! *(Megüti egynek a fejét.)*

MIND *(énekelnek.)*

Szent, szent, szent, szent az isten a mennyben
És áldott ő dicsőségében,
A ki mostan született,
Jászolba behelyeztetett,
Jászolban, pólában,
Hideg istállócskában,
Bé vagyon takargatva,
Posztócskával pólálva.
Jaj szegény, jaj szegény!
Jaj szegény de fázik!
Könnyeitől ázik,
Jaj szegény, jaj szegény,
Nincsen néki párnája,
Sem cifra nyoszolnyája,
Csak széna a lágy párna,
Barmok szája melegítő kályhája,
Ökör, számár lehelleti reája,
Ökör, számár lehelleti reája.

-17-

ÖREG JUHÁSZ.

Na édes gyermekeim, már most hadd lássam meg zsiros babos tarisznyámban levő órámnak azt a kis puntusát *(a másiknak orrára teszi az ujját.)*

HARMADIK JUHÁSZ.

Nem azt a kis puntusát, hanem azt a kis numerusát.

ÖREG JUHÁSZ.

De hát a mint látom tizenkettedfél az óra, a nyugalomnak ideje volna; ti angyalok vigan mulassatok, ti pedig pásztortársim, jertek aludjatok! *(Az öreg harmadmagával lefekszik, egy juhász fenn van.)*

EGY JUHÁSZ *(énekel.)*

Pásztorok, pásztorok,
Beh elaludtatok,
E sok juhnyáj mellett
Csak magam' hagyatatok.

-18-

De csak aludjatok,
Mert fenn van a Fedor,
Ne féljete a kártól,
Sem a farkasoktól.

Im látom uraimék, hogy az álom erősebb nálamnál, mert még ma egy dolgot akartam véghez vinni, de az álom nem engedi, hanem majd magam ledülök pásztor pajtásimhoz. *(Lefekszik s horkolva alusznak.)*

AZ ANGYALOK S HERÓDES *(énekelnek.)*

Mennyből az angyal
Lejött hozzátok
Pásztorok, pásztorok!
Hogy Betlehembe
Sietve menvén
Lássátok, lássátok:
Az isten fia,
A ki született
Jászolban, jászolban,
Jászolban fekszik,
Szépen aluszik
Valóban, valóban.
Mondá a pásztor,
A ki legelső
Közülünk:
Menjünk mindnyájan
Köszöntésére
Botokkal, botokkal.
Vivének néki
Száp ajándékot
Magokkal, magokkal.
Egyik egy juhot,
Másik egy bárányt
Vivének néki,
Harmadik tejet,
Negyedik hozván
Egy sajtot.
Ezeket hozván,
Jó napot mondván
Krisztusnak, Jézusnak,
Ezeket hozván,
Jó napot mondván
Krisztusnak, Jézusnak.
Gloria! *(letérdelnek; egy csenget)*
Énelesszel szűz dea
Szurd-ide *(keresztbe teszik az angyalok a kardot)* pastores
Surdide pasztores.⁴⁾

-19-

ÖREG JUHÁSZ *(álmában.)*

Ide szúrsz? ide bizony nem szúrsz, mert majd visszaszúrom.

(A fennebbi éneket gyakran felcserélik a következővel):

Dormierosal, votes formosat⁵⁾
Oh Krisztus Jézus világ szerelme
Én teelőttem most esem térdre.

(Letérdelnek s a kardot keresztbe teszik.)

Aludjál én Jézusom!
Nyugodjál én megváltóm!
Kérjél egy szót, krisztel egy szót.⁶⁾

ELSŐ JUHÁSZ *(közbe szól.)*

Hallod pajtás, új hirmondás.

(Énekelnek tovább.)

Angyalok énekelnek,
Pásztoroknak hirdetnek:
Hogy új király született,
A mely régen nyeretett
Ti idvességtekre.

-20-

A JUHÁSZOK MIND *(fekve énekelnek.)*

Örvendezzünk és vigadjunk,
Szép dicséreteket mondjunk.
Igaz Messiás! igaz Messiás! igaz Messiás!

ELSŐ JUHÁSZ *(fekve énekel.)*

Pásztorok! keljünk fel!
Betlehembe menjünk el,
Betlehembe!
Itt meglátjuk Urunkat,
Mint kegyes megváltónkat.

Fáradtságunk őérette ne sajnáljuk.
Talán még az éjtszaka is feltaláljuk.
Na már meglelvén, mit vigyünk neki?
Egy juhot, egy bárányt,
Ilyen szegény pásztoroktól elég lészen,
Talán még az aranyból is többet térszen *(felkel).*

MÁSODIK JUHÁSZ *(fekve énekel.)*

Kelj fel öreg! társaddal, társaddal.
Ne aludjál!
Hogy midőn Betlehembe
Már indulnál.
Itt meglátjuk Urunkat, a Jézuskát,
Ki értünk született, istennek szent fiát *(felkel).*

-21-

HARMADIK JUHÁSZ *(fekve énekel.)*

Ne lármázzál Fedor! pajtásiddal,
Hadd aludjam kedvemre ez utban.
Felkelek, elmegyek, ezt meghigyjed,
A kisednek egy sajtot is majd elviszek.

Kelj fel öreg! angyal szól, Krisztus született, kakas kukorikol. Jer Betlehembe, vess keresztet magadra *(felkel).*

ÖREG JUHÁSZ *(fekve).*

Micsoda, micsoda Kristóf született? kakas kukorikol.

HARMADIK JUHÁSZ.

Nem Kristóf, édes öreg apám! hanem az Ur Jézus Krisztus.

ÖREG JUHÁSZ.

Felkelek, de el is szaladok.

MIND A HÁROM JUHÁSZ *(egyszerre.)*

Csapófát az öregnek! *(Emelgetik botjokon.)*

ÖREG JUHÁSZ.

Ez ám a fris legény, a kit csapófával emelgetnek *(felkel).*

A JUHÁSZOK *(énekelnek).*

Csorda-pásztorok, midőn Betlehemben
Csordát őriznek éjjel a mezőben,
Isten angyali jövének mellejök,
Nagy félelemmel telék meg ő szívök.
Ne féljetek pásztorok, pásztorok,
Örömet hirdetek!
Mert született már nektek,
Kit megjövendöltetek,
Egy szűznek méhében,
Szűzön szült vérében
Meváltó Krisztustok.
Alle, alleluja, alle, alleluja.

-22-

ÖREG JUHÁSZ.

Oh Jézus! kegyelem király országa
Immár Heródes király szivét szállja
Erős szándék, hogy téged megöljön,
Holott országoddal eltörüljön.
De mivel szerette isten e világot,
Felnevelt számára egy szép szál virágot,
Mely az Ur lelkével illatozik,
Mert háló-eszközt mulatozik⁷⁾.
Pásztoroknak jelent angyali sereg,
Mondván: szivetek oh! mért kesereg?
Békeség e földön! ne féljeteK,
Uj hirt mondok nektek, mely örömetek.
A megtartó Betlehemben
Itt levén, lehettek véle szemben.
A kinek a mennyei föld királyi széke,
Itt egy istálló szállása nékie;
Hagyd itt a barmot, jászolt, istállót.
Itt száll Jézusom, karjaim készek.
Imhol van a fejem, itt hajtsd le fejedet.
Csodáld, hogy e mennyei föld teremője
Jászolban fekszik, nincs rendes bölcsője.
Csodáld, hogy e bűnös tutorra szorúlt,
Ki előtt minden angyal leborúlt.
Jertek ti is angyalok, jertek ti is pásztorok,
Imádjuk ezt a megváltó ur Jézus-Krisztust.

-23-

MIND *(énekelnek)*.

Szűz Mária e világra
Nékünk szent fiát hozta,
Ur és isten, most közöttünk fekszik
S együtt vigadjunk,
Mert az égi madarak
És az erdei vadak
Őtet imádják és magasztalják,
Őtet imádják és magasztalják.

ÖREG JUHÁSZ.

Na édes gyermekeim, egy igen-igen nagyot hazudnék, ha el nem hinnétek.

ELSŐ JUHÁSZ.

Hadd halljuk!

ÖREG JUHÁSZ.

Ha én Bécsben király lehetnék, minden nap háromszor hájas piritost ennék, felkötném szőrös bocskoromat, megtérítném a juhom. Bezzeg, bezzeg, visszafordítnám az ilyen nagy szamaraimat.

ELSŐ JUHÁSZ.

Szamar kend öreg!

ÖREG JUHÁSZ.

Szamar vagy te! ebanyád!

-24-

ELSŐ JUHÁSZ.

Még én annál nagyobbat is tudnék hazudni.

ÖREG JUHÁSZ.

Hadd halljuk hát, fiam.

ELSŐ JUHÁSZ.

Sokat jártam e világon, sokat háltam szalmazsákon, repültem tarka szamáron, nyargaltam füles bagolyon; de hogy én ezeket mind próbáltam, Sámsonban, abban a híres királyi városban is azt dudáltam: Kankon üres a korsó, nékem nem kell az a fekete fene zsuzsokos lencse, borsó.

ÖREG JUHÁSZ.

Hahó fiam! én annál nagyobbat is tudnék hazudni.

ELSŐ JUHÁSZ.

Hadd halljuk.

ÖREG JUHÁSZ.

Felmentem egy igen-igen kis nagy fára, ráztam a diót, hullott a mogyoró, aztat ketté haraptam, annak a hajából csónakot csináltam, azon usztam át azt a kerek kis tisztát.

ELSŐ JUHÁSZ.

Nem a tisztát apám, hanem a Tisztát.

ÖREG JUHÁSZ.

Ugy, ugy, édes fiam, a Tisztát.

ELSŐ JUHÁSZ.

Hajh! édes öreg apám! én még annál nagyobbbat is tudnék hazudni.

-25-

ÖREG JUHÁSZ.

Hadd halljuk.

ELSŐ JUHÁSZ.

Bémentem egy igen-igen kis nagy házba; láttam, tálalták a lencsét, törték a gombótát, magam is ugy jól laktam borsós káposztával, szint' ugy csereg, csattog a korpaczipere a hasamban.

ÖREG JUHÁSZ.

Hajh! édes fiam, én még annál is nagyobbbat tudnék hazudni.

ELSŐ JUHÁSZ.

De nem a hazugság körül már öreg!

ÖREG JUHÁSZ.

Ugyan hát mi körül?

ELSŐ JUHÁSZ.

Tudja-e kend, mikor elhajította azt a kis nagy baltát az után a sárga kukora bárány után?

ÖREG JUHÁSZ.

Tudom hát; hisz ha elhajítottam is, majd kikerül tavasszal a hó alól, ha csak a nyele is.

ELSŐ JUHÁSZ.

Igen, de mi velünk olyan pásztor-ember nem társalkodhatik, a kinek kis nagy baltája nincs.

ÖREG JUHÁSZ.

Evvel köszönitek meg, hogy Jéruzsálemből erre a szent földre hoztalak benneteket?

-26-

A JUHÁSZOK MIND.

Fogjátok meg, lökjétek ki az öreget, ne hálálkodjék *(ki akarják lökni.)*

ÖREG JUHÁSZ.

Ne bántsanak! inkább kérek! *(Egy juhász vezet, az öreg a perselyt tartja.)* Na édes tekintetes nagyságos uraimék, az én átkozott czimboráim nem szenvednek kis nagy balta nélkül *(rázza a perselyt)*; akár arany, akár ezüst, akár banknóta, mindent elveszek. *(Sorra jár s visszatér a juhászokhoz.)* Szerettek most, ugy-e?

MIND *(énekelnek.)*

A mennyei szent városnak
Gyöngy kapui felnyílnak:
Oh Jézusom, szerelmesem,
Légyen hozzád gyors menésem!

Jézus egy szűztől született,
Szűrő szénára fektetett:
Oh Jézusom, szerelmesem,
Légyen hozzád gyors menésem!

Jézus ágyán nincsen paplan,
Jaj de fázik az ártatlan:
Oh Jézusom, szerelmesem,
Légyen hozzád gyors menésem!

HERÓDES.

Egészséggel! bokrétámnak első pillangója,
Az Uristen áldása maradjon e házra,
E háznak gazdáját az Uristen éltesse sokáig,
Ellenség vérében ne járjon bokáig,
Az Uristen éltesse mindnyájunkat sokáig *(iszik)*.

-27-

ELSŐ ANGYAL.

E háznak gazdája, ki az Urat áldja,
Mennyekben legyen örökös lakása *(iszik)*.

MÁSODIK ANGYAL.

E háznak gazdáját az Uristen éltesse sokáig,
Koronát hordozzon fejében holtáig,
Az Uristen éltesse mindnyájunkat sokáig! *(iszik)*.

HARMADIK ANGYAL.

Én is, mit társaim mondának jó szívvel,
E ház gazdájának kívánom lélekkel *(iszik)*.

ÖREG JUHÁSZ *(a juhászokhoz.)*

Danoljátok el az én nótámat!

JUHÁSZOK *(dalolnak s tánczolnak.)*

Felkölt Fédor nagy álmosan,
Fésületlen, nagy borzasan,
Száll a hegyről lefelé,
Bocskorát is elejté.

ÖREG JUHÁSZ.

Nosza hát legények, szálljunk innen tovább, mert még ezt a nemes Betlehemet másutt is várják; jól tudjuk, hogy egy forint száz krajczárból áll, ha mink azt elvesztjük, nekünk lesz az nagy kár.

MIND *(énekelnek)*.

A nap derül,
Hajnal kerül,
Már a szabott óra cseng.
Már minden sor,
Minden bokor
Lassu marssal zeng,
Már mi innét ha elmegyünk,
Valahára visszatérünk,
Ugy-e bizony, társ?
Nosza pajtás fogd az ajtót,
Csak hamar a kilincstartót,
Hátra tekints,
Semmi baj nincs,
Innen haza, márs! *(Elmennek)*.

-28-

(Szathmáry Károly gyűjt. Debreczen.)

3.

-29-

(Tájszólás szerint.)

(A Betlehemmél járó gyermekek, illetőleg már suhanczok, számra nézve négyen vannak, kik

közül egy angyalnak nevezetik, a többi pedig Maksusnak⁸⁾. A Maksus általános megnevezés mellett még minden egyes Maksusnak külön neve is van, t. i. az első Tütüre⁹⁾, a második B a n d i, a harmadik pedig P e t i. – Ezek, mielőtt a Betlehem-járásra indulnak, otthon az illető ruhákba felöltöznek, a mi abból áll, hogy az angyal szép fehér inget s gatyát húz fel, vállairól fehér kendő omlik alá, fején pedig aranyos és más egyéb színes papirokból ragasztott süveg van, mely a püspöki főveghez hasonlít; a Maksusok pedig bőr sapka- és kifordított subában jelennek, mint afféle pásztorok. – Útra induláskor az angyal egy papirosból készített templomot vesz kezébe, a melyben belülről gyertya ég és annak fényénél látható néhány kifaragott bárány, a jászolban fekvő kised Jézus, a boldogságos szűz Mária és sz. József. Az elindulás pedig történik az esteli órákban. Midőn valamely házhoz belépnek, a pitvarban (konyha) mindnyájan énekelik:)

Csorda pásztorok, midőn Betlehembe'
Csordát őriznek éjjel a mezőbe':
Isten angyali gyüvének melléjük,
Nagy félelemme' telék meg ú szívük.

(Tütüre és az Angyal a szobába mennek, ez utóbbi a Betlehemet, a kezében vitt templomot, az asztalra teszi.)

-30-

TÜTÜRE (bizonyos hangletéssel).

Álom-é vagy látás, azt még nem foghatom,
Mit ér az én szívem, ha nem tapasztalom;
Van két pajtásom, az sötét szögletbe'.

Gyere bé te vin Korédon! (az utóbbi sor mondása közben botjával az ajtót megkopogtatja.)

BANDI (lomhán bedöcög).

Gazda, gazdaasszony, készítsd a házadat,
Sok szakállás vendég szájja udvarodat.
Sút, főt legyen elég, mert megészik azok.
Van még egy pajtásunk az sötét szögletbe'.

Gyere bé te vín Korédon! (botjával az ajtón kopogtat.)

PETI (bevánszorog.)

Szallonnás jó estét! Szerelmes gazduram!
Juhaink mögvannak, égy csépp kárunk sincsen,
Szép göndör gyapjaik hátukra hajlanak,
Giliczék és bagjok mind akolba' vannak.

MIND.

Fekügyünk lé pajtás vagy a szép lyány mellé vagy a szék-láb mellé, – de mégis legjobb lész a fő'dre (a pásztorok lefekszenek).

ANGYAL

(a Betlehem tornyában levő csengetyűvel folytonosan csengetve.)

Frigyonfoszt tragyisz angyelorum,
Maluz eszt in egla coelorum,
Eti peti pásztor eszt,
Fragye szui kortu eszt. Glória!

TÜTÜRE.

-31-

De jó vóna a hasamba égy tal túrús haluska, ha vóna!

ANGYAL (nyujtott hangon).

Glória!

BANDI.

Jaj de nagyot f...tt a nyakamba a gólya!

ANGYAL (mint előbb.)

Glória!

PETI.

Mégakatt a palláson a gazdasszony lába a koréba!

ANGYAL.

Gloria! Gloria! Gloria!
In excelsis Deo!
Kejjeték fő' pásztorok
Örömet hírdeték,
Mert mai nap született,
A kit megjövendöltek,
Égy szűznek méhibű'
Szűznek szűz véribű'
Mégvá'tó Jézusunk. Alle- Alleluja!

TÜTÜRE *(föltápaszkodik s énekel).*

Kejj fő Peti! kejj fő! mert lévőglak,
Nézd még juhaidat hun sétá'nak,
Most láttam két farkast a pusztába'
Juhaid keresik, majd megészik.
Kejj fő Korédon!
Majd nagyot ütök a farodon.

BANDI *(felugrik).*

Hopp isten jó napot, de nagyot ugrottam, majd kitört az üstököm. Pajtásom keresém, de még nem lelhetém. Gulyások mógyára majd egyet fütytyentek, majd talán előgyün. Kejj fő vén Korédon, majd végig nyujtok a farodon!

-32-

PETI *(a földön mozgolódva dörmögi.)*

Mit beszé'sz te meszes üstökű,
Lepjén még égy nap harminczkét tetű,
Akkora mint égy kesztyű.

TÜTÜRE, BANDI

(botjokkal emelgetik a tápaszkodót, ki majdmajd orrára bukik).

Eme'jük szögín öreg apánkat, mert nehéz a v...ga.

PETI *(mentegetődzve.)*

Ugyan mé't bántjátok ezt a szögín öregét, mikó' se éjje' se nappá' nem alszik, tehát hajnalba jó' esik neki az álom. – Hozzátok bè azt a vasvillát, hagy feszigetém fő' a szemém kupáját, a keméncze tetejére, a sütt kóbászra.

TÜTÜRE *(a Betlehem ajtajához megy.)*

Üdvöz légy kis Jézus, született Mesiás!
Hoztam fő'ségédnek égy kanta vajacskát,
Maj' jó lesz a sován bűtre.

BANDI *(a Betlehem ajtajához megy).*

Üdvöz légy kis Jézus, született Mesiás!
Hoztam fő'ségédnek égy kerek sajtocskát,
Maj' jó lesz a sován bűtre.

PETI *(a Betlehem ajtajánál)*

Üdvöz légy kis Jézus, született Mesiás!
Hoztam fő'ségédnek égy göndör báránykát,
Maj' jó lesz a szőre nadrágnak, a bűre bocskornak.

MIND *(énekelve.)*

-33-

Szaporán kejjeték fő' bujtárok,
Az angyal azt mondta, hallottátok,
Üdvözítőt ma maj' láttok.
Vele együtt imágygyátok.

(Az angyal nélkül énekelik hárman.)

Az' sè tuggyuk, gazda, merre ménnyünk,
Még is csak sürget kê, hogy siessünk.
Angyal szavábúl értettük
Születését Betlehembe'.

TÜTÜRE *(énekelve.)*

A mit lehet, viszék én tejecskét.

BANDI *(énekelve.)*

Én is viszék sajtot és kenyérekét.

PETI *(énekelve.)*

Én viszék egy báránykát,
Kive' jó tartjuk szent anyyát.

MIND *(énekelve.)*

Üdvöz légy kis Jézus, kis királyunk!
Kit a szeginségbe fö'talá'tunk,
Védd kedvesen ajándékunk',
Légy mindénkor mi ó'talmunk!

(Ekkor a maksusok, mintegy indulandók, körben forogva félig énekhangon mondják.)

Gyerünk
Ménnyünk
Az új király Betlehem várossába'
Ott fekszik a jászó'ba',
Szénán, szalmán nyugodva.
Édés Jézus
Tőlünk né fuss,
Még né útájj bennünket,
Nékéd adjuk szívünket,
Fö'lajájjuk lelkünket.
Ypsilon,
Mindén embèr ugorjon,
Sánta varnyú maradjon.

-34-

AZ ANGYAL.

A pásztorok ily nagy világosságtú' mind megjiettek,
Gábriel angyal bátorítá őket, hogy né féjjenek.
Azért mink is mindnyájan
Jézust szívbű' magasztalván:
Üdvöz légy,
Áldott légy
Mennyei királyunk,
Édés Jézusunk!

MIND *(énekelve.)*

Mostan kinyí't egy szép rúzs virág,
A kit régèn vár az egész világ,
Betlehembe' kibimbadzott ző'd ág,
Király nembű' méltóság. :l:

Még sè talá't szállást a városba',
Maradása kívül a hostyába¹⁰,
Mer' lakosok inkább az urakon
Kapkodnak mint Jézuson.

Szűz Mária így kesereg sorsán,

-35-

Szent Józseffe' szept fiát a'tatván,
Nyugszik véle csak egy kevés szénán,
Szömibű' könyv csurdúlván.

(Menet közben éneklük mindnyájan.)

Elindúlának és el bejutának,
Szűz Máriának jó napot mondának.

Ménnyeték el bé gyorran a városba,
Ott talájjátok Jézust a jászolba'.

Isten álgya még a háznak gazdáját,
Ökrit, szamarát és minden jószágát!

(Csaplár Benedek gyűjt. Csongrád vidékéről.)

4.

-36-

ANGYAL.

Mennyből az angyal lejött hozzátok, pásztorok, pásztorok!
Hogy Betlehembe sietve menvén, lássátok, lássátok
Az isten fiát, a ki született jászolba',
Mellette vagyon az ő szept anyja Mária.

ELSŐ PAKULÁR. ¹¹⁾

Vedd rád pajtás a bundát,
Te Geczi a furulyát;
Én is viszek sajtocskát, -
Tejet, túrot, vajocskát
Vigyünk Jézuskának!

MÁSODIK PAKULÁR.

Ezt adjuk anyjának,
Főzelékűl fiának,
Édes megváltónknak.

ELSŐ PAKULÁR.

Fúdd András sípodat,
Te Jancsi dudádat.
Báránkával, Jancsikó, Jancsikó
Menj bé te előre.
Malasztit maginkra,
Áldásit nyájinkra
Kérjed s mezeinkre.

-37-

HARMADIK PAKULÁR.

Pásztorok keljünk fel,
Hamar induljunk el!
Siessünk, ne késsünk!
Fáradságot ő érette ne sajnáljunk,
Talán még az éjjel is reá találunk. -
Betlehem városába'
Rongyos istálócskába'
Fekszik széna- szalmába',
Ponyvába
Be vagyon takargatva.

ELSŐ PAKULÁR.

Jaj szegény mint fázik,
Könyeitől ázik.

MÁSODIK PAKULÁR.

Adjuk át e bárányt, talán elég leszen,
Talán még az aranyból is többet téssen.

(Gyulai Pál gyűjt. Erdély, Csomafája.)

5.

-38-

(Játszó személyek: Angyal, tiszta fehér öltözetben, fején egy cukor süveg, aranyos lemezzel bevonva. Huszár, katonai egyenruhában. Kis juhász. Öreg juhász. Bábtánczoltató, ki a „Betlehemben” levő két bábót, leginkább a komolyabb részletek előadásakor, tánczoltatja.)

ANGYAL *(jó)*.

Ezt nekünk megírták a mi régi prófétáink, hogy Megváltónk született, a mint jövendőltetett. – Szabad-e a Betlehemmel bejönni?

(Ha szabad, kiszól s a bábtánczoltató beviszi a Betlehemet, a többiek kinn maradnak.)

KÉT JUHÁSZ, HUSZÁR *(kinn énekelnek)*.

Örülj juhász csordája, csordája,
És az egész juhász nyája,
Serkenj fel mély álmodból,
Minden pásztor aklából.
Isten fia született,
A mint jövendőltetett.
Ez a világ váltsága,
Pásztorok vigassága.

HUSZÁR *(jó)*.

Serkenj fel, édes jó gazdám, mély álmodból, mert mind járt szakállas Koridon vendég szállja meg a házat. *(Ki szól.)* Gyere be te Koridon, jót ütök a farodon!

-39-

KIS JUHÁSZ *(jó)*.

Hipp, hopp! hun szedtem-vettem magamat, hol húzom-vonom ezt a fáradt lábaimat, hanem azért fujom pásztor nótámat, hogy megtalálhassam az öreg Masula apámat. *(Kiszól.)* Jöjjék be kend, öreg apám!

ÖREG JUHÁSZ *(kinn)*.

Èn fiam, èn?

KIS JUHÁSZ.

Kend, öreg apám, kend!

ÖREG JUHÁSZ.

Hát oztán, ha be találok menni, a kolbászt nem akasztják a nyakamba?

KIS JUHÁSZ.

Nem bizony, még a kötelet sem.

ÖREG JUHÁSZ.

Hát oztán, ha még örvedetesebben egy nagyobbat találnék ugrani, a töltött káposztát nem teszik elibem?

KIS JUHÁSZ.

Nem biz' a lány mosót sem.

ÖREG JUHÁSZ *(jó)*.

No hát kalácsos jó estét adjon isten az uraknak! látom fiaim, hogy tik itt benn esztek, isztok, dorbézoltok, szegény öreg Masula apátokról nem is gondolkodtok; hé de bot veri hátatokat, nem tudjátok isten tiz parancsolatját?

KIS JUHÁSZ.

ÖREG JUHÁSZ *(fenekét szivja.)*

Egyenek meg a nyővek, a kik a kövekben nyögnek. – Mostani világban a szegény örege csak feneket fordítanak.

KIS JUHÁSZ.

Az annak a szája.

ÖREG JUHÁSZ.

Fiam, be van annak fagyva a szája.

KIS JUHÁSZ.

Tegye fel kend az asztalra, majd kiengeszteli ez háznak gazdája.

ÖREG JUHÁSZ.

Bizony meg is cselekszem *(a kulacsot az asztalra teszi.)*

MIND

(énekelnek, ez alatt a báb tánczoltató is játszik.)

Mennyből az angyal
Lejött hozzátok
Pásztorok, pásztorok,
Hogy Betlehembe
Sietve menvén
Lássátok, lássátok.
Az isten fia,
Ki ma született,
Jászolban, jászolban,
Jászolban fekszik,
Barmok közt nyugszik
Szent fia, szent fia;
Ő léssen néktek
Idvezítőtek
Valóban, valóban.

ANGYAL.

-41-

Glória!

KÉT JUHÁSZ.

Hallod apám, gomolya.

ANGYAL.

Glóriának in exersis deis pasztores!¹²⁾

ÖREG JUHÁSZ.

Hanem, hallod fiam, tarka disznó a goréban, mind megeszi azt a kis málénkat.

KIS JUHÁSZ.

Majd úgy teszünk vele, mint a vargák a bőrrel.

ÖREG JUHÁSZ.

Igen, ha ráérünk.

MIND

(énekelnek s a báb tánczoltató ismét játszik.)

Szűz Mária e világra
Nékünk szent fiát hozta,
A jászolba helyezettvén
Őtet, imigyen szóla:
„Aludj’ el én virágom,
Nyugodj el én magzatom!”
Igy énekelvén
És örvendezvén,
Ökör, szamár réája lehelvén
Míntha mondanák:
Úr és isten most közöttünk fekszik!

Együtt vigadjunk,
Hálákat adjunk.
Már az égi madarak
És az erdei vadak
Őtet imádják
És magasztalják.

KIS JUHÁSZ.

Van-e még a pásztoroknak elegendő szállások?

HUSZÁR.

Van még a gazdámnak két kazal szalmája, hajtsd ki reá azt a két nagy szamár füledet, bújj belé, tudom meg nem fázol.

ÖREG JUHÁSZ.

Távozzunk ettől a rozsdás vitéztől, kinek nagyobb a mormolása mint a hatalmassága.

HUSZÁR.

Jól jártál, hogy elhordtad innét azt a rút tetves bundát, mert csakugyan ráhánytam volna ez kardomnak lapját.

ÖREG JUHÁSZ (*megrázza bundáját.*)

Megehetnéd a mi ebbe' van.

HUSZÁR.

Egye meg a rozsda.

ÖREG JUHÁSZ.

Te vagy az a rozsda.

ANGYAL.

Édes öreg apám, azt kérdi a mi fris házi gazdánk, hány esztendő's lehet kend?

-43-

ÖREG JUHÁSZ.

Oh! édes gyermekem, be sok bajotok van velem, nem néztem még meg a márticulámat, hanem meg fogom nézni és meg fogom nektek mondani. (*A nála levő kis könyvet kinyitja, belenézi.*) Kilencszáz kilenczven kilencz, mint a vén Matusálem és Nőe. Sokat jártam a betlehemi pusztán, megöregedtem, megvénültem a kút gyárgyán.

ANGYAL.

Bár az akasztófán száradt volna kend. - Édes öreg apám, egy kérdése van még a mi fris házi gazdánknak, hány óra lehet ilyenkor?

ÖREG JUHÁSZ.

Két fertály hétre; feküdjünk le a földre. (*A két juhász lefekszik.*)

Az ANGYAL, HUSZÁR (*énekelnek.*)

Keljetek fel, pásztorok!
Örömet hirdetek,
Mert ma nektek született,
A mint jövendőltetett,
Egy szűznek méhében,
Szűzen szült vérében.
Jézus és Mária
Alle- alleluja, alle- alleluja!

HUSZÁR.

Kelj fel Burkus, kelj fel, hogy itt ne érjenek akaratom ellen, fejedbe ne lőjenek.

KIS JUHÁSZ (*felkel.*)

Kelj fel öreg társaddal, Betlehembe induljunk, ott meglátjuk urunkat, kegyes megváltónkat. Keljen kend fel öreg apám, menjünk Betlehembe, Krisztus született, keresztet vetni.

-44-

ÖREG JUHÁSZ.

Mit fiam, mit? peresztet enni?

KIS JUHÁSZ.

Nem öreg apám, nem; menjünk Betlehembe, Krisztus született, keresztet vetni.

ÖREG JUHÁSZ.

Kocsi tengelyt kenni?

KIS JUHÁSZ.

Nem öreg apám, nem; menjünk Betlehembe, Krisztus született, keresztet vetni.

ÖREG JUHÁSZ.

Mit fiam, mit? kürtős kalácsot enni?

KIS JUHÁSZ.

Nem öreg apám, nem; menjünk Betlehembe, Krisztus született, keresztet vetni.

ÖREG JUHÁSZ (*felkel*).

Hát hogy kell azt, édes fiam, mondani?

KIS JUHÁSZ (*keresztet vet.*)

Pater noster, apád suszter, befódta a csizmámat, mégis lyukasan maradt.

ÖREG JUHÁSZ.

A nagy apád lelke, nem úgy van az édes fiam!

KIS JUHÁSZ.

Hát hogy' van?

ÖREG JUHÁSZ.

Adenasku, dobretacsku, silágy cipó, simeleg hús, három itcze bor belém csúsz.

ANGYAL.

Angyali szó jött kendből.

MIND

(énekelnek, a két juhász tánczol, a báb tánczoltató a Betlehemben levő báránykát tánczoltatja.)

Vedd rád pajtás a bundát, a bundát,
Fogjuk göndör báránykát,
Vigyük el az anyjának,
Főzze meg a fiának.
Vigyünk neki lisztecskét,
Főzzünk neki tejecskét;
Mennyből hozzunk furulyát,
Fújjunk neki szép nótát,
Fújjunk neki szép nótát.
Mennybe viszi lelkünket,
Ott vigasztal bennünket,
Ott vigasztal bennünket.
Ez a világ váltsága,
Pásztorok vígassága,
Pásztorok vígassága.

KIS JUHÁSZ.

Zürgetik a kócsot, pénzt akarnak adni,
Tán a pénzes ládát ki sem tudják nyitni.

HUSZÁR.

Látom asszonyomnak sűrű mosolygását,
Gazd'uramnak pedig régi akaratját,
Bárcsak ide lökne egy-két forintocskát,
A mellé pedig egy pár itcze pályinkát.

ÖREG JUHÁSZ (*a szolgálóra néz, toppant.*)

Oh te mázó szolgáló mit tátod a szádat?
Jobb vó'na, hogy hoznál egy-két kalácsocskát,
A mellé pediglen egy pohár borocskát.

Örüljünk mindnyájan
Kegyes keresztyének,
Zengvén szánkban ilyen
Örvendetes ének:
Áldás és dicsőség
Az isten nevének;
Az isten báránya
Szentül sátorozzon,
Ember az emberrel
Békével lakozzon;
E karácsony napja
Néktek boldog légyen,
Hogy soha kár, gyalázat
És szégyen ne érjen.
Szívesen kívánom!

(Szathmáry Károly gyűjt. Csenger.)

6.

-47-

KÉT ANGYAL *(bejön s énekel:)*

Örömet hirdetek néktek,
Mert ma született ti üdvösségtek:
Jézus Krisztus!

MÁRIA és JÓZSEF

(bejönnek, az előbbi egy székre ül, az ölében levő kis bölcsőt, melyben egy báb, a Jézuska fekszik, ringatja; József az aranyos fejszével háta megé áll.)

KÉT ANGYAL *(énekel.)*

Krisztus Jézus született,
Örvendezzünk,
Néki öröm-éneket
Zengedezzünk!
Dávidnak véréből,
Tiszta szűz méhéből
Született Krisztus nekünk.

Szűz Mária nekünk
Szent fiát hozá, -
A jászolban fekszik, ki a
Mennyet s földet alkotá;
Mely végtelen kegyelem
Tőled, jó istenem,
Hogy így szeretted az embereket!

AZ EGYIK ANGYAL *(énekel.)*

-48-

Mennyből az angyal
Lejött hozzátok
Pásztorok!
Hogy Betlehembe
Sietve menvén
Lássátok:
Istennek fia,
A ki született,
Jászolban -
Ő leszen nektek
Üdvözítőök,
Valóban!

A PÁSZTOROK

(bejönnek s Mária előtt leborúlva éneklük.)

Pásztorok, pásztorok örvendezve
Siessünk Jézushoz Betlehembe,
Mondjunk mi köszöntőt a kisdednek,
Ki hozott váltságot az embernek.
Angyalok szózata minket is hív,
Értse meg ezt tehát minden hú szív,
A kisded Jézuskát mi is áldjuk,
Miként az angyalok, magasztaljuk!

MIND *(énekelnek.)*

„Dicsőség mennyben az istennek!
Dicsőség mennyben az istennek!”
Az angyali seregek
Vigan így énekelnek,
Dicsőség, dicsőség istennek!
Békeség, békeség földön az embernek!
Békeség, békeség földön az embernek!
Kit az igaz szeretet
A kis Jézushoz vezet!
Békeség, békeség az embernek!

-49-

(Mária a bölcsőben fekvő Jézuskát a házban körülhordja, kit a család minden tagja megcsókol s titkon a kis bölcsőbe mindegyik néhány krajczárt csúsztat s azzal eltávoznak.)

(Török Károly gyűjt. Székes-Fehérvár.)

7.

-50-

AZ ANGYAL

(bejő, a „Betlehem-“et asztalra helyezi s a gyertyát benne meggyújtja, mi közben mondja:)

Dicsérjük a Jézust bejövetelünkben,
Legyünk szerencsések ezen esztendőben,
Bor, búza, áldás szálljon a fejünkre,
Isten malasztja magyar nemzetünkre.

(Énekelve.)

Vigan zengjetelek cziterák,
Jézus született,
Harsogjatok dob s trombiták,
Isten ember lett;
Ti pásztorok, szegények,
Örvendeztetek,
Közöttetek a kis Jézus,
Vigan legyetek!

PÁSZTOROK *(kinn a konyhában éneklük).*

Titire, Titire!
Te menj be előre.
Térdet, fejet hajtunk,
Néked áldást mondunk;
Áldást adjon nyájunkra,
Malasztját házunkra,
József és Mária.
Alle-alleluja!

ELSŐ PÁSZTOR *(jő.)*

-51-

Hegyeken, völgyeken csuszkáltam, mászkáltam,
Legelőkön legeltettem bikkfa zöld árnyékon;
Gyere be te vén Koridon!

MÁSODIK PÁSZTOR *(jő.)*

Ákom, bákóm,
Mindaddig járom,
Míg a Mokszus pajtásom
Elő nem találom.
Talán majd ha egyet fütytyentek bejön.
Gyere be te Pista pajtás,
Az angyaltól új híradás,
Az angyaltól hirdettetett,
Hogy Messiás született.
Megállj angyal egy kevésbé,
Juhász botom is elesett,
Hogy vegyem rám a szűrömet,
Hogy fogom meg a legszebbik ürümet.
Jere be te vén Koridon!

ÖREG PÁSZTOR *(jó)*.

Szalonnás jó estét kedves gyermekeim, juhaim mind akolban vannak, egy csepp károm sincsen; Gilicze és Baktyu mind akolban vannak, szép göndör gypjai vállára hajlanak. Ti itt esztek, isztok s öreg apátokról nem is gondolkodtok.

MÁSODIK PÁSZTOR.

Oh öreg apám csak a csontocskát szopogatjuk, kulacs száját nyalogatjuk. – Feküdjünk, öreg, az ágy alá.

ÖREG PÁSZTOR.

A lány alá?

MÁSODIK PÁSZTOR.

Oda öreg, oda!

(A pásztorok lefeküsznek s hortyognak)

Az ANGYAL *(énekel)*

Mennyből az angyal
Lejött hozzátok
Pásztorok, pásztorok,
Kik Betlehembe
Sietve menvén
Lássátok, lássátok.

Istennek fia,
A ki született,
Jászolban, jászolban,
Jászolban fekszik,
Barmok közt nyugszik
Pólyában, pólyában.

Mellette vagyon
Az édes anyja,
Mária, Mária.
Ő léssen néktek
Üdvözítőtok
Valóba', valóba'.

(Szóval mondja:)

Glória!

ELSŐ PÁSZTOR.

Hallod, pajtás, gomolya.

Az ANGYAL.

Glória!

MÁSODIK PÁSZTOR.

Hallod pajtás, csirke csipog az ágy alatt, pedig még ki sem kelt.

Az ANGYAL.

Glória!

ÖREG PÁSZTOR.

Hallod pajtás, a tarka tehén a fiát riakolja a kóróban.

Az ANGYAL *(énekel.)*

Keljetek föl pásztorok,
Örömet hirdetek,
Mert ma nektek született,
Ki megjövendőltetett,
Egy szűznek méhéből,
Szűzen szült véréből
Meváltó Jézusunk,
Meváltó Jézusunk.
Alle-alleluja!

ELSŐ PÁSZTOR *(felkelése közben.)*

Ejnye de elaludtam; a macska s...be ragadt a bajuszom.

MÁSODIK PÁSZTOR *(felkelése közben.)*

Ejnye de elaludtam; a gazdasszony lyánya s...be ragadt a bajuszom.

ÖREG PÁSZTOR

(felkelése közben vissza-visszaesik.)

Ejnye de elaludtam; a gazdasszony s...be ragadt a bajuszom.

A PÁSZTOROK MIND

(elkezdenek otrombául ugrálni; félig énekelve, félig mondva:)

Ugráljunk, tánczoljunk e Betlehem mellett,
Örvendjünk, vígadjunk kis Jézusunk mellett,
Ha még a gazdasszony egyszer jó' innunk adna,
Majd eszünkbe jutna a szép asszony dala.
Hipit hap Gyurka!

(Énekelve)

Betlehembe menj pajtás, menj pajtás,
Ottan vagyon jó lakás, jó lakás,
Szőlőt sem kell kapálni, kapálni,
Mégis lehet bort inni, bort inni.

(Kurjongatva.)

Ha! Pista vígadjunk,
Hosszú hálákat adjunk!

(Ismét énekelve.)

Vedd rád Kató ködmenkéd, ködmenkéd,
Kösd be bojhos fejceskéd, fejceskéd,
Maradj itten a nyájnál, a nyájnál,
Visszajövünk mindnyájan, mindnyájan.
Te is Pista térítsd vissza a juhokat,
Hogy a farkas el ne lopja legjobbkat.

(Ismét kurjongatva.)

Hipit hap Gyurka!
Oldal, kolbász, szalonna
Pásztoroknak jó volna,
Ha a gazdasszony adna.
Egy itcze bor a mellé,
Annál jobban se tenné,
Ha torkunkat megkenné.

Jézus ágyán nincsen paplan,
Jaj de fázik az ártatlan,
Vigadj József Máriával
Barmok között istállóban.

Mi is vígadjunk e házban,
Gazdasszonyunk jóvoltában.
Jerünk ki már a pusztába,
Jerünk ki már a pusztába.

Mikor a hold föl fog jönni,
Betlehemben fogunk lenni,
Kis Jézusnak új hírt vinni,
Kis Jézusnak új hírt vinni.

Mit vigyünk mi ajándékot a kis Jézusnak?
Írós-vajat, gyenge sajtot, egy szép báránkát;
Induljunk hát!

ELSŐ PÁSZTOR *(a Betlehem elébe megy.)*

Üdvöz légy, kis Jézus, született Messiás,
Hoztam felségednek egy kerek sajtocskát;
Majd jó lesz a sovány böjtre¹³.

MÁSODIK PÁSZTOR *(a Betlehem elé megy.)*

Üdvöz légy, kis Jézus, született Messiás,
Hoztam fölségednek egy kanta vajacskát;
Majd jó lesz a sovány böjtre.

ÖREG PÁSZTOR *(a Betlehem elé megy.)*

Üdvöz légy kis Jézus, született Messiás,
Hoztam fölségednek egy göndör báránkát;
Jó lesz a bőre bundának,
A szőre botosnak¹⁴, a télre.

A PÁSZTOROK MIND *(énekelve.)*

Elérkezett a szerencsés éjtszaka,
Melyen drága gyermeket szült Mária,
Kit azonnal takargata pólyába,
És szénára helyeztetett jászolba.

Az angyal is vigassággal jelenti,
Csordásoknak, pásztoroknak hirdeti,
Betlehemi szép pusztába vezeti,
Hogy született a kis Jézus, jelenti.

Ha látnátok oh! mely gyorsan szolgálak
Szent József és szűz Mária Jézusnak,
Mind a ketten rázogatják szalmáját,
Kemény kóró meg ne sértse Jézuskát.

ELSŐ PÁSZTOR.

Látom a gazdasszony szalad a kamrába.
Leránt egy szál kolbászt, veti a nyakamba.

ÖREG PÁSZTOR.

Hozd be te Vintere azt a három águ vasvillát,
Hogy feszigessem föl a szemem pilláját,
Majd meglátom a gerenda alatt a tepszi rétest.

ELSŐ PÁSZTOR.

Ura, ura Gyura,
Pityereg a pulyka.
Eredj te szolgáló üssed azt a pulykát,
Hogy meg ne harapja mentikásék tyúkját.
Mentikás koromban ültem a kuczkóban,
Egy nagyfejű tetűt fogtam a gatyám párkányában,
Mefogtam a lábát, kihúztam a hóra;
Oda ment a tarka barka,
Ugy megveszekedett rajta,
Mint tizenkét erős bika.

-57-

MÁSODIK PÁSZTOR.

Nem szeretem a szalonnát sülve,
Mert megdagad az oldalam tőle,
János bátyám is megbomlott tőle.

ÖREG PÁSZTOR.

Ákom, bákóm,
Mindaddig járom,
Míg a Mokszus pajtásom
Elő nem találok.

ELSŐ PÁSZTOR.

Ákom, bákóm,
Kiesett a mákom,
Szedd föl te Koridon pajtásom!

(Csaplár Benedek gyűjt. Csongrádmegye. Horgos.)

8.

-58-

(Az angyal és a Betlehem-vivő, kit Töröknek hívnak, bejönnek.)

AZ ANGYAL.

Jó estét, uraim, meg ne ijedjete,
Hogy ily roppant sereg érkezett közite,
Elhoztuk Betlehemet egész táborával,
Hát ne csudáljátok, hogy maradtunk hátúl.
De azért az urak meg ne ítéljenek,
Sőt annál is inkább jobb neven vennének.
Muzsikámnak lantját mostan megpendítem,
Orpheussal együtt szájacskám zendítem,
Gyenge érzelmekkel elmémet terhelem,
Krisztus születését eképen hirdetem:
Született a Krisztus, világ megváltója,
Hogy legyen minékünk idvesség adója.
Ki ne örvendezne hát az ő szívében,
Hogy született Krisztus ez nap Betlehemben.
Oh öröme napja, lelkünk vigassága,
Tündökölj szívében mint lámpás világa,
Tégy méltókká minket szent születéseddel,
Amaz idvesség drága érdemével,
Hogy ily karácson estvéjét
S ünnepét tölthessük el szent születésével.

AZ ANGYAL ÉS TÖRÖK *(énekelnek)*.

Az istennek szent angyala
Mennyekből hogy alá szálla,
És a pásztorokhoz juta,
Nékiek eképen szóla:

-59-

„Mennyből jövök most hozzátok
És imé nagy jó hírt mondok,
Nagy örömet majd hirdetek,
Melyen örvend ti szivetek!” stb. stb.

(az éneket folytatják tovább ezen sorig: „Kitől menny s föld teremtett,” – ennek végeztével így szól:)

A TÖRÖK.

Krisztus születését angyalok hirdetik,
A kis Betlehemben jászolba tétetik,
Holott is oktalan barmok melegítik
És a pásztoroktól buzgón imádtatik.

AZ ANGYAL ÉS TÖRÖK *(énekelnek)*.

Egy szűznek méhében,
Szűzen szült vérében
Megváltó Jézusnak
Allé-alléluja!

vagy:

Triumphus regis Angelorum
Natus est natus in coelorum.
Qui est natus Salvator,
Peccatoris Salvator,
Natus est, natus, in coelorum,
Excitavit pastores,
Regis sui doctores,
Cantantes, cantantes.

EGY BOJTÁR *(beugrik az ajtón s énekel)*.

Ugorj fel bojtár a talpadra,
Ne legyen gondod a nyájadra,
Amott egy dombocskán
Legelő juhocskám, –
Vedd válladra,
Vidd Váradra;
Elmegyünk immár Kanahánba,
Viszünk már néki ajándékba
Egy-egy kis túrocskát,
Másik kis sajtocskát
Áldozatba.

MÁSİK BOJTÁR *(bejő, énekel)*.

Kelj fel kopasz kolompozz,
Három óra, harangozz,
Költsétek fel Fédorát,
Hadd kösse fel bocskorát.
Fédor felkél nagy-álmosan,
Fűsületlen és borzasan.
Szalad hegyről lefelé,
Bocskorát is elejté.
Kiméne a gazdája,
Kérdi tőle: mi ujság?
Hogy ott látja mezítláb.
Sinka vedd elé a tarisznyát,
Vessünk belé gomolyát,
Ő is viszen zsendiczét,
Vajat is vagy két itczét.

PÁSZTOROK

(jönnek be a szobába s a földön guggolva énekelik.)

Pásztorok, pásztorok keljünk fel!

Hamar induljunk el,
Imé angyal jelenék,
Hogy Messiás születék.
Siessünk,
Ne késsünk,
Fáradtságunkat érette ne sajnáljuk,
Talán még ez éjtszaka is rá találunk.
Oh szegény mint fázik,
Könnyeitől elázik!
Nincsen neki dunnája,
Sem cifra nyoszolyája, -
Szénája,
Szalmája, -
Ökör, számár lehellének ő reája,
Barmok szája melegítő kályhája.

-61-

ELSŐ PÁSZTOR *(feláll).*

Hopp! isten jó estét, lám én is itt vagyok,
Ugy megfáztam ott künn, szintén majd megfagyok,
Ha tormás csukával engem jól tartotok,
Czifra beszédeket majd nektek hazudok.
Feljártam Ázsiát, Áfrikát, nagy Brandenburiát,
Hétszer abszolváltam a philosophiát,
De olyan jól tudtam a napoknak számát,
Ha más mondotta meg kis karácson napját.

MÁSODIK PÁSZTOR.

Ausis Domnule,
Künn egy erős medve,
Hadd küszködjem véle;
Mert ti olyan fősvények vagytok,
Kumuj in Parintye
Satus sala vestru fruntye.

ELSŐ PÁSZTOR *(az öregtől kérdezve).*

Apám uram hány esztendős kend?

ÖREG PÁSZTOR.

Micsoda? gomolya!
Turós haluska, ha volna, jó volna.

-62-

ELSŐ PÁSZTOR.

Nem azt mondom én apám uram, hogy gomolya, - hanem hány esztendős kend?

ÖREG PÁSZTOR.

Kilencszáz kilencvenkilencz, mióta a betlehemi pusztán azokat a drága jóféle juhocskákat
őrizzük.

MÁSODIK PÁSZTOR.

Apám uram! tán lapos tetű is megtermett a szakálába'?

ÖREG PÁSZTOR.

Bizony van abban fiam, nem kevés, de jó nagyok, olyanok, mint egy bivaly; a szarvából fűsüt
lehet csinálni a kisasszonynak.

PÁSZTOROK *(énekelnek).*

Nosza, nosza pásztorok,
Zengjen, zengjen száz torok,
Doboljunk,
Sipoljunk,
Vigan örvendjünk.
Nosza tehát jó gazda!
Bocsáss minket utunkra,
Házadra

Maradjon istennek áldása!
Ha egy jó kanna borral
Beszélgetnénk, jobb szóval
Ujulást,
Ujulást
Venne torkunk azonnal.
Kalácsokat majd adnak,
Kolbászokat ránk raknak,
Tallérral, forinttal megajándékoznak.

-63-

ÖREG PÁSZTOR.

Már ezeknek mind vége
Dixi, duxi krajczár,
Az angyal forintot vár.

ELSŐ PÁSZTOR.

Lelkem ifju asszony! mit néz a szemembe?
A kalács ne legyen feledékenységbe!
Immár jó uram! forgolódjál tyúkhússal,
Kalácscsal, egy kancsó borral,
Ama régen eltett öt-hat forintokkal.
Én is hadd fizessek:
Áldást, békeséget,
Bort, búzát és mézet, -
Kívánom: éljete!

(Mind el.)

(Lugossy József gyűjt. Nagy-Bánya.)

9.

-64-

Az ANGYAL *(jő, betlehemét leteszi.)*

Jó estét, uraim, meg ne ijedjete,
Hogy ily roppant sereggel eleitekbe érkeztünk;
Elhoztuk Betlehemet egész táborával,
Meg ne csodáljátok, hogy maradtunk hátul.

A PÁSZTOROK *(kinn a konyhában éneklik).*

Betlehembe tehát menjünk,
Ájtatosan neki szóljunk:
Salve, salve Jézus
Parbulesz, adusz isten fordulesz.

ELSŐ PÁSZTOR *(bejön.)*

Álom-e vagy látás, azt ki nem mondhatom,
Mit töredelmes szívvél fel sem találhatom,
Együgyű elmém fel sem gondolhatom:
Az Ur Jézus Krisztus született e mai napon.

MÁSODIK PÁSZTOR *(jön.)*

Mit félsz, mit rettegsz, lám én is itt vagyok!

ELSŐ PÁSZTOR.

Isten hozott kedves Bertókom!
Lám hogy én ezeket a kegyetlen pusztákat járom,
Elveszett gidócskám nem találom,
Farkas gyomrába esett, a mint én azt látom!

HARMADIK PÁSZTOR *(jő.)*

-65-

Jó estét öcsém! hát ti miről beszélgettek? talán hogy a vén Domjának szakála megőszült?

MÁSODIK PÁSZTOR.

Istók, a mint én veszem észre, te mind félre beszélsz, megbomlott eszű vagy. Teli kulacsokkal nincs most idő járni, hanem jobb lesz, köszönts rám.

HARMADIK PÁSZTOR.

Jó ismerősöm nekem a kocsmáros,
Gyakran látogatom, nektek sem lesz káros.
A kis gidócskámát rég helyt megtaláltam,
Melyet vígan el is hoztam.

ELSŐ PÁSZTOR.

Ily jó hírmondásban nem tudok mit tenni,
Bánom, hogy nincs mivel tenyeredet kenni
Meglelt juhainknak igyuk áldomását,
Ha ezt megiszszuk tölt az úr mást.

(A pásztorok leülnek botjaikra.)

ELSŐ PÁSZTOR.

Servus Telefusz! éljenek juhaink! *(iszik.)*

MÁSODIK PÁSZTOR.

Profetiat titulus: hizzanak juhaink! *(iszik.)*

HARMADIK PÁSZTOR.

Örvendjünk, vígadjunk, megvannak juhaink.

ÖREG PÁSZTOR *(jó.)*

Ti csak isztok, szegény öreg apátokról nem is gondoltok.

ELSŐ PÁSZTOR.

Fogja kend hát öreg!

ÖREG PÁSZTOR.

Sokáig éljetez mint a gólya madár! *(iszik.)*

MIND *(énekelnek.)*

Midőn a szűz magzatát,
Jászolban síró fiát
El akarja altatni,
Igy énekel ő neki:
Oh nap-fény, oh élet,
Oh édes Jézus, áldott Jézus!

ELSŐ PÁSZTOR.

Nem tudom, mi leszen, - az éjjel álmomban,
Midőn az erdőben juhaimmal voltam,
Angyali sereget fényességgel láttam,
Kitől glóriát és szózatot hallottam.

ÖREG PÁSZTOR.

Nekem hagyjatok békét, hadd aludjak,
Mint egy szegény öreg pásztor hadd nyugodjak.

HARMADIK PÁSZTOR.

Oh te vén Maksus! neked csak mind az álmokra van gondod, mi azt sem tudjuk, hogy' kell lefeküdni.

ÖREG PÁSZTOR.

Igy ni! *(lefekszik.)*

PÁSZTOROK *(énekelnek)*.

Szűz Mária e világra
Nekünk szent fiát hozta,
A jászolba helyheztetvén
Őtet, imígyen szóla:
„Aludjál én magzatom!
Nyugodjál virágom!”
Igy énekelvén és örvendezvén.

-67-

AZ ANGYAL.

Gloria in excelsis Deo!

ÖREG PÁSZTOR.

Ki vagy?

AZ ANGYAL.

Mennyei angyal vagyok,
Nektek örömet mondok:
Ma született királytok,
Betlehembe fussatok;
Ott van, ott van, – de ma nektek szaporán
Fuj szép nótát furulyám.
Mondjuk tehát mindnyájan:
Aludj' édes Jézusom,
Aludj', aludj', hoztam neked sajtocskát,
Pólya posztót, báránkát.

PÁSZTOROK *(énekelnek)*.

Aludj édes Jézusom, aludj', aludj'!
Pásztorok! keljünk fel,
Hamar induljunk el
Betlehem városába,
Rongyos istállócskában
Ott van, ott van!
Jaj szegény mint fázik,
Könnyeitől ázik;
Nincsen neki dunnája,
Sem cifra nyoszolyája,
Csak szénája, szalmája;
Ökör, szamár lehellenek ő reája,
Barmok szája melegítő kályhája!

-68-

(Az öreget az első pásztor a Betlehemhez viszi imádkozni s letérdepelteti.)

ELSŐ PÁSZTOR.

Vegye kend le öreg apjok a kucsmáját, vessen keresztet.

ÖREG PÁSZTOR.

Hát hogy'?

ELSŐ PÁSZTOR *(megmutatja.)*

Mondja kend utánam: Atyának, Fiunak, Szent Lélek istennek nevében. Amen.

ÖREG PÁSZTOR.

Apádnak, fiának... amen.

ELSŐ PÁSZTOR.

Vigyed gödölimet.¹⁵⁾

ÖREG PÁSZTOR.

Nem adom bőrömet.

ELSŐ PÁSZTOR.

Nem kell a kend bőre senkinek; – hanem vigyed gödölimet. *(Viszi az ajándékot a Betlehemhez).*

Oh én édes Jézusom! Nem tudok neked mit adni, üres tarisznyámban van egy kondor birkabáránycám, azt is neked adom, nyerek örök boldogságot, azt is jól tudom.

-69-

ÖREG PÁSZTOR *(viszi az ajándékot.)*

Nekem is van egy ócska, rongyos bundáskám, azt is neked adom; nyerek tőled örök boldogságot, azt is jól tudom.

MIND *(éneklik.)*

Nosza tehát jó gazda,
Bocsáss minket útunkra, -
Házadra
Maradjon istennek áldása! *(El.)*

(Lugossy József gyűjt. Nagy-Bánya.)

10.

-70-

AZ ANGYAL

(bejön s a „Betlehemet“ az asztalra tevén, csenget és énekel.)

Csorda pásztorok
Midőn Betlehemben
Csordát őriznek
Éjjel a mezőben,
Csordát őriznek
Éjjel a mezőben.
Glória!

AZ ELSŐ PÁSZTOR

(jön hosszas köhögés közt, aztán mondja szóval.)

Álom-e vagy látás, azt meg nem mondhatom,
Mit érez én szívem, nem tapasztalhatom,
Míg két pajtásommal be nem bizonyítom;
Gyere be te vén Tötöre!
Bizonyítsd be véle. *(Lefekszik.)*

AZ ANGYAL *(énekeli.)*

Isten angyali
Jövének melléjek,
Nagy félelemmel
Telik meg ő szivek !:
Glória!

MÁSODIK PÁSZTOR

(nagy köhögés közt jön.)

Szalonnás jó estét, szerelmes jó gazdám!
Juhaid meg vannak, egy csepp károd sincsen,
Baglyok és giliczék mind akolban vannak,
Szép göndör gyapjaik hátukra hajlanak.

(Lefekszik.)

AZ ANGYAL *(énekeli.)*

Örömet mondok
Néktek, ne féljetek,
Mert ma született
Néktek üdvösségetek! !:
Glória!

HARMADIK PÁSZTOR *(jön énekelve.)*

-71-

Pásztorok keljünk fel!
Hamar induljunk el
Betlehem városába,
Romlott istállócskába;
Siessünk,
Ne késsünk,
Hogy még ezen az éjszakán
Ott lehessünk.
Ime már nem messze
Fényesség jelentje,
Az angyalok hirdetik:
Hogy kis Jézus születik.
Be vagyon
Pólázva,
Rongyos pólával be vagyon
Pólázva.
Ökör, szamár lehelének reája,
Barmok szája melegítő kályhája.

(Első, második pásztor felkelnek.)

-72-

ELSŐ PÁSZTOR.

Gyerünk Betlehembe, higgyünk az angyalnak,
Lássuk meg mit adott isten fíjainak.

MÁSODIK PÁSZTOR.

Magam sem akarok üressen bémenni:
Vagyon egy kanta vajacska, be mutatom néki,
Hogyha megéhezik, jó lesz a száraz böjtökre néki.

HARMADIK PÁSZTOR.

Magam sem akarok üresen bémenni.
Obránczos¹⁶⁾ a subám, mert a hideg leli,
Több két hónap óta a kórság gyötöri,
Pókhálós ingemet most a takács szövi,
Süvegemet pedig az ötvös reszeli,
Ebben akarok a király elé menni,
Ez az öltözetem Bécsből hozott semmi.
Emitten egy háznál jól megvendégeltek,
Balha-tüdőt s májat igen bőven főztek;
Csíptük, haraptuk mint a sas,
Mégis üressen maradt a nagy ebadta has.
Tik hát jó vitézek ide hallgassatok,
Engemet jó tormás csukával tartsatok.
Majd nektek a szűröm gallérjából papolok.

AZ ANGYAL ÉS A PÁSZTOROK *(mindnyájan énekelnek.)*

Kosz, kosz, kolova,
Kolbász, ó'dal, szalonna
Juhászoknak jó volna,
Ha a gazdasszony adna,
Egy kulacs bor a mellé,
Ki torkunkat megkenné.
Ipsz, ipsz, ipszilon,
Minden ember ugorjon.

-73-

(Ekkor mindnyájan elkezdnek nagy topogással egymásután körbe keringőlni s ezt teszik egész a dal végéig.)

Olyanokat ugranánk,
Szint úgy kopognának
Még a szőrös bocskorok is,
Mind lehullanának.
Két tetű, három balha,
Vesd a tarisznyába.
Látom a gazdasszonyt,

Nyujtódzik a polczra,
Egy-két darab kolbászt
Készít a számunkra.
Csörgetik a ládát,
Pénzt akarnak adni,
Ha máriást adnak:
El sem fogjuk venni;
Öt-hat garast adnak:
Meg fogjuk köszönni. –
Egyszer egykoronban
Últem a kuczkóba',
Egy nagy balhát fogtam
A gatyá-korczomba',
Megfogtam a lábát,
Kivetem a hóra,
Látod-e te balha,
Nem vagy már a korczba',
Sem a dejákok közt
A nagy iskolába'.

AZ ANGYAL *(énekel.)*

-74-

Mostan kinyílt egy szép rózsavirág,
Kit régenten vár az egész világ,
Betlehemben kibimbózott zöld ág,
Király, mennyből méltóság.

Mégsem talált szállást ez városban,
Maradása lészen csak hostyában,
Mert lakosi inkább az urakhoz
Kapdosnak mint Jézushoz.

Szűz Mária így kesereg sorsán,
Szent Józseffel szent fiát altatván,
Nyugszik vele csak egy kevés szalmán,
Szeméből könny csordulván:

Oh én édes kedves alakocskám,
Szűz tejemmel feltartott báránykám,

Sorsom ne nézd vilójám.

Bölcsöm volna, abban ringatnálak,
A hidegnek csípni nem hagynálak,
Betakarván úgy ápolgatnálak,
Szolgálnék mint Uramnak.

De meg ne vess, hogy későn ismértünk,
Mink most hiszszük, hogy születél értünk
Szűz méhéből, óh édes reményünk,
Vedd kedvesen énekünk! !:

MIND *(énekelnek.)*

Vigan zengjetelek cziterák,
Jézus született,
Harsogjatok dob, trombiták,
Isten ember lett.
Pásztorok, szegények
Dicsekedjetelek,
Közöttetek a kis Jézus,
Örvendezzetelek.
Már az egek teremője
Jászolban fekszik,
Mindenek hatalmas ura
Barmok közt nyugszik.
Juhok, barmok pásztori
És ott való szolgálja,
Czifra, pompás palotákat
Immár megvetni,
Egy istállót választott ő
Abban születni.
A ki eztet béhozá,

-75-

És méhébe fogadá:
Aztat Gábrriel arkangyal
Áldottnak mondá. :l:
Dicsértessék a Jézus Krisztus
Mindörökké. Amen!

(Török Károly gyűjt. Mindszent.)

11.

-76-

AZ ANGYAL

(belép. „Betlehemét“ az asztalra helyezve énekel.)

Csorda pásztorok
Midón Betlehemben
Csordát őriznek
Éjjel a mezőben,
Csordát őriznek
Éjjel a mezőben,
Isten angyali
Jövének melléjek,
Nagy félelemmel
Telék be ő szivek,
Nagy félelemmel
Telék be ő szívek.
Örömet mondok
Néktek, ne féljetek,
Mert megszületett
Néktek idvességtek,
Mert megszületett
Néktek idvességtek.
Nem fekszik ágyban,
Sem friss palotában,
Hanem jászolban,
Romlott istállóban,
Hanem jászolban,
Romlott istállóban.

ELSŐ PÁSZTOR *(bejön.)*

-77-

Hopp isten jó napot!
Lám én is itt vagyok.
Toprongyos bocskorom
Most vagy ékes házban.
Két pajtásim voltak,
Azok is elvesztek;
Ha egyet-kettőt füttyentek,
Mindjárt előjönnek. *(Lefekszik.)*

MÁSODIK PÁSZTOR *(bejön.)*

Hopp isten jó napot!
Lám én is itt vagyok.
Hol van az én édes gazdám?
Kilyukadt a csizmám,
Elveszett a szalonnás tarisznyám;
De még megvan az ingem újja,
Abba rakom a kolbászt, hurkát,
A mit nékem édes gazdám ad. *(Lefekszik.)*

ÖREG PÁSZTOR *(nagy köhögéssel bebotlik.)*

Hopp isten jó napot!
Lám én is itt vagyok.
Tik idebenn esztek-isztok,
És én rólam nem is gondoltok;
Én odakünn ázok-fázok,

Órzsöm a juhokat.
Kaptam, behoztam a butykost,
Odakinn hagytam a Mocskost.
Hát én is leheveredem
Erre a száraz gyepecskére. (*Lefekszik.*)

AZ ANGYAL (*énekel.*)

-78-

Szűz Mária
E világra
Nekünk szent fiát hozá,
A jászolba
Helyheztetvén
Őt imigyén szólítá:
„Aludjál én magzatom,
Nyugodjál én virágom.“
Igy énekelvén
És örvöndezevén.
Ökör, számár
Reája lehelvén,
Mintha mondaná:
Ur és isten
Közöttünk fekszik.
Együtt vigadjunk,
Már az égi madarak
És az erdei vadak
Őtet imádják
És magasztalják. (*Csenget.*)
Glória!

ELSŐ PÁSZTOR.

Hallod, pajtás, isten szava?

AZ ANGYAL (*csenget.*)

Gloria!

MÁSODIK PÁSZTOR.

Hallod, pajtás, gomolya?

AZ ANGYAL (*csenget.*)

Gloria!

-79-

ÖREG PÁSZTOR.

Az ám! a fekete tehén bögi a fiát a réten!

AZ ANGYAL (*énekel.*)

Keljetek fel
Pásztorok, pásztorok!
Örömet hirdetek,
Mert megszületett
Néktek idvességtek.
Mert megszületett
Néktek idvességtek.

(*Mind a három pásztor fölkel.*)

ELSŐ ÉS MÁSODIK PÁSZTOR.

Gyere öreg, Betlehembe!

ÖREG PÁSZTOR.

Vén tehénbe?

ELSŐ ÉS MÁSODIK PÁSZTOR.

Nem mondom én vén tehénbe. Betlehembe.

ÖREG PÁSZTOR.

Mit árúlnak Betlehemben?

ELSŐ ÉS MÁSODIK PÁSZTOR.

Keresztet.

ÖREG PÁSZTOR.

Pereczet?

ELSŐ ÉS MÁSODIK PÁSZTOR.

Nem mondom én pereczet. Keresztet.

-80-

ÖREG PÁSZTOR.

Keresztet!

ELSŐ ÉS MÁSODIK PÁSZTOR.

Gyere öreg, csókold meg a Jézuskát.

ÖREG PÁSZTOR.

Juliskát?

ELSŐ ÉS MÁSODIK PÁSZTOR.

Nem mondom én Juliskát. Jézuskát.

(A két ifjabb pásztor oda vonszolja az öreget a felállított Betlehemhez.)

ÖREG PÁSZTOR *(letérdel.)*

Én kis Jézuskám, nem hoztam néked egyebet, csak birzes-borzas szakállamat, ezt is neked ajánlom.

ELSŐ PÁSZTOR *(letérdel.)*

Én kis Jézuskám, nem hoztam néked egyebet, csak egy kanta vaját, azt is otthon felejtettem.

MÁSODIK PÁSZTOR *(letérdel.)*

Én kis Jézuskám, nem hoztam néked egyebet, csak ezt a kis báránykát; ezt is neked ajánlom.

(Mind a három elkezd táncolni s tánc közben dalolják):

Járjad lábom a tánczot
A gazdám kedviért,
Majd elérjük, majd, majd, majd,
Egy pár itcze borért.
Szeretem a jó bort
Az íziér',
Nem szeretem a vizet
A gazdám kedviér'.

-81-

Vedd rád, pajtás, a bundát,
a bundát,
Fogjál kövér báránykát,
báránykát,
Adjuk oda anyjának
anyjának,
Főzze meg a fiának,
fiának,
Mégfőtt már a báránymáj,
báránymáj,
Készen legyen minden száj,
minden száj.

E' e' e'
Egy kulacs bor a mellé,
Mí torkunkat megkenné;
Ipsz, ipsz, ipszilom,
Minden ember ugorjon.

(Ekkor ugranak és az öreg ugrása közben elesik, mire a másik két pásztor nagy nevetésben tör ki.)

ÖREG PÁSZTOR *(a kuczkó felé fordúlva.)*

Gyere ki te csipás szemű
Szolgáló a kuczkóból,
Töröld ki a csipát
Szemed világából,
Kérd el a gazdasszonytól

Zsíros láda kulcsát,
Hadd vessen a nyakunk közé
Egynehány szál kolbászt.

ELSŐ PÁSZTOR.

-82-

Ha én páva volnék,
Páva módra járnék,
A Tiszát átúsznám,
Tollamat bullatnám,
Szép lányok fölszednék.
Bokrétába kötnék. Vivát!

MÁSODIK PÁSZTOR.

Szúnyog üle székében,
Széklába kitöre,
Aranyos orra betöre,
Egy csöpp vére csöppene.
Hát kit küldjünk a papért?
Hát kit küldjünk a papért?
Bagolyt küldjük a papért!
Míg a bagoly ballaga,
Addig szúnyog meghala;
Testamentom tétetett,
Kalács, czipó süttetett.
Mit együnk hát estére?
Csirkelábat metélve. Vivát!
stb. stb.

(Reiniger Jakab gyűjt. Orosháza.)

12.

-83-

(Pásztorok éneklés közben belépnek s a „Betlehem“-et az asztalra teszik.)

ÖREG PÁSZTOR *(az ének végével.)*

Megnyilván az ajtó, dicsérem a Krisztust,
Kérek e szálláshoz magamnak egy kis just;
Látjátok, barátim, mily számosan vagytok,
Azért hát istennek hálákat adjatok.

ELSŐ PÁSZTOR.

Dicséret dicsőség a magas mennyekben!
Dicsérjük az istent most jövetelünkben,
Legyünk szerencsések egész életünkben,
Minden áldás szálljon most a mi fejünkre, -
Szegény magyar hazánk legyen békességben!

MÁSODIK PÁSZTOR.

Földi éltünk legyen csendességes,
Holtunk után örök, dicsőséges;
Én ezeket szivemből óhajtom,
Mindnyájoknak magamat ajánlom.

ÖREG PÁSZTOR.

Nohát, pásztor barátim, mely gyönyörű hely, a hová jutottunk, telepedjünk neki s mondjunk egy híres pásztori danát.

-84-

MIND.

Nohát! telepedjünk neki, nem lesz rossz.

(A pásztorok körbe ülnek s dalolnak.)

Örvendjétek pásztorok,
Jól legel a nyájatok,
Hajtsátok a forrásra,
Ne hagyjátok magokra.

Az erdőnek hús árnya
Testének nyúgodalma,
Félkönyéken heverész,
Akármerre megy, merész.

Zúg az erdő, csikorog,
A pásztor csak mosolyog,
Vígán fújja dudáját.

A hegyeken fel s alá
Nyúgodalmat nem talál,
Fut, szalad a nyáj után
Százszor is egymás után.

ÖREG PÁSZTOR.

Eh! de kiszáradt a torkom, nem bánom, ha beletekintünk abba a mustos kabakba; add erre barátom, hadd iszom búelfelejtésért. *(Mindnyájan isznak sorba, mikor a negyedik iszik, az Öreg Pásztor lekapja a szájáról és kiált):* elszalad a nyájad! *(Ekkor a Pásztorok kiszaladnak és az öreg jót szippant s lefekszik az asztal alá, csendesen dalolja):*

Hogyha látom a madárkát;
Vele énekelnék;
És ha látok fürge bárányt:
Vele felszökelnék.

-85-

Hogyha látok nyílt virágot:
Kalapomra tűzném,
A termő fa szép gyümölcsét
Czernaszálra fűzném.

(Ekkor bejön az Első Pásztor, kézen fogva vezeti a két kis bojtárt s az öregre újjal mutogatnak.)

ELSŐ PÁSZTOR.

Öreg! hol a kulacs?! adj egy cseppet, mert el vagyok fáradva.

ÖREG PÁSZTOR.

(Megrázza a kulacsot, az üres). Valójában ezt a férges itták ki!

MIND HÁRMAN.

Te ittad ki, öreg, hozasd tele!

ÖREG PÁSZTOR.

Na van még egy fagarasom, - hozd tele kis bojtár!

AZ ANGYAL *(kivűlről.)*

Glória!

(Második és Harmadik Pásztor beszaladnak).

MÁSODIK PÁSZTOR.

Jaj mi történt velem! A mint a delelő dombon szerte nézegettem, egy csodálatos fény látszott megettem; úgy megdöbbsentem e csodálatos fényre, hogy elveszett mind a két szemem fénye; - mire feleszméltem, egy ékes hang hallatszott mellettem, mi úgy lelkemre hatott, hogy szívem örömeben majd ketté hasadott.

-86-

HARMADIK PÁSZTOR.

De csakugyan lesz is valami a dologban, mert a madarak is víg dalokat zengenek az ég felé, talán az isten valami különöst akar cselekedni.

NEGYEDIK PÁSZTOR *(jön sebesen.)*

Pásztor barátim új hírt mondok! Ugyan nem láttátok-e a jelt, a mely Betlehem pusztáján mutatkozott? Midőn leheveredtem és nem is reméltem, szokatlan világosság látszott közelemben, a melytől igen megdöbbsentem; én arra gyanitom, hogy valami vár reánk, mert a bárányok is egyre ugrálnak.

ÖREG PÁSZTOR.

Ez bizonyára valamit jelent.

KIS BOJTÁR.

Nézd meg, apám, nézd meg csak jól, a fülemile mely ékesen dalol; ez bizonyára tavaszt jelent, mert minden madár ékesen énekel.

ÖREG PÁSZTOR.

Óh fiam, édes fiam! nemcsak egyedül tavaszt jelent ez, más tűnik itt előnkbe; itt talán ama rég várt Messiást jelenti ez, kit a próféták régtől fogva óhajtva vártak, talán ez fog létre jönni. Oh várjunk csak rá időt, tegyük csak le nyugalomra fejünket, hogy istent bűnnel ne bántsuk. Oh derűlj fel már egünknek ékes hajnala! bár leküldetne hozzánk az égnek angyala, hogy a mit a próféták mondtak, és írásaikkal bebizonyítottak: azt teljesülni látnánk és borúlva imádnánk. – És majd ha a pacsirta megszólal, majd lábba kelünk.

(Ekkor lefekszenek mindnyájan, egy kis idő múlva a pacsirta szólni kezd, erre felkönyökölnek.)

MIND *(énekelnek.)*

A madárkák is zengenek,
Új napodnak örvendeznek,
Új éneket új keleten
Mondanak minden szegleten.

A pacsirta is megszólalt,
Ime jelenti a hajnalt,
Hálát ad istenének,
Ég s föld teremtményének.

Vígan szólnak a madarak,
A fülemile fészket rak,
Örvend a szép tavasznak –
Ki ne örülne annak?

Kelj fel, pajtás, örvendezzünk,
Mi is vígan énekeljünk,
Mondjunk hálát istennek,
Ég s föld teremtményének.

ÖREG PÁSZTOR.

Pásztor barátim meg kéne tekinteni a nyáját, mint legelésznek? *(Kimennek mind, csak a két kis bojtár marad benn.)*

KÉT BOJTÁR

(az asztal alá bujva énekelik.)

Csendes álomért jövünk
Zsámolyodhoz istenünk,
Míg föld éjnek fátyola;
Légy nyugalmunk zsámolya!

AZ ANGYAL *(kivúlról.)*

Glória!

PÁSZTOROK *(bejönnek a énekelnek.)*

Pásztor társam most hallgass,
Mert tőlem jó hírt hallasz,
Csak jól vigyázz:
Angyal engem felkeltett,
Mondván: isten ember lett!
Ne tétovázz,
Menj el, nézd meg és köszönts meg teremtmődöt,
A barmok közt fekvő kis üdvezítődet!

MIND.

Feküdj le, öreg, hiszen csak álmodtál.

AZ ANGYAL *(kivúlról.)*

Glória!

ÖREG PÁSZTOR *(énekel.)*

Hej, hej, mi dolog ez,
Hej, hej, mit jelent ez?
Betlehem tündöklük, micsoda ez,
Talán a Messiást jelenti ez?

AZ ANGYAL *(kivül énekel.)*

Hej, hej, jó pásztorok
Gloriát néktek mondok,
Messiás született egy szép szűztől,
Kin az angyali kar igen örül.

ÖREG PÁSZTOR.

Hej, hej, mi új hír ez,
Hej, hej, égi szó ez,
Mennybéli angyaltól mondatik ez,
Messiás születik, nagy öröm ez!

PÁSZTOROK *(ülve éneklük.)*

Nosza pajtás kelj fel hamar, angyal szól,
Hogy a Messiás születik, mondja hol,
Betlehem istállójában
Fekszik immár a jászolban,
Hallgasd jól.

AZ ANGYAL.

Gloria! Gloria!

ÖREG PÁSZTOR.

Ah! gomolya.

ELSŐ PÁSZTOR.

Vén gólya.

MÁSODIK PÁSZTOR.

A tarka borjú a fiát ríjja.

HARMADIK PÁSZTOR.

Az István bácsi a dudát fújja.

AZ ANGYAL.

Gloria in excelsis Deo.

(Bejön énekelve.)

Keljetek fel pásztorok,
Örömet hirdetek,
Mert ma nektek született,
A ki megjövendőltetett,
Egy szűznek méhéből,
Szűzen szült véréből.
Ale-ale-aleluja!

ÖREG PÁSZTOR.

Barátim angyalok zengenek felettünk új éneket a Messiásról.

MÁSODIK PÁSZTOR.

Zengjünk el mi is egy pásztori nótát.

ÖREG PÁSZTOR.

Fúdd fel hát dudás te is a dudát és vígadj te is velünk.

MIND *(énekelnek.)*

Hej, víg juhászok, csordások
Csergedeznek a források,
De gyönyörű ez az éjjel,
Ámbár tekintetek szélyel. stb.

ÖREG PÁSZTOR.

Halljátok pásztor barátim, nem jó volna egy kissé neki dőlni, aztán úgy pihenten neki indulni?

MIND.

Nem lesz rossz. (*Lefeküsznek.*)

AZ ANGYAL.

Gloria!

JÓS és ZARÁN.¹⁷⁾

Apám! angyal szól.

ÖREG PÁSZTOR.

Való-e ez fiam, vagy csak álmodban hallottad?

-91-

KÉT ANGYAL (*énekel.*)

Keljetek fel pásztorok,
Mert született Uratok,
Mi, angyali, jelentjük,
Egész földön hirdetjük:
Betlehemben a barmok közt nyoszolyája,
Királyok fő királyának palotája.

ÖREG PÁSZTOR.

Szaporán keljetek fel bojtárok,
Az angyal azt mondta, hallottátok,
Üdvözítőt majd ma láttok,
Velünk együtt imádjátok.

ELSŐ PÁSZTOR.

Azt sem tudjuk, gazda, merre menjünk,
Mégis csak sürget kend, hogy siessünk;
Angyal szavaiból úgy értettem,
Születése helye hogy Betlehem.

ÖREG PÁSZTOR.

Ne is késsünk semmit, hát induljunk,
A nyerges számárra felpakoljunk;
De mit vigyünk a gyermeknek,
Kit az égből így jelentnek? –
A mit lehet, viszek én tejecskét.

ELSŐ PÁSZTOR.

Én is viszek sajtot és kenyérlémet.

MÁSODIK PÁSZTOR.

Majd én is elviszek egy báránycsokort,
Kivel jóltartom majd édes anyját.

ÖREG PÁSZTOR.

-92-

Ime amott látok fényességet,
Bizonyos isteni jelenséget.

MÁSODIK PÁSZTOR.

Jaj, bizony ott vagyok, már megnéztem,
Betekintettem, hogy oda értem,
Jaj, ott fekszik a jászolban,
Be vagyok takarva posztócskába.

MIND *(énekelnek.)*

Üdvöz légy Ur Jézus, kis királyunk!
Kit nagy szegénységben most találunk,
Vedd kedvesen ajándékunk,
Légy mindenkor mi oltalmunk.

AZ ELSŐ PÁSZTOR

(oda megy a „Betlehemhez” s letérdel előtte.)

Kis Jézus, ki után oly rég óhajtozánk,
Szivemből köszöntlek, hogy eljövél hozzánk.
Szegény pásztor vagyok, nincsen arany pénzem,
De mim van, szívesen lábaidhoz tészem,
A hit énelőttem a legdrágább vagyok,
Ebben erősíts meg most és a végnapon,
Ebben erősíts meg, hogy ha élek, halok,
Bátran elmondhassam: Jézus tied vagyok!

MÁSODIK PÁSZTOR

(letérdel a „Betlehem” előtt.)

Édes kis Jézusom, éltem boldogsága,
De szépen nézsz ki kicsiny jászolkádba',
Mosolygók ajakid, szelídek szemeid,
Most is ölelésre tárod ki kezeid;
Óh ölelj magadhoz, hadd legyek ott boldog. –
De talán bánt is, hogy ilyeneket mondok –
Ne lőkj el magadtól, kis Jézusom, kérlek,
Hanem add meg nekem, a mit tőled kérek:
Egy az én jószágom, reménységem neve,
Őrizd meg ezt bennem ég és föld istene,
Add, hogyha a halál sírba int engemet:
Te benned remélve végezzem éltetem!

-93-

HARMADIK PÁSZTOR

(a „Betlehem” előtt térdelve.)

Kis Jézusom én is eljöttem hozzád,
Ne utálj meg engem szegény szolgád.
Add, hogy legyek én is boldog hát általad,
Szerelmemnek te légy új hajnala.
Végre meglátván újra szerelmem hajnalát,
Kész legyek kiállni bármily halált.

JÓS

(a „Betlehem” elé térdelve.)

Isteni gyümölcse szűz anya méhének,
Kinek szent nevével ég s föld betelének,
Nézd eljöttem én kis szolgád jászolodhoz,
Tudván, hogy a jászol e földre áldást hoz.
Tekints reám, kérlek, hisz egy pillantásod
Mint semmi más nem ad olyan boldogságot.
Hogy ily boldogsággal telve menjek útra,
Miből bár nékem síron túl is jutna!

ZARÁN

(a „Betlehem” elé térdelve.)

-94-

Édes kis Jézusom! nézd én szolga vagyok,
Ugy hiszem, az leszek, a míg meg nem halok;
Meguntam a gazdám, más gazdához megyek,
Engedd, hogy ezentúl a te szolgád legyek,
Engedd, hogy lehessen hív és igaz szolgád,
Hú szolgálatomért vígy mennyekbe hozzád!

NEGYEDIK PÁSZTOR

(letérdel a „Betlehem“ előtt.)

Örömtelve jöttem szegény jászolkádhoz,
Irgalmat esdeklek, fogadj be magadhoz,
Ne tekintsd, hogy szegény, alávaló vagyok, -
Tudom, hogy isteni kegyességid nagyok;
Fogadd kegyelmesen csekély tiszteletem,
Vagy élek, vagy halok: légy mindenkor velem.

ÖREG PÁSZTOR

(a „Betlehem“ elébe térdelve.)

Isten jóvoltából már sok időt értem,
Melyben boldog órák ezerszer volt nékem,
Oh de e jelennél boldogabb nem vala,
Egész valóm szinte megifjúl általa.
Jászolban fekvő kised Messiasom,
Örömöm, reményem, legfőbb boldogságom!
Hogy látlak, könnyeim szinte megerednek,
Ily könnyei eddig nem folytak szememnek.
Mevénhedett szolgád térdre hűll előtted,
Kér, hogy szent színedtől ne taszítsd el őtet,
Ne taszítsd előled, midőn azért kér itt,
Hogy áld meg a földnek benned hívó népit.
Áld meg hazám földét, oh azt a szent földet,
A hol bölcsöm rengett, várom temetőmet!
Áldj meg meg mindnyájunkat, adj új szívet nekünk,
Olyat, melylyel, Jézus csak téged szeretünk.
Adj nyelvet is újat, az angyalok nyelvét,
Mely imádvá zengje a nagy isten nevét,
Hogy így új nyelvekkel a rossz tettek helyett
Áldva emlegessék, Jézus, szent nevedet!

-95-

(Török Károly gyűjt. Szeged.)

13.

-96-

AZ ANGYAL

(bejön, a „Betlehemet“ az asztalra téve csenget s énekel.)

Mennyből az angyal
Lejött hozzátok
Pásztorok, pásztorok!
Hogy Betlehembe
Sietve menvén
Lássatok, lássatok.
Mert isten fia,
A ki született,
Jászolba', jászolba',
Jászolba' fekszik,
Barmok közt nyugszik
Szent fia, szent fia.
Mellette vagyon
Az édes anyja
Mária, Mária,
Ő onnan lészen
Idvezítőknek
Szent anyja, szent anyja.

A KATONA *(jön).*

A mennyei angyal küldött engem,
Hogy a Betlehemet megőrizzem.
Mindjárt jönnek utánam pásztorok,
A kik nekünk majd jó hírt mondanak.

ELSŐ PÁSZTOR *(jön).*

-97-

Adj' isten jó napot!
Lám én is itt vagyok,
Toprongyos bocskorom
Ámbár igen szuszog...
Két pajtásom is volt,
De azok elvesztek,
Ha egyet füttyentek:
Mindjárt előjönnek *(iszik).*

MÁSODIK PÁSZTOR *(jön.)*

Adj' isten jó napot!
Lám én is itt vagyok.
Pajtás! a torkomat
Már szárazon hagyod,
Add errébb hát hamar
Aztat a kulacsot! *(iszik.)*

KATONA, KÉT PÁSZTOR *(énekelnek.)*

Szűz Mária e világra
Nekünk szent fiát hozá,
A jászolba helyezettvén
Őtet, imígyen szóla:
„Aludjál magzatom,
Nyugodjál virágom!”
Igy énekelvén
És örvendezvén.
Ökör, szamár ő reá lehelvén
Mintha mondanák:
Ur és isten most közöttünk fekszik!
Együtt vigadjunk, -
Már az égi madarak,
És az erdei vadak
Őtet imádják
És magasztalják.

-98-

MÁSODIK PÁSZTOR *(ásit).*

Ejnye pajtás! már kilencz-tíz óra felé jár az idő, jó volna magunkat eltenni holnapra! *(Erre a két pásztor lefekszik a földre és nagy horkolás közt alusznak.)*

AZ ANGYAL *(énekel).*

Gloria, gloria in excelsis Deo!
Miként pásztorok alusznak és nyugosznak!
Keljetek fel pásztorok,
Tinéktek jó hírt mondok,
Mert született Jézus, Jézus!
Alleluja! Alleluja!

(Ekkor pálczájával ráüt az első pásztor subájára).

AZ ELSŐ PÁSZTOR *(felkél s énekel).*

Oh mely jó ízűt elaludtam,
Álmomban nagy zendülést hallottam;
Mert az égi madarak is örvendeztek,
Az angyalok is mennyben énekeltek.

AZ ANGYAL *(a második pásztorhoz).*

Kelj fel Peti, Bandi! a juhok Belgrádon is túl járnak a kóróba'.

MÁSODIK PÁSZTOR *(álmosan.)*

Micsoda kóróba' jár az eszed Belgrádba'?

AZ ANGYAL

(pálczájával ráüt a második pásztor subájára.)

Kelj fel Peti, Bandi! kelj! megfogom a lábadat, húzlak a kúczkóba; mindjárt úgy bánok veled mint tímár a bőrrel!

-99-

(Második pásztor felkél.)

A KATONA *(énekel).*

Keljetek föl, pásztorok!
Pásztorok!
Ime nagy csodát láttok,
Hol angyalok énekelnek,
Glóriákat kiáltanak.
Betlehembe siessünk,
Siessünk,
Ne késsünk,
Hogy még ezen az éjtszakán
Ott lehessünk!

A KÉT PÁSZTOR *(énekel.)*

Siessünk,
Ne késsünk,
Hogy még ezen az éjtszakán
Ott lehessünk,
Ott Urunkat, Jézusunkat
Tisztelhessük!

KATONA.

Álom-e vagy látás, azt meg nem foghatom,
Csakhogy ezen, pajtás, nagyon csodálkozom.

VÉN PÁSZTOR *(kivúlról).*

Merre menjek? Erre mék,
Hátha rájok találnék.
Pásztor társaim! hol vagytok,
Merre legel a nyájakok?!

PÁSZTOROK.

-100-

Erre jőjj te vén csont! itt vagyunk.

VÉN PÁSZTOR *(kivül énekel).*

Halljátok! új hírt mondok,
Pásztor társaim nagy dolgok
A jászolnál történének,
Hol angyalok énekelnek,
Glóriákat kiáltanak.
Tán fő pásztor született,
Isten bárányává lett.

A KÉT PÁSZTOR.

A bűn és a szeretet
Ilyeneket elkövet!

VÉN PÁSZTOR

(benyitja az ajtót s a küszöbön beesik.)

Ejnye! a fikását! hát itt is felbuktam. Hát tik, pajtásaim, hol a manóba jártok itt? olyan régen

kódorgok utánatok, hogy még! alighogy rátok találok!

KATONA.

Hát te, vén csont, hova bődörögsz? Talán az angyal téged is megintett, most Betlehembe velünk akarsz jönni? hanem mond meg előbb, tudsz-e imádkozni?

VÉN PÁSZTOR.

Tudok hát pereczet porczogtatni, két-három kulacs bort elmorzsolgatni. – Hanem mondjunk csak a házi gazdánknak egy szép nótát!

-101-

MIND *(énekelnek.)*

Pásztor társak! új hírt mondok,
Jertek velem, csodát láttok.
Egy szép szűz az éjtszakán.
Fiacskát szült a szénán.
Hej, hej, hej, hej, hej,
Hogy lesz szűz emlőbe' tej?!

Az angyal is im hirdeti,
Hogy szűz szent fia születik.
Azért tehát keljünk fel,
Betlehembe menjünk el.
Haj, haj, haj, haj, haj,
Úgy repüljünk mint a raj.

Im a jászolban fekszik,
Barmok között melegszik;
Állván a sok angyal is,
Az ő szép szűz anyja is.
Óh, óh, óh, óh, óh,
Boldog az az istáló.

Üdvöz légy szép kis gyermecske,
Betlehemi hercegecske!
Ez élet után, kérünk,
Légy egekbe' vezérünk!
Az lesz, az, az, az,
Mivel jó vagy és igaz!

(Török Károly gyűjt. Kikinda.)

14.

-102-

MIND *(énekelnek.)*

Csorda pásztorok
Midón Betlehemben
Csordát őriznek
Éjjel a mezőben. :|:

Isten angyali
Jövének melléjek,
Nagy félelemmel
Telik meg ő szivek. :|: stb.

A KATONA.

Feküdjetek le pásztorok,
Kik elfáradtatok,
Testeteket nyugasztaljátok.

(A pásztorok lefekszenek s hortyogva alusznak).

AZ ANGYAL *(énekel).*

Gloria! dicsőség!
És fényesség! –
Angyal vagyok,

Angyal vagyok,
Pásztorok jőjjetek Betlehembe,
Mert ott született
Nektek üdvösségtek,
Alleluja! Gloria! gloria! gloria!

(Erre a pásztorok fölserkennek álmukból, s az öreg pásztor, ki középett fekszik, mondja a másik kettőnek.)

-103-

Hallod, pajtás, szárazfa!¹⁸⁾

ELSŐ PÁSZTOR.

Égessenek meg rajta.

MÁSODIK PÁSZTOR.

Bizony jó is volna.

KATONA *(a pásztorokhoz.)*

Kelj föl, guba, kelj föl,
Ne aludj sokáig,
Juhainkat elhajtották
Mind eddig.

ÖREG PÁSZTOR.

Nosza pajtás hagyjuk itt
Csordát és a nyáját,
Betlehembe ballagjunk,
Jézuskához induljunk.
Te Andris dudádat,
Te Jancsi sípodat,
Én is a furulyámat -
Alle-alleluja!

(Ekkor elindulnak az asztal közepére tett „Betlehem” felé s menet közben folytatja.)

Vigyünk ajándékot
A kis Jézuskának,
Hogy lakosa legyen lelkünk
Ő szent országának.

(Oda érve beköszön a Jézuskának, mondván:)

-104-

Dicsértessék a Jézus!
Én édes Jézuskám
Egy báránykát hoztam,
Jó lesz szent anyádnak
Pörgölve, gondoltam.

ELSŐ PÁSZTOR.

Dicsértessék a Jézus!
Én édes Jézuskám
Egy kanta vajacskát hoztam,
Jó lesz szent anyádnak
Nagy böjtre, gondoltam.

MÁSODIK PÁSZTOR.

Dicsértessék a Jézus! Én édes Jézuskám Egy sajtocskát hoztam, Jó lesz szent anyádnak Nagy böjtre, gondoltam.

A KATONA *(a pásztorokhoz.)*

Áll félre te paraszt,
Nyeljen el a haraszt;
Kapczád három araszt,
Bocskorod igen nagy.

A PÁSZTOROK.

Álljunk hát félre pajtás,
Nagyobb a hatalma,
Mint a valósága.

A KATONA *(az angyalra mutatva.)*

-105-

Itt egy szép friss legény,
Nem pedig olyan vén,
Úri nemzetemtől,
Vitéz termetemtől
Semmit sem akarsz félni?

(Az angyal a Betlehemnél marad, a katona a pásztorokkal együtt a ház közepén tánczol, mi közben mondják:)

MIND.

Járjad lábom a tánczot
A gazdád kedviért,
Majd elküld a kocsmába
Öt-hat itcze borért,
Nem szereti a tóvizet
A halak íziért.
Kolbász, oldal, szalonna,
Juhászoknak jó volna.
Az erdőben,
Zöld mezőben
Sétál, pipál, furulyál,
Billeg, ballag, meg-megáll.

MIND *(együtt énekelnek.)*

Betlehemnek pusztájában,
Pásztorok vigyázásában
Nagy öröm hirdettetett. :|:

Mert a barmok pajtájában,
Ökör, szamár jászolában,
Üdvözítőnk született. :|:

Eljött, úgymond, a Messiás,
Kit megjövendőlt az írás.
Sír ez kemény időben. :|:

Ugyan József mit gondoltál,
Hogy istállót választottál
Ilyen kemény időben? :|:

Szállást nem talált magának

Az egész Betlehemben. :|:

A paloták fő rendekkel,
Megteltek nagy emberekkel, -
Nincs helye a Jézusnak. :|:

Szállj be hozzánk Máriával,
Született kis Jézuskával,
Hogy lakj' a mi szivünkben. :|:

Hogy nagy örömet mondhassunk,
Egész éjjel vígadhassunk,
Gloriát kiálthassunk. :|:

(Ezután ezt mondják:)

Goloria, dicsőség,
Nagy öröm, békeség!
Dicsőség mennyben istennek,
Békeség földön embernek,

-106-

Kik szeliden élnek,
Jó napot juhászok,
Mindnyájan pásztorok,
Szerelmes boldogítókkal.
Boldog éjtszaka,
Melyben született Jézuska
Az egész világnak.
Vigadj, eztet mondjuk:
Dicsőség mi Urunk!
Ki született a jászolban,
Barmok között istállóban.
Oh kised Jézuska!
Oh kis ártatlanka!

-107-

A KATONA.

Hopp, ide érkeztem én is tihozzátok,
Tudom jó szívvvel vártatok.
Bejártam a világnak azt a négy szögletét,
A hol föltekerték a napnak kerekét.
A hol járnak az emberek,
Rás¹⁹⁾, font s varrás nélkül való gatyában.
Zsebembe, zsebembe egy rétes pogácsa,
Torkomba, torkomba egy pohár borocska
Elcsúszna!

ÖREG PÁSZTOR.

Megtérek hát én is
Isten mezejére,
A magyarok közé,
Lakásom helyére.
Fölfekszem szobámnak
Fült kemenczejére,
Eszem a sült tökököt
Szám édességére. Vivát!

ELSŐ PÁSZTOR

Füleimben csöngnek,
Hallatik símitó,
Oh te Titire,
Rosz²⁰⁾ nequam socias,
Szemlátomást füllentesz.

-108-

MÁSODIK PÁSZTOR.

A sónai nagy helységben,
Üres, puszta vendégségben,
Voltunk ott nagy nevetségben,
Mert igen furcsán ment végben.
Hangya tüdőt bőven főztünk,
Eleget enni nem gyóztunk,
Tiptük²¹⁾ szagattuk mint a sas,
Mégis üresen maradt a has.

(Ekkor a „Csorda pásztorok“ 5-dik versét: „Elindulának“ – kezdik énekelni, s mindaddig folytatják, még ki nem érnek az udvarból.)

(Ipolyi Arnold gyüjt.)

15.

-109-

(Személyek: A huszár, szép huszár egyenruhában, fején csákó, oldalán kard, lábán sarkantyus csizma, köpenyét az előadás alatt leveti. – A király, ruhája a huszáréval egyenlő, fején papírból készített korona van. – Az angyal, egészen fehér ruhába van öltözve, fején gyönggyel és szalagokkal ékitett korona, derekát széles szalag övezi, kezein fehér keztyű s

jobbában egy pálcza van, melynek felső végéhez aranyos gomb van erősítve, markolatához pedig szalag-csokor köttetik. – Sz. József, földig érő fekete köpenyben, melyet barát-kordával szorit oldalához, kezében horgas pálcza, fején kalap. – Szűz Mária, kék színű úri ruhában, fején ugyanoly színű kendő, kezén fehér keztyű, jobbában fehér kendőt tart. – Bukuró, Barbule, Todore, Nyikuláj és Mosule pásztorok, az utóbbi igen öreg; öltözetük: közönséges nagyszőrű pásztor-szűr vagy guba, fejükön nagy báránybőr kucsma, kezökben juhászbót, derekukon kötél, s arczukon álarcz, hogy ismerős helyeken meg ne ismerjék őket.

Minthogy a Székelyföldön a pakulárok (pásztorok) jobbadán mind oláhok, a szövegben előjövő oláh szavak részint azért adatnak a pásztorok szájába, hogy e tekintetben is minél hűbb pásztoralakokat mutassanak fel, részint pedig a komikum kedvéért.

A társaság a falvakban csak ott produkálja magát, hol előleges bekéredzés után megengedik. A bekéredzés ily módon történik. Attól a háztól, a melyben össze vannak gyűlve, a huszárt elküldik a legelőszőr meglátogatni szándékozott családhoz engedély- és szállás kérés végett; megérkezvén a huszár, a kölcsönös „jó nap” és „fogadj isten” után így szól: „Kedves házi gazdánk, Krisztus urunk születése példáját követők vagyunk, a melyet házi gazdánk jó akaratjából, ha terhére nem lennénk, el akarnánk folytatni, hogy mely szegény állapotban és hogyan született Krisztus Betlehemben.” Erre a házi gazda azt feleli, hogy „tessék, jó szívvvel látom,” vagy ha nem akarja, akkor valami akadályt hoz fel, p. o. szoros a hajléka, vagy betege van stb. Ekkor a huszár megviszi a választ.

-110-

A házhoz érkeve, két pásztor a három tornyú Betlehemet az asztal közepére teszi, mellé állanak az angyal és a király. József és Mária az ajtó megett foglalnak helyet, a pásztorok is ott, csakhogy az ajtó tulsó oldalán; a huszár a szoba közepére áll.)

MIND (énekelnek.)

Betlehembe eljutván,
Jézust ott megtalálván,
Város mellett pajtában,
Annak romlott jászolában,
Essünk térdre előtte,
Boruljunk le a földre,
Ugy tekintsünk pajtába,
Annak romlott jászolába.

A HUSZÁR (kivont karddal sétál föl s alá.)

Hálát adunk neked mű teremő Atyánk,
Hogy megadtad érnünk Krisztus születése napját!
Ti is ezen háznak virágzó népei,
Született Jézusnak legyetek tagjai,
Ezen Tekintetes háznak szép népei,
Isteni formának eleven képei,
Kikért Jézus Krisztus könyvező szemei
Árad e napra, mint gyöngyök szépei.
Legyen békeséges e bejövetelünk,
Ez uri szép háznál kevés ittlételünk,
Míglen Krisztus Jézus születése velünk
Előmutattatik, a melyről beszélünk.
Legyen békeségük a juhásztoroknak,
Mint szelid, együgyű, csendes jámboroknak,
Kik a Jézuskához először járulnak,
Buzgó szeretettel lábához borulnak.
Rövid szóval legyen minden békeségben,
Testi-lelki csendes figyelmetességben,
Míglen csekély munkánk szép gyönyörűségben
Véghez megyen buzgó örvendetességben.
Mert nem tréfaságnak okáért küldettünk,
Avagy hogy világi muzsikát hirdessünk,
Hanem megtérésre, hogy példát mutassunk,
Boldog mennyországban együtt vigadhassunk.

-111-

(Félre áll.)

A KIRÁLY (sétálva mondja:)

Retteg a természet az okos lélekkel,
Sőt az emlékezet ily nagy erejével,
Megtompul az elme együtt értelmével,
Az emberi nyelv is megtompul ezekkel.
Mert a természetnek nagyon van ellene,
Szűzön, tiszta szűztől Krisztus születése,

Az emberi elme megtompul ezekre,
A nagy emlékezet fel nem érhet ide.
Fordítsd gondolatát habozó elmédnek,
Tekintsd állapotát egész életednek,
Vizsgáld meg oh! ember rejtekét szivednek,
Mely nagy hál'adással tartozol istennek.
Ime hozzánk való buzgó szeretete
Az örökkévaló istent mire vitte,
Hogy Ádám atyánknak vétkeit nem nézte,
Hanem megváltásra szent fiát küldötte.
Hát én bűnös lélek erről mit szólhatok,
Kinek okossági nem nagyok s fontosok,
Segítséget csak attól várhatok,
Ki váltságunkra jött s neki áldást mondok.
Melyről buzgó szívvel mostan azért szólunk,
Két-három szép példát előtökbe adunk,
Jézus látására hogy felindíttassunk,
Figyelmetességet tőletek kívánunk.

-112-

A HUSZÁR *(a királyhoz.)*

Szerencsés jó napot,
Kivánt víg órákat,
Kivánok jó uramnak
Akarom, mint látom,
Épségét szép házának.

A KIRÁLY.

Az Úr isten hozott,
Házamhoz juttatott,
Szerelmes jó barátom.
Hogy házamhoz jöttél
S engem felkerestél,
Szívem szerint akarom.

HUSZÁR.

Megszállnék uramnál,
Mulatnék házánál,
Ha konyhája terjedne;
A bőv étel-italért
Adnék ezüst tallért,
Csak kedvem szerint lenne.

KIRÁLY.

-113-

A bőv étel-ital,
Minden fűszerszámokkal
Ezennel készen leszen,
Mert érzem magamban,
Hogy a mulatáshoz
Ma nekem is kedvem leszen.

SZ. JÓZSEF *(a királyhoz.)*

A mennybéli isten,
Kit magasztal minden,
Áldja meg kegyelmedet!
Isteni kedvéért,
Drága szent nevéért,
Hallgassa meg kérésemet.

KIRÁLY *(haragosan.)*

Mit akarsz én velem?
Nem vagy te én felem,
Beszélj hamar bajodat!
Sokat szót ne folytass,

Tőlem ez a válasz:
Beszéld hamar bajodat!

SZ. JÓZSEF.

Uram az istenért,
Drága szent nevéért,
Hadd háljunk itt az éjjel.
A kemény hideggel,
Szörnyű fergeteggel
Ne haljunk meg az éjjel.

KIRÁLY.

-114-

Szerelmes barátom,
Szoros a hajlékom,
Nincs mód a szállásban.
Próbálj abban,
Forogj elébb²²⁾ is.

SZ. JÓZSEF.

Uram, az Uristen
Megáld mindenekben,
Csak fogadj bé ez éjre
Ne kellessék mennünk,
Éppen kirekednünk
A nagy erős hidegre.

KIRÁLY.

Menj, ne istálj,
Többet ne prosmitálj,
Mert itt bizony meg nem hálsz,
Próbálj elébb, itt nálamnál
Több embert is találsz.

SZ. JÓZSEF.

Uram, a városon majd minden háznál jártunk,
De vannak sok vendégek, szállást nem találtunk,
Hideggel kell meghalunk,
Ha nem könyörűlsz rajtunk.

KIRÁLY.

Csak menj tovább innen,
Mert érted vendégemet
Meg nem szoríthatom.
Mert pénzes zacskódat,
Aranyos táskádat
Oldaladon nem látom.

-115-

SZ. JÓZSEF *(Szűz Máriához.)*

Oh mennybeli isten
Mégis ne hagyj minket!
Ime szűz Mária
Induljunk el utra,
Csendesedjünk elménkben.
Talán az Uristen,
Kit hordasz méhedben,
Nem hagy el szükségünkben.

SZŰZ MÁRIA.

Jaj mint elbágyadtam, szerelmes jegyesem,

Fel nem gondolhatom, mit kelljen mivelnem,
Már a lábaimon csak alig léphetem,
E hideg éjtszakán jaj leszen énnekem.
Semmi bizodalom nincsen életemhez,
E hideg éjtszakán, mert jutok végemhez,
Nem gondoltam volna Betlehem népétől,
Ily idegen legyen az ő istenéhez.

SZ. JÓZSEF.

Szerelmes jegyesem, ne sírj s ne bánkodjál,
Mert nem hagy el az Úr, hogy ártson a halál;
Semmi dér és hideg e helyen nem talál,
Ha személye szerint Krisztus közinkbe száll.
Azért csak szálljunk be itt ez istállóba,
Számot mivel ehhez senki a városba'
Nem tart s maradhatunk csendes bátorságban,
Inkább is lesz módunk a szent imádságban.

AZ ANGYAL *(Máriához.)*

-116-

Üdvöz légy Mária,
Oh istennek anyja!
Látod jelenlétem,
Parancsolj, mert mennyből
Hozzájad²³⁾ küldettem.

SZÚZ MÁRIA.

Sietséggel szolgálj a te szent Uradnak,
Adj hírt a nyáj mellett levő pásztoroknak,
Kik imáadására jőjjenek Krisztusnak,
Mert megváltásáért született világnak.

AZ ANGYAL

(fel s alá járkal a szobában, mi közben a földön aluvó pásztorok lábát meglöki s énekel.)

Gloria in excelsis Deo!
Dicsőség mennyben istennek,
Békeség földi népeknek,
Jó akaratú hiveknek,
Kik istenben örvendeznek.
Keljetek fel pásztorok!
Mert született új királytok,
Keljetek fel, meglátjátok,
Térden állva imádjátok.
Ez lesz nektek a jegy róla:
Ime fekszik a jászolba'. -
Szent szűz nagy jót cselekedtél,
Hogy istennek anyja lettél.

(Félbe hagyja az éneklést s szóval folytatja:)

-117-

Vigyázó pásztorok mostan felkeljetek,
Készüljete bátran, semmit se féljete.
Mily örömdetes új hírt mondok ti nektek,
Melyben gyönyörködni fog a ti szivete.

BUKURÓ *(felkel s a többi pásztorokhoz:)*

Szqualecz mintyennás, pakulari!²⁴⁾

BARBULE.

Cse?²⁵⁾

BUKURÓ.

Serkenjete fel hamar; csak az derék, táti, álmomban mit láték. Daré ám szpusz²⁶⁾, hogy a Krisztus születék: Kriszi máj fortátyé!²⁷⁾

BARBULE.

Ba nu Krisztosz, numaj kokosu o kikirit²⁸⁾.

TODORÉ.

De én azon nem töröm az eszemet,
Inkább a füttőbe dugom a fejemet.

BUKURÓ.

Talán itt is jár vala,
Mert arany betűket hány vala;

(ekkor meglátja az angyalt s elijedve kiáltja:)

Dare tucz moi aicse²⁹⁾
Keljetek fel fortátye!³⁰⁾
Mert itt hallánk nótát,
Melynek nem hallottuk
Soha több formáját.
Itt még jelen látjuk
Az isten angyalát,
Ne hallgassuk el annak
Nagy sok szép mondását.

-118-

BARBULE *(Bukuróhoz fordúlva.)*

Bizony nem tréfa ez, a mint tapasztalám,
Mert még álmomban is azt az angyalt látám,
Annak szép énekét mind végig hallgatám,
De hogy fel ne keljek, tovább nem állhatám.

NYIKULÁJ *(kelti az igen öreg Mosulét.)*

Skale moj fortatye, skalé moj vén ungyiás, kiáltá lukru jeszte, dutye alá lok³¹⁾.

MOSULE³²⁾.

Cse?

NYIKULÁJ.

Kelj fel sietséggel, emeld fel szemedet,
Nyisd fel süketséggel megtölt füleidet.
Halld meg azt a drága mennyei éneket,
Melyet az itt levő angyal most éneklett.

MOSULE.

Ázsáé fie si káj laszsza a duka moj³³⁾.

*(E szavakra a másik négy pásztor botját az öreg alá dugja és lábára emeli, midőn már felemelték,
akkor az angyal eljőkbe áll s így szól:)*

-119-

AZ ANGYAL.

Jertek sietséggel menjünk a városba,
Mert Krisztus értetek romlott istállóba'
Született s tétetett a hideg jászolba,
Ottan takartatott a kóros szénába.
Kerubim angyalok felséges királya,
Boldog mennyországnak tündöklő kristálya,
Te rólad kiáltja az egek tábora:
Szent, szent, szent az isten, seregeknek ura!

A PÁSZTOROK

(mind a Betlehem elé térdelve éneklik.)

Serkentsd fel Jézust, szent fiadat nekünk,
A szent angyaloktól hozzája küldettünk,
Hozzája küldettünk.

SZŰZ MÁRIA *(énekel.)*

Serkenj fel én fiam, pásztorok eljöttek, Szent angyalaidtól hozzájad küldettek, Hozzájad küldettek.

A PÁSZTOROK *(térdepelve énekelnek.)*

Üdvöz légy Jézus, pásztorok pásztor!
Mennynek és a földnek teremtő szent ura,
Teremtő szent ura!

Ha nem utálsz meg, te szolgálid vagyunk,
És mű azért jöttünk, hogy téged imádjunk,
Hogy téged imádjunk!

BUKURÓ.

Vajon jó fortátye, hol találjuk okát,
Hogy az isten fia nem uri palotát
Választott magának, barmok istállóját,
Ugy megutálotta a nagyuri pompát?

-120-

BARBULE.

Azért miérettünk megalázta magát,
Hogy mű is kövessük szentséges példáját,
Azért választotta barmok istállóját.

BUKURÓ *(Sz. Józsefhez.)*

Miért oh szent József, nem benn a városba',
Valamely tetszetes uri palotába,
Hanem csak alacsony barmok jászolába,
Szállottatok majdan romlott istállóba?

SZ. JÓZSEF.

Nagy kegyetlensége a városiaknak, Szegénységünk miatt úgy megutáltanak, Isten neveért is szállást nem adtanak.

BUKURÓ.

Ugy van bizonyára, mert a városiak
Tele erszényű vendégeken kapnak,
Azok ott kedvesek, kik tallért mutatnak,
De a szegényekkel keveset gondolnak.

(Ezután az öreg pásztor, Mosulét, a többiek botjaira fektetve a Betlehem elé viszik.)

MOSULE.

Hát ezt érdemletted ég, föld teremtője,
A városon néki nem adatott helye?
Szállni kényszerített ide a mezőbe,
De várjatok még, mert megfizettek érte.

BUKURÓ *(a többi pásztorokhoz fordulva.)*

-121-

Nosza jó fortátyim, adjunk ajándékot
A kicsi Jézusnak, a kitől mit lehet,
Adjunk szegénynek, kiki mit hozott
Mű tudjuk mindenektől elhagyattatott.

BARBULE.

Igenis szegénynek adjunk, a mit lehet,
Mert őt tudjuk, hogy a dézsából³⁴⁾ nem vehet,
De még ha felnőhet s nagy emberkort érhet,
Egy kis ajándékért száz annyi jót tehet.

BUKURÓ *(ajándékát a következő szavakkal nyújtja át.)*

Én édes Jézusom egy szép bárányt hoztam,
Legelső fajzatnak ezt az egyet tudtam,
Azt is a Jézustól meg nem sajnállottam,
Mivel a többit is Jézus által kaptam.

(Midőn az ajándékot viszi, az angyal a tornyocskában levő csengetyűt megcsendíti, mely hangra a pásztor leborúl.)

BARBULE.

Oh domne szfuntule³⁵⁾, drága mennyei harangszó.

BUKURÓ *(Barbuléhoz.)*

Hajde la Betlehem, Barbule!³⁶⁾

BARBULE.

Cse? ei depárte³⁷⁾.

BUKURÓ.

Nu depárte, nu ma ajicse³⁸⁾.

BARBULE.

Kit zile potz merem?³⁹⁾

BUKURÓ.

Do zile si zsumátate⁴⁰⁾.

BARBULE.

No binye, binye⁴¹⁾. *(megindúl s az ajándékot a következő szavakkal benyújtja)⁴²⁾.*

Ihon én is hoztam egy szép őszi sajtot,
Mert e most mindenütt szűk, bizonynyal jól tudom,
Ezt is a kicsi Jézusnak ajándékba adom,
Pírítva apránként eszik belőle, én tudom.

TODORE *(következő szavakkal nyújtja át ajándékát.)*

Én is hoztam egy báránybőröcskét,
Örömestebb adnék juhok avagy kecskét,
De mivelhogy tartok feles cselédecskét⁴³⁾
Eladtam a juhok s vettem egy kis költségecskét⁴⁴⁾.

NYIKULÁJ.

Én édes Jézusom igen szegény vagyok,
Mivel kilencz apró gyermekeket tartok,
Azért én egyebet néked nem adhatok,
Egy falás málénál⁴⁵⁾,
Ezt is adták elébb a más háznál.

(A pásztorok az öreg pásztorot botjaikon emelik fel, ki a következő szavakkal nyújtja át ajándékát.)

MOSULE.

Én édes Jézusom, igen öreg vagyok,
A füleimmel is immár alig hallok,
A juhok után is alig szaladhatok,
Mind el is hordották immár a farkasok.
Azért turót, ordát⁴⁶⁾ néked nem adhatok,
Mert én magamnak is egy falást sem kapok,

De bogláros szijat ugyan szépet adok,
Nékem nem kell, mert én immár öreg vagyok.

SZŰZ MÁRIA.

Köszönöm, pásztorok, szép ajándéktokat,
Szent fiamhoz való nagy jó voltotokat,
Az isten s ember is tü jutalmatokat
Mefizeti mennyben tü fáradságtokat.

BUKURÓ *(a többi pásztorokhoz.)*

Nosza jó fortátyím, hogy ide jutottunk,
Csudák felett való szörnyű csudát láttunk,
Jézus látásában épen megújultunk.
Azért egy szép zszakátát⁴⁷⁾ édes furulásunk,
A Jézus névében. Szufle jó fortátye, szufle, szine moj⁴⁸⁾.

*(Ekkor a második pásztor, Barbule, előveszi furulyáját s elkezd furulyálni, melyre a többiek -
közbül nevén az öreget - tánczra kerekednek, macsukájokat (bunkós bot) fejük felett
összeütögetik s táncz közben gyakran mondogatják:)*

-124-

Huppa zszaká zicsé Todoricze, se Rukure se Macsuke. Huppa hup!⁴⁹⁾

(Az öreg végig nézi a tánczot s végeztével haragosan mondja nekik:)

MOSULE.

Ezt biz' eljárátok, de nem igen jól járátok.

BUKURÓ *(elérántja.)*

Eredj, járd meg jobban vén szipa!

MOSULE *(oda kiált a furulyához.)*

Szufle szine moj!⁵⁰⁾

*(A zenész megfuvintja egy kissé a furulyát, de azonnal félben hagyja, mit a süket öreg nem
vesz észre a minden erejéből tánczol, mígnem Bukuró nyakon ragadva, megrázza s így szól
hozzá:)*

BUKURÓ.

Nu szufle⁵¹⁾ vén szipa!

MOSULE *(a furulyához.)*

Szufle szine moj!

*(Ekkor ismétlődik az előbbi jelenet s az öreg egész az elbágyadásig tánczol, midőn aztán
odakiált.)*

MOSULE.

Desztul!⁵²⁾

-125-

*(Mire a furulyás visszakiáltja, hogy nem is fujta, s erre aztán jót kaczagnak a rászédett öregen.
Ezután a négy pásztor kört képez, az öreg a kör közepén áll, énekelnek:)*

PÁSZTOROK.

A szűz egy fiat szült,
Kiért mennyben öröm gyült,
Pásztorok, pásztorok, örvendjete, örvendjete,
Szabadító földre szállott, örüljete, örüljete.

(Félre vonóznak.)

KIRÁLY *(kivont karddal járkal.)*

Hallottuk rendszerint e rövid példában,
Miként Krisztus Jézus romlott istállóban
Született s tétetett a hideg jászolba,
Ottan takartatott a kórós szénába.
Ez is mindnyájunknak lón ma látására,

Miként a pásztorok az angyal szavára
Menének Krisztusnak látogatására,
Miként gyuladának fel a vigasságra.
Oh! nem is ok nélkül, méltán vigadhatnak,
Mert ma tölt bé szava a szent prófétáknak,
Ma lett nagy örömük a megholt atyáknak,
Mivel megnyitott kapuja limbusnak.
Vigadj méltán te is ime bűnös világ,
Mert Áron vesszején nyílt ma egy szép virág,
Ki által megnyílik a bezárt mennyország.
Megszégyenül pokol, ördögi sokaság.
Tü is hát mindnyájan, kik itt jelen vadtok (vagytok),
Egy csekély munkánkat, a mint láttátok,
A kicsi Jézusnak tü felajánlátok,
Hogy szállása legyen mindenkor nálatok.
Nemes házigazda maradj békeségben!
M megbocsásd vétségünk csekély verseinkben,
Szép házi népeddel maradj egészségben,
Holtod után mehess az örök életbe.
Dicsőség, dicséret a kicsi Jézusnak,
Ki terhit felvette széles e világnak,
Áldás szent Józseffel a szűz Máriának,
Kik gondját viselték a világ urának.

-126-

BUKURÓ *(az öreg pásztorhoz.)*

Haj de aics moj Mosule!⁵³⁾

MOSULE.

Cse?⁵⁴⁾

BARBULE.

Hallám panaszkodál vala, mely lapos a táskád,
Próbáld meg a gazdát, ha valamit kapnál.

(Erre az öreg megmutatja az üres tarisznyát s a második pásztor folytatja a házi gazdához:)

Ennek a gazdának bácsa⁵⁵⁾ én voltam tavaly is,
Hej jó gazdám volt nekem akkor is,
Ha kétszer kértem, nem adott egyszer is,
De most megtölti még a gulugánkat⁵⁶⁾ is.

TODORE.

Ennek a gazdának a kecskéjít én őriztem,
De bizonynyal a gazdát meg sem említettem,
De a gazdasszonyyal jól egyetértettem,
Azért kolbászt, májast eleget is ettem.

NYIKULÁJ.

-127-

De itt mü még most is hijában nem jártunk,
Mert megmosolyodék a mü gazdasszonyunk,
Lészen itten nekünk kolbászunk, májasunk,
Csak azt várják itt, hogy tarisznyát mutassunk.

MOSULÉ *(a többi pásztornak panaszkodva.)*

De tü magatoknak mindenütt csak kaptok,
Néktek adnak, mivel hogy ifjabbak vadtok,
De én hogy süket is vagyok, jól nem is hallok,
Ha kínálnak is, azt gondolom, szidnak, pirongatnak,
Kifelé fartatok⁵⁷⁾.

NYIKULÁJ *(az öreghez.)*

Kérlek vén ungyiás, ne panaszolkodjál,

Mert én sem ettem ma egyebet egy falás málénál,
Azt is adták elébb a más háznál.

MIND *(énekelnek.)*

Immár münköt (minket) jó gazda elküldesz utunkra,
Kicsi Jézus áldása maradjon házadra, ra, ra, ra, ra, ra,
Maradjon házadra!

(Orbán Balázs gyűjt. Csikszék.)

VIZKERESZTI JÁTÉKOK.

-128-

1.

(A három király bejön a csillaggal s éneklük:)

A szent királyok, három mágusok,
Ur Krisztust
Midón szemlélik, ekép köszöntik
A Jézust.

Gáspár mutatja, örömmel nyújtja
Aranyát,
Hogy azzal vallja és magasztalja
Királyát.

Menyhárt is áldja, a midón adja
Tömjénét,
Evvel tiszteli, szépen jelenti
Istenét.

Boldizsár néki elejbe teszi
Mirháját,
Hogy megmutassa avval ő hozzá
Hív-voltát.

(Ekkor a csillagot kieresztik háromszor.)

BOLDIZSÁR KIRÁLY.

Én Boldizsár király Szerecsenországból való vagyok. Nem tanultam egyebet, ugrándozi, ficzkándozi, szép kisasszonyokat ölelgetni. Épen egyszer a fő rezedencia mellett kellett elmenni, meglátott a kisasszony a felső kontignációbúl, behívatott szobájába, úgy jól tartott eczetes lencsével, tormával és galuskával, nézzék, nézzék, uraim, alig férek nadrágomban.

-129-

GÁSPÁR KIRÁLY.

Óh te gomolya hitű! Én is jártam már a te országodban, vettem egy krajczáron egy meszely bort, vagy pedig egy fillérért egy meszely pálinkát; nézzék, nézzék, uraim, hogy megtántorogtam tőle.

MENYHÁRT KIRÁLY.

Mikor én a kertben fő kapitány voltam,
Egy bolhán a várat úgy megnyargalóztam.
Üstökökre mondom, jó katona vagyok,
Ma is százat vágtak reám a káplárok,
Mégsem tépték szét a bundám a farkasok; -
Ezzel bizonyitom, jó katona vagyok.

BOLDIZSÁR KIRÁLY.

Egykor, egykoromba ültem a kuczóba',
Egy nagy balhát fogtam a gatyám korczába',
Mefogtam a lábát, kivetém a hóra, -
Uczczu Kurucz Peti nem vagy már a korczba'!

GÁSPÁR KIRÁLY.

Áldja meg az isten azt az öreg bábát,
A ki megszerezte az itálnak javát;
De azért szerezte, mert ő is szerette,
Jót ivott belőle, az urát megverte.

MENYHÁRT KIRÁLY.

-130-

Az atyám molnár volt,
Házából kiűzött,
Nekem tetű-bórból
Bocskor-kapczát fűzött.
Kimentem a szőlőbe,
Felmásztam az uborkafára,
Ráztam a diót,
Hullott a mogyoró.
Oda jött egy öreg ember,
Rám kiáltott:
Ne bántsd fiam a káposztát,
Nem te kapáltad a répát!
Ugy megijedtem, hogy
Beugrottam a ház ablakán,
Onnan meg konyhába;
Ott főzték a káposztát
Kavarták a kását,
Ugy jól laktam dörölyével,
Majd meghaltam éhen.

(Ezután így felváltva rigmusolnak.)

(Török Károly gyűjt. Orosháza.)

2.

-131-

(Vízkereszt napján alkonyodás után öt-hat csoport katolikus iskolás gyermek vagy suhancz jár házról házra, rendszerint hármasával. Az egyik fiú kezében egy csillagot visz, melyet szita- vagy rostakéregből készítenek, színes papírral vonnak be, ebből van kivágva a csillag, sárga papírral beragasztva; a csillag felett látható az I. H. S. betű a kereszttel tetejében; belőlről gyertya ég s az világítja meg; az egészet egy keresztben csuklókra járó készülék segítségével az illető tetszése szerint előre hosszan kinyújthatja s magához visszavonhatja. - A három fiú közül egyik a szerecsen, másik a magyar és a harmadik az eszkimó király. Öltözetük különféle; a szerecsen király rendszerint fehér lepelbe burkolószik, fején aranyos papírból készített püspök süveg van, arcza korommal van befeketítve, s ez szokta leginkább hordani a csillagot. A magyar király huszár ruhát visel, fején arany korona. Az eszkimó király, ki többnyire kisebb a másik két fiúnál, vagy lepedőbe burkolószik, vagy csak szokott öltönyében jelenik meg, fején azonban mindenkor aranyos papírból csinált sok ágú koronát hord. - Ha valamely háznál meg akarnak jelenni, egyiket magok közül beküldik előre s az megkérdezi: „Szabad-e bejönni a három királynak?” - igenlő válasz esetében bemennek mind a hárman, előre bocsátva a csillagot hordó szerecsen királyt.)

MIND *(énekelnek:)*

Három királyok napját,
Országunk egy istápját
Dicsérjük énekekkel,
Vigadozó versekkel.
Szép jel és szép csillag,
Szép napunk támadt.⁵⁸⁾

-132-

Hol vagy zsidók királya?!
Mert megjelent csillaga.
Betlehemben találják,
Szép Jézust körülállják.
Szép jel stb.

Királyok ajándékát
Aranyt, temjént és mirhát
Vigyünk mi is Urunknak
Ártatlan Jézusunknak.
Szép jel stb.

Kérjük a szép szűz anyát,

Kérje értünk szent fiját,
Hogy békeességben tartson,
Ellenség hogy ne ártson.
Szép jel és szép csillag,
Szép napunk támadt.

SZERECSEN KIRÁLY.

Én szerecsen király vagyok,
Napkeletről jöttem,
Meg ne csodáljátok,
Hogy ily fekete lettem,
Mert ott születtem, a hol legmelegebb van.

MAGYAR KIRÁLY.

Én magyar király vagyok,
Észak felől jöttem,
Meg ne csodáljátok,
Hogy ily fehér vagyok,
Mert ott születtem, hol leghidegebb van.

-133-

ESZKIMÓ KIRÁLY.

Eszkimók királya,
Én messziről jöttem,
Meg ne csodáljátok,
Hogy ily kicsi lettem,
Mert ott születtem, hol ily kicsi a nép.

SZERECSEN KIRÁLY.

Isten áldja meg e háznak gazdáját,
Vele lakó hites társát,
Hozzá tartozó gyermekeit, leányát -
Töltse be az isten pinczejét, kamráját.

MAGYAR KIRÁLY.

Király volt az apám a nagy Ázsiába',
Két felől arany láncz csüngött a nyakába',
Hátul egy szúr-kankó csüngött az inába', -
A ki ezt elhiszi, nem mén mennyországba.

ESZKIMÓ KIRÁLY.

Amoda van egy fa,
Melynek neve fűzfa,
Az alatt van egy víz,
Melynek neve Tisza,
Abba' van egy harcsa,
Tartsa isten tartsa!

Hátamon a zsákom,
Benne van a mákom,
Oh édes kis rákom
Ki ne rágd a zsákom!
Mert kidól a mákom -
Szedd fel édes jó barátom! stb. stb.

-134-

(Igy felváltva mondják tovább a rigmusokat.)

(Török Károly gyűjt. Hód-Mező-Vásárhely.)

Elindula Ajgó Márton
 Hosszu útra, rengetegre;
 Megtalálta Molnár Annát:
 „Gyere velem Molnár Anna,
 Hosszu utra, rengetegre.”
 „Nem mehetek Ajgó Márton,
 Vagyon nékem csendes házam,
 Csendes uram, jámbor uram,
 Karon ülő, kicsi fiam!”
 Hivta, nem jött, elrabolta,
 Elindultak most már ketten
 Hosszu útra, rengetegre;
 Megtaláltak egy burus⁵⁹ fát,
 Leülének árnyékába.
 „Nézz egy kicsit a fejembe!”
 Hullni kezd az asszony könyje.
 „Mér' sírsz, mér' sírsz Molnár Anna?”
 „Nem sírok én Ajgó Márton,
 A mi hull, a fa harmatja.”
 „Nem hull most a fa harmatja,
 Mert épen álló dél vagyok.”
 Fölindula Ajgó Márton
 Ekkor a fa tetejébe;
 Visszaejti a pallosát.
 „Add fel, add fel pallosomat!”
 Felhajtja a pallosát,
 Ketté vágja az derekát.
 Felöltözik ruhájába,
 Térdig érő angliába,
 Elindula hazájába,
 Megállott a kapujába’.
 „Csöndes gazda, jámbor gazda
 Adsz-e szállást az éjtszaka?”
 „Nem adhatok, vitéz uram,
 Vagyon nekem siró fiam.”
 Addig kérte, míg megadta.
 „Csendes gazda, jámbor gazda
 Van-e jó bor a faluba’?
 Hozz egy kupát vacsorára.”
 Míg az ura borért jára,
 Kigombolta a dolmányát
 Megszoptatta siró fiát.

-138-

(Gyulai Pál gyűjt. Marosszék.)

2. UGYANAZ MÁS VÁLTOZATBAN.

„Jere velem, Molnár Anna!
 Rengetegre, hosszú útra.”
 „Nem mehetek, Ajgó Márton!
 Vagyon nekem hütös társam,
 Hütös társam, jámbor uram,
 Karon ülő kicsi fiam.”
 Addig hitta, addig csalta,
 Lóra kapta s elrabolta.
 Elindulnak, mennek, mennek,
 Hosszu útnak, rengetegnek;
 Találtak egy burkos fára,
 Leültek az árnyékába.
 „Molnár Anna, édes kincsem!
 Nézz egy kicsit a fejembe.”
 Addig nézett a fejibe,
 Míg elaludt az ölibe’;
 Föltekintett feje föli,
 Burkos fának ága közi,
 Hát ott vagyon hat szép leány
 Fölakasztva egymástán;
 Aj! gondolá ő magába’,
 A hetedik én leszek ma,
 Köny szemiből kicsordula
 Ajgó Márton orczájára.

-139-

„Mér' sírsz, mér' sírsz Molnár Anna!”

„Nem sírok én Ajgó Márton!
Harmat vagyon a faágon,
A hullott le az orczádra.”

„Hogy' hullana harmat mostan,
Mikor épen álló dél van...
Készülj, készülj Molnár Anna,
Indulj föl a burkos fára!”

„Nem megyek én Ajgó Márton,
Nem szoktam én mászni fákon,
Mutass példát, menj előre,
Megtanóloom majdég tölled.”

Ajgó Márton fölindula,
Éles kardja visszahulla.
„Add föl, add föl Molnár Anna!”
„Mingyárt, mingyárt jó katona.”
Ugy fölhajtá éles kardját,
Ketté csapá gyenge nyakát.
„Ugy kell néked Ajgó Márton
Mér' csaltál ki a házamtól!”

Fölköltözék gunyájába,
Talpig vörös angliába,
Fölkfordula jó lovára,
Elvágatott hazájába.
Ott megállott kapujába',
Békiáltott udvarába:
„Aluszol-e jámbor gazda?”
„Nem aluszom, jó katona!”
„Adsz-e szállást éjtszakára?”
„Nem adhatok jó katona:
Elhagyott a feleségem,
Síró gyermek tűzhelyemen.”
„Attól ugyan adhatsz szállást,
Hallottam én gyermeksírást.”
„No ha úgy van, jere bé hát,
Eltöltünk itt egy éjtszakát.”

„Hallod-e te jámbor gazda!
Van-e jó bor a faluba'?

Ha van jó bor a faluba',
Hozz egy kupát vacsorára.”

„Aj a jó bor messze vagyon,
S a gyermekem kire hagyom?”

„Mig az apja oda járna,
Én viselek gondot rája.”

S hogy elmenjen, alig várja;
S mig a gazda borért jára,
Kigombolá a dolmányát
Megerszoptatá síró fiát,
Megerszoptatta, megcsókolta,
S a tűzhelyen elaltatta.

Hogy az apja megérkezik,
Sírást nem hall, csudálkozik,
A gyermek tán azér' hallgat,
Hogy a háznál idegen van.
Leültek a vacsorához,

S szól a vendég a gazdához:

„Hallod-e te jámbor gazda,
Egyet kérdek, felelj rea:
Feleséged ha még élne,
S élve hozzád hazajőne,
Megerszidnád-e, megvernéd-e?
Még éltibe' fölvetnéd-e?”

„Meg se szidnám, meg se verném,
Még éltibe' föl se vetném.”

„Én vagyok a feleséged,
Kivel elmondtad a hitet.”

Ők egymásra ismerének,
Össze is ölelkezének,
Vigon is vacsorálának,
S holtig együtt maradának.

(Gálfi Sándor gyűjt. Udvarhelyszék.)

-140-

-141-

3. UGYANAZ MÁS VÁLTOZATBAN.

„Gyere velem Molnár Anna,
 Gyere velem bujdosóba.“
 „Nem megyek én vitéz uram;
 Vagyon nekem kicsi fiam,
 Kicsi fiam, jámbor uram:
 Kivel nincsen nyugodalmam,
 Se éjjelem, se nappalom.’
 „Gyere, gyere, Molnár Anna;
 Vagyon nekem hat palotám,
 S hetedikbe téged teszek!“
 Addig, addig csábitgatá,
 A meddig elcsalogatá.
 Mennek, mennek, messze helyen,
 Ződ erdőnek közepében.
 „Újj le ide Molnár Anna
 Burús fának árnyékába,
 Hagy fekügyem az öledbe;
 S nézz egy kicsit a fejembe.
 Molnár Anna, Molnár Anna
 Fel ne tekints burús fára!“
 „Nem tekintek vitéz uram.’
 Elaluvék vitéz uram.
 S Molnár Anna feltekinte
 Burús fának tetejibe,
 S meglátá a hat szép leányt,
 Hat szép leányt... felakasztva!
 Meggondolá ő magába’:
 Hetediknek ötet teszi!
 Megdobhana gyenge szíve
 S megcsordula meleg könnyve
 Vitéz urnak orczájára.
 Vitéz uram felébrede.
 „Mér’ sírsz, mér’ sírsz Molnár Anna?
 Feltekintél burús fára,
 Burús fának tetejibe!“
 „Nem tekinték vitéz uram;
 Itt elmene három árva,
 S eszembe jut kicsi fiam!
 Kicsi fiam, jámbor uram,
 Kivel nem vót nyugodalmam,
 Se éjjelem, se nappalom.’
 „Indulj elől, Molnár Anna
 Burús fának tetejibe.“
 „Nem megyek én vitéz uram;
 Nem szoktam én elől járni.’
 Elől mene vitéz uram.
 Kikapá a fényes kardját
 S lecsapá a vitéz nyakát!
 Felöltözött gunyájába,
 Földig veres ángliába;
 Felszökött a paripára,
 S elindula hazájába,
 Jámbor ura kapujába.
 „Jámbor gazda, jámbor gazda!
 Adsz-e szállást éjtszakára?“
 „Nem adhatok vitéz uram;
 Van énnekem kicsi fiam:
 Kivel nincsen nyugodalmam,
 Se éjjelem, se nappalom!“
 „Jámbor gazda, jámbor gazda:
 Meg vagyok én azzal szokva!’
 „Jámbor gazda, jámbor gazda,
 Van-e jó bor a faluba?’
 „Vagyon csak itt a szomszédba’.“
 „Erigy, erigy jámbor gazda:
 Hozz egy kupát az asztalra,
 Erigy, erigy jó szolgáló:
 Hozz forgácsot éjtszakára.’
 Kigombolta a gunyáját,
 Földig veres ángliáját,
 S megszoptatta kicsi fiát,
 Kicsi fia elaluvék.
 Haza mene jámbor gazda:
 „Vitéz uram, vitéz uram,
 Mi lehessen annak oka,

Hogy kis fiam elaluva?
Három hete s három napja,
Kicsi fiam nem aluva!“
Jámbor gazda, jámbor gazda,
- Jőne haza feleséged:
Megvernéd-e; vagy megszidnád;
Vagy holtig szemire hánynád?
„Meg se verném, meg se szidnám,
Holtig szemire se hánynám!“
Kigombolta a gunyáját,
Földig veres ángliáját:
Megcsókolta kicsi fiát, -
Kicsi fiát, - jámbor urát.

-144-

(Szabó Samu gyűjt. Székelyföld.)

4. UGYANAZ MÁS VÁLTOZATBAN.

„Gyere velem Molnár Anna;
Vagyon nekem hat kőváram,
Hetediket most csinálom!“
Nem mehetek Sajgó Márton;
Kicsi fiam sír bölcsőbe’,
Jámbor uram az erdőbe’.
„Gyere velem Molnár Anna;
Vagyon nekem hat kőváram,
Hetediket most csinálom!“
Mégis csalta, csalogatta...
S mentek, mentek s így szól hozzá:
„Gyere velem Molnár Anna,
Burús fának árnyékába;
Vagyon nekem hat kőváram
S hetediket most csinálom.“
Odamegyen Molnár Anna,
Sírva néz a burús fára,
Főnélküli hat leányra.
„Nézz fejembe, ne sírj Anna!“
Nem is sírok én csalóka;
Burús fának harmatja hull.’
„Hallod-e te Molnár Anna,
Erigy elől fel a fára:
Én is indulok utánad.“
Nem megyek én, Sajgó Márton;
Te menj elől, aztat vártam.’
„Ugy sem bánom, Molnár Anna.“
Kikapá fényes pallosát,
S lecsapá a Sajgó nyakát;
Nem kell neki már a kővár!
Leszállott a burús fáról;
Felöltözött dolománba,
Földig érő ángliába;
Felúle a paripára,
S elindula hazájába,
S ott ment a jámbor urához.
„Hallod-e te jámbor gazda!
Adj szállást az éjtszakára,
Szükségem van nyugalomra.’
„Nem adhatok te katona;
Kicsi fiam sír bölcsőbe’
S nincsen neki édes anyja.“
Adj nekem te jámbor gazda,
Mert meg vagyok ahoz szokva.’
S szállást ada éjtszakára.
„Hallod-e te jámbor gazda!
Ha van jó bor a faluba’,
Hozz egy cseppet a számomra.’
„Faluvégi fogadóba’
Mérnek jó bort olcsó árba.“
Borért megy a jámbor gazda.
Kigombolá dolományát,
Földig érő ángliáját,
S megszoztatja kicsi fiát.
„Hallod-e te jámbor gazda:
Van e háznak szolgálója?

-145-

-146-

Szedess fácskát éjtszakára.
Hallod-e te jámbor gazda:
Ha haza jön feleséged,
Megdorgárod, vagy megvered?
„Meg se szidnám, meg se verném,
Csakhogy egyszer jőne elé.”
Kigombolá dolományát,
Földig érő angliáját,
S megszoptatta kicsi fiát.

(Szabó Samu gyűjt. Székelyföld.)

5. UGYANAZ MÁS VÁLTOZATBAN.

„Jer menjünk el, Molnár Anna,
Hosszú útra, rengetegre,
Tejjel-mézzel folyó helyre!”
„Nem menyek én, Sajgó Márton,
Vagyon nekem jámbor uram,
Jámbor uram s kicsi fijam.”
Meg nem állá Molnár Anna,
Elindula hosszú útra,
S tejjel-mézzel folyó helyre.
Találnak egy citromfára,
Leülnek az árnyékába.
„Hallod-e te, édes kécncsem,
Nézz bár egyet a fejembe.
Édes kécncsem, Molnár Anna,
Fel ne nézz a citromfára.”
Meg nem állá Molnár Anna,
Felnéze a citromfára,
Hát ott vagyon hat szép leány
Felakasztva egymásután.
Sirni kezde Molnár Anna,
A hetedik ő leszen ma.
Egy csöpp könnye kicsordula
Sajgó Márton arcájára.
Megébrede Sajgó Márton:
„Mé' sírsz, mé' sírsz, Molnár Anna?”
„Nem sírok én, Sajgó Márton,
Mett hull a fának harmatja.”
„Nem hull a fának harmatja,
Mett most éppen álló dél van.
Hallod-e te, Molnár Anna!
Indulj fel a citromfára,
Citromfának ága közi.”
Molnár Anna fel-feleli:
„Nem szoktam én fára hágni,
Menjen elől Sajgó Márton,
Én is menyek majd utánna.”
Letámasztá fényes kardját,
S megindula Sajgó Márton:
Ő is felkapá a kardját,
S egyszerre levágá nyakát.
Felöltözék gunyájába,
Felüle a paripára,
S ugy indula hazájába,
Jámbor ura udvarába:
„Jó napot, te jámbor gazda!”
„Isten hozta, vitéz uram!”
„Hallod-e, te jámbor gazda,
Occza szállást écczakára.”
„Nem adhatok, vitéz uram,
Elhagyott a hütös társam,
Kicsi fijam sír mindétig,
S vitéz uram nem alhatik.”
„Semmi, semmi! te jó gazda,
Occza szállást écczakára.”
Ada is a jámbor gazda,
S boré't küldte a faluba:
Ő is felvevé a fiját,
Megszoptatá síró fiját.
Haza mene jámbor gazda,
S kérdi tőle: „Vitéz uram,

Vajon annak mi az oka
Hogy most nem sír kicsi fijam?
Talám tudja, vitéz uram,
Hogy a háznál idegen van.“
„Hallod-e, te jámbor gazda,
Egyet kérdek, felelj reá:
Feleséged ha még élne,
S egyszerre csak haza jőne:
Megszidnád-e, megvernéd-e,
Életibe' felvetnéd-e?“
„Meg se szidnám, meg se verném,
Életibe' fel se vetném.“
Leüle a nyoszolyára,
Felvette a kicsi fiját,
Kigombolá dolományját,
S megmutatá önnön magát.

(Kríza János gyűjt. Székelyföld.)

6. BORISKA.

„Boriska, Boriska szép lyányodért jöttünk,
Törökök kezébe szép lyányodat add ki!“
„Állj fel lyányom, állj fel, állj fel a kópadra,
Nézz ki az ablakon, mit látsz-e alatta,‘
„Három üveghintót, kilencz arany zászlót
Hát nem volt-e kendnek egy darab kenyere,
Egy darab kenyere, egy pohárnyi bora,
Hogy ne adjon engem törökök kezébe.“
Kimegyen a kertbe, leborúl a gyepre,
Zokogva kiáltja: „Virágim, virágim,
Többül hervadjatok, földig száradjatok,
Hadd lássa meg minden, hogy engem gyászoltok!“
Bemenyen a házba, leborul az ágyba,
Zokogva kiáltja: „Gunyáim, gunyáim,
Szegről lehulljatok, földön rothadjatok,
Hadd lássa mostohám, hogy engem gyászoltok.“

(Gyulai Pál gyűjt. Kolosmegye: Gyalu.)

7. BARCSAI.

„Menj el uram, menj el aj ki Kolozsvárra,
Aj ki Kolozsvárra apám udvarába,
Hozd el onnan, hozd el a nagy vég vásznakat,
A nagy vég vásznakat s ingyen kapott gyolcsot.“ –
„Ne menj apám, ne menj, aj ne menj hazól ki,
Anyám asszony bizon Barcsait szereti“, –
„Hallod asszony, hallod, mit ebec a gyermek?“
„Ne hidd, édes uram, részeg az a gyermek.“
Aval elindúla az asszony szavára,
Az asszony szavára aj ki Kolozsvárra.
Mikor fele utját elutazta volna,
Csak eszibe juta küssebb gyermek szava,
Ahajt⁶⁰ megfordula, haza felé tére,
Haza felé, tére hazájába ére.
„Nyiss ajtót, nyiss ajtót, asszony feleségem!“
„Mingyár' nyitok, mingyár', édes jámbor uram!
Hadd vessem nyakamba viselő szoknyámat,
Hadd kössem előmbe az előruhámat.“
„Nyiss ajtót, nyiss ajtót, asszony feleségem!“
„Mingyár' nyitok, mingyár', édes jámbor uram,
Hadd húzzam lábamba fejelés csizmámat,
Hadd kössem fejemre viselő ruhámat.“
„Nyiss ajtót, nyiss ajtót, asszony feleségem!“
Aj mit tuda tenni, ajtót kelle nyitni.
„Add elé, add elé a nagy láda kólcsát!“
„Nem adom, nem adom a nagy láda kólcsát:
A szomszédba jártam, kerten átal hágtam,
A nagy láda kólcsát ottan elhullattam,
Hanem megtaláljuk szép piros hajnalkor,
Szép piros hajnalkor, világos viradtkor.“
Ahajt csak bérugá gyontáros ládáját,

Végig lehasította az egyik oldalát,
Csak kihengeredék Barcsai belőlle,
Aj kapja a kardját, fejit vevé velle.
„Hallod feleségem, hallod asszony, hallod,
Három halál közzül melyiket választod?
Avagy azt választod, hogy fejedet vegyem,
Vagy selyem hajaddal házat kisöpörjem,
Avagy azt választod, reggelig virasztasz,
Hét asztal vendégnek vígon gyertyát tartasz?“
„Három halál közzül én is azt választom,
Hét asztal vendégnek vígon gyertyát tartok.“
„Inasom, inasom, én küsebb inasom,
Hozzad elé, hozzad a nagy kászu szurkot⁶¹⁾,
Hozzad elé, hozzad a nagy vég vásznakat,
A nagy vég vásznakat, ingyen kapott gyólcso.
Fejinél kezdjétek, talpig tekerjétek,
A sok ingyen gyólcso fejire kössétek,
Fejinél kezdjétek, talpig szurkozzátok,
Talpánál kezdjétek, végig meggyujtsátok.
Fejihez állitok egy oláh furujást,
Lábához állitok egy cigán hegedűst,
Fujjad, oláh, fujjad az oláh furuját,
Huzzad, cigán, huzzad a cigán hegedűt;
Fujjátok széltibe, huzzátok ízibe,
Mostan hadd vigadjon feleségem szíve.“

(Gálfi Sándor gyűjt. Udvarhelyszék.)

8. UGYANAZ MÁS VÁLTOZATBAN.

(Tájszolás szerint.)

„Ápám uram, lelköm, lelkem àpám uram!
Anyámasszony bizon Barcsait szereti.“
„Ne hidd, uram, ne hidd, kéncsöm, jámbor uram!
Részeg a küs⁶²⁾ gyermek; nem tudja mit beszél.“
Avval elindula egy nagy régi utra,
Felit végig mené s felit visszajövé.
„Feleségöm kéncsöm, kéncsöm feleségöm!
Nyitsd meg az ajtódat!“
„Várkozz’⁶³⁾ uram, várkozz’, kéncsöm, jámbor uram,
Hogy huzzam lábomba fekete csizmámot.“
„Feleségöm kéncsöm, kéncsöm feleségöm!
Nyitsd meg az ajtódat.“
„Várkozz’ uram, várkozz’, kéncsöm, jámbor uram,
Hogy vessem nyakomba fekete szoknyámat.“
„Feleségöm kéncsöm, kéncsöm feleségöm!
Nyitsd meg az ajtódat.“
„Várkozz’ uram, várkozz’ kéncsöm, jámbor uram,
Hogy tégyem fejembe fejr fátyolomot.“
Avval ugy megrugá, a záros ajtóját,
Hogy mingyár’ béések a ház közepébe.
Gyontáros ház fő’de, bádik⁶⁴⁾ az asztala,
Szép üveg ablaka, csémpe⁶⁵⁾ kemenczéje.
„Feleségöm, kéncsöm, kéncsöm feleségöm!
Add kezembe nékem a nagy láda kócsát.“
„Uram, édes uram, kéncsöm, jámbor uram
A templomban jártam, ottan elvesztöttem.“
Aval ugy megrugá nagy láda ódalát,
Hogy mingyár’ kidőle Barcsai belőlle.
„Feleségöm, kéncsöm, kéncsöm feleségöm!
Ládd-e, hogy igaz vót a küs gyermek szova?
Feleségöm, kéncsöm, kéncsöm feleségöm!
Három halál közzül mejiket választod?
Azt választod-e el, hogy én megö’jelek,
Vaj⁶⁶⁾ azt választod el, hogy fejedet vègyem,
Vaj azt választod el, hónap álló délbe’
Hét asztal vendégnek vígon gyertyát tartasz.“
„Uram, édes uram, kéncsöm, jámbor uram!
Három halál közzül én azt választom el:
Hónap álló délbe’ hét asztal vendégnek
Vígon gyertyát tartok.“
„Szógálom, szógálom! mönny le a pinczébe,

Hozz fel tes es onnét vaj tiz singnyi vásznot,
S vaj két kászu szurkot!“...
Végig bétekeré, végig csépégteté,
Fejénél meggyujtá s lábánál megótá.
„Feleségöm kéncsöm, kéncsöm feleségöm!
Három halál közzül ezt választottod el.“

(Vass Tamás gyűjt. Székelyföld.)

-153-

9. A KIRÁLYFI.

Egyszer egy királyfi
Mit gondolt magában,
Egy bohó királyfi
Mit gondolt magában?

Lehányta magáról
Királyi ruháját,
Egy bohó királyfi
Királyi ruháját.

Rávette helyette
A kocsis gunyáját,
A bohó királyfi
A kocsis gunyáját.

Elindult megkérni
Szegény ember lányát,
Szegény kocsis legény
Szegény ember lányát.

Adj' isten jó napot,
Szegény ember lyánya,
Be szabad-e gyünnöm,
Szegény ember lyánya?

Fogadj isten kendnek
Szegény kocsis legény,
Hozta isten, hozta,
Szegény kocsis legény!

Üljön le mi nálunk
Nálunk kanapéra,
Szegény kocsis legény,
Nálunk kanapéra.

Nem azért jöttem én,
Hogy én itt leüljek;
Nem érek én arra,
Hogy én itt leüljek.

Hanem azért jöttem,
Jösz-e hozzám, vagy sem;
Szegény ember lyánya,
Jösz-e hozzám, vagy sem?

Elmegyek én kendhez
Szegény kocsis legény,
Illik kend én hozzám,
Szegény kocsis legény.

-154-

Akkor a királyfi
Mit gondolt magában -
Trallala, trallala,
Mit gondolt magában.

Elindult megkérni
Gazdag biró lányát,
Trallala, trallala,
Gazdag biró lányát.

Adj' isten jó napot
Gazdag biró lyánya,
Trallala, trallala,
Gazdag biró lyánya.

Fogadj isten kendnek,
Szegény kocsis legény,
Trallala, trallala,
Szegény kocsis legény.

Üljön le minálunk,
Nálunk a - lóczára,
Trallala, trallala,

Nálunk a - lóczára.
De nem azért jöttem,
Hogy én itt leüljek;
Trallala, trallala,
Hogy én itt leüljek.
Hanem azért jöttem,
Jöss-e hozzám, vagy sem?
Trallala, trallala,
Jöss-e hozzám, vagy sem?
Gazdag leány vagyok,
Gazdag legényt várok,
Trallala, trallala,
Gazdag legényt várok.

-155-

Akkor a királyfi
Mit gondolt magában,
A bohó királyfi
Mit gondolt magában.
Lehánnya magáról
A kocsisi gúnyát;
Rávette helyette
A királyi pompát.
Elindult megkérni
Gazdag bíró lányát,
Királyi pompában
Gazdag bíró lányát.
Adj' isten jó napot
Gazdag bíró lánya,
Be szabad-e gyünnöm,
Gazdag bíró lánya?
Hozta isten hozta
Fényes királyurfi,
Trallala, trallala,
Fényes királyurfi.
Üljön le hát nálunk
Selyem kanapéra,
Trallala, trallala,
Selyem kanapéra.
De nem azért jöttem,
Hogy én itt leüljek,
Trallala, trallala,
Hogy én itt leüljek.
Hanem azért jöttem,
Jöss-e hozzám, vagy sem?
Gazdag bíró lánya,
Jöss-e hozzám, vagy sem?
Elmegyek én kendhez
Fényes királyurfi;
Illik kend én hozzám,
Gazdag királyurfi.
Nem kellesz én nékem
Gazdag bíró lánya...
Kell nékem, kell nékem,
Szegény ember lánya!

-156-

(Varga János gyűjt. Alföld.)

10. UGYANAZ MÁS VÁLTOZATBAN.

(Tájszólás szerint.)

„Jó estét, jó estét, bíró szép leánya.’
„Jó estét, jó estét, rongyos, gubás legény;
Ü’jön le, ü’jön le eme egyes székre.“
„Nem ülök, nem ülök, me’t nem azé’t jöttem:
Hanem azé’t jöttem, ha hozzám éjjonne.’
„Nem mönyök, nem mönyök, rongyos, gubás legény.“
„Jó’czakát, jó’czakát, bíró szép leánya.’
„Jó’czakát, jó’czakát, rongyos, gubás legény.“

-157-

„Jó estét, jó estét, szegény, árva leány.’
„Jó estét, jó estét, rongyos, gubás legény;

Ú'jön le, ú'jön le eme egyes székre,"
,Nem ülök, nem ülök, me't nem azé't jöttem:
Hanem azé't jöttem, ha hozzám éjönne.'
„Émönyök, émönyök, rongyos, gubás legény."
,Hó'nap hát éjövök gyürüsöm, jegyösöm;
Jó'czakát, jó'czakát, szegény, árva leány.'
„Jó'czakát, jó'czakát, rongyos, gubás legény."

,Jó napot, jó napot, bíró szép leánya.'
„Jó napot, jó napot, cifra, ügyes legény;
Ú'jön le, ú'jön le eme egyes székre."
,Nem ülök, nem ülök, me't nem azé't jöttem:
Hanem azé't jöttem, ha hozzám éjönne.'
„Émönyök, émönyök, cifra, ügyes legény."
,Nem kellesz, nem kellesz, te világ szajhája,
Rongyosan nem kététem, cifrán se is kéték.'
A'jt⁶⁷⁾ ki es fordula az eresz ajtóján,
Émöne, émone az ő mátkájához.

,Jó napot, jó napot, szegény, árva leány.'
„Jó napot, jó napot, cifra, ügyes legény;
Ú'jön le, ú'jön le eme egyes székre."
,Nem ülök, nem ülök, me't nem azé't jöttem:
Hanem azé't jöttem, ha hozzám éjőne.'
„Nem mönyök, nem mönyök, cifra, ügyes legény.
Me't már jegyben vagyok egy rongyos gubással."
,Én vagyok, én vagyok, gyürüsöm, jegyösöm!'

(Péterfi Albert gyűjt. Székelyföld.)

-158-

11. SZILÁGYI ÉS HAGYMÁSI.

(Töredék.)

Midő'n fogván estek két magyar ú'rfiak,
Császár tömleczében két gerezd szöllőér',
Már hét esztendeig elfelejtve voltak
Császár tömlecziben két magyar ú'rfiak,
Kin megkeseredvén éneket kezdének,
Az ő'k fogságukról így énekelének:
„Istenem! istenem! szerelmes istenem!
Ne hagyj münket tovább e setét tömleczben,
Mer' hét esztendeje, hogy mü itten vagyunk,
Azután világról semmit mü nem tudunk,
Nem tudjuk, nem tudjuk a napnak járását,
És a csillagoknak változó forgását."

Ezt ajtón hallgatván császár szép leánya
Két magyar ú'rfinak ilyenképpen szóla:
„Halljátok szavaim két magyar ú'rfiak,
Atyám tömleczében rég lakó ifiak!
Felfogadjátok-é, ha innen kiviszlek,
Hogy Magyarországba engemet levisztek?"
Felelnek e szóra két magyar ú'rfiak:
„Császár szép leánya! bizony felfogadjuk."

Onnan elindula császár szép leánya,
Felmene nagy gyorsan a maga házába,
Kevés költő pénzét magához is vevé,
Három száz aranyát a zsebjebe tevé.
Onnan felméne az atyjának házába,
Kezét reá tevé tömlecznek kócsára.
Feljára azonnal lovaknak pajtáit,
Megnézéli atyja jobbik paripáit.
Kivezete onnan három nyerges lovat,
Az háromra feltő'n három éles pallost.
Nézéli azonnal tömlecznek ajtaját,
Felnyitá szaporán csattogó závárját.
Felszóval így kiált: „Két magyar ú'rfiak!
Jertek ki, lássátok színét a világnak,
A szép fényes napnak ragyogó járását,
És a csillagoknak változó forgását."

Felülének hárman három paripára
S ő'k elindulának egy nagy régi utra.
Midő'n mennek vala, az hajnal feltetszék,
Császár szép leánya akkor visszateként.

-159-

Lásza még messzüre sok sereg katonát
Jöni az atyjának kegyetlen táborát.
Felszóval így kiált két magyar úrfinak:
„Né hol jön az atyám kegyetlen tábor,
Titeket elvágna, engem visszavisznek,
Piros véretekkel itten földet festnek.“
Felelnek e szóra két magyar úrfiak:
„Téged el nem visznek, ha isten megsegít,
Münköt el nem vágna, ha kard el nem török.“
Azonnal érkezék császár szép tábor,
Két magyar úrfinak ilyenképpen szóla:
„Jó napot, jó napot, két magyar úrfiak,
Császár tömleczeből szökevény ifiak!“
Felelnek e szóra két magyar úrfiak:
„Isten hozott tüktök császár szép tábor!“
Szóval ismét felel császár katonája:
„Jöttünk tü hozzátok egy vagdalkozásra.“
Felele e szóra nagy Szilágyi Miklós:
„Nem bánom, nem bánom, ha megvagdalkozónk.“
Azonnal elkezdik a nagy viaskodást,
Nagy Szilágyi Miklós tön egy vagdalkozást;
Egy elmentére - gyalogösvenyt vága,
Visszajöttére - szekérutat csapa.
A nagy tábor között csak egyet meghagya,
A ki a császárnak e nagy hírt megmondja.

-160-

(Szabó Károly gyűjt. Csikszék.)

12. UGYANAZ MÁS VÁLTOZATBAN.

,Pajtásom, pajtásom, kinyeres pajtásom!
Már hét esztendeje, hogy mü fogván estünk
Császár tömlöczébe, - két gerezd szöllőért';
Azután nem láttuk a napnak járását,
Hódnak, csillagoknak változó forgását!...
Ezt ajtón hallgatta császár szép leánya:
Szóval így felmondja császár szép leánya:
„Halljátok meg szómat, két magyar urfiak!
Atyám tömleczeből szabadult ifiak:
Felfogadjátok-é, ha innen kiviszlek,
Hogy Magyarországba ingemet bévisztek?“
Arr' a szóra mondja nagy Szilágyi Miklós:
,Bizon felfogadjuk, császár szép leánya!...'
Azonnal elmene császár szép leánya
Az apja házába:
A kezéhez vevé tömlecznek kócsait;
A zsebébe tevé kevés aranyait;
Sietve elmene s megnyitá az ajtót.
Megindulának ők, onnan el, sietve.
Mikor mentek volna, vissza-visszanéze
Császár szép leánya.
„Halljátok meg szómat, két magyar urfiak!
Atyám tömleczeből szabadult ifiak:
Imhol jön, imhol jön az atyám tábor;
Jaj! már ha elérnek, tüktöket levágnak
S ingem visszavisznek.“
„Ne félj semmit, ne félj, császár szép leánya!
Münköt se vágna le, ha kard el nem török;
Téged se visznek el, ha az isten segít!“
Azon megérkezett a kegyetlen tábor.
,Pajtásom, pajtásom, láss a kúsasszonyhoz,
Ne hagyjam magunkat!'
Elérte a tábor, harczba mene vélle.
Egy elmenetibe gyalog ösvényt vágott:
Visszajövetibe szekérutat csapott;
A nagy táborból csak, élve, egyet hagyott:
A ki menne haza s a hírt mondaná meg.
Mikor az eltelék, - hogy elindulának,
Igy mondja, így mondja Hagymási László ezt:
,Pajtásom, pajtásom, próbáljuk meg egymást,
Hogy melyiké legyen császár szép leánya!'
„Halljátok meg szómat, két magyar urfiak,
Atyám tömleczeből szabadult ifiak!
Érettem de soha ne vagdalkozzatok:

-161-

Hanem térdre állok - vegyétek fejemet.“...
Azonnal azt mondja nagy Szilágyi Miklós:
,Pajtásom, pajtásom, kenyeres pajtásom!
Én neked bocsátom császár szép leányát,
Mert van nekem otthon jegyesem, gyűrűsöm;
Hüttel elkötözött hűtes feleségem!’
Err’ a szóra oztán császár szép leánya
Hagymási Lászlónak ottan elmarada.
Nagy Szilágyi Miklós haza elindula.
Hagymási László is kúsasszonyt elvivé.

(Szabó Samu gyűjt. Székelyföld.)

-162-

13. LANDORVÁRI DORKA.

„Leányom, leányom,
Édes szép leányom!
Mi dolog lehet az,
Hogy a selyem ruhád
Elől kurtábbodik,
Hátul hosszabbodik,
Szép karcsú derekad
Igen vastagodik?!’
„Anyám, anyám,
Édes asszony anyám!
Mit tűröm, tagadom,
Ha ki kell vallanom:
Szabó nem jól szabta.
Varró nem jól varta.“
„Nem kérdezem én azt,
Ki szabta, ki varta;
Csak aztat kérdezem:
Mi dolog lehet a’?!“
„Anyám, anyám,
Édes asszonyanyám!
Dunavizet ittam,
Attól jól meghíztam.“
„Nem kérdezem én azt,
Mit ettél, mit ittál;
Csak aztat kérdezem:
Mi dolog lehet a’?!“
„Mit tűröm, tagadom,
Ha ki kell vallanom;
Király Kis Miklósnak
Ágyára feküdtem -
Szerелеmbe estem!’
„No ringyó, no szajha,
Mindjárt elvitetlek
Nyaka-vágó hídra,
Nyaka-vágó hídra,
Rózsás kis pallagra!“
„Anyám, anyám,
Édes asszonyanyám!
Várjál hát egy órát,
Hadd írjak levelet
Király Kis Miklósnak,
Hadd küldjem el eztet!...
Madárkám, madárkám,
Csacsogó madárkám!
Vidd el e levelet
Király Kis Miklósnak;
Ha ebéden éred:
Tedd az asztalára;
Ha vacsorán éred:
Tedd az ablakába!’
Ebéden találta,
Asztalára tette;
Király kis Miklóska
Mingyárt elolvasta.
Mondja kocsisának,
Legjobb fullajtárnak:
„Kocsisom, kocsisom,
Legjobb fullajtárom!
Fogd be nyolcz lovamat,

-163-

Hozzuk el Dorkámat!“

„Jó nap, isten jó nap,
Landorvárainé!
Hol van az én Dorkám,
Szivem és violám?!“
„Elment a szomszédba
Leánypajtásához,
Búcsúzni, búcsúzni,
Leánypajtásitól“...

„Jó nap, isten jó nap,
Landorvárainé!
Nincs ott az én Dorkám,
Szivem és violám!“

„Kiment a kis kertbe
Rózsákat tördelget,
Rózsákat tördelget
Selyem kezkenőbe.“

„Jó nap, isten jó nap,
Landorvárainé!
Nincs ott az én Dorkám,
Szivem és violám;“

„Mit tűröm, tagadom,
Ha ki kell vallanom;
Nyaka-vágó hídon,
Rózsás kis pallagon!“

„Jó nap, isten jó nap,
Édes kedves Dorkám!
Édes kedves Dorkám,
Szivem és violám!
Vérem a véreddel
Egy patakban folyjon;
Lelkem a lelkeddel
Egy istent imádjon;
Testem a testeddel
Egy sírban nyugodjon!

A mi kisdudunk is
Oltár tetejében!“...
Három szál rozsmaring
Nyílt ki a fejében.

Oda ment az anyja,
Hogy majd leszakajtja:
„Menj innen, menj innen
Te átkozott anya!
Nem egyet ölettél:
Hármat veszejtettél!“...

(Mártonfi Károly gyűjt. Eger.)

14. UGYANAZ MÁS VÁLTOZATBAN.

„Hédervári Kati szép leány!
Mi annak az oka?
Beste lélek lyánya!
Most varrattam neked
Kerek alju szoknyát;
S elől rövidedik, –
S hátul hosszabbodik?“
„Édes kedves anyám,
Kedves szülő dajkám!
Mit tűröm, tagadom,
Már ki kell vallanom:
Ki a zöld farsangban
Hétszer megkéretett,
Az ada énnekem
Hét hónapi terhet.“

„Kocsisok, inasok,
Kedves fullajtárok!
Fogjatok lovakat
Az üveghintóba.
Vigyétek, vigyétek
Beste lélek rosszát,
A sötét tömlöcznek
Sötét fenekére.“

Tizenharmad napig

Se enni, se inni!
Tizenharmad napra
Oda megy a bátyja:
„Hédervári Kata
Kedves édes hugom!
Élsz-e vagy meghaltál?”
„Élek, a mint élek
Nagy keserűségben.”
„Írjál egy levelet
A te galambodnak!”
„Nincs nekem se tentám,
Se pe'g⁶⁸ író tollam.”
„A te tintád legyen
A te piros véred,
A te ónod pedig
Piczi fehér körmed.”
„Írtam egy levelet,
De kitől küldjem el?
Szarkától küldném el,
De az mindig leszáll,
Leszáll, mindig leszáll,
A hol dögöt talál.
Fecskécském, fecskécském
Vidd el a levelem,
Gyöngyvári Jánosnak
Kedves galambomnak!
Ha ágyában éred,
Tedd a vánkosára, -
Ha sétálva éred,
Tedd a jobb vállára, -
Ha ebéden éred,
Tedd a tányérjára.”

(Abonyi Lajos gyűjt. Baracska.)

15. UGYANAZ MÁS VÁLTOZATBAN.

„Zsuzsánna, Zsuzsánna,
Hajadon Zsuzsánna!
Most varrattam szoknyát,
Nem kerek az alja,
Mitől van, kitől van,
Nem kerek az alja?”
„Szabó roszúl szabta,
Varró roszúl varrta.”
„Mitől van, kitől van,
Nem kerek az alja?!”
„Nem tűröm, tagadom,
Igazán megvallom:
Váradí úrfitől
Teherben vagyok én.”
„Kocsisom, kocsisom,
Édes felajtórom,
Csak gyorsan, csak gyorsan
Fogd be a lovakat!
Hozd el azt a hóhért,
Hadd vétessem fejét
Világ szajhájának.”
„Kocsisom, kocsisom,
Édes felajtórom,
Csak gyorsan, csak gyorsan
Fogd be a lovakat!
Vidd el a levelet
Váradí úrfinak.
Ha reggel érsz oda:
Tedd az ablakába;
Ha délben érsz oda:
Tedd a tányérjára!”
„Jó napot, jó napot,
Váradí kis úrfi!”
„„Hozott isten, hozott,
Szeretóm szolgálja!”
„„Csak gyorsan, csak gyorsan
Annak halálára!””

„„Lehetetlen volna,
Hogy az ég az volna,
Ha az én Zsuzsánám
Most fekünnék halva...
Kocsisom, kocsisom,
Édes felajtórom,
Csak gyorsan, csak gyorsan
Fogd be a lovakat...
Jó napot, jó napot
Herczegné asszonyom!
Hol vagyon, hol leszen
Hajadon Zsuzsánna?““
„Felküldtem, felküldtem
Legfelső szobámba,
Magát ékesíti
Drága szép ruhába.’
„„Mindent összejártam,
Sehol sem találtam,
Hol vagyon, hol leszen
Hajadon Zsuzsánna?““
„Leküldtem, leküldtem
Virágos kis kertbe,
Virágok közt mulat,
Abban van öröme.’
„„Virágok, virágok
Reánk borúljatok,
Minket sirassatok!...
Testem a testedhez,
Vérem a véredhez,
Lelkem a lelkedhez
S mennyekben vigadjon.
A herczegné asszony
Pokolban gyuladjon!““

(Pusztafi Kálmán gyűjt. Székelyföld.)

16. UGYANAZ MÁS VÁLTOZATBAN.

„Leányom, leányom, mi az oka annak,
Hogy a lajbli szűkűl?...“
„Jó napot, jó napot, Hollódy nagyasszony!
Hol vagyon, hol vagyon Hollódy Zsuzsánna?“
„Elküldtem, elküldtem a Rózsamezőbe,
Nagy rózsákat szedni, magát mulatozni.“
„Jó napot, jó napot, küs kertészlegényke!
Hol vagyon, hova lett Hollódy Zsuzsánna?“
„Nem láttam, nem tudom; tegnap előtt járt itt.“
„Jó napot, jó napot, Hollódy nagyasszony!
Hol vagyon, hol vagyon Hollódy Zsuzsánna?“
„Elküldtem, elküldtem a tenger partjára.
Nagy halakat fogni, magát mulatozni.“
„Jó napot, jó napot, küs halászlegényke!
Hol vagyon, hova lett Hollódy Zsuzsánna?“
„Nem tudom, nem láttam; tegnap előtt járt itt.“
„Jó napot, jó napot, Hollódy nagyasszony!
Hol vagyon, hol vagyon Hollódy Zsuzsánna?“
„Elküldtem, elküldtem a Rózsamezőbe, -
A fővevő helybe.“
„Jó napot, jó napot küs hóhérlegényke,
Hol vagyon, hova lett Hollódy Zsuzsánna?...
Véremet vérével egy patak mossa el,
Testemet testével egy sírba temesd el!...“

(Szabó Samu gyűjt. Székelyföld.)

17. UGYANAZ MÁS VÁLTOZATBAN.

„Lyányom, lyányom, lyányom,
Hédervári Katám!
Varrattam én neked
Kerek alju szoknyát -
Elöl rövidek,
Hátul hosszabbodik!’

„Anyám, anyám, anyám,
Édes szülő dajkám!
Szabó nem jól szabta,
Varró nem jól varrta.“

„Lyányom, lyányom, lyányom,
Hédervári Katám.
Szabó is jól szabta,
Varró is jól varrta...‘

„Anyám, anyám, anyám,
Édes szülő dajkám!
Megvallom én neked
Hét hónapos terhet...“

„Jőjjetek, hóhérok!
Vigyétek tömlöczbe,
Vigyétek tömlöczbe,
A legmélyebbikbe...!‘

„Van nekem egy szarkám,
De az igen csacska;
Van nekem egy fecském -
Igy hát az jobb volna.

Jőjj be, fecském, jőjj be,
Vidd titkos levelem
Gyöngyvári urfinak,
Kedves galambomnak.

Ha ebédnél éred:
Tedd a tányérjába;
Ha aludva éred:

Úlj a jobb karjára!“
Kis fecske elvitte,
Vállára föltette,
Urfi észre vette,
Kezébe fölvette.

Kezébe fölvette,
Szomorun olvasta,
Szomorun olvasta,
Keserűn jajgatta:

„Fogj be, Jancsi, fogj be!
Vigy el engem oda,
Akasztófa alatt
Nyugodjam a porba!“ -

Először kerűli,
Szépen megöleli;
Másodszor kerűlte,
Szépen megcsókolta;
Harmadszor kerűlte,
Magába kést döfe...

„Lelkem a lelkeddel,
Egy istent imádjon!
Testem a testeddel
Egy sírban nyugodjon!
Vérem a véreddel
Egy patakba folyjon!...“

(Szentpéteri Pál gyűjt. Kún-Szent-Miklós.)

18. PÁLBELI SZÉP ANTAL.

„Anyám, édes anyám! bizon meg kell hálnom,
Bizon meg kell hálnom Varga Ilonáét!‘

„Ne ha’j fijam, ne ha’j Pálbeli szép Antal!
Csiná’tatunk mű es⁶⁹⁾ egy csoda malmocskát.
Az első kereke béla-gyöngyöt⁷⁰⁾ járjon;
A középső köve édes csókot hánnyon;
Harmadik kereke apró pénzt hullasson:
Ez a szeretetnek első regulája!
Ennek látni jőnek szúzek, szép leányok,
Talám itt köztik lesz Varga Ilona es.“

„Anyám, édes anyám, ereszszen el engem
Csoda malom látni.“

„Ne menny, fijam, ne menny, csodamalom látni:
Megvetik az hálót s megfogják a rókát.“

„Anyám, édes anyám, bizon meg kell hálnom,
Bizon meg kell hálnom Varga Ilonáét!‘

„Ne ha'j, fijam, ne ha'j, Pálbeli szép Antal!
Csiná'tatunk mü es egy erős vas hidat;
Annak látni jőnek szűzek, szép leányok,
Talám itt köztik lesz Varga Ilona es.“

„Anyám, édes anyám, ereszszen el engem
Erős vas hid látni!“

„Ne menny, fiam, ne menny erős vashid látni:
Megvetik a hálót, megfoggják a rókát.“

„Anyám, édes anyám! bizon meg kell halnom,
Bizon meg kell halnom Varga Ilonáé't!“

„Ne ha'j, fiam, ne ha'j Pálbeli szép Antal!

Tedd hóté⁷¹ magadot;
Neked látni jőnek szűzek, szép leányok,
Talám itt köztik lesz Varga Ilona es.“

„Anyám, édes anyám, ereszszen el engem
A halottas házhoz.“

„Többször nem jösz vissza a halottas háztól.“

-173-

„Kejj fel, fijam, kejj fel Pálbeli szép Antal!

Kié't te meghaltál kapud előtt sétál.

Kejj fel, fijam, kejj fel, Pálbeli szép Antal!

Kié't te meghótál udvarodon sétál.

Kejj fel, fijam, kejj fel, Pálbeli szép Antal!

Kié't te meghótál, most a lábadnál áll.“

„Soha sem láttam én ilyen szép halottat!...

Szeme mosolygólág, szája csokolólág, lába felugrólag“...

Ő szépen felkele, szépen megölelé.

(Vas Tamás gyűjt. Székelyföld.)

19. UGYANAZ MÁS VÁLTOZATBAN.

(Töredék.)

„Anyám, édesanyám! bizony csak meghalok
Görög Ilonáé't.“

„Ne halj fiam! ne halj: Bátalaki László!

Én is csináltatok olyan csudamalmot:

A belső kereke: béla-gyöngyöt járjon;

A külső kereke: aprópénzt hullasson;

Oda is eljőnek szűzek, szép leányok,

Csudamalom látni: magok' mulatozni.‘

„Anyám, édes anyám! biz én is elmennék

Csudamalom látni: magam mulatozni.“

„Ne menj, fiam, ne menj, Görög szép Ilona!

Megvetik a hályot s - megfoggják a halat.“

„Anyám, édesanyám! bizony csak meghalok

Görög Ilonáé't.“

„Ne halj fiam! ne halj Bátalaki László!

Én is csináltatok olyan csudatornyot,

Kinek a teteje: az eget felérje;

Oda is eljőnek szűzek, szép leányok,

Csudatorony látni: magok' mulatozni.‘

„Anyám, édesanyám! biz én is elmenyek

Csudatorony látni: magam mulatozni.“

„Ne menj fiam! ne menj Görög szép Ilona!

Megvetik a hályót s - megfoggják a halat.“

„Anyám, édes anyám! bizony csak meghalok

Görög Ilonáé't!“...

(Szabó Samu gyűjt. Székelyföld.)

-174-

20. KŐMÍVES KELEMENNÉ.

Ihol elindula tizenkét kőmíves:

Ugy menyen, ugy menyen Déva vára felé.

Ők is rakni kezdik magas Déva várát.

A kit éjjel raktak: az nappal leomlott;

A kit nappal raktak: az éjjel leomlott!...

Azt a törvényt tette Kelemen kőmíves:

Melyik' felesége hamarébb kihozza

Az ebéd vékáját,
 Kő közé rakassék, ott megégettessék
 Magas Déva vára, halmára rakassék!
 Ihol elindúla az ő felesége,
 Az ebéd vékáját a fejire téve
 S a kicsi gyermekit a karjára véve.
 Őtet is meglátta az ő kedves társa:
 „Istenem, istenem! támaszsz eleibe
 Vagy két fenevadat: talán visszatérik.“
 Azt is elkerülte.
 „Istenem, istenem!
 Támaszsz eleibe egy fekete felhőt,
 Hullas eleibe apró köves essőt;
 Talán visszatérik!“
 Azt is kikerülte...
 Jó napot, jó napot tizenkét kőműves!
 Istenem, istenem! mi dolog lehessen?
 Háromszor köszönni, egyszer se fogadni!...'
 „Azt a törvényt tette a te kedves társad:
 Melyik' felesége hamarébb kihozza
 Az ebéd vékáját,
 Kő közé rakassék s ott megégettessék,
 Magas Déva vára, halmára rakassék.“
 „Nem bánom, ha úgy is!
 Ha úgy megútáltad velem életed is...'
 Az ebéd vékáját fejről levették,
 Az ő kicsi fiát karjáról levették.
 Mikor térdig rakták, csak tréfára vette;
 Mikor övig rakták, bolondságra vette;
 Mikor csecsig rakták, ő valóra vette:
 „Ne sírj kicsi fiam!
 Vannak jó asszonyok, neked csecsit adnak;
 Vannak jó gyermekek, téged elrengetnek;
 Az égi madarak ágról-ágra szállnak,
 Neked csirikolnak, téged elaltatnak!...'
 „Apám, édes apám! hol van édes anyám?“
 „Ne sírj, kicsi fiam, mert haza jó öste!“
 Őstét is elvárta, s nem volt édes anyja.
 „Apám, édes apám! hol van édes anyám?“
 „Ne sírj, kicsi fiam, mert haza jó reggel!“
 Reggelt is elvárta, s nem volt édes anyja.
 Mind a kettő meghót!...

(Szabó Samu gyűjt. Székelyföld.)

12. BÍRÓ SZÉP ANNA.

Ehol eszik-iszik három szép katona,
 Aj, Bíró Pannának kötött kapujába',
 Azon csak kimene, aj, Bíró szép Anna.
 „Hova valók vagytok három szép katona?“
 „Nem is igen közel, nem is igen messzi,
 Csak a Maroson túl mező-detrehemi.'
 „Hát ismeritek-e az én édesemet,
 Az én édesemet, Hajdu Benedeket?“
 „Ismerjük, ismerjük, jó legény barátunk,
 Jó legény, barátunk, kenyeres pajtásunk.'
 „Valamit izennék, megmondanátok-e?
 Valamit küldenék, oda adnátok-e?“
 „Mű bizon nem viszünk, nem is mondunk semmit,
 Jőjj el te is velünk Mező-Detrehemig.'
 „Várjatok hát kicsit három szép katona,
 Míg felöltözködöm innepi gunyámba;
 Innepi gunyámba, vont-arany szoknyámba,
 Kajszén katrinczámba, szép piros csizmámba.
 Fátyolkeszkenőmet kössem a fejemre,
 Kevés költő pénzem tegyem a zsebembe.“
 Mikor menyen vala udvar közepéig,
 Fátyolkeszkenője elhasada végig.
 Aj, Bíró szép Anna, szóval kérdi vala:
 „Anyám, édes anyám, mi legyen az oka?
 Ág nem érintette, szél nem fuvintotta,
 Szép fátyolkeszkenőm még is elhasada.'
 Szóval így felele az ő édes anyja:

„Ne menj el, leányom, nem igen jó jel az.“
 „Biz elmenyek anyám, aj én édes anyám,
 Hogy lássam még egyszer az én kedves mátkám.’
 Mennek, mennek addig, mennek jó darabig,
 Míg egyszer eljutnak a jegenyefáig;
 Szóval mondja vala a nagyobb katona:
 ‚Úljünk le, úljünk le aj Bíró szép Anna!’
 „Bizon nem ülök én, bizon nem ülök én.“
 Mennek, mennek addig, Czitrom patakáig;
 Míg ismét így szóla nagyobbik katona:
 ‚Úljünk le, úljünk le, aj Bíró szép Anna,’
 Ahajt leülének, hogy megnyugonnának,
 Hogy megnyugonnának, ennének, innának.
 Álomba borúla aj Bíró szép Anna,
 Sugni-bugni kezde nagyobbik katona:
 ‚Öljük meg, öljük meg, kedves jó barátim,
 S osztozzunk a pénzin, drága szép gunyáin.’
 Szóval mondja vala a nagyobbik társa:
 „Bizon nem bánom én, bizon nem bánom én.“
 Szóval mondja vala az ő kisebb társa:
 „Bizon nem ölöm én, bizon nem ölöm én.“
 „Bizon ha nem ölöd, ölünk mi tégödöt.“
 ‚Bizon nem bánom én, bizon nem ölöm én.’
 Hallá álmosszszel, haj Bíró szép Anna,
 ‚Ne ölj meg, ne ölj meg, három szép katona,
 Háromszáz forintom, azt is nektek adom,
 Azt is nektek adom s senkinek se mondom.’
 A nagyobb katona bicskát elékapá,
 Hasának akasztva torkáig hasitá.
 A holtról lefoszták a sok drága gunyát,
 Kardokra facsarták s karokra hajíták.
 Hajdu Benedek is felnyergelé lovát,
 Felnyergelé lovát, hogy kövesse utját.
 Felfordula frissen piros pej lovára,
 Ugy hántassa magát a Maros partjára,
 A Maros partjára, egy fa árnyékába,
 Ott reá bukkan a három katonára.
 ‚Jó napot, jó napot, hajdulegényeknek!’
 „Jó napot, jó napot, Hajdu Benedeknek!“
 Szóval felkérdezi nagyobb hajdulegényt:
 ‚Honnan jötök mostan három hajdulegény?’
 „A Maros vizin tul Nyárád vize mentin
 Temetésen voltunk, nénénk temetésin.
 Onnan hozzuk mostan, a mit itt nálunk látsz.
 Háromszáz forintot s a sok ékes gunyát.“
 ‚Ismerem, ismerem, a sok ékes gunyát,
 Bizon megöltétek aj Bíró szép Annát.’
 Szóval mondja vala nagyobb hajdulegény:
 „Bizon nem öltük mi, bizon nem öltem én.“
 Szóval mondja vala az ő nagyobb társa:
 „„Bizon nem öltük mi, bizon nem öltem én.““
 Szóval mondja vala az ő kisebb társa:
 „Bizon megölték ők, bizon megölték ők.
 Ingem is akartak, de ingem elhagytak,
 Ingem is akartak, de ingem elhagytak.“
 Hajdu Benedek is megragadá őket,
 Jertek a bíróhoz, – vasba verék őket;
 Még egyszer fordula kisebbik pajtáshoz:
 ‚Vigy el ingem, vigy el, én kedves mátkámhoz,
 Pej paripám tiéd nyereg szerszámokkal,
 Ékes öltözetem háromszáz forinttal,
 Csak vezess el éngem, csak mutasd meg nekem,
 Hol van az én mátkám, az én szép jegyesem?’
 Mennek, mennek addig, Czitrom patakáig,
 A keserves gyászos nagy halom sirjáig,
 A mikor meglátta az ő kedves párját,
 Az ő kedves párját, Bíró szép Annáját:
 Nem sírt, nem könnyezett, csak csókolja vala,
 Csak csókolja vala, s szóval mondja vala:
 ‚Vérem a véreddel egy patakot folyjon,
 Lelkem a lelkeddel mennyországba jusson.’
 Azzal az ő kardját csak hamar felüté
 S bele ereszkedék szép mátkája mellé.

-178-

-179-

22. A PÁRJA VESZTETT GERLICZE.

Búsan bűgő bús gerlicze
Kedves társát elvesztette.
Elrepüle zöld erdőbe,
De nem szálla a zöld ágra,
Hanem szálla asszú ágra;
Asszú ágát kopogtatja,
Kedves társát siratgatja:
„Társam, társam, édes társam!
Soha sem lesz olyan társam,
Mint te voltál édes társam!!“

Búsan bűgő bús gerlicze
Elrepüle messze földre,
Messze földre, zöld buzába.
De nem szálla zöld buzába,
Hanem szálla konkoly ágra;
Konkoly ágát kopogtatja,
S kedves társát siratgatja:
„Társam, társam, édes társam!
Soha sem lesz olyan társam,
Mint te voltál édes társam!!“

Búsan bűgő bús gerlicze
Elrepüle messze földre,
Messze földre, folyóvizre.
De nem iszik tiszta vizet,
Ha iszik is, felzavarja,
S kedves társát siratgatja:
„Társam, társam, édes társam!
Soha sem lesz olyan társam,
Mint te voltál édes társam!!“

(Gyulai Pál gyűjt. Kolozsvár.)

23. VILÁGSZÉP ERZSÓK.

Kiment a kisasszony aranyszékre ülni,
Arany székre ülni, arany inget varrni.
Feltette a lábát egy kis arany székre,
S egy pár arany gyűrű csördült az ölébe.
„Anyám, anyám, anyám, mi annak a jele,
Egy pár arany gyűrű csördült az ölemben?”
„Lányom, édes lányom az annak a jele,
Örökös urfinak adtalak kezébe.”
„Anyám, anyám, anyám, minek adott annak,
Inkább adott volna egy pujkapásztornak...
Inasom, inasom, kezem táplálója,
Eredj fel a hegyre, ama nagy toronyba.
Nézz széjjel, nézz széjjel a bécsi púsztába’,
Nem látsz-e valakit, nem látsz-e valakit?”
„Kisasszony, kisasszony, nem látok én senkit,
Nem látok én senkit, nem látok én semmit.”
„Pujkáim, pujkáim, kezem nevelési,
Földre borúljatok, engem sirassatok.
Ruháim, ruháim, kezem táplálói
Szögről lehulljatok, engem sirassatok.
Inasom, inasom, kezem táplálója,
Eredj fel a hegyre, ama nagy toronyba;
Nézz széjjel, nézz széjjel a bécsi pusztába’,
Nem látsz-e valakit, nem látsz-e valakit?”
„Kisasszony, kisasszony, látok már valakit,
Tizenkét kocsival, negyven szolgálival.”
„Bárcsak isten adná, míg ide jönnének,
Míg ide jönnének, ki is terítnének!”
- Jó napot, jó napot ismeretlen anyám!
Hol vagyon, hol vagyon Erzsébet szép mátkám?
„Elment ő, elment ő a Tiszára mosni,
Zsebkendőket mosni, urfiaknak osztani.”
- Nincsen ott sehol se, ismeretlen anyám,
Hol vagyon, hol vagyon Erzsébet szép mátkám?
„Elment ő a kertbe virágot szaggatni,
Bokrétát kötözni, urfiaknak adni.”

- Nincsen ott sehol se, ismeretlen anyám,
 Hol van hát, hol van hát Erzsébet szép mátkám?
 „Mit tűröm, tagadom, már ki kell vallanom,
 A nagy ebédlőben ki is van terítve“...
 „Csináltatsz-e nekem valami koporsót?“
 - Csináltatok, rózsám, márványkő koporsót.
 „Behúzatod-e majd valami vászonnal?“
 - Behúzatom, rózsám, fekete fátyollal.
 „Kivereted-e hát valami szögekkel?“
 - Kiveretem, rózsám, arannyal, ezüsttel.
 „Kivitetsz-e vajon valami cigánynyal?“
 - Kivitetlek, rózsám, királyurfiakkal.
 „Meghúzatod-e majd a hármasharangot?“
 - Meghúzatom, rózsám, mind a tizenhatot.
 „Kikísérsz-e, rózsám, ha csak a kapuig?“
 - Kikísérlek, rózsám, a nyúgodalomig!

(Fincziczki Mihály gyűjt. Ungmegye.)

24. A LEGSZEBB VIRÁG.

Egy buzamezőben háromféle virág.
 Szóval felfelelé a szép buzavirág:
 „Szebb vagyok, jobb vagyok annyiból náladnál, -
 Engemet leszednek s a templomba visznek;
 Nekem mind azt mondják: ez a Krisztus teste!“
 Szóval felfelelé a szép szőlővirág:
 „Szebb vagyok, jobb vagyok annyiból náladnál, -
 Engemet leszednek s a templomba visznek,
 A templomba visznek s a pohárba töltnek;
 Nekem mind azt mondják: ez a Krisztus vére!“
 Szóval felfelelé a szép szegfűvirág:
 „„Szebb vagyok, jobb vagyok annyiból náladnál, -
 Szűzek, szép leányok engemet leszednek,
 Bokrétába kötnek, a templomba visznek;
 S a szeretőjeknek süvegébe tesznek!...““

(Szabó Samu gyűjt. Marosszék.)

25. KIS JULIA.

„Hallod-e te király-urfi!
 Jere este guzsalyasba.“
 „Nem mehetek te király-lány,
 Hogy' juthatnék túl a Dunán,
 Este későn sötét leszen,
 S a Dunába belé esem.“
 „Vagyon nekem szövétnekem,
 Tornáczomba kitétetem,
 S meg is gyujtom, mihelyt lehet,
 Világánál átal jöhetsz.“
 Megindula király-urfi
 Este későn guzsalyasba;
 S belé esék a Dunába,
 A Dunának közepibe.
 Ugy sír, úgy sír király-leány
 Király-leány kis Júlia.
 Szóval kérdi asszony-anyja:
 „Mér' sírsz, fiam, kis Júlia?“
 „Hogy ne sírnék asszony-anyám,
 Elvesztettem gyöngyös pártám,
 Belé esett a Dunába,
 A Dunának közepibe.“
 „Vagyon nekem gyöngyös pártám,
 Azt én mindjárt neked adom.“
 „Nem kell nekem senki másé,
 Csak kell nekem a magamé.
 Hallod-e te asszony-anyám!
 Hivassuk fel Bíró Jankót,
 Bíró Jankót, vízi bűvárt,
 Hogy fogja ki gyöngyös pártám.
 Hallod-e te Bíró Jankó,
 Vedd ki az én gyöngyös pártám!“

„Nem kapok én gyönyös pártát,
Csak kapok én király fiát.“
„A' kell, a' kell Bíró Jankó,
Bíró Jankó vízi buvár.
Hozd fel ide palotámba,
Tedd fel ide én ágyamba.“
Ugy sír, ugy sír király-leány,
Király-leány kis Júlia:
Neki szíve meghasada,
Mindjárt szörnyű halált hala.
Az egyiknek csináltattak
Fejér márvány kőkoporsót,
A másiknak csináltattak
Vörös márvány kőkoporsót.
Virágos kertbe temették,
Egymás mellé elültették,
Az egyikre palántáltak
Fejér csíkos tulipántot,
A másikra palántáltak
Tiszta vörös tulipántot.
A szerelmeseknek lelke
Élő tulipánttá leve,
S addig s addig nevelkedtek,
A míg összeölelkeztek.

(Gálfi Sándor gyűjt. Udvarhelyszék.)

-185-

26. A HÁROM ÁRVA.

„Hová mégy te három árva?“
„Hosszu utra, szolgálatra!“
„Ne menj el te három árva
Hosszu utra szolgálatra.
Adok nektek három vesszőt,
Verjétek meg a temetőt.“
„Kelj fel, kelj fel édes anyánk,
Elszakadt már ingünk ruhánk.“
„Nem kelhetek három árva
Koporsóba vagyok zárva,
Vagyon nektek mostohátok,
A ki gondot visel rátok.“
„Mikor fésüli a fejünk,
Sarkunkon foly piros vérünk;
Mikor kenyért ad a kézbe
Hét ördög van a szemébe.“

(Gyulai Pál gyűjt. Kolozsvár.)

27. A MOLNÁR INASA.

Este guzsalyasba',
Reggel a malomba'
Játszadozni kezdtem
Molnár inasával.
Bárcsak hajnal lenne,
Meg se is virradna
S a mi szerelmünknek
Vége ne szakadna
Molnár inasával.
Széles e világon
Mennyi malom vagyon, -
Ha külső kereke
Sárig arany volna,
A belső kereke
Fehér ezüst lenne,
Béla-gyöngyöt járna,
Apró pénzt hullatna:
Még se cserélném el
Molnár inasával.
A tenger mélysége
Kalamáris volna,
Tengereknek habja
Ha mind tenta volna,

-186-

Földön mennyi fűszál –
Ha mind penna volna,
Égen mennyi csillag
Íródeák volna:
Nem tudná leírni
A mi szerelmünket
Molnár inasával.

(Sándor Domokos gyűjt. Udvarhelyszék.)

28. UGRON JÁNOS.

„Hová méssz, hová méssz kevély Ugron János?”
„Nyitravármegyébe Nyitra Katiczához.”
„Ne menj oda, ne menj, mert hibás a leány,
Legelső hibája, sánta az a leány.”
„Nem bánom, nem bánom, mit gondolok véle,
Csináltak neki magas sarku csizmát,
Földig érő szoknyát.”

-187-

„Hová méssz, hová méssz kevély Ugron János?”
„Nyitravármegyébe Nyitra Katiczához.”
„Ne menj oda, ne menj, mert hibás a leány,
Második hibája, részeges a leány.”
„Nem bánom, nem bánom, mit gondolok véle,
Nem bánom, nem bánom, bőven a pinczébe’,
Bőven igyék benne.”

„Hová méssz, hová méssz kevély Ugron János?”
„Nyitravármegyébe Nyitra Katiczához.”
„Ne menj oda, ne menj, mert hibás a leány,
Harmadik hibája, haragos a leány.”
„Nem bánom, nem bánom, mit gondolok véle,
Ha látom haragját, kiállok előle,
Kiállok előle.”

(Gyulai Pál gyűjt. Kolozsvár.)

29. UGYANAZ MÁS VÁLTOZATBAN.

„Hová méssz, hová méssz kevély Ugron János?”
„Menyek ide s ide Szitás-Keresztúrba,
Torma Máris asszony látogatására.”
„Ne menj oda, ne menj, kevély Ugron János,
Annak a leánynak három erkölce van.
Egyik erkölce, haj, boros az a leány.”
„Nem bánom, nem bánom, nem gondolok véle,
Borom a pinczében, igyék jól belőle.”

„Második erkölce, haragos a leány...”
„Nem bánom, nem bánom, nem gondolok véle,
Ha ő megharagszik, kiállok előlle.”

„Harmadik erkölce, sánta is a leány.”
„Nem bánom – nem bánom, nem gondolok véle,
Csináltak neki földig érő szoknyát,
Az már eltakarja a fő sántaságát.”

-188-

(Baló József gyűjt. Udvarhelyszék.)

30. BÁNDI URFI.

Hallottatok hírét
Híres Barassónak?
Abban csináltattak
Étető tömlöczöt;
S abban fogva vagyon
Mezőbándi urfi.
Mezőbándi urfi
Egyszer ezt felelé:
„Hogyha volna nékem
Egy íródiákom
S egy bízott emberem:
Íródiákkal
Levelet iratnék,
S bízott emberemtől

Levelem küldeném.“
Hát azonban dobban
Az ő édes anyja:
„Anyám, anyám, anyám!
Lelkem édes anyám!
Milyen álmot láték
Az éjjel álomban:
Két sing veres sinor
Az én nyakam körül;
S két fekete holló
Az én fejem felett?!“
„Üsse guta, fiam,
Azt a te álmodat:
Két sing veres sinor -
A te piros véred;
S két fekete holló -
A te két hengéred.⁽⁷²⁾
„Anyám, anyám, anyám!
Mikor engem szültél,
Szültél volna követ;
S mikor feresztettél
Gyenge meleg vízbe,
Feresztettél volna
Forró-buzgó vízbe;
S mikor takargattál
Gyenge gyolcs ruhába,
Takargattál volna
Forró parazsába!“...

(Szabó Samu gyűjt. Marosszék.)

31. AZ ÁSPIS KÍGYÓ.

„Kebelembe búvék egy nagy áspis kígyó,
Vedd ki, apám, vedd ki!“ - „Bizony nem veszem én,
Eredj az anyádhoz, majd talán kiveszi.“
„Kebelembe búvék egy nagy áspis kígyó,
Vedd ki, anyám, vedd ki!“ - „Bizony nem veszem én,
Eredj a bátyádhoz, majd talán kiveszi.“
„Kebelembe búvék egy nagy áspis kígyó,
Vedd ki, bátyám, vedd ki!“ - „Bizony nem veszem én,
Eredj az ángyodhoz, majd talán kiveszi.“
„Kebelembe búvék egy nagy áspis kígyó,
Vedd ki, ángyom, vedd ki!“ - „Bizony nem veszem én,
Eredj sógorodhoz, majd talán kiveszi.“
„Kebelembe búvék egy nagy áspis kígyó,
Vedd ki, sógor, vedd ki!“ - „Bizony nem veszem én,
Eredj a nénédhez, majd talán kiveszi.“
„Kebelembe búvék egy nagy áspis kígyó,
Vedd ki, néném, vedd ki!“ - „Bizony nem veszem én,
Eredj a mátkádhoz, majd talán kiveszi.“
„Kebelembe búvék egy nagy áspis kígyó,
Vedd ki, mátkám, vedd ki!“ - „Bizony kiveszem én!!“

(Horváth Ádám gyűjt. akad. kéziratár.)

32. AMOTT LÁTOD...

(Tájszólás szerint.)

„Amott látod, rúzsám,
Azt a száraz nyárfát?
Mikor az kiző'dül:
Akkor mögyök hozzád!“
„Hiszöm én istenöm,
Kiző'dül az én fám,
Virágos tavasszal
Visszatérsz még hozzám.“
„Vágassuk lè, rúzsám,
Azt a száraz nyárfát,
Csiná'junk belőle
Egy nagy akasztófát;
Âr'a akaszszuk föl

Azt a török császárt,
Hogy né szomorítson
Már több édös anyát.
Belegrád! Belegrád!
Átkozott Belegrád!
De sok édös anyát
Mögszomorítottál!
Belegrád! Belegrád!
Átkozott Belegrád!
De sok édös anya
Átkot mondott réád!”

(Szél Farkas gyűjt. Hódmező-Vásárhely.)

33. A RAB.

„Né hol kerekedik egy fekete felleg,
Né hol száll, né hol száll egy fekete holló!
Szállj le holló, szállj le, se nem igen messze,
Se nem igen közel – két száz mértföldnyire,
Izenjek apámnak és édes anyámnak,
Jegybeli mátkámnak.

Repülj udvarára, szállj le ablakára,
Ha kérdi, hogy’ vagyok, monddjad, hogy rab vagyok
Király udvarában térdig vasban vagyok.
Megunta két lábam már a követ nyomni,
Megunta két kezem már a lánczot huzni,
Megunta két fülem tenger mormogását,
Vad galamb zugását.

Megitatták velem a keserű pohárt,
Elém terítették fekete gyász ruhát;
Adta volna isten, ne láttalak volna,
Hiredet porodat ne hallottam volna?
Istenem, istenem, de megvertél engem,
Szerencsétlen társsal, holtigvaló gyászszal
Holtig való gyászszal!

Kit mindig szerettem, jaj be távol estem,
Kit mindig gyűlöltem, annak rabja lettem.
Szabad a madárnak ágról ágra szállni,
Csak nekem nem szabad violámhoz járnai,
Violámhoz járnai.”

(Gyulai Pál gyűjt. Marosszék.)

34. UGYANAZ MÁS VÁLTOZATBAN.

„Etéden a fűszál mind bánatra hajlik,
Az én kedves rózsám rólam gondolkozik.
Rab vagyok, rab vagyok, szabadulást várok,
Tudja a jó isten, mikor szabadulok!
Akkor leszen, rózsám, haza jövetelem,
Mikor kapufélfád piros rózsát terem,
Azt pedig jól tudod, hogy soha se terem:
Igy hát soha sem lesz hazajövetelem!
Kivánod-e, rózsám, szabadulásomat,
Vagy jobban kívánod csendes halálomat?”
„Csak azért kívánom csendes halálodat:
Rabsággal töltöd el fiatalságodat!”

(Szabó Samu gyűjt. Udvarhelyszék.)

35. UGYANAZ MÁS VÁLTOZATBAN.

Vidd el madár, vidd el, leveletem vidd el,
A tengeren is tul egy néhány mérfölddel.
Ott találod rózsám keserű bánatban,
Mindjár’ megesmered szive busultában.
Koppants az ablakán, leveletem tedd le,
Vaj pedig akaszd fel az ablak keresztre.
Ha kérdi: hogy vagyok; monddjad, hogy rab vagyok,
Karcsu derekamon rabszijat hordozok.
Rab vagyok, rab vagyok, szabadulást várok,

Keserves fogságból utána sohajtok. –
Ha kérdi, menyek-e: mondd meg, hogy elmennék,
Csak ez a vas ajtó mán egyszer megnyílnék.
Ha el nem mehetek tavasz kezdetére,
Talám csak elmenyek fecske jövetére. –
S ha akkor sem menyek, rózsá nyílására,
Vaj istenem! talám koporsó-zártára.

(Hermányszegi gyűjt. Csikszék.)

36. UGYANAZ MÁS VÁLTOZATBAN.

„Ablakom rostélyán
Kis madár hegedűl,
Menj el az én kedvesemhez,
Maga van egyedűl.
Ha kérdi: hogy vagyok?
Mond meg, hogy rab vagyok,
Az aradi vár-tömlöczben
Talpig vasban vagyok.’
„Ha te rab vagy, rózsám,
Én meg beteg vagyok!“
,Gyógyítson meg a jó isten
Míg megszabadúlok;’
„Nagyon beteg vagyok,
Addig meg is halok,
Az aradi temetőben
Nyugodni akarok.“

(Szabó Károly gyűjt. Pest.)

-194-

37. UGYANAZ MÁS VÁLTOZATBAN.

„Madárka, madárka,
Csácsogó madárka!
Vidd el az én leveletem
Szép Magyarországba!
Ha kérdik: ki küldte?
Mondjad, hogy az küldte,
A kinek a szerelembe’
Meghasad a szíve.
Ha kérdik: hogy vagyok?
Mond meg, hogy rab vagyok,
A Radeczky táborában
Közkatoná vagyok!“

(Szabó Károly gyűjt. Tisza-Várkony.)

-195-

38. A ZSIVÁNY FELESÉGE.

„Eleget könnyörgék apámnak, anyámnak,
Hogy ne adjon engem nagy hideg havasra,
Nagy hideg havasra, nagy hegyi zshiványnak!
Most is oda vagyon keresztuton állni,
Egy két árva pénzért lelkét elveszteni;
Meguntam már azt is, jó reggel felkelni,
Jó reggel felkelni, folyóvizre menni,
Folyó vizre menni, véres ruhát mosni.“
„Mért sirtál, mért sirtál gyöngé szép menyecske?
„Nem sirtam, nem sirtam, konyhán bibelődtem,
Cserefának füstje huzta ki a könnyem.“

(Gyulai Pál gyűjt. Udvarhelyszék.)

39. SIROKI ERDŐBEN.

Siroki erdőben
Nyílik a gyöngyvirág,
Gyere ki, galambom,
Itt vagy a világ.
Ki is mentem hozzád,

Vissza is eljöttem,
Tudom, hogy meglestek,
Szóba hoztak engem.

Azt mondják, hogy rossz vagy,
Soh' se kerülsz elő;
Minap is tilosban
Kapott a kerülő,

Vert meg volna isten,
Mikor neked hittem,
Téged áldott volna,
Vert volna meg engem.

Meg is vert engemet
A világ csufjára,
Rá sem merek nézni
Az édes anyámra.

Istenem, istenem!
Ugyan mi lelt engem?
Három rőf pántlika
Körül nem ér engem. -

Megszenvedtem érted,
Nem gondoltam volna,
A fő szolgabíró
Hajam levágatta.

Levágták a hajam,
Még sem vagyok szajha -
Nagyon szerettelek,
Az isten is tudja!

(Abonyi Lajos gyűjt. Hevesmegye.)

40. IGÁCS RUZSI.

(Tájszólás szerint.)

„Szombat este nyó'cz órakó'
Haza gyüttem a tanyárú',
Azt hallottam az útamba',
Valaki van a Rác-kútba'. -

Igács Rúzi, kedves babám,
Hun van az én édös anyám?'

„Még péntökön hat órakó'
Kimönt a szöllőbe akkó'“. -

„Én is kimöntem utánna,
De nem akadtam réája...
Igács Rúzi, kedves babám,
Hová tötted édös anyám?'

„Keze lába a Rác-kútba',
Feje, háta kendör-kapujóba'.⁷³⁾“

„Igács Rúzi gyere ide,
Lantos István gyűjjön ide -
Ösmeri-é ezt anyjának?!“

„Nem ösmeröm én anyámnak,
Sém kezirú', sém lábárú',
Csak a pusztá dèrèkárú'...
Igács Rúzi, kedves babám,
Mér' ó'ted mög édös anyám?!'

„Nem vó'tam én annak oka,
Maga vó't az indítója;
Sujok, olló elkezdője,
Balta, fejsze elvégzője.“

„Igács Rúzi, édös szívem,
Hamis hitöt fúttá' velem!'

Igács Rúzi ablakjába'
Kinyi't a rúzsza magába' -
Lantos István a kocsmába':

„Eladom a jószágomat,
Kivá'tom kedves babámat!'

„Né agygya kê a jószágát,
Né váttsa ki kê a szajhát!“...
-196-

(Szilády Móricz gyűjt. Halas.)

41. AZ ANYA ÉS LEÁNYA.

-198-

„Szépen rogyog az estéli csillag,
Az én babám ablak alatt ballag,
Édes anyám, ereszs ki hozzája,
Gyöngé szívem megreped utánna.’
„Kedves rózsám jere ablakodra,
Hogy adjak egy csókot ajakodra,
Ezer búval van életem tele,
Egyszörre mind elfelejtem bele.“
„Hallod anyám, milyen szépen hí ki,
Bokrétát is kötöttem már néki:
Úgy illik az kerek kalapjára,
Mint a csókja leányod ajkára.’
„Kis leányom gyöngé vagy szeretni,
Még réja érsz fékötöt viselni,
Hidd, a lánynak addig ér világa,
Míg a legény sírva jár utánna.““
„Kedves rózsám te enyim, én tiéd,
Megesküszünk a husvét innepén,
Hidd el nekem jobb leszek én hozzád,
Mint tulajdon édes apád s anyád.“
„Hallod anyám, mit fogad a legény,
Hiszed-é már, hogy gyöngy lesz életem;
Édes anyám, ereszs ki hozzája,
Gyöngé lányod majd meghal utánna.’
„Kis leányom ne higj a legénynek,
Addig szeret, míg nem mond övének,
Mert ha egyszer fejed bekötötte,
Veréssel kezdődik szeretete.““
„Hiszen apám kiedet is megverte,
De még azé’t kied ötet szerette,
Ha kéd megvót én is csak megleszek,
Bár mit mondnak, én az övé leszek.’

-199-

(Felméri Lajos gyüjt. Csikszék.)

42. UGYANAZ MÁS VÁLTOZATBAN.

„Szépen ragyog az estéli csillag,
Az én rózsám a ház előtt ballag,
Édes anyám ereszs ki hozzája,
Szegény szívem megreped utánna.“
„Jer hát rózsám jer hát ablakodra,
Adjak csókot picziny ajakodra,
Ezer búval van életem tele,
S mind egyszerre eltemetem vele.“
„Lyányom, lyányom ne higj a legénynek,
Addig szeret míg nem tesz övének,
Majd ha aztán fejed bekötötte,
Veréssel kezdődik szeretete.“ -
„Hiszen apám kendet is megverte
Mégis azért ugy-e hogy szerette?
Ugymint kend volt, én is csak megleszek,
Bár ki mit mond, én az övé leszek.““

(Gyulai Pál gyüjt. Szilágy.)

43. NEMES SÁRI...

Nemes Istán szép leánya
Kirepült a sír szájára;
Édes anyja ugy siratja:
Hogy az eget hasogatja.
„Édes anyám azon kérem,
Ne sirasson többé engem;
Ha nincs házba’ szép leánya,
Kertjébe’ van szép virága.
Nyissa ki a kert kapuját,
Hogy lássák a szép virágát,
Leánya keze munkáját.
Rózsa-koszorút kötöttem,
Sárga hajamra feltettem;
Zöld ösvényeken sétálok,
Rozmarint-szálat gyomlállok.

-200-

- Egyedül nyugoszem
Temető siromban,
Mégis emlegetnek
Engem a faluban,
Hogy megütött engem
A villám szikrája! -
Olyan fellegek támadtak,
Hogy engem elborítottak“...
Nemes Istán nyisd kapudat:
Halva hozzák szép lányodat.
Zúg a harang, megzúdítják;
Nemes Sárít nyútoztatják.
Édes anyja úgy siratja:
Hogy az eget hasogatja.

(Szabó Samu gyűjt. Székelyföld.)

44. TAMÁS RÓZSI.

„Tamás Rózsi mit gondoltál,
Mikor agyagér' indultál?“
„Én egyebet nem gondoltam,
Szerencsétlen uton jártam.
Letörött a föld fölöttem,
Elyelt engem, elnyelt engem.
Jó Tamásné, édes anyám,
Édes jó nevelő dajkám,
Felneveltél örömdre,
De nem értél semmit véle.“
„Tamás Imre nyisd kapudat,
Halva hozzák a hugodat,
Vidd is ki az asztalodat,
Csinálj nyújtóztató padot.“
„Édes lányom szólj csak egyet!“
„Édes anyám nem szólhatok.“
„Édes hugom szólj csak egyet!“
„Édes bátyám nem szólhatok.“
„Három szilvafa közt vagyok,
Három papnak könyörgése
Sem hoz többé az életre.“
Jókus Mihály földje végén
Buzog a vér, a föld színén.
Ha kérdik, hogy miféle vér,
Mondjátok, hogy ártatlan vér.

(Gyulai Pál gyűjt. Kolozsmegye: Kide.)

45. BÁCS JANCSI.

Csütörtökön jó hajnalba'
Készülék fel a havasra.
Befogám a jó négy ökröt,
Jó négy ökröt, jó szekérbe
S elindulék az erdőre,
Ki Firicsko tetejére.
Hogy kiértem az erdőre,
Egy cserefát vevék szemre.
Gondolám, hogy azt levágom
S az ökrök után felrakom.
Jó gazdámnak kicsi fija
Jöve velem - halálomra,
Ő vala a segítségem,
Ő egyedül ott mindenem.
A hogy vágni kezdém a fát,
Nem es gondolám a halált,
Pedig a mán hátomnál állt
S várta, hogy levágjam a fát.
Vágom, vágom szép csendesen,
A halálra rá sem nézek,
Mig a fa a törzsökétől
Szakad a fészim⁷⁴⁾ életől.
Még egy nihány vágás fára...
„Készü'j Jancsi az halálra! -“

-201-

-202-

Bács Jancsinak sohajtása
Felhallék a mennyországba...
Kettőt vág ő még az fára
S rá esik a fa reája.
Szökött vóna ki előle,
De az halál nem engedé.
Odanyomá őt a nagy fa,
Nem bühata ki alóla.
Nem vala ott senki jelen,
Kí segítségire legyen.
Katona Sámel kús fija
Vala mindennek tanuja,
Ki a mezőre béfuta,
A pásztoroknak hirt ada.
Pásztorok kiszabadíták,
De már későn szabadíták
Kevés élet vót még benne;
Mett csak nihány órát éle.

-203-

„Nyitsd ki asszonyom kapudot:
Viszik a jámbor szógádot;
Nem csattogtassa kapudot,
Nem sepri az estálodot.
Szász Anikó, hű szeretóm!
Már megengedj mindenekről.
Megnyughatol csókjaimtól
S ölelgető karjaimtól...”

(Vas Tamás gyűjt. Székelyföld.)

46. AZ ISPÁNNÉ LEÁNYA.

Szépen legel a Prónai gulyája,
Szépen sétál az ispánné leánya,
Kiüzeni a gulyásnak előre,
Teríjje le a subáját a gyepre.
„Lyányom, lyányom! lyányomnak sem mondalak,
Ha én téged egy gulyásnak odadlak.”
„Nem bánom én édes anyám! tagadj meg,
Az én szívem egy gulyásért hasad meg!”
Még a búza ki sem hányta a fejét,
Már a madár mind kiverte a szemjét.
„Én istenem, egy istenem, istenem!
Látod anyám! mire vitt a szerelem!”

(Szabó Károly gyűjt. Nógrádmegye.)

-204-

47. UGYANAZ MÁS VÁLTOZATBAN.

Csendes este szállott le a pusztára,
Elnémult a bodor tinó kolompja,
Csak egyedül sirdogál a furulya,
A kisasszony az ablakból hallgatja.
„Kinn a pusztán gulyás bojtár vagyok én,
Ezer darab marhát, lovat őrzök én,
A kisasszony, ha kijön a pusztára,
Mosolyogva néz a gulyás bojtárra!”
Szépen legel a Péterné gulyája,
A kisasszony maga sétál utánna,
Már messziről kiáltja a gulyásnak:
„Jancsi, szívem, terítsd le a subádat!”
„Hogy teríteném én le a subámat,
Ha elalszom, elhajtják a gulyámat.”
„Már te azzal, szívem gulyás, ne gondolj,
Kiváltja azt édes anyám, ha mondom.”
Még a búza ki sem hányta a fejét,
Már a veréb mind kiette a szemét. –
„Édes anyám! jaj istenem, istenem!
Jaj mire vitt engemet a szerelem!”
„Lányom, lányom! lányomnak sem mondalak
Inkább, mint sem egy gulyásnak adjalak.”

„Édes anyám, nem bánom én, tagadj meg,
De a szívem csak Jancsiért szakad meg!”

(Abonyi Lajos gyűjt. Pestmegye.)

-205-

48. JÓ ESTÉT ÉDESEM.

„Jó estét, édesem, micsa' búd érkezett,
Talán a vacsorád nem igen jól esett?
Hoztam egy kulacs bort, igyál egy keveset.“
„Idd meg a borodat, idd meg azt te magad,
Hogy ha nem sajnáltad szép leányságomat
Hej pártám, hej pártám, drága szűz koronám,
Hej pártám, hej pártám, drága gyöngyös pártám!”
„Ne sajnáld pártádat, mert mást kötök neked.“
„Éjjel nappal kössed már leány nem leszek.“
„Szerettelek, rózsám, a míg megcsaltalak,
De már a jó isten viselje gondodat.“
„Verjen meg az isten annyiszor egy héten,
A hány csillag vagyon este a kék égen.“

(Gyulai Pál gyűjt. Kolozs megye: Kalotaszeg.)

49. TÖRÖK ZSUZSI.

Török Zsuzsi magyar pruszlit varratott,
Az aljára pellempátyot rakatott;
Rakass, Zsuzsi, téged illet, nem engem,
Téged szeret a sok legény, nem engem.
Madarasi nagy uj utcán mi történt:
Gazdag doktort sok kincsiért megölték, -
Gazdag doktort viszik a temetőbe,
Török Zsuzsit a szegedi tömlőczbe.
Török Zsuzsi azt izeni anyjának:
Kettős párnát küldjön feje aljának;
Édes anyja azt izeni lányának:
Sűrű könnyét tegye feje aljának.

(Varró Sándor gyűjt. Karczag.)

-206-

50. A GULYÁS SZERETŐJE.

Megégett a szegedi nagy cserény,
Beleégett barna gulyás legény, -
Beleégett három pár ruhája, -
Számadónak kivarrott subája.
Számadónak nincsen semmi kára,
Másikat vesz szegedi vásárba',
De a szegény barna gulyás legény
Hej! maga is beleégett szegény.
Barna kis lány kerüli a cserényt,
Keresi a barna gulyás legényt:
Barna kis lány, hiában keresed;
Beleégett, ki téged szeretett.
„Mutassátok, mutassátok sírját,
Hadd öntözöm könyeimmal hantját,
Hadd teremjen rózsát, ne töviset,
Mert ő engem igazán szeretett!”

(Abonyi Lajos gyűjt. Pestmegye.)

51. CZIFRA JANC SI.

„Czo fel, szürke fakóm,
Czifra Jancsi lova!
Messze van Imola,⁷⁵⁾
Nem érünk ma oda.“
Mikor Czifra Jancsi
A lovát ugratta,
Akkor Járdán Julcsa
A kapuban várta.

-207-

Várta rántottára,
Mézes pálinkára.
„Egyél, igyál, Jancsi,
Világ boszujára!

Ha én aztat tudnám,
Melyik uton mégy el,
Felszántanám én azt
Aranyos ekével.

Be is vetném én azt
Szemenszedett gyönggyel,
Be is boronálnám
Sűrű könnyeimmel!”

„Búra termett idő,
Ködnevelő szellő,
Megemésztett engem
Ez az egy esztendő!”

(Szigligeti Ede gyűjt. Putnok.)

52. A HALOTT VÓLEGÉNY.

(Töredék.)

„Szépen süt a holdvilág,
Minden lélek alszik már,
Nem félsz, édes rózsám?”

„Miért félnék édes rózsám,
Velem van az igaz isten,
Velem vagy te édes rózsám.”

„Szépen süt a holdvilág,
Minden lélek alszik már,
Nem félsz, édes rózsám?”

„Miért félnék édes rózsám,
Velem van a fiuisten,
Velem vagy te édes rózsám.”

„Szépen süt a holdvilág,
Minden lélek alszik már,
Nem félsz, édes rózsám?”

„Miért félnék édes rózsám,
Velem a szent lélek isten,
Velem vagy te édes rózsám.”

(Baksay Sándor gyűjt. Baranyamegye: Csurgó.)

53. KURIS PISTA.

„Eredj lányom guzsalyasba,
A legények hínak oda.”

„Jaj anyám, nem mék én oda,
Ott lesz gazda Kuris fia.”

„Ha ott lesz is ne félj tőle
Legények megónak tőle!”
Ott elmene bíró lánya
Szentgál Panna guzsalyasba.

Ottan vala Kuris Pesta,
A leányhoz oda állta,
Hozzá szép szavakkal szólla,
Aztán meg a tánczba híjja.

„Jaj ereszs el, mert lerogyok,
Itten mindjárt, mert meghalok.”
De nem hagyja Kuris Pesta
És halálra tánczoltatja.

Ott lerogya vérbe fagyva
Bíró lánya Szentgál Panna.
Lányok, róla tanuljatok,
Legényt soha ne csaljatok.

(Gyulai Pál gyűjt. Nógrádmegye.)

54. UGYANAZ MÁS VÁLTOZATBAN.

(Tájszólás szerint.)

„Húzzad cigány, húzzad,
Húrod szakadtáig,
Majd én is mögjárom
Lábom unottáig.“

„„Ereszsz el, ereszsz el,
Óh én édös kincsöm,
Tele van a csizmám
Piros aludt vérrel.““

„Nem eresztlek, nem eresztlek,
Óh én édös kincsöm,
Nem écczö' kértelek
Teljes tizenkécczö'.“

„„Nyisd mög, anyám, nyisd mög
Leveles kapudat,
Kiön bevezetik
Beteg léányodat.

Nyisd mög, anyám, nyisd mög
Leveles ajtódat,
Kiön bevezetik
Beteg léányodat.““

Átkozott az atya
És az édös anya,
Ki az ú léányát
Tánczra kibocsátja.

„Ha enyim nem löttél,
Hát másé se lögyél;
Testöm a testőddel
Égy sirba tétessön,
Véröm a vérőddel
Égy patakot mosson,
Lelköm a lelkőddel
Égy istent dicsérjön.“

(Szilády Móricz gyűjt. Halas.)

55. SÁRI MÁRI.

Sári Mária messze lát,
Vizért küldi az anyját,
S míg az anyja vizért jár:
Barna legény oda jár.

„Édes anyám beh jó kend,
Beh jó vizet hozott kend,
Máskor is elmenjen kend,
Tovább oda legyen kend.“

„Hát ez a bot hun jár itt?
Ugyan ki hagyta ezt itt?“

„Szegény vándorló legény,
Szállást kért volna szegény.“

„Hát az ágyad mi lelte
Hogy úgy le van heverve?“

„Czicza fogott egeret,
Játszott vele eleget.“

Esik eső csepereg,
Sári Mária kesereg,
De híjába kesereg,
Meggapta mit keresett.

(Szabó Károly gyűjt. Szathmármegye.)

56. MÓZES ÉS JULCSA.

„Jó napot kívánok, Mózes!“
„Adjon isten, Julcsa, mit vesz?“

„Olyan szappant, a mi kókusz,
Szappanozni nagyon jól tud.“

„Julcsa, ha magának volnék,
Én csak a tarkából vennék.“

„Én is a tarkából veszek,
Egy darabbal megelégszek,

Ugyan mi ennek az ára?
Csak ne szabja nagy kaptára!“
„Egy garas ide vagy oda -

Négy garasért adom oda;
Pedig öt volna az ára,
De magának, édes Julcsa,
Négy garasért oda adom,
Csak csókoljon meg, galambom!“
„Bizony én meg nem csókolom,
Mert zsidó valláson vagyok,
Ha magyar valláson volna,
Százszor megcsókoltam volna!“

(Illésy György gyűjt. Álmosd.)

-212-

57. SZÓCS MARCSA.

Este van, este van, hatot üt az óra,
Minden asszony, leány, készül a fonóba;
Szegény Szócs Marcsa is elindul magába?
Először megütik, leesett a hidra,
Másodszor megütik, elállott a szava,
Harmadszor megütik, véres volt a foka,
A kis balta foka.

„Kérlek rózsám, kérlek, kérlek az egekre,
Egy két szavaimat vedd be a füledbe:
Szerelmes szívemnek gyémántos Marisa,
Mért levél, mért levél másnak hites társa,
Szívemnek gyilkosa?“

Zilahi Pistának nem kell a bokréta,
Szegény Szócs Marcsának ő volt a gyilkosa.
„Vérem a vérével egy patakot mosson,
Testem a testével egy sirban nyugodjon,
Egy sirban nyugodjon!“

A torjai rétet körül fogta a köd,
Pistára, Marcsára most huzzák a földöt,
Főtül való fája ki vagyok rovázza,
Fekete pántlika van reá csukrozva,
Szépen rá csukrozva.

A torjai templom körül van árkolva,
Két szál szép rozmarin van belé plántálva,
Öntözzétek lányok, hogy el ne hervadjon,
Szeretőtök szive meg ne háborodjon,
Meg ne háborodjon.

(Gyulai Pál gyűjt. Háromszék.)

-213-

58. JÁR A KORSÓ...

Jár a korsó, jár a kútra,
Piros, barna leány hordja,
Alig hogy megmerítette,
A rózsája megölelte.

Jár a korsó, jár a kútra,
Halovány leányka hordja;
Halovány a hold sugára,
Halványabb a lány orczája.

Nem jár a korsó a kútra,
Szörnyű nagy a leány bújja.
„Megvert engem az Uristen,
Hogy az ő szavának hittem!“

(Abonyi Lajos gyűjt. Pestmegye.)

59. A GERLICZE.

Zsibó város szép helyt vagyok,
Közepében van a templom,
Alatta terem a csipke,
Rá szállott egy bús gerlicze.

„Mért busulsz te bus gerlicze,
Párod repül neked ide.“

„Nem kell nekem senki párja,
Ha az enyém el van zárva.“

„Megmondtam én bús gerlicze,

Ne rakj fészket az útfélre,
Mert az uton sok ember jár,
A fészkedre reá talál.“

(Gyulai Pál gyűjt. Szilágyság.)

-214-

60. A FONÓBAN.

A leányok egymás közt
Beszélnek, hogy sok a szösz.
„Haj anyám!... a fonás;...
Bajos a várakozás.“
„Szoknyát veszek szülöttem!
Csak ne sírjál előttem.’
„Haj anyám, jó anyám:
Nem az az én nyavalyám!“
„Legényt hívok szülöttem!
Csak ne sírjál előttem.’
„Haj anyám, jó anyám:
Találgatod nyavalyám!“
„Férjhez adlak szülöttem!
Csak ne sírjál előttem.’
„Haj anyám, jó anyám:
Kitaláltad nyavalyám!!“

(Szabó Samu gyűjt. Székelyföld.)

61. PETRÁS UR.

Csötörtöki napon
Kijött a Petrás úr;
Mindjárt azt kérdezte:
„Hány a jó arató?“
„Tizenketten vagyunk,
Jó aratók vagyunk.“
„No csak arassatok,
Jó ebédet kaptok!’ -
Kijött a jó ebéd,
Tizenkét szál metélt,
S a zsírtalan kása,
Ki hatszor napjába’
Vizet mert magába.

(Dömötör János gyűjt. Tolnamegye.)

-215-

62. KÁNTOR TERI.

Három bokor saláta,
Kántor Teri kapálta,
Egyél dzsidás belőle,
Isten ugyse! megveszekedel tőle.
Kántor Teri azt hiszi,
A kapitány elveszi;
Ne félj Tercsa előre,
Isten ugyse! semmi sem lesz belőle.
Elment már a regiment,
A házasság füstbe ment,
Kántor Teri itt maradt -
Isten ugyse! - két szék közt a pad alatt.

(Abonyi Lajos gyűjt. S. Patak.)

63. SOROZÁSKOR.

Szent Miklósi cigány legény hegedűl,
Sír a leány oda haza egyedül,
Sírhat is már, mert a bíró házábanál
Szeretője most áll a sorshúzásnál.
„Négy esztendő nem a világ, gyöngyalak!
Visszajövök, ámbár most elhagyjalak;
Isten veled, kedves rózsám! végy búcsút,

-216-

Becsületre visz engemet ez az út.
Három színű selyem zászlók lobognak,
Körülöttem a leányok zokognak, –
Ne sírjatok hív szerető leányok,
Drágább legyen kedvesteknél hazátok.“

(Szabó Károly gyűjt. Tisza-Várkony.)

64. BÚCSU.

„Veszélyben forog hazám,
Isten hozzád szép babám,
Megyek, megyek harcolni,
Értetek élni halni.“
„Hogyha elmégy harcolni,
Jőj el hozzám búcsuzni,
Még egyszer hadd lássalak,
Rózsámnak mond hassalak.
Ha te elmégy én is el,
Nem maradok tőled el,
Kötözgetem sebedet,
Míg a halál eltemet.“
„Ha a halál eltemet,
Hazám földje, érdemled.
Éretted a sírhalom,
Dicső, édes nyugalom!“

(Szabó Károly gyűjt. Alföld.)

-217-

65. A HONVÉDTÜZÉR TEMETÉSE.

Mi piroslik ott a síkon, távolba’?
Csonka honvéd piros vére a hóba’,
Sok halált szórt az ellenség sorára,
Haj! de végre egy golyó őt találta.
Ágyú helyett koporsót visz a szekér,
Benne fekszik egy magyar honvéd-tüzér,
Koporsóján csákója és fegyvere,
Szemfedőül katona köpönyege.
Bajtársai kivont karddal követik,
Fájdalmukban olykor meg is könnyezik;
Nincs harangszó, csak pár ágyúdörrenés,
Ennyiből áll a tüzéri temetés.
Zöld erdőben fekete sír domborúl,
A ki látja, szívében megszororúl;
Fák tetején bús csalogány úgy beszél:
Szabad földben nyugszik egy honvédtüzér.

(Szentpéteri Pál gyűjt. Kun-Szent-Miklós.)

66. A MENYASSZONY.

„Kerek udvar, kicsi ház,
Édes rózsám mit csinálsz?“
„Tyukot főzök, turbolyát,
Szeretőmnek vacsorát.“
„Kerek udvar, kicsi ház,
Édes rózsám mit csinálsz?“
„Csinosítom magamat,
Várom a galambomat.“
„Kerek udvar, kicsi ház,
Édes rózsám mit csinálsz?“
„Virágomat öntözöm,
Koszorúnak kötözöm.“
„Ne főzz tyukot, turbolyát,
Ne csinosítsd magadat,
Virágodat ne öntözd,
Koszorúnak se kötözd.
Iszonyú volt a csata,
Három legény jött haza;
Vőlegényed a mezőn,
Ott maradt a temetőn.“

-218-

„Légy átkozott hírmadár,
A ki ily rossz hírt hozál,
Jó anyám, hol koporsóm,
Add ide szemtakaróm!”

(Gyulai Pál gyűjt. Marosszék.)

67. VÁRADI NÓTÁJA.

Jaj be szennyes maga inge gatyája!...
Bészennyesült a szentgyörgyi stokházba.
Mossa ingem, édes anyám, fehérre,
Hónap visznek a törvényszék elébe.

Ha bémenyek a törvényszék házába:
Leborulok a törvény asztalára.
Ha kijövök a törvényszék házából:
Elbúcsuzom a kerek nagy világtól.

Vasas lábam keservesen pengetem,
Oh istenem, most végzik a törvényem...
Édes anyám! pénz vagyon a zsebembe -
Markoljon ki kejed nekem belőle.

Csinátasson diófából koporsót,
Sárga szeggel veresse rá a jaj-szót,
Trombitások három troppot fújjanak;
Me't istenem! - hónap felakasztanak.

(Vas Tamás gyűjt. Székelyföld.)

-219-

68. A LOVAS LEGÉNY.

„Megöltem egy zsidót
Tizennyolcz garasért,
A Tiszába vetém
A fejr lováért.

Tisza nem vette bé,
Partjára vetette,
Alattomba' pedig
Csáki gulyás leste.’

„Amott jön egy legény:
De szomorú szegény!
Adok neki szállást,
A lovának hálást.

Aludjál, aludjál,
Tudom megfáradtál;
Fáradságod után
Csendesen nyugodjál.“

„Abb' a zöld erdőbe'
Vajon ki csattogat?
Talán az én rózsám
Keres ott lovakat.

Gyere haza rózsám!
Bé van a ló hajtva...
- Vármegye aklában
Szól a csengő rajta.“

(Szabó Samu gyűjt. Székelyföld.)

-220-

69. MOLNÁR FERKÓ.

Nagy bú jöve Molnár Ferkóra,
Ki van mondva rá a bitófa,
Megy búcsúzni a rózsájától,
Pajtásitól s a kis bojtártól.

„Itt hagyom a birkám, bárányom,
Viseld gondját, kedves bojtárom,
Itt hagyom a czifra szűrömet,
Muszka-prémes ujjas mentémet.

Itt hagyom a bundám, Boglárom⁷⁶⁾,
Viseld gondját, kedves bojtárom;
Még énnekem más bajom is van,
Még énnekem czifra ládám van.

Itt hagyom a ládám, ruhástól,

Viseld gondját, rózsám, gazdástól,
Itt a dudám, itt a furulyám
A kin dudolgattam bús nótám.“
A főbíró háza dombon van,
Molnár Ferkó abban fogva van,
Csak távolról nézi nagy búsan,
Más tereli nyáját boszúsan.
Felállították a bitófát,
Molnár Ferkót arra ráhúzták,
Lengeti a szél a gatyáját,
Pengeti fényes sarkantyuját.

-221-

(Abonyi Lajos gyűjt. Pestmegye.)

70. BOGÁR IMRE.

Zavaros a Tisza,
Nem akar higgadni,
Az a híres Bogár Imre
Által akar menni.
Által akar menni,
Csikót akar lopni,
Kecskeméti zöld vásárra
Pénzt akar csinálni.
Pénzt akar csinálni,
Bölcsőt akar venni,
Azt a híres Duli Marcsát
El akarja venni.
„Kocsmárosné hallja,
Van-e vacsorája?“
„Van vacsorám, paprikás hús,
Vendégek számára.“
„Kocsmárosné hallja,
Van-e barna lyánya?“
„Barna lányom vetett ágyon
Vendégek számára.“
„Kocsmárosné hallja,
Száz itcze bort adna,
Megkinálom a vármegyét,
Hogy ne lennék rabja!“
Gonosz a vármegye,
Nem iszik belőle,
Mert a szegény Bogár Imre
Most van a kezébe’.
„Lánczot a zsványnak
Kezére, lábára!“
Duli Marcsa a babáját
Már hiába várja.
Nézz ki Marcsa, nézz ki
Ablakod firhangján,
Most kísérik Bogár Imrét
Aranyszín paripán.
Ezüst a zablája,
Arany a kantárja,
Az a híres Bogár Imre
Annak a gazdája.
Harangoznak délre
Féltizenkettőre,
Most kísérik Bogár Imrét
A vesztő helyére.
Kiapadt a Tisza
Csak a sara maradt:
Meghalt szegény Bogár Imre,
Csak a híre maradt.

-222-

(Huszár László gyűjt. Nagy-Kőrös.)

71. BEREG NÁNI.

Bereg Náni, elvettelek volna,
Ha az orczád nem festetted volna,
Kilencz zsandár az ablakon leste,
Mikor Náni orczáját festette.

Bereg Náni kiment az erdőre,
Lefeküdt a tölgyfa hűvösébe,
Hármat négyet kiáltottam neki:
Kelj fel Náni, meglát itt valaki.

Kocsmárosné adjon egy itcze bort,
Hadd mossam le a torkomról a bút,
A szivemről a keserűséget:
Hadd felejtsem régi szeretőmet!

Édes anyám kiment kis kertébe,
Feltekintett a csillagos égre:
„Jaj istenem! megölöm magamat:
Katonának viszik a fiamat.”

Édes anyám, ne öld meg magadat;
Inkább kérd meg kapitány uramat,
A kapitány uram is azt mondja:
Szegény legényből lesz jó katona.

Édes anyám’ mért borítod gyászba,
Magad pedig örökös rabságba?
Bereg Náni, nem fáj-e a szíved,
Gyermekedet hogy elveszítetted?

Végig mentem a kállai utcán,
Szembe jött rám az én édes rózsám,
Szólnék hozzá, de rövid az idő:
Isten áldjon meg, kedves szeretóm!

Bereg Náni kiment a vásárba,
Három pereczet vett a markába,
Azt a hármat kilencz felé törte:

„Tessék, zsandár, Bereg Náni vette!”⁷⁷⁾

Bereg Náni karmazsin csizmája,
De nem huzza többet a lábára.
Vasat vertek kezére, lábára,
Ugy kísérik a kállai várba.

Mikor Nánit kísérik a vason,
Megállanak a fekete-sason;
Parancsolja hejh a kocsmárosnak:
Száz itcze bort kilencz zsandár urnak!

Bereg Náni rózsaszín ruhája
Megakadt a rostély-ablakfába:
„Kérem szépen főhadnagy uramat,
Akaszsa ki rózsaszín ruhámat.”

Bereg Náni bokros pántlikája,
De nem fonja többet a hajába,
Tedd el, Náni, alád fiába:
Majd jó lesz a kis lányod számára.

Bereg Náni, nem fáj-e a szíved,
Gyermekedet hogy elveszítetted?
„Fáj a bizon, csak hogy meg nem hasad...
Hejh a rózsám Csehországba’ mulat.”

Ki-kitekint a vár piaczára,
Hull a könnye halvány orcájára.

(Varró Sándor gyűjt. Szabolcs.)

72. SZÁSZ FERENCZ.

Híres volt Szász Ferencz
Cselekedetivel,
Mégis híresebb volt
A zsidó vérivel.

Eger felé mene,
Egy kisasszonyt vive;
Vissza felé jöve,
Egy zsidót megőle.

Megölte a zsidót
Tizenkét garasért,
Szekerére tette
A nyerges lováért.

Tiszához elvitte,
Tisza be nem vette,
Partjára kilökte,
Egy gulyás megleste.

Be is jelentette
A szolgabírónak.
„Ez a mákvirág is

Jó lesz a bitónak“!
Verje meg az isten
Azt a szolgabíró,
Mért szánta meg nagyon
Azt a pogány zsidót.
Három eladó lány
Kiváltotta volna,
Ha a szolgabíró
Megengedte volna.
„Részeg volt a lelkem,
Másképp nem is tette,
A zsidó megcsalta
És ő észrevette!“

(Halász Dezső gyűjt. Biharmegye.)

73. BEKŐ AMBRUS.

„Édes anyám be sokat kért a jóra,
Hogy ne menjek este későn sehova,
Nem hallgattam édes anyám szavára,
Bejutottam kecskeméti fogházba.
Jaj istenem, jaj be nagyot vétettem,
Egy leányért Bakos urat megöltem;
Cserkó Julis ne sirass már engemet,
Húsz esztendő majd megaláz tégedet.“
Kecskeméten a nagy utca de porzik,
Szegény Bekő Ambrust azon kísérik,
Bekő Ambrus gondolkozik magában,
Már Nagy-Kőröst itt kell hagyni hijában.
Bakos urat viszik a temetőbe,
Bekő Ambrust kísérik a tömlöczbe,
Kilencz fontos vasat tettek lábára,
Húsz esztendőt írtak fel a számára.
Kecskeméti város háza kőből van,
Bekő Ambrus a lakaton belől van,
Megzördíti a jobb lábán a vasat,
Cserkó Julis gyöngye szíve meghasad.
Kecskeméti város háza de sárga,
Abba van a Bekő Ambrus bezárva,
Cserkó Julis írt neki egy levelet:
„Kedves rózsám, ne felejts el engemet!“
Cserkó Julist három hadnagy kíséri,
Édes anyja szomoruan azt nézi.
„Ne nézd, anyám, az én bús életemet,
Mind tetőled tanultam én ezeket.“

(Huszár László gyűjt. Nagy-Kőrös.)

74. HALASI.

Mi esett, mi történt Gintli pusztájában?
A Gintlit meglőtték maga kastélyában.
Halasi, Halasi kár volt eztet tenni,
Gintlit kirabolni, pénzét el nem venni.
Kár a sárga csikót nyereg alá venni,
Kár a vén embernek csikó-lóra ülni.
Kár a gyöngye csikót a rúd mellé fogni,
Kár a szegény legényt katonának fogni.
Katonává lettem, de nem kevélységből,
Szolgáltam a császárt, de kénytelenségből.
Összezsóditették a sok látványságot,
Hogy ezek ölték meg a nagy uraságot.
Paks város mezeje egészen fekete,
De szép egy pár testvért akasztottak benne.
Az egyik azt mondja: önkéntes katona,
A másik azt mondja: Noszlopi honvédja.
Kedves jó barátim, rólam tanuljatok,
Hogy urakat ölni el ne induljatok.
Mert ha elindultok, majd tik is így jártok,
Még csak harangot se kondítanak rátok.
Nyalka legény voltál, de jó uram voltál,
Lelkem Mező Sándor, jaj! mire jutottál!

Kaszinó ablakja gyászszal van behuzva,
Halasi Sándorné könyje hullik rajta.

(Dömötör János gyűjt. Tolnamegye.)

75. BEH SOK FALUT...

„Beh sok falut, beh sok várost bejártam,
Beh sok üres istállóra találtam;
Nem találtam alám való paripát,
Elloptam a komiszárus pej lovát.
Szépen kérem komiszárus uramat,
Ne lője ki alólam a lovamat!“
„Ejnye, ejnye adta betyár mindenét,
Lovát félti, nem a maga életét.“
„Arra kérem komiszárus uramat,
Engedje el ez egyszer a hibámat;
Lopok olyan daru szőrű paripát,
Jászság, Kunság nem látta még a párját.“

-228-

(Szigligeti Ede gyűjt. Putnok.)

76. A HEGYI TOLVAJ.

Odvas fenyőfának vagyon három ága,
A legelső ága hajlott Moldovára,
A második ága hajlott Kolozsvárra,
A harmadik ága Kis-Magyarországra.
Annak tetejében egy kis flegoria⁷⁸⁾,
Kiben növelkedik egy nagy hegyi tolvaj.
„Szolgám, édes szolgám, menj le udvaromra,
Huzd elő félgyászos hintómat,
Fogd eleibe négy szürke csitkómat;
Én is hadd menjek el szerencse-próbálni
Király udvarára, királykisasszonyhoz.“
Ő el is elment,
Felöltözött akkor, mint egy császárurfi,
Beszállott királynak udvarába
Félgyászos hintóval,
Négy szürke csitkóval.
Megis megkérte a király kisasszonyt hitestársul,
Fel is tette félgyászos hintóba
A királyi kisasszonyt,
Megcsapta ő szürke csitkóját,
Ugy elment ő hetedhét országon,
A mig utólérte a kis flegóriáját.
Felszállott ő kis flegóriájába,
Hát mondani kezdette:
„Feleség, feleség, készíts el engem,
Hadd menjek el én is szerencsepróbálni,
Keresztut-állani.“
Ő fel is felkészítette,
El is elment a hegyi tolvaj.
Felesége ablakba üle,
Ott a könnye hullani kezde.
„Madár, kicsi madár,
Vidd el leveletem
Az én atyámnak.
Ugyan ada férjhez
Egy hegyi tolvajhoz,
Ki most is oda van
Keresztut-állani,
Ember-ölögetni.
Inkább adott volna engem
Egy szegény cigánynak.“
A tolvaj ajtaján hallgatta,
Hogy az ő felesége mint panaszol sírva.
Azt mondja a hegyi tolvaj:
„Asszony, feleségem, nyisd meg az ajtódat!“
„Bizony mindjárt nyitom, édes jámbor uram,
Csakhogy vegyem én fel halni való gunyám.
Minden halottnak hármat harangoznak,
Én uri fejemnek még meg sem konditják.“

-229-

A tolvaj tovább nem állhatta,
 Az ajtóját már berugta.
 „Mért sírsz, édes feleségem!”
 „Hogy ne sírnék, édes jámbor uram?
 Konyhán forgolódtam, cserefát tüzeltem,
 Cserefának füstje kihuzta az könyvem.”
 „Asszony, feleségem, inkább állasz-e te
 Két asztalvendégnek vigan gyertyát tartani,
 Mint most mindjárt fejed nélkül maradni?
 Szolgám, édes szolgám, menj le magad nekem
 A pinczébe,
 Hozz fel magad nekem két kászu szurkot
 S két türedék vásznat.”
 Lábánál kezdette, fejénél végezte
 A vászonba tekerést.
 Mikor ő szurokkal kezdette csepegtetni,
 Akkor már a tolvaj nem volt hogy hová fusson,
 Mert ajtót, ablakot a királykisasszony
 Nemzetsége elállott.
 Ajtón, ablakokon reá lövődöztek,
 A nagy hegyi tolvajt mindjárt meg is fogták.
 A király megfogatta,
 Udvarába vitette,
 Négy délczeg csitkónak
 Farka után köttette
 A nagy hegyi tolvajt.
 A várost véle meg is kerülték.
 Mikor már annyira ment, hogy megholt,
 Akkor a városnak négy szegire tétették,
 Onnét is fegyverekkel lelődözték.
 Már a királyi kisasszonynak
 Nem is volt, hogy hová legyen;
 A szurok a testén mind el volt olvadva,
 Mint' harmadnapok alatt
 Meg kellett, hogy haljon.

(Zajzoni gyűjt. Udvarhelyszék.)

-230-

-231-

77. CSEHÓ PISTA.

Amoda van egy nagy deszka-kerítés,
 Csehó Pista lova abban nyerítez;
 Csehó Pista befordúl a csárdába,
 Várja ottan szeretője, babája.
 „Korcsmárosné, eb az urát, hallja kend,
 Halat nekem, citromosat főzzön kend,
 A mellé egy jó itcze bort hozzon kend,
 Juczi lányát strázsára állítsa kend.”
 Csehó Pista múlat széles kedvibe',
 Egy rossz személy dalolgat az ölibe',
 Csárdás-leány dalolgat az ölibe',
 Hej, az adta a pandurok kezibe.
 Beszalad a Juczi leány ijedve,
 „Amoda jön három pandúr fegyverbe'.”
 Csehó Pista Bársony lovát nyergeli,
 Három pandúr, persekútor kergeti.
 Csehó Pista Bársony lovát nyergeli,
 Három pandúr persekútor kergeti,
 Lova lába megbotlott egy gödörbe',
 Lehanyatlott, a jobb kezét kitörte.
 „Szépen kérem persekútor uramat,
 Ne kösse meg ezt a jobbik karomat.”
 De a pandúr nem hallgat a szavára,
 Lánczot veret két kezére, lábára.
 Hetfőn este az ég alja piroslik,
 Csehó Pistát vesztőhelyre most viszik,
 A fél falu sírva megyen nyomába,
 De nem megyen, nem siratja babája.
 „Kedves babám, jutok-e még eszedbe?
 Jaj be sokszor mulatoztam öledbe'.”
 „Rongyos betyár soh' se jutsz az eszembe,
 Nem is ültél soha sem az ölembe'.”
 „Úgy áldjon meg a teremő tégedet,
 Mert te vittél minden bajba engemet,

-232-

Gyenge vállad, piros orczád, kék szemed –
Te okoztad akasztófán vesztemet.“

(Arany László gyűjt. Alföld.)

78. A POZSONYI KISASSZONY.

A kisasszony Pozsonyban,
Krinolinban,
A kisasszony Pozsonyban,
Krinolinban,
A kisasszony Pozsonyban,
Selymet lopott a boltban,
Reczeficze krinolinban.

A kisasszonyt megcsipték
Krinolinban,
A kisasszonyt megcsipték
Krinolinban,
A kisasszonyt megcsipték,
Selymet tőle elvették,
Reczeficze krinolinban.

„Ne bántson engem az úr,
Krinolinban,
Ne bántson engem az úr,
Krinolinban,
Ne bántson engem az úr,
Mert az apám földes úr,
Reczeficze krinolinban!“

„Ha az apád földes úr,
Krinolinban,
Ha az apád földes úr,
Krinolinban,
Ha az apád földes úr,
Selymet lopni ne tanulj,
Reczeficze krinolinban!“

(Huszár László gyűjt. Nagy-Kőrös.)

79. MONUSI JÁNOSNÉ.

(Töredék.)

Ablakában üle Monusi Jánosné.
Ő himet varr vala fekete selyméből;
Hol selyme nem érte, könyével tódzötte.
„Beli fiam beli! Monusi Samuka!
Ha az isten neked emberkort ad érne:
Ne hídd te apádnak jó Monusi Jánost,
Hanem hídd apádnak a dézsi főbírót.“
Arra beszollalék jó Monusi János:
„Meghagyom életed kincsem, feleségem,
Ha te nem említed a dézsi főbírót.“
„De hogy nem említem: még el sem felejttem!...“
„Fejem a fejeddel egy gödörbe szálljon;
Lelkem a lelkeddel isten előtt álljon.“

(Szabó Samu gyűjt. Székelyföld.)

80. SÁRGA LÓ...

„Sárga ló, sárga ló, réz a patkó rajta,
Most akartam, rózsám, hozzád menni rajta,
Most akartam, rózsám, veled ismerkedni,
Fújják a trombitát, el kell masírozni.“

„Katona vagy, rózsám, de nem jó kedvedből,
Szolgálod a császárt nagy kénytelenségből,
Megesett már rajtam, mi meg akart esni,
Elment a galambom, ki el akart venni.“

81. A KÉK INGES HUSZÁR.

Masiroznak a kék inges huszárok,
Megersiratják az abonyi leányok. –
„Édes szülém, varrasson kend kék inget,
Mert én bizony kék inges huszár leszek!

Kék az ingem, rojtos gatyá van rajtam,
Szilaj csikó rugja a port alattam, –
Édes szülém ne sirasson kend engem,
Őrüljön, hogy magyar huszár lehettem.“

(Abonyi Lajos gyűjt. Abony.)

82. ESTE VAN MÁR.

Este van már, hull a csillag,
Szóke legény haza ballag,
Nehéz neki még a szó is,
Kifutna a világból is.

Este van már, hull a csillag
Fehér házban gyertya hamvad;
Virág van az ágyra hintve, –
Barna kis lány kiterítve.

(Szigligeti Ede gyűjt. Putnok.)

-235-

83. KATONÁNAK VAGYOK.

Katonának vagyok én beírva,
Jár a rózsám én utánam sírva, –
A ki adta! kényes kapitányja,
Ne kacsingasson az én rózsámra!
Kapitány úr, igen szépen kérem,
Hallgassa meg az én nagy kérésem,
Hagyjon békét az én galambomnak,
Nem nevelték a kapitány urnak.
Hogy ha nem hagy békét a rózsámnak:
Majd felcsapok bujdosó betyárnak;
Van még rétség elég a Sárrétben,
Van még erdő Bihar vármegyében.

(Abonyi Lajos gyűjt. Körözs mellék.)

84. PERZSI.

Sír a szegény Perzsi, túske ment lábába,
Nem mehet vígadni víg lányok sorába,
Maradt volna otthon, most nem keseregne,
Barna kenyeréhez könnyet nem keverne.

Felesége lenne bő gatyás legénynek,
Gyöngy pártája helyett főkötőt tennének,
Szeretője búsúl, ő is sír hijába,
Vendég katonának minek járt nyomába!

Minek örült korán tarka kezkenőnek,
Hitegető szónak, cifra esküvésnek.
„Verje meg az isten mind a két világon,
Miatta fonnyadt el szép fiatalságom!“

(Szabó Károly gyűjt. Fehérmegye.)

-236-

85. SEBŐK JANI.

Gyászba borúlt a budai nagy utcza,
Sebők Janit most kísérik ki rajta.
Keze, lába össze vagyon vasalva,
Édes anyja keservesen siratja.
A budai köz végén egy bitófa,

Sebők Jani arra vagyon akasztva,
Fujja a szél lion ingét gatyáját,
Jaj istenem kire hagyta babáját!

(Nagy Károly gyűjt. Kecskemét.)

86. ÉDES ANYÁM KIMENT...

„Édes anyám kiment a kis kertbe,
Feltekintett a csillagos égre.”
„Jaj istenem! megölöm magamat,
Katonának viszik a fiamat.”
„Édes anyám ne ölje meg magát,
Inkább kérje a zsandár kapitányt;
Zsandár kapitány is csak azt mondja,
Egyes fiu nem lehet katona.”

(Huszár László gyűjt. Nagy-Kőrös.)

-237-

87. HAJNAL HASAD.

Hajnal hasad, eső csepereg,
Barna kis lány titkon kesereg,
Elvesztett kedvesét siratja,
Az anyja mindég pirongatja.
„Édes anyám! kérem kelmedet,
Ne pirongasson kend engemet,
Lássa kend, hogy milyen bús vagyok,
Meghasad a szívem, meghalok.”

(Szabó Károly gyűjt. Szathmármegye.)

88. A HEGYEKHEZ ELMEGYEK...

„A hegyekhez elmegyek,
De azoknak nincs szívek:
Hova legyen az árva,
Kinek nincsen babája,
Nincsen édes babája.”
„Állj be, pajtás, huszárnak,
Tudod, hogy kardot adnak.”
„Levágom a világot,
Szeretőt mért nem adott,
Szeretőt mért nem adott!”
„Állj be, pajtás, bakának,
Tudod, hogy puskát adnak.”
„Lelövöm e világot,
Szeretőt mért nem adott,
Szeretőt mért nem adott!”

(Abonyi Lajos gyűjt. Jász-Kisér.)

-238-

89. SZÉP MENYECSKE.

„Heje, huja, szép menyecske,
Üljön ide az ölembe,
Tudja isten hol az ura.”
„Szántani ment az ugarra.”
„Szalma özvegy maga most hát,
Hadd csókolom az ajakát,
Öleljen meg, eszemadta,
Nem lesz azért semmi baja.”
„Hogy a fergeteg hordja el,
Szegény özvegygyel mit mivel;
Mit mondana szegény uram,
Ha most látna valahonnan?”

(Abonyi Lajos gyűjt. Körözs mellék.)

90. ALBERT JÓSKA.

Nagy fen száll egy hattyu-madár,
Rabságba esett egy betyár,
Kinek neve Albert Jóska,
Keze, lába keresztvasba'.

„Baracscai széles határ,
Voltam benne híres betyár,
Kinek neve Albert Jóska,
Keze, lába keresztvasba'.

Basa kutyám lánczon vagyok,
Gazdája is fogva vagyok,
Kinek neve Albert Jóska,
Keze, lába keresztvasba'.

Szellő lovam pandur kézen,
Gazdáját nyeríti szépen,
Kinek neve Albert Jóska,
Keze, lába keresztvasba'.

A szeretőm egy kis barna,
Velem beszélni akarna,
Kinek neve Albert Jóska,
Keze, lába keresztvasba'.

Tele van a szája csókkal,
Zsebkendője ajándékkal, -
Szépen kérem az urakat,
Hadd lássam a galambomat!

Hej, mint ősszel a falevél
Hervad, ha megcsípi a dér,
Az én két halvány orczámat
Elhervasztotta a bánat!“

(Abonyi Lajos gyűjt. Tápió-Szele, Baracska.)

-239-

91. KISEBB TÖREDÉKEK.

I.

„Anyám, anyám, édes anyám,
Gyulainé édes anyám!
Engedd meg azt te énnékem,
Hogy vegyem el Kádár Katát,
Jobbágyunknak szép leányát.“

„Fiam, fiam, nem engedem,
Inkább őtet elvesztetem,
Feneketlen tóba vetem“...

„Mi hír vagyok a faluban?“
„Nekem jó van, neked rossz van,
Mert megölték Kádár Katát
Jobbágyodnak szép leányát“...
Urfi is a tóba szökék.

-240-

II.

Anyám, édes anyám, mikor engem szültél,
Szültél volna követ, nem leánygyermeket;
Mikor fürösztöttél gyöngye-meleg vízbe',
Fürösztöttél volna buzgó-forró vízbe';
Mikor bepóltál gyöngye golyocs ruhába,
Póltál volna be halotti ruhába!
Mikor lefektetted gyantáros bölcsőbe,
Fektetted volna a sötét hideg földbe.
Sirjál anyám, sirjál, míg előtted vagyok,
Azután ne sirass, ha útnak indulok,
Megsiratnak engem az erdei vadak,
El is énekelnek az égi madarak.

(Gyulai Pál gyűjt. Kolozsvár.)

DALOK.

-241-

SZERELMI DALOK.

-242-

-243-

1.

(1-24 Szabó Károly gyűjt.)

Szeretőmet vettem én meg
Nagy áron,
Át is jártam érte vagy húsz
Határon,
Hol esőben, hol árvízben
Hol sáron,
Szeretem is, míg élek e
Világon.

(Szathmármegye.)

2.

Szól a világ, mit hajtok rá,
Úgy ég a tűz ha raknak rá,
Ha hajtanék irigyemre,
Megölne a világ nyelve.

Ne hajts a mendemondára,
Úlj a térdem kalácsára,
Át öllek két kezemmel,
Hadd nézze más irigy szemmel.

(Békesmegye.)

-244-

3.

Esik eső a fenyvesen,
Nem kapok én a nemesen,
Jó az isten, jót ad nekem,
Hejh! szolgalegény vesz el engem.

(Erdély.)

4.

Erdő, erdő, de magos vagy,
Kedves rózsám! de messze vagy!
Ha az erdőt levághatnám,
A galambom megláthatnám,
Az én kedves rózsabimbóm, galambom.

Erdő nincsen zöld ág nélkül,
Mező sincsen virág nélkül,
Az én szívem sincs bú nélkül,
Mert távol van kedvesétül
Az én kedves rózsabimbóm, galambom.

Jegenye fa tetejében
Két holló ül feketében,
Gyász ruhájok engem illet,
Mert engemet már nem szeret
Az én kedves rózsabimbóm, galambom.

Beállok hát katonának,
Palatinus huszárjának,
Majd ha ott hagyom életemet,
Akkor tudom hogy megszeret
Az én kedves rózsabimbóm, galambom.

(Kunság.)

-245-

5.

(Más változatban.)

Erdő, erdő, de magos vagy,
Kedves rózsám! de messze vagy,

Ha az erdőt levághatnám,
A galambom megláthatnám,
Az én kedves rózsabimbóm, galambom.

Ha galambom megfoghatnám,
Kalitkába bezárhatnám,
Környöskörnyűl csókolgatnám,
Könyeimmel megáztatnám
Az én kedves rózsabimbóm, galambom.

Majd eljön ő valahára,
Kirepül galamb módjára,
Akkor veszen hú karjára,
Mézzel folyó ajakára
Az én kedves rózsabimbóm, galambom.

(Erdély.)

6.

Ne szeresd, galambom,
A német hadnagyot,
Bugyogója vagyon,
Menyő csapja agyon.

Inkább szeresd, rózsám,
A bajuszos magyart,
A bajuszos magyar
Subájába takar.

(Szathmármegye.)

-246-

7.

Nyárban esik nyárban
A derék aratás,
Karácsony havában
A szerető-tartás.

Kinek esik jóra,
Kinek esik rosztára,
Sok szegény anyának,
Szíve fájdalmára.

(Nógrádmegye.)

8.

Bús az idő, bús vagyok én magam is
Valamennyi szőke kis lány, mind hamis,
Szeretete nem állandó,
Mint az idő változandó
Ihajah!

Fölöttem is mért borúlt be ily korán,
Mert elhagyott, kit szerettem igazán,
Másnak hódolt a hitetlen,
Azért vagyok ily kedvetlen,
Ihajah!

Hej vajon mi okozhatta, nem tudom,
Másnak adtad jeggyűrűdet, galambom;
Ugyan rózsám, mit gondoltál,
Hogy rólam már lemondottál,
Ihajah!

Nem bánom én, hadd legyek én már árva,
Az ő csapodár szívéből kizárva,
Nem leszek én árva mindég,
Ború után derül az ég,
Ihajah!

(Alföld.)

-247-

9.

Nem vagyok én adós,
Nekem sem adós más,
Nem bántok én senkit
Engem se bántson más.

Megverek valakit
Vagy engem valaki,
De az én rózsámat
Ne szeresse senki.

Vagy levág valaki
Vagy én le valakit,
De a galambomhoz
Nem bocsátok senkit.

(Alföld.)

10.

Szomorú az állapotom,
Hej de meg nem másíthatom,
Nincs is az a piros hajnal,
Kit meg ne siratnék jajjal.

Lám megmondtam, hogy ne szeress,
Értem magadat ne veresd;
De te erre azt felelted:
Szenvedek rózsám! éretted.

(Szathmármegye.)

-248-

11.

Kidúlt a fa mondolástúl,
Elszakadtam a rózsámtúl,
Úgy elszakadtam szegénytúl,
Mind ősszel fa levelétül
Elvállik.

Magosan repül a héjja,
Még is körme közzül él a,
Hát én szegény így egyedül,
Hogy élek meg nálad nélkül
Galambom!

Nézz ki rózsám! ablakodon,
Most megyek ki a kapudon,
Vess utánam egy pillantást,
Úgy sem látjuk többé egymást
Soha sem.

Jaj be beteg vagyok szörnyen,
Talán meg is halok könnyen,
De hisz annak halni könnyű,
Kiért nem fog húllni könnyű
Senkitől.

(Dunántúl, Nógrád.)

12.

Nem vagy legény, nem vagy,
Nem mersz csókot kérni,
Talán azt gondolod,
Nem is mernék adni.

Adtam is, adok is,
A szegény legénynek,
Mert tudom magamról,
Jól esik szegénynek.

-249-

(Alföld.)

13.

Három alma meg egy fél,
Kérettelek, nem jöttél,
Ha nem jöttél, ott vesztél,
Lyányok anyjává lettél.
Ejh hajh! nem bánom,
Nékem is van virágom,
Ejh hajh! leszakasztom a nyáron.

(Alföld.)

14.

Ágas bogas a diófa levele,
Ez a kis lány termett nekem kedvemre,
Akármit szóljon a világ felőle
Nincs hatalom, mely elválaszson tőle.

Hull a dió levelestúl, ágastúl,
Kedves rózsám! meg kell válnunk egymástúl,
Nem engedik azt az egek minekünk,
Hogy valaha egymáséi lehessünk.

A diófa ágas bogas, leveles,
Ma két hete hogy nem voltam itt, kedves!
Utóljára fogom ajtód madzagát,
Kedves rózsám! kívánok jó éjtszakát.

(Alföld.)

-250-

15.

Czifra szűröm szegre van akasztva,
Gyere, rózsám, akaszd a nyakamba:
Ugy is, tudod, ott annak a helye,
Még az éjjel betakarlak vele.

Rámás csizmám szegre van akasztva,
Gyere, rózsám, húzd fel a lábamba:
Ugy is, tudod, ott annak a helye,
Még az éjjel hozzád megyek benne.

(Nagy-Kőrös.)

16.

Három fehér kendőt veszek,
Ha felveszem, fehér leszek,
Fehér leszek mint a hattyú, mint a hattyú,
Nem ölel meg minden fattyú.

Három piros kendőt veszek,
Ha felveszem piros leszek,
Piros leszek mint a rózsa, mint a rózsa,
Rám illik a babám csókja.

Három sárga kendőt veszek,
Ha felveszem sárga leszek,
Sárga leszek mint a virág, mint a virág,
Leányoknak áll a világ.

Három barna kendőt veszek,
Ha felveszem, barna leszek,
Barna leszek mint a csóka, mint a csóka,
Nem kell nekem senki csókja.

(Alföld.)

-251-

17.

Nézz rózsám, a szemembe,
Mit olvasol belőle?
Ugy-é azt mondja,
Úgy-é azt mondja:
Te vagy az angyalok
Ragyogó csillaga.

A szívem dobbanása
A tiédnek hű mása,
Ugy-é édesem,
Ugy-é kedvesem:
Miénk a menyország,
Nem kell több boldogság.

(Pestmegye.)

18.

Nincsen feleségem, de majd lesz, de majd lesz,
Haza hozom télen, ha hó lesz, ha hó lesz,
Veszek neki csizmát, ha jó lesz, ha jó lesz,
Megcsókolom százszor, ha szép lesz, ha szép lesz.

Veszek neki csizmát pirosat, pirosat,
Üttetek rá patkót, magosat, magosat,
Fénylik a te patkód, ragyog is, ragyog is,
Ragyogó csillag vagy, magad is, magad is.

Veszek neki piros pántlikát, pántlikát,
Hadd fonja be gyönyörű haját, -rű haját,
Piros a pántlikád mint magad, mint magad,
Hamis vagy te rózsám! ne tagadd, ne tagadd.

-252-

Kérik a szűrömet gubáért, gubáért,
Szőke szeretőmet barnáért, barnáért,
Nem adom a szűröm gubáért, gubáért,
Szőke szeretőmet barnáért, barnáért.

(Heves-Békesmegye.)

19.

Mi az oka, hogy megvettél⁷⁹⁾,
Mikor igazán szerettél?
Talán minden szónak hittél,
Jaj be nem jól cselekedtél.

Azt gondolod, hogy én bánom,
Hogy tetőled meg kell válnom,
Én előttem az csak álom,
Hidd el, nem nagyon sajnálom.

Az gondolod, mindig így lesz,
Hogy szeretőm soha sem lesz,
Dehogyan nem lesz, de bizony lesz,
Nálad, csalfa, különb is lesz.

(Tápió-Bicske.)

20.

Arra alá a síkságon,
Alma terem a fűzfákon,
Minden ágon kettő három,
Van szeretőm tizenhárom.

Van szeretőm tizenhárom,
Ha tíz meghal, azt sem bánom,
Még is marad kettő három,
Kivel beérem a nyáron.

-253-

(Nógrádmegye.)

21.

Szomszéd asszony szép leánya
Reá kapott a rózsánkra,
Ha én őtet megfoghatnám,
A törvénynek majd beadnám.

A törvény is csak azt mondja,
Leányt illet meg a rózsa,
Menyecskéket levendula,
Óregeket a korója.

(Gömörmegye.)

22.

Nem bánom, én kedves rózsám!
Ha így is, ha úgy is,
Ha szeretsz is, kedves rózsám!
Ha nem is, ha nem is:
Pedig a te kerted alatt
Be sokszor rám viradt a nap,
Apró fürtű gubád alatt,
Be sokszor megcsókoltalak!

(Szathmármegye.)

23.

Elbúsúlom én magamat,
Itt kell hagyni galambomat,
Pedig akármerre kelek,
Merre járok,
Olyan igaz szeretőre
Nem találok.

Ha megnyerem szabadságom,
Te éretted gyöngyvirágom!
Még mostanhoz esztendőre,
Vagy kettőre,
Rózsalánczon megyünk együtt
Esketőre.

(Szathmár-, Békésmegye.)

24.

Jaj de szennyes a kendője,
Talán nincsen szeretője?
Adja ide, hadd mossam ki,
Úgy sem szeret engem senki.

Kinek nincsen szeretője,
Menjen ki a zöld erdőre,
Irja fel egy falevélre,
Hogy neki nincs szeretője.

Kinek meghalt szeretője,
Menjen ki a temetőbe,
Irja fel a keresztfára,
Hogy itt nyugszik kedves párja,

Végig mentem a temetőn,
Eszembe jutott szeretőm,
De mi haszna jut eszembe,
Mikor már el van temetve!

(Alföld.)

25.

(25-53 Abonyi Lajos gyűjt.)

Oh ne mondj engem rózsádnak,
Ne mondj engem galambodnak;
Rózsát a nap elhervasztja,
Galambot ölyv elriasztja.

Nem vagyok én se galambod,
Se viruló rózsza bimbód, -
Mert én, babám, tied vagyok,
A mi vagyok, az maradok.

(Baracska.)

26.

Verje meg az isten
Szeretőmnek házát,
Nem is épen házát,
A benne lakóját.
Azt sem mindegyiket,
Csupán az egyiket:
Az ő édes apját,
Mért húzta el tőlem
A kisebbik fiát.
Ha neki fia volt,
Nekem szeretőm volt,
Ha neki kedves volt,
Nekem kedvesebb volt.

(Erdély.)

-256-

27.

Hej! ha nekem száz forintom volna,
Az a kis lyány mindjárt enyém volna!
De mit tegyek, mikor semmim sincsen,
Ajtómon is fából a kilincsem.

Én istenem! minek is születtem,
Nyomorúság az egész életem,
Szeretek és boldogtalan vagyok,
Ezzel is csak még szegényebb vagyok!

(Losoncz.)

28.

Kék a kötőm kerületi,
Barna legény kerülgeti,
De hiába' kerülgeti,
Nem adnak már engem neki.

A ki szeret, az mindig fél,
Reszket mint a nyárfa levél,
Búval fekszik, bánattal kél,
Nyugodalmat soha sem lél.

Ásd ki, holló, azt a szemet,
A mely ötöt-hatot szeret,
Lám én csak egyet szeretek,
Mégis eleget szenvedek.

(Körös-Ladány.)

-257-

29.

Világos az én kis kötőm,
Szegény legény a szeretőm,
Nem bánom én, ha szegény is,
Lesz még abból jó gazda is.

Van szeretőm tizenhárom,
Ha tíz elhagy, marad három;

Kettő elhagy: azt se' bánom,
Egy elhagy: holtig sajnálom.

(Körös-Ladány.)

30.

A csók titkos portéka,
Szép leány ajándéka,
Ne pirúlj hát kis leány,
Hiszen a csók nem csalán.

Szókét szívért szeretem,
Barnát csókért kedvellem;
Mind a kettő kedvesem,
De csak egyik jegyesem.

(Körös-Ladány.)

31.

A pusztában fúj a szél,
Barna kis lyány hova mén?
Szeretőjét keresi, -
A zsandár amott viszi
Katonának.

Ne menj utána kis lyány,
A hitegető után,
Rászedett ő tégedet,
Rászedett s jó végedet,
Nem akarta!

Elmegyek én utána,
Nincs a babámnak párja,
Olyan igaz szerető
Nincsen nálunk csak kettő,
Én meg oszt' ő!

(Körös mellék.)

32.

Miért ragyog a sok csillag az égen?
Miért nyílik a sok virág a réten?
Miért újul ki tavasszal az erdő? -
Hogy ha nincsen igaz szívű szerető!

(Körös mellék.)

33.

Téli, nyári piros alma,
Az én babám tuba rózsa,
A csókja meg édes színméz,
Tüzel a szeme, ha rám néz.

Ha ráhúzzák a nótáját,
Összeüti a bokáját,
Szépen peng a sarkantyúja,
Takaros a fordulója.

Ha megölel, engem ugyse! -
Nem cserélnék senkivel se',
Igaz, szegény ő kegyelme,
De esküdtnék beillene.

(Békés-Csongrádmegye.)

34.

Hova visz ez az út, hova megyek rajta?
Eltalálok rajta a babám házára?

Eltaláltam rajta a babám házára,
Csak ne tekintettem volna udvarába.

Átkozott legyen a hamis leány csókja,
Ott ült más fiával a pitvar ajtóba'.

(Békés-Csongrádmegye.)

35.

Nem szeretek én már ezután,
Megcsalt szőke, megcsalt barna lány,
Esküszöm a magas egekre,
Szabad leszek, szabad, örökre!

Eszem azt a barna szemedet,
Ne csalogass vele engemet,
Csalfa szemed, csalfa szived is,
Csalfa vagy te, rózsám, magad is!

(Kecskemét.)

36.

Borúl a káposzta, hajlik a levele,
Búsul a kis legény, hogy nincs szeretője, -
Ne búsulj, ne bánkodj', ne is siránkozzál,
Megsegít az isten, csak jól imádkozzál.

-260-

Dombon van a háza, szélnek van fordítva,
Kerek az ablakja, engem néznek rajta;
Titkos a szerelem, fél az árulástól, -
Édes kis angyalom, váljunk el egymástól.

Két út van előttem, nem tom, merre menjek, -
Meházasodjam-e, vagy egyedül éljek? -
Ha megházasodom, az a magam kára,
Ha egyedül élek, az isten is bánja.

(Kecskemét, Arad, Debreczen.)

37.

Búza, búza, tiszta buza kalász,
Ez a világ csak engemet gyaláz,
Veled együtt vettek fel a szóba,
Kis angyalom, nem tehetek róla.

Búza szemét kinyomtatja a ló,
Kis angyalom te vagy hozzám való,
E világnak hadd járjon a szája,
Megélünk úgy mint az ég madárja.

(Abony.)

38.

Megégett a nagy-abonyi kis bolt,
Barna Pösze hol vesz pirosítót?
Halovány lesz mind a két orczája,
Bíró fia nem jár majd utána.

-261-

Elpusztúlt a vásárállás kútja,
Barna Pösze hova jár majd kútra?
Hol ad csókot, hogy ha vizet kérnek,
A csók után szomjazó legénynek?

(Abony.)

39.

Három csillag van az égen egy sorba',
Három szeretóm van nekem egy forma,
Három között azt az árvát szeretem,
Édes anyja árván hagyta énnem.

Három dinnye van egy száron, mind sárga,
Három szeretóm van mostan, mind árva,
Három közül a legszebbik halovány,
Arra illik az én csókom igazán.

Három levele vagyon az epernek,
Három szeretője van a legénynek;
Szétszakasztom az epernek levelét,
Elhagyom a szeretómnek kettejét.

(Tápio-Szele.)

40.

Elég nekünk egy csónak,
Szemközt ülünk egymásnak;
Le is hajózva,
Fel is hajózva,
Ha felborulunk,
Rózsám, együtt halunk.

(Székes-Fehérvár.)

-262-

41.

Amott a hegyek lábánál,
A kősziklák oldalánál,
Ott sírok én mind szüntelen,
A hol senki sincsen jelen.

Az ég alatt, a föld színén
Nincsen olyan árva mint én;
Sirat engem a madár is.
Lehajlik értem az ág is.

(Debreczen s több helyről.)

42.

Szolnok alatt folyik el a Tisza,
Engem, rózsám, ne várj többé vissza,
Vagy a Tisza, vagy pedig a Duna
Temet még el éretted valaha.

Nem kell nékem se mulatság, se bál,
Ott múlatok, hol jár a tölt pohár,
Iszom, iszom az egészségedért,
De nem azért, hogy engem szeressél.

(Abony, Szolnok.)

43.

Még azt mondja az anyám, az anyám,
Ne vegyek nőt ily korán, ily korán,
Majd ha az eszem megnőtt,
Jobb lesz akkor venni nőt, venni nőt.

De nem várok, nem biz' én, nem biz' én,
Házasodom az idén, az idén;
Mert ha megjön az eszem,
Tudom, akkor nem teszem, nem teszem.

(N.-Kőrös, N.-Várad.)

-263-

44.

Ennek a kis lyáynak
Hosszú a kötője,
Mondtam az anyjának,
Vágjon el belőle.

Az anyja azt mondta,
Nem vág el belőle,
Ugyis nem sokára
Asszony lesz belőle.

(Nagy-Kőrös.)

45.

Sárga csikó, sárga csikó, sárga,
Az én rózsám, árva, szegény árva,
Az én rózsám nem lesz mindig árva,
Szüret után én leszek a párja.

Azért hogy én szegény legény vagyok,
Barna kis lány szeretője vagyok,
Szeret az a barna kis lány engem,
Meghalni is kész volna érettem.

(Debreczen, Borsod.)

-264-

46.

Széna, széna, széna terem
A réten, a réten,
Megcsókollak kedves rózsám
A héten, a héten.
Piros alma gömbö-, gömbö-,
Gömbölyű,
A te orczád gyönyö-, gyönyö-,
Gyönyörű!

(Tószeg, Abony.)

47.

Elmennék én te hozzátok egy estve,
Ha az anyád az ablakon nem lesne,
Ott sem tennék, kedves rózsám, egyebet,
Szűz válladra hajtánám bús fejemet.

Nem járok én többé kurta subába',
Nem járok én a rózsám udvarába,
A minap is, hogy ott voltam egy estve,
Már az anyja az ablaknál kileste.

Én vagyok a falu rossza egyedül,
Engem ugat meg a kutya messziről;
Isten hozzád! születésem faluja,
Többet benned nem ugat meg a kutya.

(Jászberény, Abony.)

-265-

48.

Sárga csikóm réz patkóra,
Jegyet váltunk húshagyóra;
Jegybe adom a szívemet,
Te meg nekem a tiedet.
Húsz forintot pántlikára,
Majd a mennyegző napjára.

(Mező-Szent-György.)

49.

Nincsen olyan csárda, mint a nánai,
Nincsen olyan kis lány, mint a bábai,
Csárdás kis kötője,
Piros czipellője -
Illik az neki.

Nincsen olyan csárda, mint a nánai,
Nincsen olyan legény, mint a bábai,
Körúlvágott haja,
Pántlikás kalapja -
Illik az neki.

(Karcsa.)

50.

Megy a hal lefelé,
Török gránicz felé,
Hej! nem tom mikor jön vissza,
Mikor lesz erre utja?

Felhő megy keletnek,
Szilágynak, Erdélynek.
Hej! nem tom mikor jön vissza,
Mikor lesz erre utja?

Rózsám is rég megy már,
Azt se tudom, hol jár;
Hej! nem tudom, hol pihen meg,
Visszahozzák-e az egek.

(Jász-Kisér, Baracska.)

51.

Édes anyám adjon isten jó estét!
Haza hoztam a szép barna szüzeckét,
Ha megtetszik, kössön neki koszorút,
Sárga citrom- s rozsmaringból két sorút.

Édes anyám, adjon isten jó estét!
Haza hoztam a szép barna menyecskét,
De nem azért vettem el, hogy szeressem,
Szegény vagyok, gazdagságot kerestem⁸⁰.

(G.-Panyit.)

52.

Jere hozzám kincsem, galambom!
Van virágos padom, asztalom,
Van szép üveges almárjomom,
Jere hozzám kincsem, galambom!

Van két ládám, piros virágú,
Tornyos ágyam, szép czifraságu;
A lepedőm gyolcs, hímes fajta,
Kedves rózsám, elalhatsz rajta.

Tágas tűzhelyem a konyhában,
Tele tállal a fal sorjában,
Van dagasztóm, teknőm, lapátom,
Valamit látsz, az mind sajátom.

Van istálló, van két tehenem, -
Mit kívánhatsz többet édesem?
Boldog leszesz, lelkemre mondom, -
Jere hozzám, édes galambom!

(Baracska.)

53.

(53-54 Szigligeti gyűjt.)

A Csap-utcán végig, végig, végig,
Minden kis kapuban virág nyílik,
Minden kis kapuban kettő három,
Csak az enyém száradt el a nyáron.

Édes anyám, szomorú a fiad,
Fájdalomban szíve majd megszakad;
Ha az isten elvette őt tőlem,
Mért hagyott itt engem örülőben?

Ne vigasztalj, édes kedves anyám,
Hadd sírjam ki magamat igazán;
Ki megbántott, meg is gyógyít engem,
A jó isten könyörül lelkemen.

(Putnok.)

-268-

54.

Az én csizmám csikorgós,
Csikorgós, csikorgós,
Tegnap vette egy csikós,
Hej! a babám, a csikós,
Ha még egyet ilyet, olyat vesz,
Két csikorgós csizmám lesz - ha vesz.

Az én szoknyám kanavász,
Kanavász, kanavász,
Tegnap vette egy kanász,
Hej! a babám, a kanász,
Ha még egyet ilyet, olyat vesz,
Két kanavász szoknyám lesz - ha vesz.

Az én kendőm olajos,
Olajos, olajos,
Tegnap vette a Lajos,
Hej! a babám, a Lajos,
Ha még egyet ilyet, olyat vesz,
Két olajos kendőm lesz - ha vesz.

(Putnok.)

55.

(54-82 Gyulai Pál gyűjt.)

Monostori határon
Sok zab termett a nyáron,
Sárga csikóm a télen
Nem buslakodsz te éhen!

Míg a zabot vetettem,
Árnyékba' nem pihentem,
Te se pihenj meg addig,
Hol barna babám lakik.

Vetek zabot máskor is,
Vigy babámhoz százszor is;
Ha te nem élsz zab nélkül,
Biz' én se rózsám nélkül!

(Kalotaszeg.)

-269-

56.

Feteke szem, piros orcza,
Nem minden leány hordozza;
Piros orcza, feteke szem
Ez engem a földbe teszen,

Feteke szemű cseresznye,
Rabod vagyok te menyecske,
Rabod vagyok, mett elfogtál,
Sötét kalitkába zártál.

Ha elfogtál, tarts magadnak,
Nevezz kedves galambodnak,
S ne úgy bánjál, mint raboddal,
Bánjál úgy, mint galamboddal.

(Udvarhelyszék.)

57.

Szabad a madárnak ágról, ágra szállni,
Csak nekem nem szabad szeretőmhöz járni.

Áld meg isten, áld meg! a szeretőm házát;
Verd meg isten, verd meg! a benne lakóját -

Azt se mindeniket, csak az édesanyját, -
Mért nem adta nekem az ő kedves lányját?!

Ha neki lánya volt, nekem szeretőm volt;
Ha neki kedves volt, nekem kedvesebb volt!...

(Erdély.)

58.

Az én rózsám fehér háza
Ablakára madár szálla,
Azt beszélte az a madár,
Hogy belőle legyen egy pár
Én velem.

De a rózsám nem szeret már,
Csak azt mondta: hess el madár,
Mert van nekem már más párom,
Mostan is épen azt várom
Magamhoz.

Jól van, rózsám, ne szeress hát,
Én azért nem haragszom rád;
Elszólít tán a teremő
Oda, hol nincs rossz szerető, -
Az égbe!...

(Bánfi-Hunyad.)

59.

Este későn ne járj hozzám,
Tilalomban tart az anyám.
A minap is erre jártál,
Ablakomon hallgatóztál.

A sarkantyud megpendüle,
Erre anyám felébrede,
Fenyegedett engem azért,
Miért szeretem a legényt?

De én erre fellobbantam,
Szeme közé lobbantottam:
Nézzük a régi időket,
Kend is tartott szeretőket!...

(Szilágy.)

60.

Kerek ez a zsemlye,
Nem fér a zsebembe, -

Haragszik a rózsám,
Nem ül az ölembe,
Én se az övébe!

Hosszú pesti zsemlye
Elfér a zsebembe, -
M megbékélt a rózsám,
Leül az ölembe,
Én is az övébe.

(Kalotaszeg.)

61.

Disznó a mezőben annyit nem turkál,
Hányszor az én rózsám engem megdorgál,
Annyit nem turkál, annyit nem turkál,
Hányszor az én rózsám engem megdorgál.

Asztal a szomszédban annyit nem asztal,
Hányszor az én rózsám engem vigasztal,
Annyit nem asztal, annyit nem asztal,
Hányszor az én rózsám engem vigasztal.

Csikó a ménesen annyit nem nyerít,
Hányszor az én rózsám engem beterít,
Annyit nem nyerít, annyit nem nyerít,
Hányszor az én rózsám engem beterít.

(Krasznamegye.)

62.

Mi az oka, hogy a Tisza befagyott,
Hogy engemet az én rózsám elhagyott?
Nem bánom én, ha befagy is a Tisza,
Csak te, rózsám, édes rózsám, jőj vissz!

(Hevesmegye.)

63.

Ez az én szeretóm,
Ez a piczi barna,
Alattomban termett
Picziny piros alma.

Picziny piros alma
Terem minden sorba',
De ilyen szép leány
Nem minden bokorba'!

(Pestmegye.)

64.

Fényes csillag van az égen,
Barna szeretóm van nékem;
Ha barna is, de, de, de,
De nem czi-czi-czigány,
Szeret az engem igazán.

Ugat a kutyám a Tarna,
Jón a szeretóm, a barna;
Ha barna is, de, de, de,
De nem czi-czi-czigány,
Szeret az engem igazán.

(Szolnok.)

65.

Az én galambomnak
Dombon van a háza,
A fenyvesre nyílik
Üveges ablaka;
Üveges ablaknak
Mázás kemenczéje,
Mázás kemenczének
Tükörös tűzhelye,
Tükörös tűzhelynek
Gyémántos padlója,
Gyémántos padlónak
Gyontáros asztala,
Gyontáros asztalnak
Bíbor takarója,
Bíbor takarónak
Üveges ablaka...
Nézz ki, babám, nézz ki,
Nézz ki az ablakon,
Ki kaszál, ki arat
A széles parlagon?
Ritka rendet vágjon,
Sűrű boglyát rakjon...
A boglya-rakónak
Süveges kalpagja,
Süveges kalpagnak
Selyem bokkrétája,
Selyem bokkrétának
Három hajlott ága:
Egyike hajlik ki
Szép Magyarországra,
A második hajlik
Bé Erdélyországba,
A harmadik hajlott,
Bús szívemre szállott...

(Kalotaszeg.)

66.

Ne menj el, szívem, Szilágyba,
Maradj szép Erdélyországba'.
Kötök én neked bokkrétát,
Két kezem lesz a kötője,
Tíz ujjom lesz a tíz ága,
Gombos ajakam boglára,
Két orczám piros rózsája,
Fekete szemem csillagja,
Édes szavam az illatja, -
Bús szivedet általhatja...

(Kalotaszeg.)

67.

Amott látszik egy szép kerek erdő,
Közepibe' két szál nyírfa vessző;
Azt az erdőt levágnám,
Ha a rózsám megláthatnám,
Erdő, erdő, erdő,
De szép kerek erdő!

Amott látszik, egy szép tábla búza,
Közepibe' két szál tuba-rózsa,
Azt a búzát learatnám,
Ha a rózsám megláthatnám!
Búza, búza, búza,
De szép tábla búza!

Amott látszik, egy szép tábla árpa,
Közepibe' két szál majoránna,
Azt az árpát lekasználom,
Ha a rózsám megláthatnám!
Árpa, árpa, árpa,

De szép tábla árpa!

(Borsodmegye.)

68.

Fakó lovam, föl van kantározva,
El is megyek a rózsámhoz rajta.
Repülj fakó, szikrázik a patkó...
Ez a kis lány, de kedvemre való!

(Alföld.)

-276-

69.

(69-72 Szabó Samu gyűjt.)

Ne menj idegen földre,
Nálam se lész felejtve.
Kötök neked egy bokkrétát,
Mely bokkréta magam leszek:
A tíz ujjam lesz tíz ága;
Karcu derekám kávája;
Fekete szemem szegfüje;
Gombos ajakom boglára;
Sűrű könyvem a gyöngyága;
Sárga hajam kötő selyme;
A két karom – ölelője.

(Székelyföld.)

70.

Hull immár a falevele,
Örömöm is elhull vele,
Sárgul orcám mint a levél:
Szegény legény hová lettél!

Hittem minden mézes szódnak,
Egy csapodár csábítónak;
Gyenge szívem lépen akadt,
Hollókörom közzé szakadt.

Igy jár az, ki szépet szeret!
Felejtené, de nem lehet.
Én is szerettem egy szépet,
Felejteném, de nem lehet.

Ezután olyat szeretek:
Kit könnyen elfelejthetek!

(Székelyföld.)

-277-

71.

Ne menj el, rózsám, egy hétig,
Hogy éljek kedvemre addig;
Most éltem volna kedvemre
S most is bú áradt szívemre.
Verje meg az egek ura,
Ki a szeretet rontója!

Ha elméssz is, járj békével,
Rólam se felejtkezzél el,
Csendes folyóvizet igyál:
Mindig rólam gondolkozzál;
S akkor jussak én eszedbe,
Mikor kenyér lesz kezedbe:
Akkor se jussak egyébről
Csak az igaz szeretetről.

(Székelyföld.)

72.

Haj istenem, add megérnem,
Kit szeretek, avval élnem,
Ha azt nem adod megérnem,
Haj istenem, végy el engem.

Végy el engem, őtet is:
Hogy legyünk ketten ott is!

(Székelyföld.)

-278-

73.

(73-74 Csataghi gyűjt.)

Megirták a guzsalyomat⁸¹⁾,
Tilij, talaj, rátom;
Felvehetik az orsómat,
Me't én ki nem vá'tom
Nem vá'tom ki, nem biz én
Az idén;
Se hitelbe, se csókért,
Se csokért.

Pecsétes levél jött tőle,
Tilij, talaj, rátom;
Jó hirt hallottam felőle:
Az őszön meglátom...
Jöhet hozzám guzsalyos⁸²⁾,
Guzsalyos,
Tág az utca, benn szoros,
Benn szoros.

Együtt járunk a fonóba,
Tilij, talaj, rátom;
Tiz csókot kap egy orsóra,
S százszor es kivá'tom...
Oh csak egyszer jőne hát,
Jőne hát!
Büntetni a galambját,
Rózsáját!

(Csikszék.)

-279-

74.

Felmotoláltam a
Virágos⁸³⁾ fonalam,
Sok zseréb,⁸⁴⁾ sok ige,⁸⁵⁾
Lehet tíz darabban,⁸⁶⁾
Nem es olvastam meg
Hány mejjékre⁸⁷⁾ való,
Me't eszem vesztette
Az a hitvány, csaló...

Igaz én istenem!
Bánom a halálom,
De lehúnyja szemem
Az örök mély álom;
Érzem végórámát
Idő előtt jóni,
És azért sietek
Szemfedőmet szóni!

(Csikszék.)

75.

(Csángó dal. Czelder Márton gyűjt.)

Elvirult má' az én kinczem, kedveszem;

Fáj a szívem érette, nagy szűveszen.⁸⁸⁾
Elrigadók⁸⁹⁾ a fa levél érésszel.
Há⁹⁰⁾ mit teszek árván maradt szívemmel!

-280-

Virágáért szomorkodik az mező,
Koronáját búszúlgatja az erdő.
Én meg téged szomorgatlak, jó lélek,
Sziveczkédet, szerető lelkeczkédet.

Kerteczkémbe hangiczázó kisz madár,
Árva vagyok, te isz csak ugy maradtál.
Csáljunk egyet, mészünk⁹¹⁾ a temetőbe,
Nagy búbánat van ugy isz a szívünkbe'!

Énekeljünk egy szomorut szívünkbe,
Szirasszuk meg kedvesemet mindkettől,⁹²⁾
Hadd hallszi meg halhatatlan álmába',
Há! hogy örökké szir a lelke után!

(Moldova.)

HAZAFIUI ÉS KATONADALOK.

-281-

1.

(1-12 Abonyi Lajos gyűjt.)

Hej, édes magyarom, magyarom,
Ne buslakodj' olyan nagyon,
Feljön még a te világod,
Dicsőséged még meglátod.

Hej, de nem elég, nem elég
Kiabálni csak: segítség!
Légy munkás, okos, állandó,
Csak ugy lehetsz maradandó.

Hej, mert mit sem árt, mit sem árt,
Hogy szenvedtél sok bajt, bút, kárt,
Edzéssel lesz aczél vasból,
Magyar maga kárán tanul.

Hej, de sok is volt már a kár,
Miből okulhattál immár;
Sujtsd le, ki rád törni akar,
Légy mind végig igaz magyar!

(Debreczen.)

-282-

2.

Könyeimnek záporából tenger lett,
Mert elhagyott az én rózsám engemet,
Elment a hazát védeni,
Vissza sem fog többé jönni
Sohasem.

Ti leányok maradjatok pártába',
Igaz legény mert nem ölel karjába,
Ki honn marad, nem érdemel,
A ki elment, annak nem kell
Feleség.

(Kecskemét.)

3.

Zúg az erdő, zúg a mező, -
Ugyan mi zúgatja?

Talán bizony Perczel Móricz
A lovát ugratja.

Szép ő maga, szép mindene,
Szép a paripája,
Vigan vágat a honvédek
Nyalka táborába.

(Abony, Dunántúl.)

4.

Megy honvédnek, megy huszárnak,
A ki arra való;
Ez a nyalka magyar verbung
De kedvemre való.

Félre innen zsidó fattyú!
Nem vagy ide való,
Csak a szegény magyar legény
Katonának való.

(Abony, Dunántúl.)

5.

Édes anyám, édes anyám,
Készítsd el a fehér ruhám!
Most indulok olyan útra,
Kiről többet ne várj vissza.

Amottan jön egy katona,
Még azt mondják, atyámfia;
Hogy ne volna atyámfia,
Mikor édes hazám fia!

(Abony.)

6.

Könnyű a németnek
Adót exequálni;
Nehéz a magyarnak,
A szegény magyarnak
Kossuth Lajost várni.

(Pest, Abony, Jász-Kisér.)

7.

Haj, a német levágja hajamat,
Itt kell hagyni kedves galambomat,
El kell mennem idegen országra,
Kedves rózsám nem látsz többé soha.

Hogy' kell nekem Lembergbe elmenni?
Hogy' kell nekem lengyel lyányt szeretni?
Ha ölelem, fájnak az karjaim,
Ha csókolom, folynak az könnyeim.

(Borsodmegye.)

8.

Nagy Abonyban csak két torony látszik,
De Majlandban harminczkettő látszik;
Inkább nézném az abonyi kettőt,
Mint Majlandban azt a harminczkettőt.

(Abony.)

9.

A bakancsom el akarnám cserélni,
De már látom, el kell aztat viselni;
Jaj de rövid az én bakancsom szára,
Esik a hó, fázik a lábam szára.

Hej a bunda, az a bunda, a bunda –
Mikor ketten melegedtünk alatta!
Hej istenem! minek is jut eszembe, –
Tán azóta menyecske lett belőle!

(Jász-Kisér.)

10.

Prága alatt van egy szép új temető,
Engem temessenek abba legelő',
Sírhalmomra ültessenek violát,
Kedves rózsám hadd sirhassa ki magát.

-285-

Édes anya felneveli a fiát,
Drága pénzért kiváltaná, – nem adják.
„Eredj haza, édes anyám, nem adnak.
Neveld fel a többi árvát magadnak.“

(Baracska.)

11.

Kimegyünk exercizirozni,
Órmester fog randzsirozni,
Kapitány fog stellirozni,
Major fog kommandirozni.
Nem szabad ott megmozdulni,
Egyenenest kell ottan állni,
Figlimontra kell vigyázni,
Kommandó szóra hallgatni.
– Az is megtörténik rajtunk,
Hogy három nap sincs profontunk,
Üres, fényes vasfazekunk,
Éhen korog a mi gyomrunk...
Panaszkodom a tisztemnek:
Nincs ereje a testemnek; –
De a tisztem azt állítja:
„Káplár! vigyed árestomba,
Holnap hozd hozzám reportra,
Kilenczedfél óra tájba.“ –
Kérdi tőlem a kapitány:
„Árestombban hányszor laktál?“
De az hadnagy azzal traktál:
„Mindig árestombban laktál;
Vasaljátok meg erősen,
Kisérjétek fegyveresen,
Kisérjétek a stokházba,
Majd a prófusz vigyáz rája!“ –
Visznek engem ferhelozni,
Meg-megállnak gondolkozni,
Lehajtom fejem az földre,
Két szál gyertyát gyujt előmbe.
– Háromszázan kirukkolnak,
Két sor glédát formiroznak;
Nyirfa vesszőt osztogatnak,
Német nótát fujdogálnak. –
Az auditor fel-felkiált:
„Vágjad, vágjad az ebadtát!
Ha nem tudja, hadd tanulja,
Mi a katona regula!“

-286-

(Nyitra.)

12.

Nagy Abonyban dobos vagyok,
Az utczákon dobolgotok,
Bíró uram parancsolja
Mit doboljak a városba'.

Szomorú hírt mondok vele:
Szélyel-oszlott a vármegye,
Bíró uram most búcsuzik, -
Én is elmék egy ideig.

(Abony.)

13.

(13-14 Török József gyűjt.)

Szárnya, szárnya, szárnya a madárnak,
Fáj a szive sok édes anyának,
Fáj a szive sok édes anyának,
Mikor fiát viszik katonának.

-287-

Szárnya, szárnya, szárnya a verébnek,
Fáj a szive sok szegény legénynek,
Fáj a szive sok szegény legénynek,
Mikor fűzik bakancsát szegénynek.

Mikor visznek Lengyelország felé,
Visszanézek Magyar hazám felé,
De sajnálom apámat, anyámat,
De még jobban a kedves babámat.

(Karcsa, Zemplén megye.)

14.

Fölteszem a csákómat a fejemre,
Ugy ugratok Windischgrätznek elejbe;
Windischgrätznek paripája sántikál,
Plezur kapott ütközetben, Szolnoknál.

Bár az urát hordta volna a golyó,
Hogy temette volna a Tisza folyó!
Lám a magyar nem tud megretirálni,
Megmutatja, hogy hogyan kell megállni.

Mondja meg hát magyarul, hogy mit akar,
Megis érti, megis teszi a magyar,
Megis teszi, hogy nem fog retirálni,
Megmutatja, hogy hogyan kell megállni.

(Karcsa.)

-288-

15.

(15-16 Huszár László gyűjt.)

Sirhat az az édes anya,
Kinek katona a fia,
Van annak mindig halottja,
Éjjel nappal sirathatja,
Sirathatja.

Nincsen annak semmi baja,
Kinek katona a fia,
Bár az enyém is az volna, -
Többé nem az apja gondja,
Anyja gondja.

(Nagy-Kőrös.)

16.

De szeretnék a Kossuthtal beszélni,

De még jobban szobájában sétálni,
Megmondanám én a Kossuth Lajosnak,
Hány forint az adója a magyarnak.

De szeretnék a császárral beszélni,
De még jobban szobájában sétálni,
Megmondanám én a Ferencz Józsefnek,
Ne hordja el a magyar legényeket.

(Nagy-Kőrös.)

17.

(17-25 Szabó Károly gyűjt.)

Önkénytesen álltam a zászló alá,
Kedves hazám szeretete vett reá;
Ha a golyó, mint a zápor, úgy esik, úgy esik,
El nem hagyom, el nem hagyom utolsó csep véremig.

-289-

(Pest.)

18.

Este, este, este akar lenni,
Szóke kis lány haza akar menni,
Haza menne, de nincs kísérője,
Órkatona lett a szeretője.

(Kőrös-Tarcsa.)

19.

Azért, hogy én olyan szegény vagyok,
Barna legény szeretője vagyok,
Szeret is az engemet igazán,
Majd elveszen a háboru után.

(Alföld.)

20.

Kossuth Lajos azt izente,
Hibázik a regimentje,
Ha hibázik kettő, három
Lesz helyette tizenhárom.
Éljen a magyar.

Kossuth Lajos azt izente,
Nincsen elég regimentje,
Ha még egyszer azt izeni,
Mindnyájunknak el kell menni.
Éljen a magyar.

(Alföld.)

-290-

21.

Szól az ágyú, jön a halál,
Jó éjtszakát, kit megtalál,
Százszor hal meg, az a ki fél,
Előre hát a hazáért!

Véres a fű lábom alatt,
Ellőtték a pajtásomat,
Én sem leszek rosszabb nála,
Elől megyek a csatába.

A rózsámat, cimborámat,
Hej nem hagyom a hazámat,
Mit ad isten, azt ad isten,
Úr lesz még a magyar Pesten.

22.

Első, első, legelső
Kossuth Lajos az első,
Második a Windischgrätz,
Kinek népe mindig vész.

Harmadik a Jellacsics,
Kinek népe soha sincs,
Negyedik a Görgei,
Ki a népet töreti.

(Szolnok.)

-291-

23.

Mindig hordják a regrutát,
Nem t'om, hogy lesz Magyarország!
Él még a jó isten anyja,
Nem hagyja a magyart soha.

Azt mondják, hogy jön az orosz,
Hej barátim ez igen rossz;
De ha isten van az égbe'
Nem hagy minket a veszélybe'.

(Szeged.)

24.

Nem szánt vét az égi madár,
Még is eltartja a határ,
Se nem szántok, se nem vetek,
Még is elélek köztetek
Vitéz barátim!

Jó most lenni katonának,
Kivált veres pántlikásnak,
Veres pántlikája lobog,
Megáldják a hű magyarok
Vitéz barátim!

(Debreczen.)

25.

Majd elmegyünk messzire, messzire
Angolország kellő közepibe,
Leszálljunk az angolok völgyibe,
Kossuth Lajos háza eleibe.

Ott lépdél egy gyalogos katona,
Szeretóm volt az nékem valaha,
Megösmerem delczeg járásáról,
Megösmerem magatartásáról.

(Alföld.)

-292-

26.

(26-28 Weiss József gyűjt.)

Kossuth Lajos híres komendás,
Windischgrätz meg üres tarisznyás.
Ott a német reterál,
Komáromig meg sem áll,
Pétervárott kovártélyt csinál.

(Balaton vidéke.)

27.

Kossuth Lajos a Bakonyban
Fels alá sétál,
Dupla puska az oldalán –
Magyar huszárt vár.
Kossuth Lajos még megvan,
Magyar huszár elég van.
Éljen a magyar!

(Zalamegye.)

28.

Esik eső, nagy sár van az utcán,
Egy kis leány sajtárt mos a kutnál,
Sírva mondja az édes anyjának
Szeretőjét viszik katonának.

„Édes anyám mi annak az oka,
Hogy a szegényből lesz a katona?”
„Édes lányom az annak az oka,
Hogy szegénynek nincsen pártfogója!”

(Balaton vidéke.)

29.

(29–39 Gyulai Pál gyűjt.)

Elindulék a hazámból Gyöngyös város felé,
Fél utamból visszanezék hazám felé.
Látom a nagy hegyeket,
Hogy siratnak engemet:
Arczczal vagyok leborulva,
Hazám felé fordulva!

Könnyes szemmel feltekinték a nagy magas egekre,
Ott láték egy barna hollót, hazám felé repülve;
Állj meg, holló, ha lehet,
Vidd el ezt a levelet,
Mondd meg az én édesemnek:
Ne sirasson engemet!

(Szilágy.)

30.

Nem hitted, hogy katona vagyok én,
Majd meglátod, ha masírozok én,
Kék attila szorítja mellemet,
Rózsás csákó nyomja bús fejemet.

Jön a halál hozza (j)a kaszáját,
Vele hozza pipáját, kulacsát,
Egyet iszom, azután búcsuzok,
Rózsám, isten veled, most már elmaradok.

(Dunavecse.)

31.

Ha felülök szürke paripámra,
Bévágtatok Lengyelországába,
Visszanezék szép magyar hazámra,
Könnyem csordul piros két orcámra.

Ha majd Lengyelországba kell mennem,
Hogy' kell ott majd lengyel lányt ölelnem?
Ha ölelem, fájnak a karjaim,
Ha csókolom, hullnak a könyeim.

32.

Minden felől harczy nótát fú a szél,
Verje meg az isten aztat, a ki fél!
A török is, a tatár is mit tehet?
Egy életnél egytől többet nem vehet...

(Kolosvár.)

33.

Estve jött a parancsolat számunkra:
Indulni kell, magyarfiak, a harczra!
Sírtam mint a záporosó,
Hogy tőled búcsúzni késő
Galambom!

Korán reggel megütötték a dobot,
Kiadták a kemény parancsolatot,
Indulni kell a csatára,
Csókot sem adtam szép szádra
Galambom!

Ha az isten visszahoz majd még egyszer,
Mégkérdzem: mit fogadtál ezerszer,
Hogy mind addig híven maradsz,
Míg tart itt Erdélyben a harcz
Puchnerrel.

Ha meghalok vagy a csatán elesem,
Itt a tábor, válaszs egy mást helyettem,
Hullass értem egy pár könnyet,
Talán megérdemlem tőled,
Galambom!

Ha meghalok, pajtásim eltemetnek,
Mehagyom hogy a siromra írják fel:
Itt nyugszik egy hívszerető
Hazájáért híven küzdő
Önkénytes.

(Erdély.)

34.

Még azt mondja az osztrák:
Nem lesz több Magyarország.
Hej hazudik az osztrák:
Mindig lesz Magyarország.

(Pest.)

35.

Kossuth Lajos édes apám,
Felesége édes anyám!
Én vagyok az igaz fia,
Magyarország katonája.

Kossuth Lajos udvarába'
Eltörött a lovam lába,
Jere pajtás gyógyítsuk meg,
Itt a muszka, szalaszszuk meg.

(Hevesmegye.)

36.

Kisütött a nap sugára,

Perczel Móricz ablakára,
Kinyílt a rózsa magába'
A honvédek kalapjába'.

Hej Szent-Tamás, de nagy helység,
Körülfogta az ellenség,
Ne féljetez magyar lányok,
Nem jönnek a szerviánok.

(Alföld.)

37.

Kossuth Lajos iródeák,
Nem kell neki gyertyavilág,
Megírja ő a levelet
A ragyogó csillag mellett,
Éljen a magyar.

(Pestmegye.)

-297-

38.

Szennyes az én ingem,
Szennyes a gatyám is,
Majd hoz Kossuth tisztát,
Türr Pista meg puskát.
Éljen Garibáldi!

Kossuth, Klapka és Türr,
Mind be fognak jóni,
Sereg is jó velök
Húsz-harmincz ezernyi.
Éljen Garibáldi!

Beh sok itt a holló,
De kevés a kard, ló,
Majd elhozzák, csak mi
Legyünk készek halni.
Éljen Garibáldi!

(Alföld.)

39.

Mikor visznek Olmücz felé,
Nyiljon az ég ezer felé,
Nyiljon az ég ezer felé,
Borúljon be minden felé,
Borúljon be minden felé!

Ez az utca jaj de röges,
Jaj de röges, jaj de köves,
Jaj de röges, jaj de köves,
A kin Olmücz felé visznek,
A kin Olmücz felé visznek.

(Zemplénmegye.)

-298-

40.

(Czelder Márton gyűjt.)

Czángó magyar, czángó magyar,
Mivé lettél czángó magyar?
Ágrul szakadt madár vagy te,
Elvettette, eltemette.

Egy pusztába telepedtél,
Melyet országnak nevesztél.
Moszt sze országod, sze hazád
Czak az ur iszten gondol rád.

Idegen nyelv bébortja⁹³) nyom,
Olasz papoczkák nyakadon.
Nem tudsz énekelni, gyónni,
Anyád nyelvén imádkozni.

Én isztemem hová leszünk?
Gyermekeink sz mi elveszünk,
Melyet apáink őriztek,
Elpusztítjuk szép nyelvünket.

Halljuk, még áll Magyarország,
Oh isztemünk te isz megáldd,
Hogy rajtunk könyörüljenek,
Sz' elveszni ne engedjenek.

Mert mi isz magyarok vagyunk,
Még Ázsiából szakadtunk;
Ur isten szorszunkon szégits,
Szegény czángót el ne viritzd.

(Moldva: Forrófalva.)

PUSZTAI ÉS PÁSZTORDALOK.

-299-

1.

(1-6 Abonyi Lajos gyűjt.)

Most jöttem a tetétleni pusztáról,
Leesett a vas a lovam lábáról,
Míg a kovács vasalja a lovamat,
Nálad, rózsám, kimulatom magamat.

Verjed kovács, verjed soká a patkót,
Ugy kapsz tőlem gavallér borraivalót;
A mennyit ütsz kis pej lovam lábára,
Annyi csók jár addig rózsám szájára.

(Kőrös, Kecskemét.)

2.

Túl a Tiszán, a Dunán meg innen,
Kerek pusztán lakik az én kincsem,
Ottan lakik, ott éli világát,
Ott őrzy a Keglevics gulyáját.

Szent Mihálykor uj borra, buzára,
Kivisz engem a kerek pusztára;
Hogy legyen ott ápolóm, istápom,
Azt a napot de nehezen várom.

Nyalka legény az én kedves babám,
Nincsen párja a sóregi pusztán;
Ha betér a csárdába borozni,
Nem mer a zsidó vizes bort hozni.

(Körözs melléke.)

-300-

3.

Nem vagyok én kapitán,
Nem járok én paripán:
Juhász legény vagyok én,
Csacsin masirozok én.

Nem vagyok én kapitány,
Nem járok én paripán:
Kanász bojtár vagyok én,
Gyalog masírozok én.

4.

Juhász vagyok, búsan őrzöm a nyáját,
Esketőre ma viszik a babámat,
Víg muzsika kihallik a cserényig,
Fáj a szívem, a szemem meg könnyezik.

Felpattanok a számárra nagy búsan,
Végig ütök füle közt a kampóval,
Isten hozzád szép selymes nyáj, elmegyek,
Vagy meghalok, vagy a rózsámé leszek.

(Békesmegye.)

-301-

5.

Fakó paripámon járok,
Átugratom, hol van árok,
Enyim egész világ utja,
Szomjazom? - van csorda kutja.

Betyár vagyok, szabad gyerek,
Egy kettőtől nem is félek,
A pusztába bevágtatok,
Ha kergetnek a hadnagyok.

Czifra csárda az én tanyám,
Ott szoptatott engem anyám,
Nevelőm volt a jó isten,
Nyalka szegény legény lettem.

Szép élet a betyár élet,
Szabad, a milyen csak lehet,
A hova szive vezeti,
Paripája oda viszi.

Enyém egész világ lyánya,
Ráadásul az asszonya;
Vezet a sors gazdag utast,
Hoz az nekem elég huszast.

(Nagy-Kőrös.)

6.

Éjszak felől fujdogál a szellő,
Jön a zsándár, látom, minden felől,
De én szegény csak magam egyedül
Sürgök, forgok a fegyverem körül.

Észak felől utól ért a szellő,
Utól ért a zsándár minden felől,
Nem félek a zsándár fegyverétől,
Inkább félek babám szerelmétől.

(Kecskemét.)

-302-

7.

(7-9 Findura Imre gyüjt.)

Lassan lassan édes lovam, ne nagyon,
Megtanálok betegedni az uton,
Nem messze van ide rózsám tanyája,
Az gyógyít meg nem doktor orvossága.

Az én lovam török-grániczi fakó,
Ugyan bizony rajta van-e a patkó?
Lelkem, kincsem kocsmárosné nézze meg,
Lovam lábát, kérem, vasaltassa meg.

8.

Panni néne soh' sem ett olyan jót,
Mint a milyen a Karosi juha vót,
Az apja a mezőben megnyúzta,
A lyánya a bőrit haza hozta.

Panni néne addig csárdáskodott,
Míg a juhhús ki nem fogyatkozott;
De mihelyt a juhhús fogyatkozott,
Panni néne mindjárt szomorkodott.

Panni, Panni, jól vigyáz magadra,
Ferde juhász ne veressen vasra,
Mert ha jó izüt ettél a húsból,
Majd nehezen szabadúlsz a lyukból.

(Nógrádmegye.)

-303-

9.

Egy se betyár, ki gyalog jár,
Ki bodor-szörű paripán nem jár-
Lásd az enyém bodor-deres,
Egész világ engem keres.

Az erdőben, nagy erdőbe'
Rajtam ütött a vármegye,
Ki fokossal, ki baltával,
Hej ki-ki maga szerszámával.

Én sem vettem azt tréfára,
Felugrottam paripámra.
Beugrottam Torn'áljára,
Kedves Julcsám kapujára.

Nyisd ki Julcsám kis kapudat,
Hadd kössem be a lovamat,
Egy kis szénát, nem abrakot,
Nem tölt az itt harmadnapot.

(Gömörmegye.)

10.

(10-15 Gyulai Pál gyűjt.)

Látom az életem
Nem igen gyönyörű,
Ha csak az úr isten
Rajtam nem könyörű'.

Jönnek nézéseemre,
Mintha halva volnék,
Talán még jobb volna,
Ha halva feküdnék.

Kezemen, lábomon
Egy nagy fene bilincs,
Jaj de sokat nyilik
Az az ajtó kilincs!

(Pestmegye.)

-304-

11.

Az én lovam pejgó,
Magam vagyok Jankó.
Hej lovam négy lábáról
Leesett a patkó.

Csak egy maradt rajta,
Az is kotyog rajta,
Hej kovács jó barátom
Igazijjon rajta.

(Gömör.)

12.

Egész napon szépen legel a marhám,
Este felé felnyergelem paripám,
Ugy vágtatok a Császik csárdájába,
Bort iszom az ő borivó házába'.

Történetből ha elesik egy marhám,
Nem nyúzó meg, míg nem látja a gazdám,
Hadd lássa meg, vizsgálja meg: mi baja,
Mert nem kedvez senkinek a nyavalya.

(Pestmegye: Gyömrő.)

13.

Kiverem a lovam a rétre,
Magam is kimegyek melléje,
Vágok neki rendet kaszával,
Jól tartom a lovam szénával.

Kihajtom a lovam a rétre,
Magam is lefekszem melléje,
Szedek neki fűvet sarlóval,
Jól tartom a lovam sarjával.

Kiverem a disznóm a nyájra,
Magam is kimegyek utánna;
Vágok neki dudvát kapával,
Jól tartom a disznóm dudvával.

Kihajtom az ökröm a gyepre,
Magam is kimegyek melléje,
Vágok neki szárat vágóval,
Jól tartom az ökrömet szárral.

Kihajtom a ludam a gyepre,
Magam is kimegyek melléje;
A ludam a gyepen heverész,
Galambom mellette heverész.

(Zemplénmegye.)

14.

Zavaros a Tisza vize, nem tiszta,
Rávezetem fakó lovam, nem iszsa.
Hogy is inná, mikor olyan zavaros?
Nem vagyok én a rózsámmal szabados.

Kizöldül az erdő fája, leveles,
A kinek nincs, biztos szállást ott keres;
A kit otthon vetett ágyra nem várnak,
Minden bokor szállást ad a betyárnak.

Hortobágyon nekünk nő fel a csikó,
Csaplárosné nekünk tartja a mi jó;
Elszeretjük a menyecskét urátúl,
Jól ismérnek Tiszán innen, Tiszán túl.

(Szabolcsmegye.)

15.

Nincs jobb élet a juhásznál,
Nincs szebb élet a juhásznál;

Kihajtja a nyáját,
Fujja furulyáját,
Bú nélkül éli világát.

Szalonna, hús az étele,
Füstös gunyhó a lakhelye;
Onnan nézi nyáját,
Fujja furulyáját,
Bú nélkül éli világát.

Ha megunja furulyáját,
Előveszi bőrdudáját,
Belefujja búját
A birka bőribe,
Szélnek ereszti búját.

(Balaton vidéke.)

16.

(Moenich Károly gyűjt.)

Esküvőre kéne menni Szegedre, Szegedre,
Jaj, de békót vertek a két kezemre, kezemre.
Eskü helyett akasztófára visznek, -ra visznek,
Husz csikóért,
Hat tinóért engemet felkötnek.

Mond meg, rózsám, a vármegye uraknak, uraknak,
Hogyha hozzám az egekbe eljutnak, feljutnak:
Ottan harmincz helyett hatvant lopok el, hajtok el -
Husz csikóért,
Hat tinóért mért kötnek engem fel?

Ergye rózsám, végy fekete pántlikát, pántlikát,
Kösd be vele a kedvesed kalapját, kalapját;
Holnap reggel már ilyenkor angyalom, galambom,
Mily jó lélek
Lakik bennök - az istennek megmondom.

(Cziffer.)

17.

(Csataghi gyűjt.)

Gyűjtik a csordákat,⁹⁴⁾
Csingi, lingi, lángra,
Hajtsák a marhákat,
Csingi, lingi, lángra;
Tinó-binó jószágocskák.
S nyakikon a harangocskák -
Csingi, lingi, lángra,
Rínak az utczába'.

Lánczot a küszöbre⁹⁵⁾
Csingi, lingi, lángra,
Hogy térjen meg őszre,
Csingi, lingi, lángra -
Az utolsó borjúfarok,
S a farkasok⁹⁶⁾ és tolvajok
Csingi, lingi, lángra,
Ne férjenek hezsa.

Nójjön fű előttik,
Csingi, lingi, lángra,
Dög ne járjon köztik,
Csingi, lingi, lángra;
Hízzanak meg mindegy lábíg.
Hadd igérjenek sok százig,⁹⁷⁾
Csingi, lingi, lángra,
Értik a vásárba'...

(Csiksзык.)

1.

(1-6 Szabó Károly gyűjt.)

Száz szónak is egy a vége,
Bort ihatnék ez a gége,
Igyunk, igyunk egy keveset,
Hadd oszoljon a kereset.

Búsulok is, bánkodok is,
Rám fér énrám, ha sírok is;
Mind a világ rólam beszél,
De azt mind elfujja a szél.

(Debreczen.)

2.

Két petrencze három kalangya
Ne légy, pajtás, a pap bolondja.
Igy szól a ki mindig bort iszik,
Míg a temetőbe nem viszik.

Három tallérom volt, elástam,
Meggzáradt a torkom, felástam.
Igy szól a ki mindig bort iszik,
Míg a temetőbe nem viszik.

(Biharmegye.)

-310-

3.

A deáknak a temploma a pincze,
Könyörgéses könyvecskéje az itcze.
Csaplárosné! bort ide a kupába,
Hadd igyon a szegény deák buvába'.

Kezemben van a bizonyosságlevellem,
Már Patakon nem deák az én nevem,
Sok víz lefoly még addig a Bodrogon,
Míg engemet meglátsz, rózsám, Patakon.

(Sáros-Patak.)

4.

(Ugyanaz más változatban.)

Kezemben van már az uti levelem,
Nem diák már Patakon az én nevem,
Sok víz lefolyik addig a Bodrogon,
Míg engemet lát valaki Patakon.

Nem viselek többé magas kalapot,
Nem hurczolok több kalendáriumot;
Gyertya-pénzem benn marad a kasszában,
Ad vinum-om készen vár a csárdában.

A diáknak a temploma a pincze,
Imádságos könyvecskéje az itcze;
Csaplárosné! bort ide a kupába,
Hadd igyék a szegény diák bujába'.

(Sáros-Patak.)

-311-

5.

Haragszik a gazda,
Hogy mi itt mulatunk,
Vigye el a házát,
De mi itt maradunk.

A ház a gazdaé,
A föld az istené,
Vigye el a házát,
De mi itt maradunk⁹⁸).

6.

(5-11 Abonyi Lajos gyűjt.)

Ha bort iszom, jó kedvem van tőle,
Tőle,
Szid az asszony, - nem gondolok véle,
Véle.
Ha haragszik, elfordulok tőle,
Tőle,
Ott a hátam, beszélgessen véle,
Véle.

(R.-Keresztúr.)

7.

Addig iszom én egyedül,
Míg ivó czimbora kerül,
Míg a nyúlbol nem lesz jáger,
Krinolinból hózentráger.

-312-

Addig iszunk mi kettecskén,
Míg a zsidó nem szánt kecskén,
Míg a nyúlból nem lesz jáger,
Krinolinból hózentráger.

Addig igyunk mi hármacskán,
Míg a zsidó nem szánt macskán,
Míg a nyúlból nem lesz jáger,
Krinolinból hózentráger.

(Baracska.)

8.

Húzd ki, cigány, azt a nótát vidoran,
Hadd táncoljak egyet, - a ki lelke van!
Tisztujítás lesz ma itt a vármegyén,
Három kupa vótumot megittam én.

Részeg volt az ősapám is hajdanán,
Mikor királyt választottak ős Budán,
Szegény öreg! ő már többet nem iszik, -
Bort ide hát, iszom én majd reggelig!

(Baracska.)

9.

Igyunk a ki angyala van!
Most a bankónak dőge van,
Valamennyi ringy-rongy bankó
Mind csak a cigánynak való.

(Kecskemét.)

-313-

10.

Kis szekeres, nagy szekeres,
Mindig a torkára keres,

Míg a szekérral oda jár,
Száz forintnak végire jár.

(Nagy-Kőrös.)

11.

(11-13 Illésy György gyűjt.)

Félre bánat, bú,
Egyen meg a szú,
Agyon lölek, pú!
Nincs itt helyed,
Hord el fejed, -
Mi vigadjunk, hú, hú, hú!

Se törvény, se pap
Nem tilt el ez nap,
Hogy ezt mondjuk: happ!
Szád ha vagyon,
Tátsd el nagyon,
Mondja minden: happ! happ! happ!

(Debreczen.)

12.

Pajtás! míg lever a
Minket ijesztő kolera,
Legyen tele borral
Minden pohara.

Ej, haj! igyunk rája,
Ugy is elnyel a sir szája,
Ott lesz fáradt testünk
Csendes hazája.

Ej, haj! kezdjünk hát sort,
Vegyen kiki egy pohár bort,
Míg meghalunk, - most
Lakjuk el a tort.

Ej, haj! ki megveti
A boritalt, nem követi:
Azt a csunya halál
Sírba temeti.

Ej, haj! a bor árja
A kolerát leforrázza,
A görcs kezünk, lábunk
Soha sem járja.

Tölts, tölts poharamba,
Hadd menjen bor a torkomba,
Holnap meglehet, hogy
Szállok síromba.

Ej, haj! gyujtsunk rája,
Kinek füstöl a pipája,
Nem hamar kékül el
Annak orczája.

Lyánkám, utoljára
Adj egy pár csókot orczámra,
Meválunk egymástól
Ugy sem sokára.

Fogadd te is csókom, -
Eczettel kicsiszolt karom
Többé majd nem ölel,
Kedves angyalom.

Örömmel megyünk a
Szentek paradicsmába,
Nem lesz többé bajunk

E rossz világba'.

Voltam kolerába',
Vesztett volna Ázsiába',
Ős eleink ott hagyott
Hazájába'!

(Debreczen.)

13.

(Barbay István gyűjt.)

Itt van már a kolera,
Epekórság nyavalya;
Kiki úgy imádkozzék,
Világból ki ne muljék.
Legjobb orvosság ekkor
Hat esztendő's baji bor.

(Komárom megye: Szend.)

14.

(Weisz József gyűjt.)

Széles az én kedvem ma,
Nem fér ebbe a házba,
Ej, haj, csuhajna!
Nem fér ebbe a házba,

Kicsi nékem ez a ház,
Kirugom az oldalát,
Ej, haj, csuhajna!
Kirugom az oldalát.

Ha akarod galambom,
Veled az égbe ugrom,
Ej, haj, csuhajna!
Veled az égbe ugrom!

(Balaton vidék.)

15. TÁNCZSZÓK.

(Fekete János gyűjt. Fehérmegye.)

Félre bokor, jön az erdő.

Félre pehely, jön a bajusz.

Félre szekér, jön a kocsi⁹⁹.

Szembe rózsám, ha szeretsz,
Ha nem szeretsz, elmehetsz.

Szorítsd hozzád, nem anyád,
Ha szorítod, csókot ad.

Ma menyasszony,
Holnap asszony,

Holnap után komámasszony.

Nekem olyan asszony kell,
Ha beteg is, keljen fel.

-317-

Ucczu bocskor,
Meg ne mocskolj.

Húzd rá cigány hamarjába',
Ki a legény a csárdába'.

Happ zsupp, ha megmetszik szecska.

Eb fél, kutya fél,
Mig az öreg apám él.

Eb fujja notáját,
Kutya járja tánczát¹⁰⁰.

Ez az élet a miénk,
A másik is az lesz még.

Ez az élet diákoké,
A másik a barátoké.

Ez az élet ugy sem sok,
Használják az okosok.

Ucczu rajta vén fazék,
Feltudsz-e fortyanni még?¹⁰¹

Ucczu bizony lakodalom,
Magam is megházasodom.

-318-

Félre gondok,
Hoppot mondok.

Ha elszakad az a húr,
Mefizette ez az úr.

Ne szólj neki,
Csak ints neki.

Ritka búza, ritka rozs,
Ritka leány takaros.

Elesett a lúd a jégen,
Majd felkel a jövő héten.

Nincsen olyan, mint a lúd,
Nem kell annak gyalogút.

Ha a lúdnak szarva volna,
Minden szalmát szélyelszorna.

Összetöröm magamat,
Még se hagyom magamat!

Nyakamba,
Karomra!

Félre bicsak,
Hadd taszítsak.

-319-

Se nem kicsiny, se nem nagy,
Épen hozzám való vagy.

Ej huj,
Szél fúj.

Három a táncz mind halálig,
Ki világos, kiviradtig.

Ne, kedvem, ne!

Veled járom kemencze.

Ihajla, csuhajla,
Megborjazott a kajla.

Huszonöt bot nem a világ,
Kell-e cigány veres nadrág.

Húzd rá cigány, disznót adok
Nem túrja föl az udvarod.

Ez az élet minket illet,
Nem a régi öregeket.

Ucczu bizony hegyesen,
Gyóriesen, feszesen.

Sárga répa, petrezselyem,
A vénasszony veszedelem.

-320-

Hopp, rongyos!

Három águ vasvilla,
Veled járom Sibilla.

Kicsiny nekem ez a ház,
Kirugom az oldalát.

Haja-ri,
Kukori,
Nem merem kimondani.

Arra te,
Erre te.

Ma van ma.

Hap, hap, hap!
Eb lesz pap,
Egyszer voltam, kicsaptak.

Hap Sári sarokra,
Fogd derekam marokra.

Hap rózsám ne-tá-te,
Én utánnam mindjárt te.

Hap serpenyő nyelestől,
Főző kalán fejestől.

Csárdás dáma,
Kikapsz má' ma.

-321-

Haja-hó,
Lesi kutya soh'se' jó.

Összeütöm a bokám,
Úgy ugratom a babám,
Happ itt a tisztán!

Ha igazán nem járod,
Száradjon el a lábod.

Tejes fazék¹⁰²⁾, fatányér,
Majd meghalok a lyányér'¹⁰³⁾.

Gyere velem a ház mögé,
Nézzünk egymás szeme közé.

Haja-ha!
Kása lesz a vacsora.

Haja hess,
De feszes.

Erre gyere, ne menj arra,
Jobb út van erre, mint arra.

Ugy szeretlek, majd megeszlek,
Mégvénülhetsz, mig elveszlek.

-322-

Nem messze van Rév-Komárom,
A bolondját mostan járom.

Tánczol a pap meg a mester,
Hadd tánczoljon, ha nem restel.

Kicsiny kosnak nagy a szarva,
Erre, rózsám, ne amarra.

Eladom a kakasom
Tizenhárom garason.

Arany bárány, arany kos,
Mindjárt összemennek most.

Levendula ágastul,
Ugordj egyet párostul.

Majd ha fagy,
Hó lesz nagy.

Igy ketten,
Kedvesen.

Bolondság a szántás-vetés,
Élet csak a szatyorkötés.

Hap Sári sarokra,
Váczi kendő bokorra.
Hap Hantosi hegyes gyerek,
Nem dolgozik csak enyeleg.

-323-

Adj egy csókot, én meg mást,
Igy nem csaljuk meg egymást.

Bazsa rózsa,
De csak rózsa.

A kinek ma kedve nincs,
Annak egy csepp esze sincs.

Ne, ne, ne,
Ne fene,
Talán még több kellene.

Kedvére megpörgeti,
Talán bizony szereti.

István bácsi tegyen csudát,
Tartsa jól széllal a dudát.

Azért adtam egyszer meggyet,
Hogy velem is ugorj egyet.

Heppentyű,
Vaskesztyű,
Tüzes guta a menkű.

Haja husa hig a leve,
Megette a Robog ebe.

Happ rongy,
Kapaszkodj'
Kályha mellé rugaszkodj'.

-324-

Sárga répa, karaláb,
Nagyon drága, add alább!

Czoki kutya, kertbenjáró,
Egyen meg a jegybenjáró.

Ugy uras,
Ha baglyas.

Ihajni,
Vess a kutyának enni.

Haja haj,
Nagy a baj,
Kilencz tehén, még sincs vaj.

TRÉFÁS ÉS GUNYDALOK.

-325-

1.

(1-9 Abonyi Lajos gyűjt.)

Már minálunk megismerni ugy lehet,
A ki személy, sárga szoknyát viselget,
Sárga szoknyát, hármás, négyes fodorra,
Hunczutkája fel van sütve bodorra.

Már minálunk megismerni ugy lehet,
A ki jó lány, piros szoknyát viselget,
Piros szoknyát, zöld vagy fehér fodorra,
Selyem haja pántlikába befonva.

Már minálunk megismerni ugy lehet,
Ki nem magyar, német plundrát viselget,
A fején nagy emeletes kalapot,
A lábán meg guminásztíng papucsot.

Már minálunk megismerni úgy lehet,
A ki magyar, magyar ruhát viselget,
Sarkantyút meg darutollas kalapot,
Avval kíván a mainál jobb napot.

(Nagy-Kőrös.)

2.

Kinek nincsen krinolinos szoknyája,
Menjen el a Spiczter Náczi boltjába,
Irja fel ott az ő réz-asztalára,
Hogy neki nincs krinolinos szoknyája.

-326-

Kinek nincsen magas sarku csizmája,
Menjen el a csizmadia házába,
Irja fel a legkisebb kaptafára,
Arról kíván formát kicsiny lábára.

Kinek nincsen rózsza-piros orczája,
Menjen el a Szent-Lélek patikába,
Bécsi rongyot ha kínálnak arczára,
Csókoltassa magát piros rózsára.

(Abony, Tápió-Szele.)

3.

Kukoriczának állott a muszka,
Egyik törte, a másik hántotta;
Hej, nánási lány el nem tagadhatja,
Hogy a muszka körül nem csókolta.

(Nánás.)

4.

Van már kis szék,
Csak lába kék¹⁰⁴;
Van már gyerek,
Csak apja kék.
Mama is van,
Koma is van,
Apja egy sincs –
Pedig sok van!

(Abony.)

-327-

5.

Már Izsákon sok az ifiasszony,
A szoknyája körül van fodorral, –
Az urának zsákból a nadrágja,
Csizmaszárral foltozva subája.

(Vadkert.)

6.

Ez a kis lány, ez a kis lány, ez a kis lány,
Csókot akar adni,
Csókot akar adni,
De az én szám, de az én szám icziny, picziny,
Nem akarja állni,
Nem akarja állni.
Tegyünk a melegre,
Hadd legyen jó kedve,
Muszáj megállni,
Muszáj megállni.
Komáromba vitetem,
Vasra veretem,

Áristomba tetetem;
Meg kell repetálni,
Mégsem szabad retirálni,
Csunya volna, csunya volna
Egy két csókot ki nem állni.

(Alföld.)

-328-

7.

Búrrel khereskedik a vén Áron,
Vásárra indult két rosz számáron,
De a számár elakadt a sáron,
S Áron nem volt a vásáron.

(Tisza vidéke.)

8.

Attól fél az édes anyám,
Hogy nem lesz a faluba' lány,
A ki engem megszeressen,
Ha mindig a kocsmát lesem.

Én meg attól félek szórnyen,
Hogy oly lány lesz feleségem,
A ki azt fogja szeretni,
Ha ura a kocsmát lesi.

(Körözs melléke.)

9.

(9-14 Szabó Károly gyűjt.)

Nagy-Váradra kén menni,
Létánia fog lenni.
Hejh! Az én rózsám, a barát,
Fújja a létániát

Fújja a létániát,
Azzal mulatja magát
Hejh! Azzal mulatja magát,
Fújja a létániát.

Ha a rózsád a barát,
Lopd el az olvasóját,
Hejh! Nem lopom én, nem biz én,
Kálvinista vagyok én.

(Bihar.)

-329-

10.

Rongyos a kend háza vége,
Piros a kend lánya képe,
Adja nekem kend a lányát,
Megcsinálom a kend házát.

Rongyos a kend háza vége,
Ragyás a kend lánya képe,
Adja nekem kend a házát,
Megcsókolom a kend lányát.

(Nógrádmegye.)

11.

Hová, hává, barna legény? Az erdőre,
Száráz ágért sütni-főzni menyegzőre.
Száráz ág ellobban,
Lány szerelme jobban,

Szegény barna legény
Szeme szája koppan.

(Pestmegye.)

-330-

12.

Levele jött egy asszonynak
Viola szín pecsét alatt,
Azt izente a volt férje,
Nincs szüksége feleségre.

Elment a Tiszához lakni,
Ott fog szeretőt tartani,
Kapott is már egy kis barnát,
Csak úgy egyengeti magát.

S azt izente Anikónak,
Jó dolga van most Laczkónak,
Elmehet már Erdély felé,
Háttal sem fordulna felé.

(Szathmármegye.)

13.

Elment az én uram Pestre,
Tán haza jó szombat este,
Ha nem hoz nekem rokolyát,
Nem is adok jó vacsorát.

Jól tud velem veszekedni,
Egy féketőt sem tud venni,
Ezt az egyet akkor vette,
Mikor éltem lekötötte.

(Alföld.)

-331-

14.

(14-16 Szigligeti Ede gyüjt.)

A panyiti halas-taóba
Fürgyik a fekete csaóka,
Hijába fürgyik a csaóka,
Mert nem lesz fejer a tolyva.

Már Pannyiton csuda esett,
Mert a pap is korcsmáros lett,
Deélig az istent decseéri,
Deélután a jó bort meéri.

(Putnok.)

15. 105)

Boldog az ember nyilván,
Ki a disznát lábán
Eladhatja jó drágán,
S nincs folt a nadrágán.

Pinczéje tele borral,
Hoz egy-egy csuporral,
Körülülük nagy sorral,
S elmennek nagy orral.

(Putnok.)

16. 106)

Elmentem én a vásárra

Schneider Fánival,
Vettem neki piros szoknyát
Sárga fodorral.

-332-

Szüret után el is veszem őt,
Megesküszünk,
Boldogok leszünk,
Édes kis angyalom, galambom
Schneider Fánival.

Mikor nekem jó kedvem van,
Czigány hegedűl,
Kiválasztom Schneider Fánit
A többi közül.
Szüret után el is veszem őt, stb.

(Putnok.)

VEGYES DALOK.

-333-

1.

(1-4 Szabó Károly gyűjt.)

Mi fehérlik ott a síkon távolba’?
Talán biz az édes anyám gunyhaja,
Messze jártam, másutt is volt jó dolgom,
Hejh! de szívem csak azt mondja: jobb otthon.

Késő ősszel száll a fecske messzire,
De tavasszal újra megjő fészkire,
Messze eljár hegyen völgyön és síkon,
Hejh! de mégis azt csevegi: jobb otthon.

Elviszik a nyalka huszárt táborba,
Sok országot világot lát jártába’,
Nyer szerelmet, dicsőséget mindenhol,
Hejh! de szíve csak azt súgja: jobb otthon.

(Pestmegye.)

2.

Az ökör a földet
Nem magának szántja,
Az asszony a lányát
Nem magának tartja.

Szépen fölneveli,
Szárnyára ereszti,
Keservesen nézi,
Hogy más üti veri.

Mit ér a hat ökör
Hangos istállóban,
Ha szerelem nincsen
Tornyos nyoszolyában!

(Békesmegye.)

-334-

3.

(Ugyanaz más változatban.)

Az ökör a földet
Nem magának szántja,
Az asszony a lányát
Nem magának tartja.

A galamb a buzát

Mind magának hordja,
A legény a leányt
Mind magának szánja.

Ha magának szánja:
Vezesse házába,
Hogy így megtudhassa:
Ő lett-e a párja?

Gerlicze a búzát
A párjának hordja,
Mint a lány a legényt
Csókjában itatja.

(Abony.)

-335-

4.

A mi cziczánk férjhez akar menni,
A szomszédé el akarja venni.
Édes cziczám! ne hagyj itt bennünket,
Ki fogja el a mi egerünket?

A mi kutyánk férjhez akar menni,
A szomszédé el akarja venni.
Édes kutyám! ne hagyj itt bennünket,
Ki ugatja az idegeneket?

(Debreczen.)

5.

(5-8 Weiss József gyűjt.)

Bíró fia vagyok,
Senkitől sem tartok!
Lovam a papné,
Nyergem a mesterné -
Hozz bort csaplárosné!

(Balatonmelléke.)

6.

Mikor megyek az oltárhoz esküdni,
Egyik könnyem a másikat ott éri.
Jaj istenem! hogy lehet itt esküdni,
Soh' se tudom tiszta szívből szeretni!

(Zalamegye.)

-336-

7.

Tulsó soron megy egy legény,
Még a lépése is kevély;
Olyan csárdás a kalapja,
Még a nap is megáll rajta.

(Balaton vidéke.)

8.

Leányom, leányom,
Diákot ne szeress:
Diákból kis pap lesz -
Az téged el nem vesz.

(Veszprémmegye.)

9.

(Hermányszegi gyűjt.)

Meg van írva historjába':
Egyszer itten járt a muszka;
De ha nem es vóna írva:
Meglátszik a hunczut nyoma.

Megrostálta szöske zabját,
Elhullatta csipke magját,¹⁰⁷⁾
Kikő't a mag, nőtt a tövis,
Felszeg-utszán, s út-félön is.

Mikkor egyszer vizé't jártam,
Bezzeg ugyan csúful jártam:
Megszurta a csipke lábam.
Bú hajléka lett a házam,

-337-

Ne mennyetek lányok arra,
Mert ha ez a gonosz fajta
Csipke menyen lábatokba:
Nem járhattok a templomba...

(Székelyföld.)

10.

(10-18 Gyulai Pál gyűjt.)

Nincs szebb virág a leánynál,
De szomorúbb sincsen annál,
Mert nem tudja, ki veszi el,
Kivel veri meg az isten.

(Alföld.)

11.

Szép állat az őz a gyors futásban,
De még szebb a lány a magyar tánczban;
Ha magához kapja párja,
Mint a szellő csak úgy járja.

(Sáros-Patak.)

12.

Szag, szag, szag,
Oh be áldott szag,
A kemencze szag!
Hurka, kolbász pecsenyével
Mikor benne sisterékel:
Oh be áldott szag,
A kemencze szag!

-338-

Húr, húr, húr,
Oh be csoda húr,
A kántori húr!
Ha van valami hibája:
Bor a kanaforiája;
Oh be csoda húr,
A kántori húr!

(Pestmegye.)

13.

Bánom, hogy megházasodtam, a míg élek,
Mert én a gyermek-tartástól igen félek,
Már is tele a kuczkó,
Ugrándozik a ficzkó
Boszuságra.

(Gömörmege.)

14.

Fene ember a hevesi viczispán,
Elfogatja szegény legényt az utcán.
Aztat kérdi: „Hol jártál te gazember?“
„Kedvesemnél voltam biz' én ez-egyszer.

Kérem azért fő viczispán uramat,
Engedje el most ez egyszer hibámat, –
Megszolgálom ám én azt még valaha,
Jár az úr is ilyen későn éjtszaka.“

(Hevesmegye.)

15.

Özvegy asszony lyánya vagyok,
Jaj de fehér lábú vagyok;
A ki azt nem hiszi,
Szabad azt megnézni.

Édes anyám lyánya vagyok,
Jaj de piros ajkú vagyok;
A ki azt nem hiszi,
Szabad megcsókolni.

(Komárommegye.)

16.

Galicziát kisépérték,
A szemetet kiöntötték,
A szemétből gomba termett,
A gombából bezirker lett.

(Erdély.)

17.

Már minálunk kis kalapot viselnek,
A legények házasodni nem mernek;
Mert mind olyan a mostani menyecske:
Szép az ura, de még szebbet szeretne.

(Pozsonymegye.)

18. 108)

(Szigligeti Ede gyűjt.)

Tizet ütött már az óra,
Isten segíts minden jóra;
De nincs írva homlokodra,
Mire virradsz fel holnapra.

Tizenegy az óra nálunk,
Éjfél többet nem kiáltunk,
Azért a városba járunk,
És ha rossz embert találunk,
Vele törvényesen bánunk.

Éjfél után óra három,
A várost többet nem járom,
Szemem álomra lezárom,
Ha nem alszom, az én károm:
Éjfél után óra három.

(Putnok.)

(1-25 Fekete János gyűjt. Fehérmegye.)

1.

(Midőn altatja.)

Csicsija babája,
Nincs itthon papája,
Oda van vásárra,
Márton vásárjára.

2.

(Midőn járnai tanítja.)

Gyorsan menjünk a faluban,
Gyorsan, gyorsan.

3.

(Midőn kézen hintálja.)

Hinna, barina,
Karácsonyi Katicza,
Ki ne törjék az én lábom,
Se papáé, se mamáé,
Csak a kis macskáé.

Gólya viszi a fiát,
Míg eléri az anyját.

-342-

Csett Pápára, pillangóra,
Onnan megyünk Komáromba,
Györbe,
Gyöngyér',
Komáromba dohányér',
Szentpéterre leányér',
Adnak ott egy petákér'.

4.

(A kis gyermek ujjait megfogja.)

Ez elment nyulászni,
Ez meglőtte,
Ez megfogta,
Ez megsütötte,
Ez megette.
Kerekecske dombocska.

(A gyermek tenyerébe kört kerít.)

Erre szaladt a nyulacska.

(A gyermek hóna alá nyúl s megcsiklándozza.)

5.

(A gyermek kacsóit összeütteti mondván.)

Süti, süti pogácsát,
Papának, mamának,
Tejbe, vajba a papának,
Sóba, vízbe a dadának.

6.

(Midón állni tanítja.)

Áll, áll, isten babája,
Úgy szereti papája,
Mamája,
Áll, áll, isten babája.

Cziroka,
Moróka,
Mit főztél?
Kását.
Hova tetted?
Pad alá.
Mivel takartad be?
Kis cicza farkával,
Csik mak, mak, mak.

(Utolsó sornál megcsiklándja.)

Hova tegyem a s a p k á t ,
Hogy megleljem reggel,
Reggel,
Mikor a nap felkel?
Tedd ide, tedd oda,
Tedd az ágy lábába,
Ott megleled reggel,
Mikor a nap felkel.

(Az első sor végszavát változtatja.)

Táni baba, táni,
Megtudsz te már á'ni.

7.

Egy -
Megérett a meggy.
Kettő -
Feneketlen teknyő.
Három -
Majd haza várom.
Négy -
Biz' oda nem mégy.
Öt -
Leesett a köd.
Hat -
Megrepedt a pad.
Hét -
Nádudvari rét.
Nyócz -
Tejfölös gombóc.
Kilencz -
Kis Ferencz.
Tíz -
Tiszta viz,
Téged ördög sánta boton
Belevisz.

8.

Egyszer volt egy ember,
Szakálla volt kender,
Meggyuladt a kender,
Eléggett az ember.

9.

Alelujah,
Szűröm újja,
Teli vagyon
Mogyoróval.

-345-

10.

Falu végén egy kis ház,
Abban lakik egy barát,
Súti, főzi a gombát,
Kérek tőle, de nem ad,
Meg azt mondja pofonvág,
Vágja ám a nagyapját.

11.

Egyedelem, begyedelem,
Városi vaskó,
Kilenczedik zacskó.
Verebek valának,
Az utra szállának,
Köles szemet szedegetnek.
Sórván,
Bórván,
Balog süti, Balog Pál,
Üsd ki,
Dobd ki,
Pöndöröczky Pöczki Pál

12.

Egyedem, begyedem,
Tenger táncz,
Hajdu sógor,
Mit kívánsz?
Nem kívánok
Egyebet,
Csak egy csupasz
Verebet,
Hajh mán,
Fodor mán,
Üss ki Péter Paló Pál.

-346-

13.

Pap vagyok,
Prédikálok,
Nincsem székem,
Csak úgy állok.
Csináljatok,
Ha van fátok,
Ha nincs fátok,
Vak apátok.

14.

Gyertek haza ludjaim!
- Nem merünk.
Kitől?
- Farkastól.
Hol lakik?

- Veremben.
Mit eszik?
- Kos fejet.
Mibe mosdik?
- Arany csészébe.
Mibe törölközik?
- Arany kendőbe;
Ég apátok anyátok

(A farkas a futókat elfogja s eldugja.)

Hol vannak a ludjaim?
- Tüske utra mentek.
Tüske uton nincsenek.
- Gombóczutra mentek.

(A ludak gágognak.)

Mi van a palláson?
- Öreg anyám adott diót.
A macskák zörgetik stb.

(Erre a ludak előjönnek.)

15.

Csöng, csöng, gyűrű,
Galand gyűrű;
Nálad, nálad
Arany gyűrű.
Kérd-ki, kérd-ki kis fiától,
Ellenbéli szomszédjától,
Itt csöng, itt böng,
Itt add ki.

*(Egyre rámutat, az kinyitja markát, s ha nincs nála a gyűrű,
tovább folytatja.)*

16.

(Pösze gyerek mondokája.)

Répa rétek mogyoró,
Ritkán rikkant korán reggel a rigó.

Seregek ura,
Beteg a Sára,
Ki süt kenyeret
A gyerekeknek.

17.

Fogtam én egy szunyogot,
Nagyobb volt egy lónal,
Kisütöttem a zsírját,
Több lett egy akónal.

18.

Eczem peczem pityfalára,
Szóll a rigó rakonczára,
Czérnára, czenegére,
Hess ki a mezőre.

19.

Jobb a papné mint a pap,
Mert a pap csak pirongat;

De e papné csókot ad,
Pogácsával tartogat.

20.

Hazudsz,
Haza futsz,
Anyád mellé kuporodsz,
Ott is egy nagyot hazudsz.

21.

Egyszer volt egy ember,
Felmászott a fára,
Leesett a sárba,
Beletették lepedőbe,
Ugy vitték a temetőbe.
Sári Néni töske
Pali Bácsi fűzd be.

-349-

22.

Egyszer egy időben,
Bakonyi erdőben,
Szarkák verekedtek.
Szarka papné megtudta;
Szalmakardját kihúzta,
Szegény Józsi leesett a fáról,
Ugy mülék ki ez árnyék világból.

23.

(Ima étel előtt.)

Jövel Jézus, légy vendégünk,
A mit adtál, áld meg kérünk.

24.

(Étel után.)

A ki ételt, italt adott,
Annak neve legyen áldott.

25.

(Lefekvéskor.)

Én lefekszem én ágyamba,
Mint egy testi koporsóba:
Három angyal fejem felett,
Egyik megőríz engemet,
Másik szememet lezárja,
Harmadik lelkemet várja.

-350-

26.

(26-35 Illésy György gyűj. Debreczen.)

Csipi csóka, varju vágja, Holló kopácsolja.

(Egyik kéz a másik kézfej bőrét hüvelyk- és mutatóujjal megcsipi, s ez állapotban a kezek együtt fel és le mozognak, mialatt a játszó folyvást a fentírt mondatot ismételtetik.)

27.

„Bizseréré, bizseréré...
Csík mak, mak, mak, mak...”

(A piczi gyermek tenyerét kezünkbe fogva, másik kezünk mutatóujjával „bizserélünk” (gyengén csiklandunk) benne, ezalatt a fentebbi első sort mondogatván. Aztán mutatóujjunkkal hirtelen felszaladunk karocskáján, – ha lehet, az ingujjon keresztül meztelen hóna alá, – s e felszaladás és hóncsiklandás alatt, gyorsabban mint az előtt, a második sort mondjuk.)

28.

Sétáljunk, sétáljunk, egy kis dombra
Lecsücsülünk, csücs!

(Az első két sor mondása közben a gyermekek, a parányit kézen fogva, tetszés szerinti ideig sétálnak, vagy egy helyben keringenek. – Egyszerre azt kiáltván, hogy „csücs!” hirtelen leguggolnak, azon igyekeztével, hogy a szoknyák habot vessenek.)

29.

Szita, szita, szűrő szita,
Ma szitalok, holnap sütök,
Neked egy kis cipót sütök,
Mevajazom, megzsirozom,
Mégis neked adom.

(E versecske mondása alatt az asztalra ültetett kis gyermek fejét egyik tenyerünkéből gyöngén a másik tenyerünkbe hajtogatjuk, míg csak szédülni nem kezd.)

30.

(A gyermekek egymást kézen fogván, körben mozognak, mondván:)

Kering, kering orsó.
Eltört a kis korsó,
Nincsen benne csörgő,
Kihullott belőle.

31.

(A gyermekek egymást kézen fogván, keringenek, mondván:)

Mit játszunk, lányok?
Csicseiket, bugyboréket,
Ádámlátott vad baraczkot,
Tengeri guggancsot.

(Az utolsó sor első szótagjánál, melyet hangosan és meghúzva ejtenek ki, egyszerre leguggolnak, s a többi szótagot hirtelen mondják utána. A verset így is kezdik:)

Jertek, lányok, játszunk,
De ugyan mit játszunk?
Csicseriket stb.

32.

(A gyermek kezét megfogván, ujjait egyenkint morzsolgatjuk, mondván:)

(A hüvelykujjánál:)

Ez elment vadászni.

(A mutatónál:)

Ez megfogta.

(A középujjnál:)

Ez megfőzte.

(A nevendékujjnal:)

Ez megette.

(A kisujjnal a gyermek hóna alá szaladva s ezt gyöngéden csiklándva, gyorsan:)

Piczi Gyurkának semmi sem marad.

33.

(Egy kör közepén egy lép.)

Fehér liliomszál,
Fehér liliomszál,
Ugordj egyet sánczba.

(A középső ugrik.)

Támaszd meg oldalba.

(A köz. oldalvást hajlik, s karjával derekát támogatja.)

Fűsülködjél meg te.

(Haját simítja.)

Mosdakodjál meg te.

(A mosdást utánozza.)

Törülközzél meg te
Az arany kötőbe.

(Valamelyik körben álló lány kötőjébe törülközik, s akkor ez áll középre.)

-353-

34.

(Egy tyúk, a többi csirke. Egymást derékon fogva sort képeznek. Egy cigány kóróval ás.)

Tyúk: Mit ás kend?

Czigány: Kútat.

Tyúk: Minek az a kút?

Czigány: Víznek.

Tyúk: Minek az a víz?

Czigány: Csirkét koppasztani.

Tyúk: Kitől lopja kend?

Czigány: Kendtől.

Tyúk: Húzza fel kend a veresnadrágom.

Czigány: Héjja vagyok, ellopom.

Tyúk: Anyja vagyok, nem hagyom.

(A cigány a leghátulsó csirkét igyekszik elfogni; a sor folyvást forogva védekezik. Mikor mind el van fogva, vége a játéknak.)

35.

Van-e kendnek szép lyánya?

Van bizony.

Jó sütő-főző-e?

Jó bizony.

Nem korpába habaró?

Nem bizony.

Mé'k iskolába járt?

A rézbe.

Gyer elő te legutolsó, legszebbik.

Mín állsz?

Kövön.

Mín lebegsz?

Töklevélen.
Mit ettél ma?
Turós étket.
Mit ittál rá?
Hideg vizet.
Nézz az égre.
Nem nézek.
Köpj a földre.
Nem köpök.
Tégy a pipámba tüzet.
Nem teszek.

Fordulj egyet! ne neved! (3-szor.)

(Mind derékon fogózva sort képeznek, egy külön áll, s a sor elsejével felel. A „gyere l ő”-nél a sor hátulsója a különállóhoz megy, s átveszi a felelést. A „fordulj egyet”-nél ketten 3-szor megfordulnak, s az előjöttnek nem szabad nevetni. Ha nevet, az ördögé. Persze hogy egy sem állja meg.)

36.

(36–40 Arany László gyűjt. Nagy-Szalonta.)

Pad alatt, pad alatt egy kis ház,
Abban lakik egy madár,
Süti főzi a hurkát,
Kérek tőle, de nem ad,
Még azt mondja pofonvág,
Vágod ám a nagy apád,
Kapom ángyom baltáját,
Ütöm a macskáját,
Teszem a kosárba,
Viszem a vásárba,
Kérdik tőlem a vásárba':
Mi van a kosárba?
Túroslekvár, derelye,
Gyere, Jancsi, egyél belőle.

37.

Gara megyen garafára,
Garafészeket rak a fára,
Egyet tojik, bele tojik,
Kettőt tojik, bele tojik stb.

38.

Egyetem, begyetem, bütymöcske,
Hová való menyecske?
Szántóföldre ugrosi,
Egér-lyukba bujdosi,
Szíp, szab, szabó, pap.

39.

Egyetem, begyetem bütymőjáró,
Szólló-rigó, kerek erdő,
Mondván mondtam a medvéknek,
Építsenek egy kővárat,
Kővár, nyomadék.
Ecski, becski,
Ezt az egyet
Innen vesd ki.

40.

Éni-péni jupiténi,
Effel, deffel dominé,
Ekszemor, pizslipór,

41.

(41-46 Gyulai Pál gyűjt. Kolozsvár.)

Süss fel nap,
Szent-György nap!
Kertünk alatt egy kis bárány
Majd megfagy.

42.

Hol jártál, báránykám?
Az erdőn asszonykám.
Mit ettél báránykám?
Asszu füvet asszonykám.
Mit ittál báránykám?
Folyóvizet asszonykám.
Ki vert meg báránykám?
A pásztor asszonykám.
Hogy sírtál báránykám?
Me-e-e asszonykám.

43.

(Öt harang)

Első harang:

Uj hírt hallék, uj hírt hallék.

Második harang:

Mit hallál, mit hallál?

Harmadik harang:

Drága búza, drága búza.

Negyedik harang:

Mit csináljunk, mit csináljunk?

Ötödik harang:

Kérj kölcsön, kérj kölcsön.

44.

Mi zörög az úton?
Szekér.
Mi van a szekéren?
Zsák.
Mi van benn a zsákba’?
Liszt.
Hát mi van a lisztbe’?
Korpa.
Mi van a korpába’?
Apám szakála.
Mi van apám szakálába?
Csengettyű.
Hát abba a csengettyűbe’?
Bütű, bütű, bütű.

*(Ekkor üti az ember a kis gyermek hátát.)***45.***(A gyermek kezében egy csigát tart s énekl:)*

Csigá-biga nyujtsd ki szarvad!

Ihol jönnek a tatárok,
A sós kútba vetnek,
Malomkővel lenyomtatnak,
Hús ökörrrel kivontatnak,
Huj ki, biga, hujj!

46.

Czinege góga hol voltál?
Lencse, borsó kapálni.
Hát ha tél lesz, hová lésszsz?
Van lyukom, belé buvom,
Hát ha lyukod béforrik?
Van kapám, kikapálom.
Hát ha kapád eltörik?
Van cigányom, megcsinálja.
Hát ha meghal a cigányod?
Van szám, siratom.
Hát ha a szád elhasad?
Van túm, megvarrom.
Hát ha túd eltörik?
Ejnye, ejnye ne busíts.

-358-

MESÉK ÉS MONDÁK.

-359-

I. A HALHATATLANSÁGRA VÁGYÓ KIRÁLYFI.

-360-

-361-

Ecczör volt hol nem volt, hetedhét országon, még azon is tul, még az Operenczián is tul, bédólt kemenczének kidólt ódalába, vén aszszony szoknyájának a hetvenhetedik ránczába volt egy fejer bolha, annak a köllös-közepibe volt egy fényös királyi város, a városba pedig lakott egy öreg-rend király, kinek volt egyetlen egy jóramenendő fia, – elég az hezza, hogy a király sokat remélt ebből a fiából, azér őtöt kitanittatta minden iskolai tudományokra, azután elküldötte külső országokra látni, hallani, tapasztalni. – Oda is országolt több esztendeig a királyfi, mig végre az apja kívánságára hazatelepödött; – de a királyfinak a sok járás-kelesbe egészen elváltozott a természete, gondolkodóvá és szomorkodóvá lött, – ezen az öreg király erősen megütődött, s gondolkodott, hogy mi lehet ennek a nagy változásnak az oka? de nem szólott senkinek felőlle, csak magába főzte, míg arra a gondolatra jött, hogy a királyfi bizonyosan szerelmős, azér olyan gondolkozó. Történt ecczör, hogy a király csak a királyfival ketten voltak a királyi rezsedencia ebédli szobájába, az öreg király kartón fogta a fiát, bévezette az ódalszobába, a mely teli volt mindenféle szép leányi képekkel, s azt mondá a fiának: Te édes fiam, nagyon kedvetlenül viseled magadot; jó vóna, ha megházasodnál, lásd ebbe a szobába minden császároknak, királyoknak és fejedelmeknek leányaik le vannak festve, tetszésöd szerint választhatsz; a melyik leginkább szüved szerént való, azt hozom feleségül neked, csak jobb kedvödet lássam. – Jaj édes király atyám, felelé a királyfi, se a szerelöm, se a házasság nem bánt ingömet, hanem az a gondolat szomorít, hogy minden emböröknek, még a királyoknak is ecczör meg kell halni; szeretném tehát olyan birodalmat földözni föl, a hol a halálnak nincs hatalma; el is határoztam magamba, hogy ha a lábam térgyig vásik is, addig menyek, mig ilyent talalok.

-362-

Az öreg király ügyeközött leuntatni fiát föltött szándékáról; mondotta neki, hogy az lehetetlen; elbeszélte azt is, hogy ő már ötven esztendeje, hogy királyja az országának, mindég meglegedve és bódogul élt s egyszörsmind ajánlotta fiának, hogy a királyságot is átadja neki, csak más kedvit lássa, s maradjon honnjába; de a királyfi állhatatos maradt föltételéhez, másnap reggel kardot kötött az ódalára s útnak is indult.

-363-

Mikor több nap mulva kihaladt vóna az apja birodálmából, a mint möndögelt az úton, még messzire meglátott egy roppant nagy élőfát, – mintha a tetejibe egy nagy sas libegne; közelébb mene a fához, hát lássa, hogy egy nagy sas annak a nagy fának tetejibe levő ágait ugyancsak rugdossa, ugyan poszátoltak¹⁰⁹⁾ szerteszéjjel az ágak, – mikor elbáméskodnék rajta, a sas csak magát gondolja, leszáll melléje a királyfinak, köröszkül bukkik a fejin, lösz belőle egy király, s azt kérdi a báméskodó királyfitól: Te mit bámulsz öcsém? Hát biz' én csak azt bámulom, – felelé emez, – hogy te miért rugdosod ezt a nagy fa tetejit. Erre a sas király azt mondja: Ládd-e, én arra vagyok kárhoztatva, hogy se én, se semmi hezzám tartozó zelletségöm¹¹⁰⁾ meg ne halhassunk addig, valameddig ezt az élőfát innét tóstöböl ki nem rugdosom vélle; de már este van, ma többet nem dógozom, hanem haza mönyök s tégödöt is, mint utazót, jószüvel látlak szegény házamhoz hálóba. A királyfi erre el is igérközék s együtt elsétáltak a saskirály rezsedenciájába, – hát a saskirálynak egy gyönyörüségös szép leánya vagon, ki el is fogadta az apját s a vendég királyfit s azonnal asztalt terítettött s vacsorával ellátta. Vacsorálás közbe kérdé több szóváltások között a sas király az utazó királyfit, hogy mi czélja lenne utazásának? A királyfi pedig kinyilatkoztatá, hogy addig akar éppen utazni, hol olyan birodalomra talál, melybe a halálnak ne lögyön hatalma. No édes öcsém, – mondá a sas király – úgy éppeg jó helyen jársz; nem hallád-e, hogy addig

-364-

rajtam, és a hozzám tartozóimon a halálnak semmi hatalma nincs, a mig azt a nagy fát tóستól, gyökerestől ki nem rugdalom; addig pedig eltelik 600 esztendő is. Kelj össze addig a leánnyal, s itt nálam addig eleget élhettek. Jaj édos király bátyám uram! az mind jó volna; de 600 esztendő mulva csak meg kell halni, én pedig olyan helyet akarok fölfödözni, hol a halálnak soha se lögyön hatalma. A király kisasszony, is marasztotta, mert már jóformán megismerkedtek, volt; de semmiképen sem tudá őtöt maradásra birni. Végre hát, hogy minden emlék nélkül mégis el ne bocsássa, adott neki egy iskotoját, melynek a belső fenekén az ő képe volt lefestve, s azt mondá: No te királyfi! mivelhogy semmiképen sem maradál nálam vedd ezt az emléket! – ennek oly tulajdonsága van, hogy ha elfáradsz a fődön járásba, nyisd föl az iskotoját, nézz az én képömrre, s a hogy gondolod ugy utazhatsz: ha tetszik a levegőben, ha ott igen élös lesz a levegő fuvása, a föld színén, mint a sebös gondolat, vagy mint a sebös forgószél. A királyfi az iskotoját megköszöné, zsebibe tette, más nap búcsut vött a sashirály házától s utnak indult.

Egy darabig mönt gyalog az országuton, de egy idő mulva meg kezdött bágyadni, s eszébe jutott az iskotoja; elővövé hát, kinyitotta s reápillantott a király kússasszony képibe, s gondolta magába: haladjak ugy, mint a sebös szél fönn a levegőbe, s azonnal fölkerekődött, s ugy haladott, mint a sebös szél. Mikor egy jó darabig elhaladt volna, egyszer egy roppant nagy magos hegy fölött haladva, lássa, hogy egy kopacz embör egy kosárba ásóval és kapával földet rakott a hegy tetejéről, s viszi az alj felé. Megáll s elbámul ezön a királyfi, – a kopacz embör is megáll s kérdi a királyfitól: te mit bámulsz öcsém? Hát én bizony csak azt bámulom, hogy kegyemöd hova viszi innét azt a kosár földet? Jaj édes öcsém! mondá az öreg, én arra vagyok kárhoztatva, hogy addig se én, se semmi familiám meg nem halhatunk, mig ezt a nagy hegyet evvel a kosárral mind el nem hordom, s a helyet itt meg nem teresítöm; de már este felé van, ma többet nem dógozom; azzal köröszül bukkott a fején, s lött belőle egy kopacz király, melléje állott az utazó királyfinak, s meghitta őtöt magához éjjeli hálóba. – El is mentek együtt a kopacz király rezsedenciájába, hát ennek még százszorta szebb leánya van mint az előbbinek, – ki őket jószüvel látta s vacsorával is csakhamar ellátta. Vacsora alatt a kopacz király megkérdezé az utazó királyfit, hogy meddig utazik? mire a királyfi hasonlólá azt felelte, hogy addig utazik mig olyan országot talál, ahol a halálnak ne lögyön semmi hatalma. Ugy éppen jó helyt jársz, azt mondja a kopacz király is, mert a mint mondám, én arra vagyok kárhoztatva, hogy addig meg nem halhat semmiféle familiám, míg azt a nagy hegyet mind el nem hordom, addig pedig eltelik 800 esztendő is; keljtek eszse a leánnyal, ugyis látom nem unjátok egymást s 800 esztendeig eleget élhettek. Igen de, mondja a királyfi, én oda akarok menni, hol a halálnak soha se lögyön hatalma. Erre készülödni kezdett s jóécczakát mondván, elmönt a hálósobájába; másnap mindnyájan igen jókor felkötök, s a király kússasszony ujból marasztá a királyfit, de teljességgel nem maradt; hogy tehát minden emlék nélkül el ne mönnyön a királyfi, adott neki egy olyan arany gyürüt, melynek az a tulajdonsága volt, hogy ha annak birtokosa ujjában megfordította, éppen ott lött azonnal, a hol akarta; – a királyfi a gyürüt elvötte, megköszönte s avval elbúcsuzott s utra indult megint.

Egy darabig ment az országuton; ekkor eszébe jut az adott gyürü; megfordítja tehát azt az ujjába, s gondolja magában, hogy épen a világ végin lögyön. Behunyja szemit, s hát egy pillantásra, mikor a szemit kinyitja, egy pompás királyi város közepibe vagyon, megindul annak utczáin le és föl; lássa a sok csodálatos öltözetü s formájú emböröket, huszonhét féle nyelvön próbált velök beszélni, mert annyi nyelvet tudott a királyfi, de senki sem felelt egyre is. Megbúsul tehát, hogy mitevös lögyön itt, hol senkivel sem tud értekezödni. Addig jár-kel bújában, hogy ecczör egy olyan öltözetü emberre talál, milyent az ő országába szoktak viselni, megszólitsa a maga nyelven, hát tud rá felelni; megkérözti tehát legelőbb is, hogy miféle város ez; az ember megmagyarázza, hogy ez a kék király országának fővárosa; de maga a király meghót, hanem vagyon egy kedves szép királyi kisasszony, s az uralkodik hét ország fölött; met más senki sincs az egész királyi nemzetségből. A királyfi meg volt elégödvé a fölvilágositással, s kérdé az embert, hogy nem tudná-e a király rezsedenciáját megmutatni. – Jó szüvel – mondá az embör – s elvezette a királyfit a rezsedenciához, s ott elbúcsuzék tölle. A királyfi beindult a rezsedenciába, hát a királyi kússasszony a rezsedencia garádicsára leülve, himet varr, s a királyfi is egyenesen neki indult; a királyi kússasszony pedig föllállott ülőhelyiből, s megismerve a királyfit, hogy nem hétköznapi embör, fölvezette őt a rezsedencia palotáiba, s ott urilag elfogadta. Több szóváltás után, hogy a királyi kússasszony megtudta a szándékát a királyfinak, kérte, hogy maradjon nálla s lögyön neki társa az uralkodásba; de a királyfi kijelentötte, hogy csak abba az országba akar megtelepödni, hol a halálnak nincs hatalma. Ekkor a király kússasszony kartön fogta a király urfit, bevezette egy ödalszoba ajtajába, s hát annak a szobának a pádimentuma ugy teli van szurkálva varrótüvel, hogy csak egyet sem lehetne abba többet leszurni. No te királyfi, azt mondja ekkor a kússasszony – látod-e ezt a roppant sokaságu varrótüvet? én arra vagyok kárhoztatva, hogy a míg ezt a sok tüt el nem használom, el nem váslalom a varrásba, addig sem én, sem semmi hezzám tartozó familiám meg nem halhatunk; addig pedig eltelik ezer esztendő; ha nálam maradsz, addig eleget élhetünk s uralkodhatunk. – Igen, de, mondja a királyfi, ezer esztendő mulva csak meg kell halni; én pedig olyan országot keresök, hol a halálnak soha hatalma ne lögyön. Eleget ügyeközött a himvarró király kússasszony leverni szándékáról a királyfit; végre is ez kijelentötte, hogy nem marad, hanem folytatja elkezdött utját. A király kússasszony ekkor a királyfi eleibe állott, s így szólott hezzá: Mivel semmiképen nem tudlak megtartani, emlékebe fogadj el tőlem egy arany veszszöcskét, ennek olyan tulajdonsága löszön, hogy szorultság esetibe azzá változik, a mivé változtatni meggondolod. A királyfi megköszönte a király kússasszony adományát, azt a zsebibe rejtötte, avval búcsut vött tölle, s utra indult ujból.

Alig ért ki a városból, hát ott egy nagy folyóra talált; de látta, hogy annak a tulsó szélínél az ég kárpitjai már leereszködtek, s tovább menni nem lehet, mert ott a világnak vége van; felindult tehát vizjöttire a folyó martján; mikor egy darabocskáig fölfelé haladt volna, ecczör a szömibe

-365-

-366-

-367-

-368-

-369-

ötlött egy fényös királyi kastély a folyóvíz fölött a levegőbe függve; de minden vizsgálódása után sem látott semmi utat vagy hidat oda, a melyik azt a száraz földdel összekötötte volna; pedig csakugyan szeretne volna a fényes kastélyba bepillantani. Ecczör csak eszébe jut az arany vessző, melyet a himvarró király kűsaszszyntól kapott volt; elévőszí azt s ledobja a földre evvel a gondolattal: lögyön belölle egy palló átal a fényes királyi kastélyba, s legottan a vesszőből egy arany palló lött átal a fényös királyi kastélyba; a királyfi sem késedemezött sokáig; reá ugrik az arany pallóra, s átalönyön rajta a kastélyba; - de mikor a kastély kapuján belépett, hát aztat olyan külömbnél külömb csuda-állatok őrzik, a milyeneket ő soha sem látott volt. Megijed s poroncsol a kardjának: kard ki a hüvelyből! - a kardja ki is ugrik s egynehánynak a fejét el is üti; de hát azoknak ecczöríbe más fejük nő; erre még jobban megretten a királyfi, a kardját hüvelyibe poroncsolja, s megbámul. A kastély királynéja ezt látta az ablakból s egy inast tüstént utána szalasztott, hogy az örök ne bántásák, megporoncsolta az inasnak, hogy azt idegen utazót hozzá vigye. Ugy is lött. Az inas gyorsan lefutott, a királyfit az örökön körösztüül vitte a kastély királynéja eleibe.

Mikor a királyfi megérközött a királyné eleibe, elkezdte a királyné hozzá beszélni. Azt látom, hogy nem mindennapi embör vagy; de azt is akarom tudni, ki vagy s mi járásbéli? A királyfi erre megnevezé, hogy ő melyik királynak a fia, s hogy azér' indult utra, hogy olyan országot földözön föl, hol a halálnak nincs hatalma. No, jó helyt állsz, mondá a királyné, mert én vagyok az élet és halhatatlanság királynéja, itt már bátorságban vagy a halál ellen. Ecczöríbe leültette s jó szüvel is látta a királyfit, asztalhoz ültetvén őtet csakhamar.

-370-

Eppen egy ezer esztendeig maradt ebbe a fényes kastélyba a királyfi, de az oly hamar eltűnt, mint az előtt egy félesztendő.

Mikor eltölt volna az ezer esztendő, egy éjczaka olyan álmot lát a királyfi, mintha otthon az apjával s anyjával mulatozott volna, e miatt a hazavágyódás úgy utólérte, hogy a mikor reggel fölkött, tüstént jelentötte a halhatatlanság királynéjának, hogy ő haza akar menni az apját és anyját még egyszer meglátni. A halhatatlanság királynéja elbámult ezen a beszéden, s azt mondá: Jaj te királyfi, mit töttél te föl az eszedbe, hiszen apád és anyád több 800 esztendeinél, hogy meghótak, azoknak most semmi hirök, porok föl nem találod. De a királyfit nem tudta leverni szándékáról; azt mondá tehát: No ha csakugyan mégis elméssz, addig ne mönj el, jere velem, hogy tarisnyáltassak az utra. Azonnal a nyakába is akasztta egy arany és egy ezüst kulacsot s bevezeté őtöt legelőbb egy kis ódalszobába, ennek egyik szögletibe megmutatott neki egy kis lappancsot, azt fölnyittatta s azt mondá: No ebből a folyadékból, mely ez alatt a lappancs alatt van, töltsd teli az ezüst kulacsodat; ez olyan természetü, hogy ha ebből akárkit lepreczkelsz, ha az előtt ezer étellel birt volna is, azonnal halál fia löszön. Azután bévivé egy más ódalszobába, melynek egyik szögletibe hasonlólag egy kűs lappancs látszott, azt is fölnyittatta a királyné, s megtöltötte annak folyadékjából az arany flaskót, s azt mondá: no te királyfi, ennek a folyadékknak, mely az örökkévalóság kösziklájából veszi eredetit, olyan tulajdonsága van, hogy ha valaki ezelőtt négy vagy ötezer esztendővel meghót is, ha csak egy csontocskáját megkapod, s megpreczkölöd ennek vizivel, azonnal a legjobb állapotjába fölébred. A királyfi megköszöné a halhatatlanság királynéjának ajándékait, aval elbucsuzott tölle és az egész kastélytól, s utra indult.

-371-

Csakhamar beért abba a városba, hol a himvarró király kűsaszszyon lakott, de alig ismert reá, annyira el volt változva, mönt sietve a királyi rezsedenciához, hát ott olyan csöndesség van, mintha senki sem laknék benne. Mönyön föl a kastély palotáiba, hát mikor a nappali szobába ér, ott találja a királyi kisasszonyt a varrójára búva s elaluva; szép csöndösön oda osonkodik, szólítsa, de nem felel; meghuzintja a gunyáját, de nem mozdul. Innen szalad abba a szobába, mely teli volt tüvel, hát egy tú sincs benne, az utósó varrótü is a király kűsaszszyon varrójába belétörött, s aval a királyi kűsaszszyon möghót. Csakhamar kapja az arany flaskóját, meglocsolja belölle a királyi kűsaszszyont, az éledözni kezd, ecczör feltartsa a fejít, megszólalik s legelőbb is azt mondja a királyfinak: jaj, édös barátom, be jó, hogy fölébrösztél, rég hogy aluszom, ugy lehet. De alhattál volna, mond a királyfi, míg a világ, ha föl nem támasztottalak volna. Ekkor a király kűsaszszyon észrevötte, hogy ő meghót vót s a királyfi támasztotta föl, megköszöné igön szépön s jótétel helyibe jót igért.

-372-

Innen a királyfi búcsut véve, mönt ilyenössen a kopacz királyhoz, hát még messzire meglássa, hogy a nagy hegyet mind elhordotta, mikorra odaérközik, lássa, hogy a kosarát a feje alá tette, az ásót és lapátot maga mellé elnyujtotta, s meghót. Csakhamar előveszi itt is az arany flaskóját, megpreczkeli vele a kopacz királyt, s mint az előbbenit föltámaszsa. Ez is jótétel helyibe jót igér, s a királyfi tölle elbucsuzik, s mönyön a Saskirályhoz, hát a Saskirály a nagy élőfát gyökerestöl, töstöl együtt ugy kikapálta, hogy a legkűssebb ágának sincs semmi híre, pora; maga pedig a szárnyait kétfelét vetette, az orrát a földre guggasztotta s meghót; már a legyek dorolták is. A királyfi előbb előveszi az arany kulacsot, megöntözi vélle a Saskirályt, s az is éledözni kezd, esszeszedi magát s megszólalik: Jaj be sokat aludtam, köszönöm, hogy fölébresztöttél édös jó barátom! De alhattál volna, mond a királyfi, míg a világ, ha föl nem támasztottalak volna. Ekkor vöszí észre magát a Saskirály, hogy ő meghót vót. Reá emlékszik a királyfira, s megköszöní, hogy őtöt föltámasztotta s jótétel helyibe jót igért.

-373-

Ezután búcsut vöszön a királyfi a Saskirálytól is, elindul s csakhamar megérközik apja királyi városához, de már messziröl észreveszi, hogy a királyi rezsedencia elsülyedt, semmi híre, pora nem látszik, közelebb mönyön hozzá, hát kénköves tó lött a helyire, mely ugy égött kék lánggal folyvást, mint a jó szilvapálinka.

Elveszté minden reménységít a király urfi, hogy valaha az apját s anyját föltalálhassa, bujába

visszaindul, de a mint a város közül haladna ki, hátulról valaki megszólítja ezekkel a szókkal: Megállj, király urfi, jó helyt jársz, éppen ezer esztendeje, hogy szüntelen kereslek. A királyfi hátratekint, s megismeri, hogy a ki megszólította, az az öreg Halál (kő fölibe!) Csakhamar kapja az újjában lévő gyűrűt, megfordítsa, s mint a gondolat olyan sebössen a Saskirálynál terem, onnat a kopacz királynál, onnan a himvarró király kúsasszonyánál, mindenikkel minden armádiájukat kiállíttassa a Halál akadályoztatására, míg ő a halhatatlanság királynéjához béérhet; de a Halál olyan sebössen vágatott mindenütt utána, hogy mikor a halhatatlanság királynéja kastélyába egyik lábát betötte a királyfi, a másikat kívül megragadta a Halál, ilyen szókkal: megállj! enyim vagy.

-374-

Észrevette a halhatatlanság királynéja a dógot, s leszólt az ablakból, s pirongatta a Halált, hogy mit keres az ő országába, mikor ott hatalma nincs. Igen de, azt mondja a Halál, féllába az én országomba van, az az enyim; igen, de fele az enyim mindenképen, azt mondja a halhatatlan királyné, s mi hasznod, ha elhasítsuk, felinek sem én, sem te nem vehessük hasznát; hanem azt mondom: jere bé hezzám, most megengedöm, s itt ketten fogadással intézzük el a dolgot. A Halál reá állott, bemönt a halhatatlanság királynéja kastélyába, s a királyné azt javasolta nélki, hogy ő a királyfit fölrugja épen a hetedik évig, a hajnalcsillag háta megi, s ha olyan igenösen föl tudja lökni, hogy a várba esik, akkor lögyön a királynéjé, ha pedig a vár falán kívül esik le, akkor lögyön a Halálé. A Halál ezen fogadásba beleegyezött. Ekkor a királyfit a királyné kiállította a vár közepibe, a lábát a királyfi lábai alá feszítötte, s úgy fölrugta a csillagok közü, hogy egészen odaveszött, de a veselkedésbe egy kicsit megtántorodott a királyné s erősen megjedtt, hogy bizony kívül esik a királyfi a váron, szorgalmatosan leste tehát, mikor a királyfi visszafordul. Ecczör megpillantja mint egy kús darázst, hogy hol vagon, méri a szemivel, hogy hova tanál leesni, de hát éppen s éppen a vár falára, - mögijed a királyné, de egy kis déli szél annyit használt mégis, hogy a királyfi éppen a vár mellé belől esött volna, ha a királyné ki nem fogja vala, de a királyné oda ugrott, s mint egy könnyü laptát úgy kifogta, bévitte az ölibe a kastélyba, s látván, hogy küsség elszédült, megcsókolta, hogy kijózanodjék. Ekkor megporoncsolta a királyi udvar népének, hogy mindnyájan söprüt keressenek, azt gyujtsák meg, s tüzes söprükkel söprüzzék ki a Halált a halhatatlanság királynéja várából, s megporoncsolta neki, hogy oda többé lábát bétönni ne merészölje. A királyfi és királyné pedig maig is boldogul és dicsőségösön élnek; a ki nem hiszi, keresse föl a világ véginél a folyó fölött a levegőbe függő várát a halhatatlanság királynéjának, s mikor azt fölkapja, azonnal meg fog győződni a mese igazsága felől.

-375-

(Kriza János gyűjt. Háromszéki székely tájszólás szerint.)

II. AZ ANGYALBÁRÁNYOK.

-376-

Volt egy szegény asszonynak három fia, kik közül a két nagyobbik nagyon lusta volt.

Elküldi az anyja a legnagyobbik fiát, keressen szolgálatot, mert már nincs egy betenni való falatjuk sem. - Nagy duzzogva utnak indult a fiu. Utközben találkozik egy öreg emberrel.

- Hová igyekszel édes fiam? - kérdi az öreg ember.

- Szolgálatot keresnék öreg apám uram, ha találnék valahol.

- Akkor csak maradj mindjárt nálam! mondja a jószívü öreg ember. Én nálam csak három napig tart az esztendő. Nem lesz egyéb dolgod, csak egy juhnyájam van, azt kell mindennap a legelőre hajtandó; de ha megindulnak, mindenütt nyomukban járj, ne tereld őket vissza, csak menj mindig a merre ők vezetnek. Itt van egy kis ládika, ebbe hozz haza egy csomót abból a füből, a miből majd a bárányok legelnek; itt meg egy kis üveg, ebbe hozz abból a vízből, a miből isznak. Én mindennap megnézem, hogy micsoda füből esznek s miféle vízből isznak.

-377-

A fiu megígérte az öregnek, hogy mindent rendin elvégez. Másnap reggel kihajtja a juhokat legelni. Ment a nyáj szépen magától a legelőre. Egy szelid kis bárány mindig a fiu oldalához szegődött, s néha-néha hozzá dörzsölé oldalát. A durva pásztor oldalba lökte szegényt, s káromkodott, hogy mért hányja bele a kullancsot. Nemsokára egy rozzant hidhoz értek, a minek se karfája, se deszkája nem volt, csak egy vagy két gerenda feküdt az oszlopokon. A bárányok egyenkint mind átmentek a rossz hidon; legutoljára maradt a legszelidebbik, s mintha biztatná pásztorát, hogy csak ő bele fogózkodjék egészen hozzáment, ránézett, hogy csak jőjön vele.

De a lusta fiu dűnnyögve fordult vissza. „Hadd menjenek ezek a bolond állatok, ha úgy tetszik ő kelmeknek, én bizon nem akarok arról a rossz hidról lehemperegni.“

Darab idő mulva jönnek a bárányok szép rendben vissza s hazafelé tartottak. „No most mit csináljak? gondolá magában a fiu, micsoda füvet tegyek a ládikába, micsoda vizet az üvegcsébe, mikor ezek a bárányok egy harapást sem ettek, egy kanálnyt sem ittak?“ Kapja magát, tesz valami füvet a kis ládába, s merít egy forrásból az üvegcsébe, azzal indul a nyáj után. - Kérdezi otthon az öreg ember:

-378-

- No édes fiam, hát megjöttél a nyájjal? - Hadd lám, milyen füvet ettek, s milyen italt ittak?

Odaadja a fiú a kis ládát meg az üveget.

Az öreg ember a fejét csóválta.

- Jaj fiam, te nem abból hoztál, a miből ezek ettek, ittak. Holnap majd csak abból hozz ám.

Második nap újra kihajtja nyáját a lusta fiu. Megint úgy tett, mint tennap. A szelid kis bárányt megint elkergette oldalától s nem ment utána a bárányoknak a hidon túl. Ott várta őket a hidfőnél míg vissza nem jöttek. Akkor azután újra tett valami füvet a ládikájába, s a folyóról vizet merített az üvegcsébe, avval haza hajtotta a bárányokat, úgy se kellett azoknak egy harapás fű sem, s a vízre sem néztek rá.

Az öreg ember megint csak a fejét csóválta.

Harmadik nap is csak úgy tett a lusta pásztor, mint az első kettőn. Az nap este azt mondja neki az öreg ember, mikor hazaérkezett:

- No édes fiam, kitelt a szolgálatod, hát mit kívánnál bérbe: egy tál aranyat-e vagy a lelked üdvösségét?

A fiú nem sokáig gondolkozott:

- Adja ide kend azt a tál aranyat.

Az öreg ember előhozott egy tál fényes aranyat s a fiu szűrűjébe töltötte.

Haza indult másnap reggel, alig várta, hogy megvirradjon. Utközben befordul egy kurta kocsmába. Eszik, iszik kedvire. Mikor leitta magát, mind kivették szűrűjéből az aranyat ivópajtásai, őtet meg ott hagyták; csak olyan üres kézzel ment haza, mint a milyennel elment.

-379-

Második fiát is elküldi a szegény asszony szolgálni. Az sem volt jobb a bátyjánál. Ő is azon módon járt az öreg ember bárányaival. Ő is egy tál aranyat kért az öregtől bérbe' a három nap elmúltával. De a korcsmában, mikor hazafelé ment, mind elkártyázta a sok szép arany pénzt.

Ő is üres kézzel ment vissza anyja házába.

Szomorkodott a szegény asszony, hogy miből tartsa már ő gyermekeit, ha mindenük elfogy? s ha két nagyobb fia sem keres egy árva garast sem? - Legkisebb fia vigasztalta:

- Ne sirjon kend édes anyám, majd elmegyek hát én szolgálni, majd hozok én kendnek pénzt.

Az anyja váltig marasztotta, hisz ugyis kicsiny még, de a kis fiu csak elment egy reggel. A mint mén mendegél, találkozik az öreg emberrel.

- Hová, háová édes fiam? kérdé az öreg.

- Szolgálatot megyek keresni édes öreg apám uram. Szegény édes anyám majd meghal már éhen, alig van egy betevő falatja. - Segíteni szeretnék nyomoruságos életén.

- No te jó fiu vagy, látom, mondá az öreg ember, szívesen szolgálatomba fogadlak, ha akarod, maradj nálam, nem lesz semmi bajod.

-380-

A fiu elment az ősz emberrel. Mondja neki házában az öreg:

- Édes fiam! Nem lesz más dolgod, csak juhocskáimmal a legelőre menni. Nálam pedig három naphól áll az esztendő, nem kell tovább szolgálnod. - Itt van egy kis ládika, tedd a szűrőd ujjába, meg ezt a kis üveget is. A ládikába tégy abból a füből mindennap, a miből kis bárányaim esznek; az üvegbe pedig meríts abból az italból, a mit isznak. Érted?

- Igen is értem, mondta a kis fiú.

Mikor másnap a bárányokat mezőre hajtotta, az a szelid kis bárány, a melyiket bátyjai maguk mellől elrugdostak, szüntelenül oldala mellett sündörgözött, s hizelegve dörzsölözött hozzá. A kis pásztor nagyon megszerette a báránykát, simogatta, czirógatta. Mikor a régi, rozzant hidhoz értek, a bárányok egymásután szépen átmentek a gerendán. De a kis fiu előre megijedt, hogyan tud ő majd azon átmenni?

A kis bárány biztatólag nézett rá s megszólalt:

- Ne félj, ne félj édes kis pásztorom! csak fogózkodjál gyapjamba, majd átvezetlek én.

A kis fiu megfogadta a bárányka szavát. - Gyapjába fogózkodott s nagy vigyázva szerencsésen átment a hidon. A bárányok mindig mentek, mentek, úgy, hogy a kis pásztor nem győzött eléggé csodálkozni rajtok, mert se nem ettek, se nem ittak. Egy idő múlva egy kis kápolnához értek. A kápolna előtt megrázkódtak a bárányok s egyszerre mindenik egy-egy angyallá változott. - Ámult, bámult a kis pásztor, lekapta a kalapját s alig mert rájuk nézni. A bárányokból átváltozott angyalok mindnyájan a kápolnába léptek, s egy szép angyal, (az, a ki mint bárány a kis pásztor oldalához szegődött) őtet is bevitte. Az angyalok az oltár elébe térdeltek, egy pap ostyával és borral megáldoztatta őket, s a kis fiunak is nyujtott. A kis fiu ládikájába is tett egy ostyát, üvegcséjébe pedig szentelt bort. - Aztán kimentek mindnyájan a kápolnából. Az angyalok újra megrázkódtak s újra bárányokká változtak át. A fiucska levett kalappal ájtatosan ballagott utánuk. A rossz hidnál megint átsegítette az a szép kis szelid bárány, az a szép angyal. Hazaérkeztekor kérde az öreg ember:

-381-

- No kedves fiacskám, hoztál a füből, meg a vízből, mit a bárányok ettek és ittak?

- Jaj édes öreg apám uram, mondja a kis fiú, nem bárányok azok, hanem valóságos angyalok! Ekkor elbeszélte, miket látott. Azután odaadta a ládikát és üvegcsét az öregnek, hogy olyat ettek és ittak az ő bárányai, mint azokban van. - Az öreg ember mosolygott.

- No kedves fiacskám, látom, hogy te derék, becsületes fiu vagy; teljesítetted a kötelességedet. Most válassz: egy tál aranyat kérsz-e bérül, vagy lelked üdvösségét?

- Isten látja lelkemet, édes öregapám: a tál aranyat is szeretném, mert földhöz ragadt szegények vagyunk; de a lelkem üdvösségét még jobban szeretem. Én azt választom.

- Jól választottál, édes fiam! mondja a jó öreg ember. Mivel lelked üdvösségét előbbre tetted a földi kincsnél, megérdemled, hogy abból is juttassak neked; mert nekem minden hatalmamban áll: én vagyok az Isten.

A fiucska térdre borult előtte. A jó isten pedig három tál aranynyal megtöltötte a szüre ujját s áldásával bocsátotta utnak haza felé.

Otthon aztán nem fájt többet édes anyjának a feje; mert a sok kincsből holtuk napjáig boldog életet éltek.

(Márki Sándor gyűjt. Sarkad.)

III. A CZIGÁNY AZ ÉGBEN ÉS POKOLBAN.

Egyszer volt, hol nem volt, még az óperenciás tengeren is túl volt, volt a világon egy cigány, meg két szegény ember. Egyszer ezek így hárman kimentek az erdőre fát vágni. Csak vágják, csak vágják a fát, egyszer megszólal valamelyik:

- Ugyan mit kívánnánk most, ha az isten egy-egy kívánságunkat teljesítené?

- Én, mondja az egyik szegény ember, azt kívánnám, hogy mikor haza megyek, ott lenne egy tál kolbász, meg egy fehér cipő az asztalomon.

- Én meg, mondja a másik, azt kívánnám, hogy egy tál túrós lepény lenne az asztalomon.

A cigány gondolta, hogy hiába kíván akármit, csak nem teljesedik az be, tréfálni akart egy kicsit:

- Én meg azt kívánnám, hogy - éppen teherben fekszik a feleségem, - mikorra haza megyek, tizenkét rajkója lenne neki.

No ez abban maradt.

Este a mint haza vitték a fát, bemegy az egyik szegény ember a házába, hát ott a tál kolbász, meg a fehér cipő; bemegy a másik is, hát ott a tál túrós lepény; haza megy a cigány is, éppen ott találja a bábaasszonyt, tenné le a fát a szögletbe, rákiált a bába: „Ne tegye kend oda, ott gyerek van;” tenné a másik szögletbe: „Oda se tegye kend, ott is gyerek van;” tenné a kuczikba: „Oda meg éppen ne tegye kend, mert ott két gyerek is van;” tenné ide, mindenütt tele van a ház gyerekekkel, sehova sem lehet letenni, utoljára megharagszik a cigány: „Ejnye disznó teremtette, hát hány gyerek van itt?” „Biz itt - felel a bábaasszony - éppen kerekszám tizenkettő.”

Megijed erre a cigány.

- No én tizenharmad magammal nem leszek egy háznál, mert az szerencsétlen szám! Inkább elmennék a pokolba kályhafűtőnek.

Alig mondta ezt ki, mindjárt ott termett egy sánta ördög, nyakon csipte, elvitte a pokolba kályhafűtőnek.

A tizenkét rajkó nőtt, növekedett, úgy annyira hogy mindnyájan legénykort értek. Egyszer a legkisebbik kérdi az anyjától:

- Édes anyám, soha se volt nekünk édes apánk? vagy ha volt, hova lett, hogy én sohse hallottam róla semmit?

- Bizony nektek fiam, volt; de mikor megszülettetek azt mondta: hogy a tizenhárom szerencsétlen szám, ő nem lesz tizenharmad magával egy fedél alatt, kiment a házból, azóta senki se látta.

- No ha így van, édes anyám, majd megkeresem én, haza is hozom.

Evvel a cigány fiu elindult világra az apját keresni. Kereste, kereste, már az egész föld kerekességét összejárta utána, de csak nem akadt rá.

A mint így keresi egy erdőben, megtalál egy nagy nyárfát, a minek a hegye az égbe ért, a gyökere meg a pokolba. No, gondolja magában, ha a földön nincs az apám, az égben kell neki lenni; fölmegegyek, legalább odafönt is szélyelnézek. - Evvel elővett egy fejszét, elkezdett magának grádicsot vágni a fába. Mindig feljebb, mindig feljebb vágta maga előtt a grádicsot, utoljára fölért az égbe.

A mint fölér, szélyelnéz, látja a tömérdek sok lelket a mennyország kapuja előtt álldogálni, de az neki mindegy volt, ellökdöste őket az utból jobbra balra, odament a kapuhoz, bekopogtatott rajta.

- Ki van ott? kérdezi belülről Szent Péter.

- Én vagyok, a Zsiga cigány tizenkettedik fia.

- Most nem lehet bejönni, várakozzál.

- Nem várok biz én, nem az az én dolgom, hanem ereszszenek be, hadd keressem meg az apámat.

- Már fiam, most nem ereszhetlek be, nincs itthon az Isten, majd ha haza jön, avval beszélj.

A cigány látta, hogy már így semmire sem megy, kapta magát, behajította a kalapját a kapun.

- Jaj Szent Péter uram, befűtta a szél a kalapomat, adja ki!

- Kiadnám biz' én, fiam, de messze elgurult, nem is látom; míg érte járnék, míg keresgelném, a sok ménkü lélek mind bebujkálna a kapu alatt a kutyabejáráson.

- No hát ereszszen be kelmed, majd megkeresem én!

- Jaj fiam, de ha nem lehet; mondtam már.

- No hiszen jól van, majd bepanaszlom az Istennek, csak jőjön haza, hogy kelmed benn fogja a más ember igaz jószágát.

Szent Péternek mit volt mit tenni, félt, hogy megpirongatja az Isten, hát beeresztette a cigányt, de megígértette vele, hogy a mint a kalapot megtalálja, visszajön. Meg is ígérte az, de bizony neki eszeágában se volt, hogy megtartsa; nem bánta ő, csakhogy egyszer belől lehetett; megkereste a kalapját, a fejibe nyomta, avval elindult az apját keresni, meg széllyelnézni egy kicsit. A mint így kódorog, egyszer egy dombhoz ér, melynek a legtetején egy nagy karos szalmaszék volt, körülötte meg sok gyalogszék. Az a nagy karosszék volt az Isten széke, abból meg lehetett látni az egész világot, eget, földet, tengereket; a gyalogszékeken meg az angyalok szoktak ülni. A cigány neki indult a dombnak; mikor az Isten székéhez ért, se kérdett, se hallott, beleült, elkezdett bámulni, hogy milyen messze lehet onnan látni. A mint így nézeget, szemébe ötlük az apja viskója, mindjárt jobban oda néz, hahogy az anyját megláthatná; egyszer észreveszi, hogy a szomszéd cigány épen akkor akarja ellopni az anyja egyetlenegy, nagy ügygyel-bajjal lopott malacját. „No 'iszen megállj - gondolja magában - majd rád ijesztenek most”; felkap egy gyalogszékét, utána vágja, de biz a még csak közel se járt hozzá; felkap egy másikat, az sem éri, így aztán a harmadikat, negyediket, ötödiket... elkezdett ugyancsak hajigálni az apró székekkel. A mint legjavában hajigálódzik, jön ám haza maga az Isten.

- Hát te mit hajigálsz itt, te gézengúz?

- Hogy ne hajigálnék, felséges uram, mikor látom, hogy a szomszédunk el akarja lopni, de azóta el is lopta az édes anyám malacját. Azt akartam oldalba ütni, de nem tudtam.

- Jaj hé, felelt az Isten, ha én minden emberhez egy széket vágnék, a ki egy malacatot ellop, nem győzne engem a világ minden fűrő-faragó embere se székekkel. Azért azt mondom, hogy elhordd magad a mennyországból, mert ebrúdon vettetek ki.

Megijedt a cigány, úgy elkotródott, mintha ott se lett volna. Mikor kívül volt a mennyország kapuján, elkezdett gondolkozni, hogy hol lehet az apja, ha se a földön, se az égben nincs? Már bizonyosan a pokolban van, az ördögök vitték el, gondolta magában, hanem nem fognak ki rajtam, elmegyek oda is, majd megtanitom én őket.

Avval elindult, meg sem állott, míg a pokol határába nem ért.

A mint ott megy, mendegél, előtalál egy regiment katonát.

- Hová mégy cigány? kérdezik a katonák.

- Megyek a pokolba, az apámat keresem.

- De oda ugyan hiába mégy; mi is azért voltunk ott, mert az ördögök ellopták a királyunk egyetlen leányát, azt akartuk visszavenni, de biz' azok nem adták, pedig a királyunk annak ígérte a lányt fele királyságával együtt, a ki visszahozza. Azért jobb lesz, ha tovább nem is mégy, hanem visszafordulsz.

- Biz' én nem fordulok, ha már eddig jöttem, felelt a cigány legény s odább ment a maga utján. Egyszer érkezett a pokol kapujához. Bekopogtat rajta:

- Itthon van-e a Plútó?

- Nincsen.

- No hát adjátok ki az apámat, tudom, hogy itt van.

- Nem adjuk bizony mi, nem bolondultunk meg.

- Hiszen jól van, majd kiadnátok még, tudom istenem, ha kellene.

Az ördögök csak nevtették; a cigány meg se kérdett, se hallott tovább egy szót sem, hanem elővett egy ásót, elkezdett lépegetni a pokol kapuja előtt előre és hátra, az ásóval péczézte a helyet széltibe'-hoszába'. Meglátja ezt egy ördög, oda megy hozzá:

- Mit csinálsz te, cigány legény?

Biz én csak egy templomot rakok ide, hogy se ki, se be ne járhattok a pokolba, míg az apámat ki nem adjátok.

Megijedt erre az ördög, mindjárt beszaladt, kihozta az öreg cigányt.

- No itt az apád, most már mehetsz dolgozra.

- Hohó! nem addig van ám az, ha az imént ki nem adtátok, egy tappodtat sem megyek addig, míg a királykisasszonyt is ki nem adjátok.

- Jaj cigány, csak azt ne kérd, inkább adunk aranyat, ezüstöt, a mennyit elbirsz.

- Nem kell nekem sem aranyotok, sem ezüstötök, csak a királykisasszony.

- Jaj csak addig várj, míg Plútó hazajön.

- Nem várok én egy szempillantást se'. Adjátok, nem adjátok? Mindjárt olyan anyaszentegyházat építek ide, hogy maga Plútó is kiszorul a pokolból.

Nagyon megijedtek az ördögök, kiadták a királykisasszonyt; hárman aztán elindultak a felvilág felé.

-390-

Haza megyen Plútó a pokolba, mindjárt észreveszi, hogy mi hibázik.

- Hát a királykisasszony hol van?

- Biz' azt od'adtuk egy cigánynak, mert azt mondta, hogy ha oda nem adjuk, olyan templomot épít a kapu elébe, hogy se ki, se be nem tudunk járni.

- Óh bolondok, mondja Plútó, hiszen nem tudott volna az templomot építeni, nem is volt neki a miből csinálja. Eredj utánna mindjárt futárom, hozd vissza tőle.

Elindult a futár, utól is érte a cigányt nemsokára.

- Hohó, cigány, add vissza a királykisasszonyt!

- Nem adom biz' én ilyen legénynek, mint te vagy. Kiállok én teveled akármiben.

- No hát fussunk verset, felelt az ördög.

Meglátja a cigány, hogy ott fekszik a bokorban egy nyúl.

- Óh szegény ördög, mondja nagy kevélyen, ilyen legénnyel mint te vagy, nem is futtatok magam, csak az öcsémet küldöm. Eredj, szólítsd, ott delel a bokorban.

Oda megy az ördög a bokorhoz, a nyúl felriad, elkezd szaladni, de biz' annak még csak nyomába se hághatott. Mindjárt elhitte, hogy a cigány különb gyerek nála, nem is merte tovább kérni a királykisasszonyt, visszament nagy szégyenszemre a pokolba.

-391-

- Hát hol a királykisasszony? kérdezi Plútó.

- Biz' az odamaradt, mert így meg így jártam. Itt elbeszélte, hogy hogyan járt.

- Óh te bolond, hiszen nem az öcsce volt az hanem nyúl, nem tudott volna a cigány úgy szaladni. Eredj utána te fiam, buzogányos, hozd vissza tőle a királykisasszonyt.

Utnak eredt a buzogányos, utól is érte csakhamar.

- Hohó cigány, add vissza a királykisasszonyt.

Még ilyen legénynek, mint te vagy, nem adom. Kiállok én akármiben veled.

- Lássuk hát, ki tudja ezt a két mázsás buzogányt magasabbra hajítani?

- No hajítsd először.

Az ördög fölhajította olyan magasra, hogy alig látszott. A mint leesett, a cigány megfogta a nyelét, avval elkezdett kiabálni: „Bátyám! bátyám!”

- Hát te kinek kiabálsz? - kérdi az ördög.

- Biz' én csak a bátyámnak, a ki kovács a másvilágon, felhajítom neki a buzogányt, hasznát veheti ennek a sok jó vasnak.

- Jaj inkább ne is hajíts, maradjon a tiéd a királykisasszony, csak a buzogányomnak végire ne járj.

-392-

Ez is kisasszony nélkül ment vissza a pokolba. Ettől is kérdi Plútó:

- Hát hol a királykisasszony?

- Biz' azt nem hozhattam el, mert így meg így jártam a cigánynyal.

- Óh te bolond, hiszen nem birta volna az a buzogányodat meg se mozdítani. Eredj utána te fiam ostoros, hozd vissza tőle.

Utána indult az ostoros ördög, el is érte.

- Hohó cigány, add vissza a királykisasszonyt.
- Különb legénynek se, mint te. Kiállok én versenyre veled.
- Tudsz-e hát ezzel a karikás ostorral nagyobbat kondítani, mint én.
- Csak kondíts, hadd lám, mit tudsz.

Az ördög kondított akkorát, mint egy ágyú.

- No cigány kondíts párját!

A cigány nem szólt semmit, hanem elővett három abroncsot, beabroncsolta először szép gyengén a királykisasszony fejét, azután az apjáét, utoljára a magáét.

- Hát te mit csinálsz? kérdi az ördög.
- Csak a fejünket abroncsolom be, mert mindjárt akkorát kondítok, hogy a kinek be nem lesz abroncsolva a feje, szétreped.
- No hát abroncsold be az enyimet is.

A cigány elkezdte abroncsolni az ördög fejét, de olyan erősen, hogy utoljára az ördög könyörgésre fogta a dolgot: „Jaj ne szorítsd már jobban, inkább legyen tied a királykisasszony.” Erre aztán megtágitotta a cigány az abroncsot, az ördög visszament nagy pironkodva.

- Hát hol a kisasszony? kérdi ettől is Plútó.
- Nem hozhattam biz azt vissza, mert így meg így jártam az abroncsolással.
- Óh te bolond, hiszen nem tudott volna a cigány semmekkorát se kondítani. Eredj utána te kocsisom, hozd vissza már valahára.

Utnak ered Plútó kocsisa egy vasvillával, utól is éri a cigányt.

- Hohó cigány, add vissza a királykisasszonyt, mert mindjárt agyonszurlak.
- Nem félek én attól, feleli a cigány. De így a síkföldön nem nagy mesterség viaskodni; ha legény vagy, állj ennek a sövénynek a belső oldalára, én majd kívül állok, lássuk, ki tudja a sövényen keresztül jobban összeszurkálni a másikat.

Az ördögnél egy két águ vasvilla volt, a cigánynál pedig egy nyárs.

Avval elkezdtek szurkálódzni a sövényen át, nem biz' az ördög soh se' tudott átszurni a kétágu vasvillával, mert az mindig megakadt a sövényben, a cigány meg a nyárrsal úgy össze-vissza szurkálta az ördögöt, hogy utoljára megsokallta a dolgot, szaladásnak eredt, visszanyargalt a pokolba.

- Hát te se' hoztad vissza a királykisasszonyt? kérdi Plútó.
- Nem lehetett, mert így meg így jártam, ugyancsak összeszurkált a cigány.
- Ugy kell, bolond, hisz' a sövényen át a kétágu vasvillával egyet sem lehetett szurni. Eredj utána te fiam, szabó, próbálj szerencsét vele.

Neki rugaszkodik az ördögök szabója, utoléri egy kis ház mellett a cigányt:

- Hohó cigány, ha kell a királykisasszony, állj ki velem versenyre.
- Szivesen, feleli a cigány, hát mi a te mesterséged?
- Az enyim a varrás, próbáljuk meg, ki tud jobban varrni. Gyere, menjünk be ebbe a kis házba, varrjunk verset.

Bementek hát, hozzáfogtak a varráshoz. Az ördög, hogy ne kelljen a czérnát sokszor húzogatni a tűbe, olyan hosszút behuzott, hogy minden öltésnél ki kellett az ablakon ugrani; a cigány meg a kurta czérnával szaporán öltögetett, úgy, hogy az ördög alig öltött még tizet-huszat, már ő készen volt. Így tehát ez az ördög sem nyerhette el a királykisasszonyt; üres kézzel visszakullogott.

- Hát te is a királykisasszony nélkül jössz vissza? kérdi Plútó.
- Ugy bizony, mert nagyon jól tud az a cigány varrni; olyan hosszú czérnát huztam a tűbe, hogy minden öltésnél ki kellett ugranom az ablakon, ő meg csak kurtát, még is hamarább kész lett vele.
- Óh bolond, hisz épen azzal telt el a sok idő, míg kiugráltál, beugráltál. Szaladj utána te fiam, kanász, hátha te el tudnád venni tőle.

Vesd el magad! - utána rugaszkodik az ördögök kanásza, utoléri épen a pokol határánál.

- Hohó cigány, nem a tied ám a királykisasszony!
- Hát kié?

- Azé, a ki jobban érti a kanászmesterséget. Itt van egy nagy disznóól, tele disznóval, ha ebből több disznót ki tudsz hajtani egy óra alatt, mint én, elviheted a királykisasszonyt.

- Nem bánom, feleli a cigány.

- De hát miről ismerjük meg, hogy melyik disznót ki hajtotta ki? kérdi az ördög.

- Én majd, - feleli a cigány - csak a göndör farkúakat hajtom, te meg hajtsd az egyenes farkúakat.

Erre az ördög is ráállott; avval hozzáfogtak a disznóhajtáshoz. A cigány kihajtott huszat-harminczat, avval lefeküdt, az ördög meg az egész óra alatt kereste az egyenes farkú disznókat; a sok disznót mind felzavarta, mind kiszaladt az ólból. Mikor aztán eltelt az óra, szólította a cigány az ördögöt:

- No ördög, olvassuk meg, melyik több, a göndör farkú-e, vagy az egyenes farkú?

Elkezdték keresni, de bizony egyet sem leltek egyenes farkút; megint a cigány lett nyertes. Az ördög visszament leesett állal a pokolba, a cigány pedig a királykisasszonynyal kiért a pokol határából, tovább nem volt rajta hatalma Plútónak.

A mint felértek erre a világra, egyenesen a királykisasszony édes atyjához mentek. Mikor a király meglátta egyetlen kedves leányát, mikor megtudta, hogy milyen nagy bajjal, milyen sok veszedelem közt tudta megszabadítani a cigány, mindjárt beváltotta ígéretét, hozzáadta a lányt felekirályságával együtt, nagy lakodalmat csaptak, ettek, ittak, még most is élnek, ha meg nem haltak.

A vén cigány pedig hazament a többi tizenegy rajkójához.

(Arany László gyűjt. Biharmegye.)

IV. HOVÁ LETT A BÁRÁNY MÁJA.

Krisztus Urunk a mikor a földön járt és egyszer magában utazott, megszólítja egy nagy henye, heverő, dologtalan ember: „Apa! fogadj meg engem inasodnak, holtig szolgáljak.” - Nem bánom, mondja neki a Krisztus; avval utaztak együtt tovább mind a ketten. A mint a mezőn mendegéltek gyalogszerrel, azt mondja neki Krisztus urunk:

- Hé! amoda van egy falka juh, már én ehetném; ha nem alszik a juhász, most fel ne költsd, csak hadd aludjék kedvére, azután meg pénzünk sincs; csak eredj oda és fogj meg egy jó bárányt, majd megnyúzzuk és megsütjük.

- Én! bizony, apa, nem megyek én! Sohasem loptam életemben semmit, annyival inkább bárányt!

- No jól van szolga, elmegyek én és hozok, te pedig addig eredj be a faluba, kérj egy kis kenyéret meg sót.

- Én, apa, én? Bizony nem megyek én! az apám se volt sem tolvaj, se kéregető, én se leszek!

Elment hát Krisztus-urunk maga, megfogott egy kövér bárányt s elhozta; ekkor azt mondja a szolgának:

- No mig én oda leszek kenyérért és sóért, nyúzd meg ezt a bárányt, csinálj jó nagy tüzet, hogy annál hamarabb megsüthessük.

Avval Krisztus-urunk bement a faluba. A szolga pedig hozzálátott a nyúzáshoz, mikor avval is készen volt, tüzet rakott és a bárány máját kivette, megsütötte és megette. Mikor Krisztus-urunk visszajött a kenyérrel és sóval, körülnéz, nem látja sehol a bárány máját.

- Hát a mája hol van? kérdi a szolgától.

- Micsoda mája? mondja a szolga, sohasem hallottam, hogy a báránynak mája is volna.

- De hát hogy ne volna a báránynak, mint mindenféle állatnak, mája; vagy mondd meg, hogy megsütötted és megetted.

- Én, hogy ettem volna én meg, mikor nem volt mit megenni?

- No megállj, ehén jön az uton két vándorló, a ruhájukról úgy látszik, hogy mészárosok, majd megmondják azok, van-e a báránynak mája, vagy nincs?

- Mondják, nem mondják; az apám is juhász volt, de sohasem hallottam, hogy a báránynak mája legyen.

Az alatt oda ért a két vándorló.

- Megálljanak egy szóra földi, szólt Krisztus urunk, magok, a mint öltözetükről látom, mészárosok; hát mondják meg, van-e a báránynak mája?

- Igen, mink mészárosok vagyunk, tudjuk is, hogy van mája, csak úgy, mint mindenféle egyéb

latnak.

- No szolga, hallod?! mondja neki Krisztus urunk; de a szolga nem hagyta magát, annál jobban állította, hogy a báránynak nem volt egy csepp mája sem.

Azzal elmentek utjokra mindnyájan.

Egyszer meghallotta Krisztus-urunk, hogy egy nagy urnak egyetlen egy szép leánya nagyon beteg, elmentek oda. Krisztus-urunk felvállalta, hogy 24 óra alatt meggyógyítja a leányt, csak rakassanak egy kis házat téglából, abba pedig kemenczét, de a házon se ajtó, se ablak ne legyen sehol sem; a kemenczébe rakjanak jó tüzet, hogy kívül csak olyan meleg legyen, mint belől. A mint készen volt a kis ház, s a leány ott feküdt a beteg ágyban, Krisztus-urunk kihuz egy pallost a palástja alól s azt mondja:

- No szolga, vágd le ennek a lánynak a nyakát.

- Én, apa, bizony nem vágom én, mert az apám sem volt hóhér, én sem leszek.

- No hát elvágom én szolga. - Avval Krisztus-urunk egy csapással levágta a leány fejét s azután mindenestől a tüzes kemenczébe hányta, a hol az hamuvá égett. Akkor Jézus kiveszen egy kis hamuját a kemenczéből, épen a szive tájékáról, a tenyerébe tette, ráköpött s azt mondta néki: „Kelj fel és járj!” hát még hétszerte szebb leány lett belőle, mint az előtt volt.

-400-

A mint a szolga ezt látta, azt gondolta, hogy ő is megtanulta már ezt a mesterséget, ő is tud már olyan doktor lenni; azt mondja hát a Krisztusnak:

- No apa, én nem szolgállok tovább, hogy engem egyszer lopni, máskor gyilkolni taníts; hanem add ki a pénzből a részemet, hadd megyek dolgomra. Mert el is feledtem megmondani, hogy 300 forintért vállalta fel Krisztus-urunk, hogy meggyógyítja a lányt.

- No akkor kiadom, mondja neki a Krisztus, ha megvallod, hogy te etted meg a bárány máját.

- Én apa, én nem ettem; nem is volt annak mája.

Hanem Krisztus-urunk azért még is kiadta néki a részét, avval a szolga elment dolgára. Egyszer azonban meghallotta, hogy egy nagy urnak egyetlen egy leánya nagyon beteg; elment tehát oda, orvosnak adta ki magát, fel is vállalta, hogy ő meggyógyítja a lányt, csak bizzák rá. Megparancsolta hát ő is, a mint Krisztus-urunktól látta, hogy téglából készítsenek egy kis házat, de azon se ajtó, se ablak ne legyen, a kemenczét pedig benne annyira befűtsék fával, hogy kívül is olyan tüzes legyen mint belül. Mikor készen volt minden s magára maradt a beteg lánynyal, kihúz a szüre alól egy pallost, megfeni, elvágja a lánynak a nyakát, aztán behányja a tüzes kemenczébe, ottan az megégett, még a csontja is.

-401-

Ekkor előveszen egy piszkafát, a mint látta Krisztus urunktól, kikapar egy kis hamut a kemenczéből, tenyerébe teszi, bele köp, s mondja: „Kelj fel és járj!” Csak nézi, hát nem mozdul. Újfent többet kapar ki tenyerébe, de csak nem mozdul; harmadszor is kapar ki, de a lány bizony nem éled fel. Nosza megijed a doktor, újfent benyúl a kemenczébe, kapar ki hamut, tenyerébe teszi, rá köp s mondja neki: „Kelj fel disznóteremtette, mert megfognak, kelj fel kutyaferemtette, mert fölakasztanak, ha föl nem kelsz!” De a bizony nem kelt föl; semmivé lett még a hamuja is. Az uraság pedig tüsténkedett, hogy hova marad már olyan soká a doktor, beküldi hát hozzá a szolgáját, de az nem talál mást a kis házban, csak a doktort magát; mondja az urának, bemennek tehát egész erővel, megfogják, megkötozik keményen, s megtalálják nála a pallost, melylyel a lány nyakát levágta, felkisérik és a törvény kezébe adják. A törvény halálra ítélte, hogy akasztásuk fel. Kiviszik az akasztófához és felhuzzák. Ekkor megszólalt és engedelmet kért, hogy hadd nézzen szélyel még egyszer a sokaság közt. Megengedték neki. Néz, néz, hát egyszer meglátja Krisztus urunkat hátul; elkiáltja magát:

-402-

- Gyere elő, apa, és segits rajtam, mert különben felakasztanak.

Krisztus urunk engedelmet kér, oda megyen.

- Apa, megismertelek és tégedet vigyáztalak, hanem most segits rajtam!

- No megállj, szólt Krisztus urunk, a nyakadba van a zsineg ugy-e?

- Ott biz' az apa; fel is akasztanak, ha csak te nem segitesz rajtam.

- No megálljanak, szólt a Jézus, bocsássák le azt az embert; meggyógyitom én a leányt. - De hát ki ette meg a bárány máját?

- Isten szentháromság úgy segítjen, nem volt a báránynak mája!

- No jó, szólt a Jézus, menjünk vissza! És visszamentek a hely színére mindnyájan. A mint oda értek, benyúl Krisztus urunk a kemenczébe, megtalál egy kis hamut, kikaparja, tenyerébe teszi, bele köp és mondja: „Kelj fel és járj!” Erre előterem szüleinek öröme egy még hétszerte szebb leány, és egészséges, mindenknek láttára. Azonnal elbocsátották őket becsületesen, kifizették a 300 forintot, a mennyiért felvállalta a szolga a gyógyítást. Ekkor Krisztus urunk egy kis asztal mellé áll, és olvassa a pénzt három felé. Nézi az ember egy darabig, csak nézi; egyszer már nem állhatja tovább és megszólal:

-403-

- Mit csinálsz most apa? hiszen csak ketten vagyunk, még is három felé olvasod, nem kétfelé; kié lesz az?

- Ez a csomó az enyím, a mért meggyógyítottam a leányt.
  - Hát az a másik?
  - Az meg a tiéd, a miért felvállaltad.
  - Hát a harmadik?
  - Az a harmadik?... azé lesz a ki a bárány máját megette.
  - Apa! szólt most az ember fent hangon, Isten teljes szentháromság úgy segítjen, én ettem meg, míg te odajártál kenyérért meg sóért!
  - No ha te etted meg: eredj pokolba az örökös tüzre!
- És azonnal, mindenek szeme láttára, elvitték az ördögök tüstént.

(Erdélyi János gyűjt. Sárospatak.)

V. AZ ARANSZAKÁLLÚ EMBÖR.

-404-

Ecczö' vót, hun nem vót, vót a világon egy igön-igön hatâmas kiráj, annak vót egy felesége, mög egy kis fia. Ecczö' behívatja a kiráj magához a feleségét: „Édös feleségöm, én érzöm, hogy közê van a halálom órája, azê' hivattalak hát, hogy fogadd fő' neköm, hogy ha mö'halok, nem mégy soha férhöl, hanem a kis gyerökömnek hűségös gongyát viselöd.“ - A kirájné fő'fogatta neki, hogy még csak rá se gondol soha a férjhölmönésre, a kis fiunak pedig úgy gongyát viseli, hogy a haja szála se görbül mög soha. Erre osztán a kiráj mö'hât.

De a kirájné gondôta magába': embör töszön fogadást, eb a ki mögájja, - alig húzták rá a kirájra az utôsó kapa fôdet, mingyá' férhölönt egy idegön országbeli gazdag embörhöl, azt tötette mög kirájnak. Ez az új kiráj pedig rettentő istentül érugaszkodott fôsvény embör vót, a szögény kirájfivâ' úgy bánt, mint a legutôsó cseléddê', rongyosan járatta, önni is alig adott neki, - a szögény emböröktől mög még a betövó falatot is ê'vötte vóna. Vót ott a kiráji udvarba' egy kút, a mékbe viz hejött tej vót, abbú' a kútbú' a möghôdogút kiráj idejébe meríthetött bôdogbôdogtalan annyi tejet, a mennyi köllött, úgy, hogy akkô' nem is fejt senki az országbá', - most ez a kiráj strázsákat állított a kút mellé, még csak egy csöpp tejet se adott senkinek, pedig biz' abba se kára, se haszna nem vót, mer' avvá' se több, se kevesebb nem lött a tej.

-405-

Ecczö a strázsák híru' vitték a kirájnak, hogy a kútho' mindön röggê', hajnába' egy aranszakállú embör mögy egy vödörrê', a vödört mö'meríti, avvá' ê'tünik mint a pára, még csak közê se tudnak mönni hozzá. A kiráj nem akart hitêt anni a beszédjüknek, másnap röggê' maga állott ki lesre, hát majd ê'vötte a szömefényét, mikô' az aranszakállú embör nagy ragyogássâ' mögjelönt; a vödört mö'merítötte avvá' ê'tünt, mintha a fôd nyê'te vô'na ê'.

A kiráj ê' nem tutta gondô'ni, hogy miféle embör löhet a', csak elállott szöme-szája a na' csudálkozásba; de attú' fogva mindig azon mestörködött, hogy kézrekerithesse, mer' nagy fukarságába a tejet is sajnáta, de mög szerette vóna az embört, gondôta' hogy mijen na' dicsösségére válna a' neki, ha kaliczkába zárhatná, ojan nem vóna sehun a kerek világon e' kirájnak se. Mestörködött hát mindön módon, hogy mögfogathassa, de hijába vót mindön mestörködés, hijába állította ki a tengör sok strázsát, csak nem birták mögfogni, mikô' mán egészen körú' kerítöttek, az' tudták, hogy mán a kezükbe van, csak ê'tünt, se híre, se hamva. A kirájt mög mán maj' mögötte a mérög, na' jutalmat hirdettetött, a ki jó tanácsot ád neki, hogy kerithesse ki az aranyszakállú embört. Erre bemönt hozzá egy katona-visêt embör: „Fôségös uram, mondanék én egyet: töessön ki fôségöd a kút mellé könyeret, szalonnát, pöcsönyét, osztán mög e' kulacs bort, maj' ha röggê' ê'gyün az aranszakállú embör, mögösz a pöcsönyét, mögiszsza a bort, attú' bizonyossan mö'részögödik, mer' csak tejjê' szokott é'ni, az ojan embör pedig nem gyözi a bort.“ - A kiráj mindönt úgy csinát, a hogy a katona-visêt embör monta: kitötetött a kút mellé könyeret, szalonnát, pöcsönyét, bort, körú' mög mindönüvé strázsát állított lesbe. Röggê' csakugyan odamönt az aranszakállú embör, övött, ivott, mö'részögödött, elalutt, akkô' a strázsák mö'fogták, bevitték a kirájnak. - Röttentően mögöru't neki a kiráj, arankaliczkába záratta, úgy mutogatta a sok messzefôdrú' gyütt vendégnek, mer' csak úgy jártak a csudájára mindön országbú' a kirájok, császárok, herczegök, grófok. A szögény aranszakállú embörnek mög nem löhetött hangját se' vönni soha, nem szöt senkihó', mán az'tudták, hogy nem is tud beszéni, csak ojan vad embör; nem is igön övött, hijába attak neki a kaliczkába mindönféle drága étê't, csak búsüt, szomorkodott.

-406-

Ecczö' a kirájnak ê' köllött mönni háborúba, gondôkozott, hogy kire kéne bízni az aranszakállú embört, a ki jó' gongyát visêné, vigyázna rá, hogy ê' ne szökjön; utójjára is abba állott mög, hogy legjobb lössz a mostoha fiára bízni.

-407-

Behívatta hát magáho': „No fiam, neköm most ê' kő mönni háborúba, te rád bízom hát az aranszakállú embört, jó' gongyát viséd, önni-inni aggy neki, de úgy vigyáz rá, hogy ha valami módon eleresztöd, vagy ê' hagyod szöknü, halálnak halálává' hász mög.“

Evve' a kiráj ê' mönt háborúba, a fiatal kirájfi mög mindig az aranszakállú embör kaliczkája körül vót, hogy valami módon ê' ne szökhessön, még játszani is oda mönt. Ecczö' a mint ott játszik, ott lüvödöz az ezüs' nyilává', egy szép ezüs' nyilvesszó bepattant az aranszakállú embör

kaliczkájába. A kiráji odamönt a kaliczka mellé:

- Agygya ki a nyilvesszömet aranszakállú bácsikám!

- Nem adom biz' én, mongya az aranszakállú embör, eressz ki a kaliczkából, akkô' od'adom.

- Nem ereszthetöm ki bácsikám, feleli a kis fiú, mer' halálnak halálává' halok mög, azt mondta kiráji apám, mikô' háborúba mönt. Agygya ki a nyilvesszömet, úgy se vöheti semmi hasznát.

Az aranszakállu embör kiadta hát neki a nyilvesszöjét, de azután még jobban könyörgött, addig kérte, rimánkodott neki, hogy mögesött rajta a kiráji szive, mer' igön jó szivü kis gyerök vót, kinyitotta a kaliczka ajtaját, kieresztötte.

- No kis fiam, jó tét hejjebe jót várj, maj möghalá'hatom én még ezt neköd, mongya az aranszakállu embör, avâ' ê'tünt. A kis kiráji mög ê' kezdett gondöközni, hogy mitévö lögyön, ha mögvárja mig a mostoha apja hazagyün a háborúból, ha ê' nem szökik elüle, halálnak halálává' öleti mög, jobb lösz neki mos' mán ê'bujdosni világra.

Mén möndögél hát a kis kiráji járatlan járt útakon, högyön, vögyön; ecczö' mö'lát egy vadgalambot, mingyá' kapja a nyilát, hogy maj' mö'lüvi.

- Ne lüjj mög, föségös kiráji, mongya a vadgalamb, két kis fiókom van otthon, azok mö'hâ'nak éhön, ha nem vihetök nekik önni.

A kiráji mö'sajnáta, nem lütte mög.

- No királyfi, jó tét hejjebe jót várj, möghalá'hatom én még ezt neköd, mongya a vadgalamb.

- Ugyan szögény vadgalamb, mivê' háláhatnád te neköm mög? felel a kiráji.

- De föségös királyfi, mongya a galamb, úgy mongyák, hogy egyik högy soha se talá'kozik a másik högygyê', de egyik élő állat találkozhatik a másikkâ'.

A királyfi csak nevetött rajta, avvâ' odább mönt.

A mint mén-möndögél, mögin' mö'lát egy vadkácsát, mögin' fő'vöszi a nyilát, hogy maj' mö'lüvi.

Aszongya neki a vadkácsa:

- Ne lüjj mög, föségös kiráji, két kis fiókom van otthon, azok meghâ'nak éhön, ha nem hordhatok nekik önnivalót.

A kiráji ezt is mögsajnáta, ezt se lütte mög.

- No kiráji, jó tét hejjebe jót várj, möghalá'hatom én még ezt neköd, mongya a vadkácsa.

- Ugyan szögény vadkácsa mivê' hálá'hatná'd te neköm mög, felel a kiráji.

- De föségös kiráji, mongya a vadkácsa, úgy mongyák, hogy egyik högy sohase talá'kozik a másik högygyê', de egyik élőállat találkozhatik a másikkâ' mindönütt a világon.

A kiráji mögin' csak nevetött, mögin' mönt odább. A mint mén-möndögél mö'lát egy góját. - Erre is fő'fogja a nyilát, de ez is ê' kezd neki könyörögni:

- Ne lüjj mög, föségös kiráji, két kis fiókom van otthon, azok möghâ'nak éhön, ha nem vihetök nekik önni.

Ezön is mögesött a kiráji szive, ezt se bántotta.

- No föségös kiráji - mongya a gója, - jótét hejjebe jót várj, möghalá'hatom én még ezt neköd.

- Ugyan szögény gója, mivê' hálá'hatnád te neköm mög, felel a kiráji.

- De kiráji, mongya a gója, úgy mongyák, hogy egyik högy soha se talá'kozik a másik högygyê', de egyik élő állat akárhun találkozhatik a másikkâ'.

- A kiráji csak ê'nevette a dógot, avvâ' mönt odább. Mén-möndögél, ecczö' elötalál két obsitos katonát.

- Hova mégy öcsém? kérdi az egyik obsitos katona.

- E' mék szógálatot keresni, felel neki a kiráji.

- No hát gyere velünk, mink is odamögyünk.

Mönnek osztán, möndögének együtt hárman hetedhét ország ellen, ecczö' beérnek e' kiráj udvarába. A kiráj épen kinn vót az udvaron.

- No fiaim, mi járatba' vattok? kérdi töllük.

- Hát mink bizony szógálatot keresünk.

- Ne mönynyetek odább, nekem ugy is kő most két kocsis, mög egy ispány, ha beszegödtök, mö'fogadlak bennetöket.

Mingyá' beszegödtek, a kiráji ispánnak, a két obsitos mög kocsisnak. De a két obsitos

röttentően irigykődött a kirájfira, hogy azt mögtötték ispánnak, ők mög csak kocsisok, mer' azt nem is gondóták, hogy királyfi vóna; mindön módon azon vótak, hogy hogy tegyék é' láb aló'. Ecczö' bemöntek a kirájhol.

- Főségös kiráj, ez az új ispány aszonta nekünk, hogy ha ütöt mögtönné főségöd kasznárnak, e'szem búza se veszne é' a keze aló', mer' ő úgy tunna hozzá, hogy ha összeöntet főségöd röggé', mikó' a templomba mögy, e' zsák buzát e' zsák árpává', mire visszagyün, mind szét görgeti, hogy még csak egyetlen egy szöm búza se lössz az árpa közt. Azé' hivassa be főségöd, parancsojjon rá, hogy tögye mög; ha tagagygya, ne higgyen neki, inkább fenyögesse mög valamivé'.

-411-

Mingyá behívatta a kiráj a szögény kirájfit.

- No fiam, mongya neki, azt hallottam, hogy te ezt mög ezt mondtad, azé' hát röggé', mikó' a templomba mögyök, elibéd öntetök e' zsák búzát, e' zsák árpát, ha te azt neköm, míg a templombú' visszagyüvök, ki nem szömölöd, még pedig úgy, hogy a tiszta búza közt még csak egy árva szöm árpa se maragygyon, akkó' halá'nak halálává' hász mög, ha pedig szöröncsésön ki tudod szömő'getni, mögtöszelek kasznárnak.

A szögén kirájfi hiába möntögetőzött, hogy ő soha se monta egy szóvá' se, nem haszná't semmit; becsukták egy üres szobába, mikó' a kiráj templomba indú't, leöntötték neki a ház főggyére a sok tengör búzát, árpát, jô' összekeverték, hogy no mos mán válogassa. - A szögény szöröncsétlen kirájfi hozzá se mert fogni, de hiába is fogott vóna, ha ezör lelke lött vóna se tutta vóna azt szétgörgetni egy hét alatt se, nemhogy ojan kevés időre; leú't hát egy sarokba, a fejét a kezébe hajtotta, ott bänkódott, sirt nagy keservessön.

-412-

Hát a mint ott szomorkodik, ecczö' csak berepü' az ablakon egy vadgalamb.

- Mijé' szomorkodó' fő'ségös kirájfi?

- Ho'ne szomorkodnék, mikó' a kiráj ezt mög ezt monta, ho' tögyem mög, mer' ha mög nem töszöm, halálnak halálává' halok mög.

- Azon bizon e' csöppet se búsújj, ha ögyébb baj nincs, felel a vadgalamb, mer' hát ismersz-e engöm, én vagyok a vadgalambok kirájja, a kinek te ecczö' mögkögyémözté', azé' most mög akarom szögáni a jóságodat.

Evvé' a vadgalambok kirájja kirepü't mögén', asztán kevés idő múva röttentő sok vadgalambbá' gyütt vissza, azok mingyá' neki estek a búzának, még a kiráj ki se gyütt a templombú', mire úgy széjé' válogatták, hogy még csak egy szöm búza se maratt az árpa közt, se árpa a búza közt; avvá' fő'kereködtek, visszamöntek, a mint gyüttek.

Gyün ecczö' a kiráj a templombú', legé'sőbb is a királyfiho' mönt be, hogy mennyibe' van mán a búzává', ki tutta-é válogatni va' se'. Hát csak elállott a szöme-szája, a mint mö'látta, hogy a szép tiszta búza ott van külön e' rakásba, az árpa másikba, a szemét mög harmadikba. Mögdicsérte a kirájfit, mingyá' mög is tötte kasznárnak.

De a két obsitos attú' fogvást még jobban irigykődött rá, hogy lám mán a' kasznár, úk mög még most is csak kocsisok, mögén' é'kezdték gondókozni, hogy mivé' kék é'rontani a böcsületét a kiráj előtt. Ecczö' hát mögén' bemöntek hozzá:

-413-

- Fő'ségös kiráj, ez a mi utitársunk, az új kasznár, mos' mög mán azt beszéte nekünk, hogy ha rábizná főségöd mindön kincset, hogy vigyázna rá, úgy mö' tudná őrzeni, hogy még csak egy tú se veszne é' a keze aló', mer' ő úgy tud hozzá, hogy akár próbájja mög fő'ségöd, vettesse bele a kirájkisasszony gyürújét a kútba, mikó' a templomba indú', mire visszagyün ú kivöszi.

Mögén behívatta hát a kiráj a kirájfit.

- No fiam, mos' mög azt hallottam, hogy te ezt mög ezt beszéted, azé' mikó' a templomba indúlok, belevettetöm a lányom gyürújét a kútba, de ha ki nem vöszöd mire visszagyüvök, halálnak halálává' hász mög.

Mögén nem ért semmit a möntögetődzés, rá se hajtott a kiráj, hanem mikó' a templomba indút, csakugyan kútba vettette a kirájkisasszony arangyürújét. A szögény kirájfi osztán odaú't a kút kámvájára, búsút, bänkódott, hogy mán neki é' kő veszni. A mint ott búsú', ecczö' odarepü' egy vad kácsa.

- Mijé' búsúsz kirájfi?

- Ho'ne búsúnék, mikó' a kiráj ezt mög ezt parancsôta, ha mög nem töszöm, vége az életömnek.

- Biz azon még csak e' csöppet se búsújj - felel a vad kácsa, mer' hát tudod-e ki vagyok én? én vagyok a vadkácsák kirájja, a kinek te ecczö' mögkögyé'mözté', azé' mos' möghálalom a szívességödet.

-414-

Avvá' a vadkácsák kirájja é'repü't, de nem sokára visszagyütt e' na' csapat vadkácsává', hajrá, mind bele a kútba, mire a kirájfi utánok nézött, hogy mit csiná'nak, mán ki is hozták a gyürút. Mikó' a kiráj hazagyütt a templombú' még jobban mö'dicsérte, mingyá mögtötte főfő kincstartójának.

No mán a két obsitos maj' kipukkadt iri'sségébe, gondókoztak, mivé' kék mán ojanná' beárüni, a mit mög ne tunna tönni. Bemöntek hát mögén a kirájho':

- Főszögös kiráj, mán mög az'beszé'te ez az embő', hogy ha főszögöd mögengenné, a kirájkisasszonynak ojan gyeröke lönne őtülle egy écczaka, a ki mindönféle nyêvön beszé'ne, azon főjjül még muzsikálni is tunna.

Mán ezé' igön mö'haragudott a kiráj, hogy hogy mer ojat még csak beszé'ni is az ő lányáró', é'sőbb tömlöczbe vettette; de azután mö'gondöta, hogy még is mö' kék nézni, hogy mögtudja-é tönni ezt a csudát, na' lakzit csapott hát, azután a két fiatá't becsukatta együvé egy szobába, de a kirájfinak mö'monta: „Ha mög nem töszöd a mit montá', ló farkára köttetlek, ugy hurczötatlak mög a városon.“

De a szögen kirájfi még csak hozzá se mert szó'ni a kirájkisasszonho', csak búsüt, szomorkodott, hogy mán vége az életének. A kirájkisasszon a muja gavallér mellett, a ki hozzá se mert szó'ni, szépön elalutt, de a kirájfi nem bánta, rá se nézött, csak sirt rítt. A mint így sír, rí, ecczö' csak kinyílik az ablak magátú', berepü' rajta egy gója.

- Mijé' búsúszt kirájfi?

- Ho' ne búsúnék, mikö' a kiráj ezt meg ezt monta, hogy tögyem mög, ha mög nem töszöm, ló farkára köttet, ugy kínoz halá'ra.

- Ha ögyebb baj nincs, azon bizon' e' csöppet se búsújj, mongya a gója, maj' hozok én neköd ojan gyerököt; mer' tudod-é, hogy én vagyok a góják kirájja, a kinek te ecczö' megkegyé'mözté, mos' hát azt akarom mö'háláni.

Evvé' a gója é'repü't, de nem sokára visszagyütt, hozott egy pójás gyerököt. Kibontja a kirájfi a pójából, hát a gyerek csak é'kezd ám muzsiká'ni, mög mindön nyê'vön beszé'ni. Bözzög mögörü't neki a kirájfi, bözzög nem szomorkodott tovább, bözzög nem hatta alunni a kirájkisasszont.

- Kejj fő' szivem szép szeréme, mög van mán a gyerök.

Fő' kè't a kirájkisasszon, mö'látja a gyerököt, hajja hogy muzsikál, csak é'csudákozott rajta, de a kirájfi tartotta sok tréfás beszéddé', vígan vótak, nevetgé'tek, szerémösök mógygyára töttötték az időt, úgy bele szerettek egymásba, hogy mingyá' örök húségöt fogattak.

Röggè', mikö' a kiráj mö'látta a gyerököt, nem tudott hova lönni bámulatába, de a kirájkisasszon nem hatta annyiba' a dögöt.

- No fő'ségös kirájatyám, ha mögtötte rajtam a na' gyalázatot, most már engöm esküttessön is össze evvé' a legénynyé', mer' így is maj' kisül a szömöm, úgy szégyöllöm magam.

A király nem is ellenközött, mer' látta, hogy annak mán mög kő' lönni miné' előbb, így is hamarébb vót a körsztölő, mint a lakodalom, mingyá' hivatott hát papot, hóhért, vaskalapot, lakzit laktak, öttek, ittak, maj' kirugták a ház ódalát. - Lakadalom után azt kérdi a kiráj az új vejétől: „No édos fiam, mos' mán fiam vagy, hát mondd mög neköm, hogy micsoda mestörségöt tudsz te, hogy mind mö' tudad tönni azt a sok csuda dögöt, a mit rád biztam.“

- Jaj fő'ségös kiráj ipam uram, grácia a fejemnek, nem tudok én semmi mestörségöt, hanem csak így meg így möneködtem mög a haláltú'. - Itt é'mondott neki mindönt, hogy ő is kirájfi, hogy hogy köllött neki é'szökni a mostoha apjátú', hogy talá'ta a három madarat, de é'mondta azt is, hogy ú soha se beszé't az obsitosoknak semmit, azok csak ráfogták, hogy é'veszithessék. A kiráj nem hogy mö'haragudott vóna rá, még mögörü't, hogy a veje nem valami gyütt-mönt, hanem kirájfi, de bözzög mérögbe gyütt az obsitosokra, mingyá' é'kergette őket a házatól.

De a két obsitos is tutta, hogy mit kő' csiná'ni: möntek igyenöst a királyfi mostoha apjához, é'monták neki, hogy hun van a fia. A pedig még most is mindönütt halálra kerestette a királyfit, ugy mögharagudott rá, a mér' az aranszakállú embört eleresztötte; most is hát, a mint a két obsitos mögvitte neki a hírt, azokat mindgyá' fő-főhivalba tötte, a másik királynak pedig - a kiné' a királyfi vót - levelet irt, hogy vagy mindgyá' haza kúgygye azt az akasztófára való kölköt vason, vagy váltságul az aranszakállú embörér' kúgygyön neki tizönkét aran kost, tizönkét nyösténynyé', mög tizönkét arany báránynyá', mer' különben haddá' mögy az országára, úgy é'pusztítja, hogy kő kövön nem marad.

Mögijedt a király nagyon, mer' emez a király sokká' hatámasabb vót nálla, mingyá' hivatta a vejét, kérdözte, hogy mitévök lögyenek.

- Mán fő'ségös királyi ipam uram, én nem akarom, hogy az országának romlása lögyön miattam, - felelt a királyfi, - azé' hát én most elindulok, addig mögyök, mig a tizönkét aran kost, aran nöstényt, aran bárányt mög nem tudom keríteni, - vagy vissza se gyüvök többet.

E'búcsuzott hát a feleségétö', elindú't a világra.

Mén-möndögél hetedhét ország ellen, az óperenciás tengörön is túl, de még azon is túl, ecczö beér egy erdőbe. Mén-möndögé' ott is, ecczö csak mögsozlitja valaki:

- Hova méssz, fiam?

Oda néz, hát kit látott, nem mást mint az aran szakállú embört. A királyfi mindgyá' é'mondta neki, hogy mi járatba' van, hogy most épen azé' kő' neki bujdosni, mer' ötet elerösztötte.

- No hát fiam', segítök én rajtad - mongya az aranszakállú embör, - adok a mit keresöl, mer tudd mög, hogy én vagyok az arany állatok királya, azé' gyere, válogasd ki az aran juhnyájambö' a mi kő'.

A királyfi kiválogatta a tizönkét aran kost, tizönkét aran nyóstényt, tizönkét aran bárányt, terégette nagy vigan haza felé. A mint haza ért mingyá ê'kütték a másik királyho' váltságú' minnyáját, nagy vendégségöt attak, azt tutták, hogy má' ezután nem lössz semmi baj.

De bözzög a másik király nem érte be vele, mer' maga is fukar zsugori vót, de mög a két obsitos is mindig ösztöké'te, mögén visszaient hát e' levélbe, hogy ő még evvé' mög nem elégszik, hanem vagy kűgygyön még a király tizönkét aranbikát, tizönkét arantehenné' mög tizönkét aranbornyúvá', vagy azt a kölköt kergesse haza, mer' különben tüzzé' vassá' pusztítja el az országot.

Mit vót mit tönni, tutták, hogy ama' sokká' hatá'masabb, mög nem mérközhetnek vele, mögén elindút hát a királyfi, mögkerítni a tizönkét aranbikát, arantehenet, aranbornyút. Mén - möndögél hetedhét ország ellen, ecczö' mögén beér abba az erdőbe, mögén előtalájja az aranszakállú embört.

- Hát mos' mi járatba vagy fiam? kérdi az aranszakállú embör.

- Én bizon tizönkét aranbikát, arantehenet, aranbornyút keresök, mer' mos' mög mán azt kívánnya a mostoha apám, vagy különben tüzzé' vassá' pusztítja ê' az országunkat.

- No hát adok én azt is - mongya az aranszakállú embör - kűgygyétek ê' neki, a fősvén kutyának. Gyere válogasd ki az aranjuhnyájambô'.

A királyfi kiválogatta ezöket is, hajtotta nagy vigan hazafelé. A mint haza ért, mingyá' kütték ezöket is a másik királynak, hogy evvé' tán maj' csak êhâgattatják mán. Pedig dehogy hâgattatták, nem hogy mögérte vóna vele, de még vérszömöt kapott, a mint látta, hogy ezök nem mernek semmit tenni ellene; mögén' mingyá' irt vissza e' levelet, hogy vagy az a nyúzni való kölkök takaraggyon miné' elébb haza, vagy neki magát az aranszakállú embört kűgygyék váltságú', mer' máskép népestű' kiirtaja az országot, még a csöcsszopó gyeröknek se kögyé'möz.

Röttentö mögijett erre a szögén kiráj, a ki a kirájfinak pártját fogta, - tanakottak, gondökottak mitévök lögyenek, utojjára is âra határozták, hogy legjobb lössz magátô' az aranszakállú embörtö' kérni tanácsot, a' mán kécczö' kiségitötte öket, tán kiségiti harmacczö' is. E'mönt hát a kirájfi igyenyöst oda, a hun mán kécczö' talá'ta, ott találta most is az erdőbe. Az aranszakállú embör mingyá mögszóllította:

- No fiam mi járatba' vagy? Tán mögén kő mán valami annak a tē'hetetlen disznónak?

- Kő bizony - felel a kirájfi - még pedig most azt izente, hogy vagy kigyelmödet magát kűgygyúk ê' neki, vagy kiirtja az országot, még a csöcsszopónak se kögyé'möz.

Mán ère mérögre frottyant az aranszakállú embör is:

- Eriggy haza fiam - monta a kirájfinak - osztán mihent haza érsz, izenjétek mög annak a tē'hetetlen kutyának, hogy a mit kapott, érje mög vele, többet még csak e' koszos malacot se kap; az országotokba mög ugy tögye be a lábát, hogy mögkeserüli még az ivadéka is. Ezt hát irjátok mög neki e' levélbe, magatok osztán ne gondojjatok semmivé', ögyetek, igyatok, még a mi katonátok van is, eresszétök mind haza szabadságra, - a többit bizátok énrám.

Haza mönt a kirájfi, ê'monta mit izent az aranszakállú embör, - mög is fogatták mind e' szóig, mögirták a levelet a kirájnak, hogy fenét kap ő, nem aranszakállú embört, óra tölle foghagymás, magok mög öttek, ittak, vigan vótak, még a mi katonájok vot is, mind ê'kütték.

A másik kiráj mög fő'készítötte a nagy hadseregöt, mögindút vele, hogy mán ő majd igy töszí' ugy töszí tönkre a szomszéd kirájt, országostú', népestű'; - mán közê' is vót az ország határáho', mög is ijett emez a kiráj, a ki mindön katonáját szabadságra eresztötte, még csak e' lélök se vót, a kit a tengör sok ellenségnek elibe kűgygyön, - akkô' hirtelen elő termött az aranszakállú embör e' na' sereggé', mind csupa aran vitézek vótak, aran lovon, aran fegyverbe, még az utóso közlegény lova patkója is aranbú' vót, azok neki möntek az ellenségnek, mind e' szálíg lekaszabôták, hogy még hirmondó se maratt, a kirájt mög a két obsitost elevenön fogták ê', azokat lófarkára kötötték, úgy hurczôtatták a városon, mig mög nem hâtak.

A kirájfi pedig ê'foglâta az országot, a mi igazság szerint úgy is ő rá maratt vóna, bekötözött az édös apja kiráji palotájába a feleségévê' együtt, - még maig is bô'dogú' é'nek, ha mög nem hâtak.

(Arany László gyűjteménye. Nagy-Kőrösről, ottani táj-szólás szerint.)

VI. ILÓK ÉS MIHÓK.

Hol volt, hol nem volt, hetedhét országon volt egy özvegy asszony s egy Mihók nevü boldogtalan fia. Egyszer azt mondja Mihók az anyjának: Édes anyókám, házasodhatnám.

- Kit vennél el, édes Mihókom?

- Ilókot, édes anyókám.

- Eredj fiam, keresd meg.

Mihók elmegy az Ilókék házához s egy tût kap ajándékba. Jövet megunta a kezében tartani s a

mint egy szénás szekeret ér, beszurja a szénába. Megérkezik a szénás szekér s Mihók váltig keresi a lehányt szénában a tűt, de nem lelte meg s elment haza az anyjához.

- Hol voltál édes Mihókom?
- Ilóknál édes anyókám.
- Mit vittél neki?
- Nem vittem semmit, adtak.
- Mit adtak?
- Egy tűt.
- Hadd lássam.
- Egy szekér szénába szurtam, nem lelem sehol benne.
- Jaj fiam, nem jól töttél; a csákódba kellett volna szurni.
- Másszor ugy teszek.

Megint azt mondja az anyjának: Édes anyókám, házasodhatnám.

- Kit vennél el fiam?
- Ilókot, édes anyókám.
- Eredj fiam, kéreisd meg.

Mihók elmegy leány-nézni s kap ajándékba egy ekevasat. Haza menet belé teszi a csákójába; de nem akart megállani, hol jobbra, hol balra huzta le a csákót, a fejét is összeverte. Utoljára megrestelte Mihók s elhajtotta a sárba. Haza megy üres kézzel.

- Hol voltál fiam?
- Ilóknál, édes anyókám.
- Mit vittél neki?
- Nem vittem, adtak.
- Mit adtak?
- Egy ekevasat.
- Hadd lássam.
- A csákómba szurtam, de nem akart megállani s elhajtottam.
- Jaj fiam, nem jól töttél, a válladra kellett volna vetned s ugy hoznod haza.
- Másszor ugy teszek.

Megint elkezd Mihók: Édes anyókám, házasodhatnám.

- Kit vennél el fiam?
- Ilókot, édes anyókám.
- Eredj fiam, kéreisd meg.

Elmegy Mihók a leányos házhoz, kap ajándékba egy kis kutyát. Hazamenet a vállára veti s ugy viszi haza. A kis kutyának sehogy sem tetszett az a hely, minél jobban nyomta oda, annál jobban viczkándozott, utoljára mardosni kezdte a vállát. Mihóknak fáj s eldobta.

- Hol voltál fiam?
- Ilóknál édes anyókám.
- Mit vittél neki?
- Nem vittem, adtak.
- Mit adtak?
- Egy kis kutyát.
- Hadd lássam.
- A vállamra vetettem, de marta s eleresztettem.

- Jaj fiam, nem jól töttél. Egy madzagra kellett volna kötned, magad után huznod s szólítgatnod: Kuczó! kuczó!

- Másszor ugy teszek. - -
- Édes anyókám, házasodhatnám.

- Kit vennél el fiam?
- Ilókot, édes anyókám.
- Eredj fiam, kéreisd meg.

-425-

Elmegy Mihók Ilókékhoz és kap ajándékba egy félszalonnát. Jó erős madzagot köt reá, maga után voncsolva ballag haza felé és minduntalan szólítgatja: Kuczó, kuczó. A kutyák nem kérték sokáig magukat, az egész faluból reá gyűltek a szalonnára s a míg Mihók haza ért, mind megették, csak az álla csontját hagyták meg, a melyikre a madzag volt kötve.

- Hol voltál fiam?
- Ilóknál, édes anyókám.
- Mit vittél neki?
- Nem vittem, adtak egy nagy darab szalonnát, ezt ni!
- Hisz e csak az álla csontja.
- Madzagra kötöttem, magam után huztam, talán megették a kutyák.

- Jaj fiam, nem jól töttél; a hátadra kellett volna vened, haza hoznod s a házba felakasztanod a füstre.

- Másszor úgy teszek. - -
- Édes anyókám, házasodhatnám.
- Kit vennél el fiam?
- Ilókat, édes anyókám.
- Eredj fiam, kéreisd meg.

Mihók ismét maga ment a leányos házhoz és kapott egy borjut. Kötelet hurkolt a nyakára, hátára vette s akármennyit feszengett, kapálódott és rugdosta, haza vitte nagy nehezen. Otthon felvoncolta a hiuba s felakasztotta a kakasúlőre.

-426-

- Hol voltál fiam?
- Ilóknál, édes anyókám.
- Mit vittél neki?
- Nem vittem, adtak egy borjut.
- Hol van, nem látom.
- Haza hoztam a hátamon, s felakasztottam a füstre.

- Jaj édes fiam, nem jól töttél. Gyengén kellett volna körül kerekíteni a nyakát egy kötéllel, szépen haza vezetni, a pajtába a jászol elébe kötni s szénát vetni eleibe. - -

- Édes anyókám, házasodhatnám.
- Kit vennél el fiam?
- Ilókot, édes anyókám.
- Eredj fiam, kéreisd meg.

Mihók elmegy és oda adják neki a leányt. Mihók egy kötelet vet Ilók nyakába; vezeti haza felé, szólítgatja: „ne boczikám, ne! ne!” Haza érve béköti a pajtába, szénát vet eleibe, aztán béreteszeli az ajtót s bemegy a házba.

- Hol voltál fiam?
- Ilóknál, édes anyókám.
- Mit vittél neki?
- Nem vittem, adtak.

-427-

- Mit adtak?

- Ilókot, hihhi.
- Hát hol van?
- Békötöttem a pajtába.

- Jaj fiam, nem jól töttél. Eredj hamar czirógasd meg, vess szép szemeket rája s hozd be a házba.

Mihók el is ment mindjárt, a háznál valamennyi aprómarhának kivájta a szemét, a pajtába ment, megczirókálta Ilókot s reá hányta a szemeket. Ilók szegény azt gondolta, hogy Mihók csúfolodik vele, megsokalta a tréfát s elszaladt haza.

Az alatt a násznép összegyűlt a lakodalomra, elment a vőlegénynyel a menyasszony után, megengesztelte s elvitte haza Mihókékhoz. Megesvén a vendégeskedés, felvitték Mihókot és Ilókot a pajta hijjára s lefektették a szénába. Ilóknak nem volt kedvére ez a nyoszolya, azon járt az esze, hogy el illan hasson s valami szín alatt lekéredzett egy kis időre. Mihók nem hitt neki, s egy hosszú sinort kötött a nagy lábujjára, úgy bocsátotta le. Ilók pedig, mihelyt künn volt az udvaron, leoldta a sinort, egy kecske lábára kötötte s maga elillant haza. Mihók csak várta, várta; kiabált utána, s hogy nem jött, rángatni kezdte a sinort. A kecske a rángatásra mekegett s Mihók anyja a lármára kinézvén, felment a pajta hijjára, hogy lássa mi baj?

- Hol van Ilók, fiam?

- Oda le, megkecskésedett, édes anyókám.

- Hogy kecskésedett volna?

- Sinort kötöttem a lábára, s most huzom fel, de nem felel, csak mekeg.

Az anyja, a sinort tapogatva, megkapja a kecskét s észreveszi, hány hét a világ. Megint felkölti a vendégeket, elmennek a menyasszony után, kibékítik nagy bajjal s még egyszer elviszik a vőlegényhez. Egybekelnek s máig is élnek, ha meg nem holtak.

(Brassai Sámuel gyűjt. Toroczkó.)

-428-

VII. A BÉKA KOMÁJA.

-429-

Egyszer egy szegény asszony elment a Garamra mosni. Meglát ott egy akkora nagy pohos békát, mint a világ; meg nem állta szó nélkül:

- Hej béka béka! én elmennék neked komának, ha engemet hínál.

Harmadnapra csak jön egy vizbefult a szegény asszonyhoz, mondja neki, hogy a békának kis lányája született, jöjjön most el komának, a hogy ígérte.

A szegény asszony el is ment.

Mentek, mendégéltek, egészen a Garamig, ott a vizbefult ráütött a vizre egy kis vesszővel, a Garam menten kétfelé vált, szép száraz ut választotta el.

Megindultak a száraz uton, mikor a meder közepére értek, hát egy nagy kő állta utjokat, de a vizbefult rá ütött a vesszővel, a nagy kő elgurult, alatta pedig egy nagy lyuk volt, abban lakott a béka.

Ahogy a szegény asszony bement a lyukba, mindjárt ott találta az első házban a békát, száraz békanyálból csinált ágyon feküdt, mellette meg egy fényes békatekenyőben kis magzatja aludt, anyja ringatta, meg dédelgette, hogy: brekeke, brekeke, tuú! koaksz tuú! Máskülönben igen szemetes volt a szoba.

A szegény asszony felvette keresztlyányát s bármint útalta is a fertelmes kis jószágot, mégis megcsókolta, azután magasra emelte s elmondta, hogy:

„Oh, szép kisdedecske,
Gyönyörű gyöngyöcske,
Szülőid öröme
Nagyot nőj esztendőre!“

-430-

A béka meg arra kérte komáját, hogy tisztogasson ki nála, de a szemetet ne vesse el, hanem vigye haza; még a másik szobáját is söpörje ki, de vigyázzon, hogy vagy egy fazekat fel ne fordítson, se a fedőt le ne vegye valamelyikről; ezzel a béka befordult falnak és elaludt.

A szegény asszony bemegy a másik szobába; lát ott a polczokon sok, sok fazokat, mind zöld mázos szilkék voltak, zöld mázos fedőkkel letakarva; ő bizony meg nem állta, hogy meg ne nézze, mi van bennök.

Egyenesen oda ment a polczhoz, levette az első szilkéről a fedőt, hát abból csak kireppen egy hófehér lelkecske azt mondja suttogva: Isten fizesse meg! azzal elszáll.

-431-

Levette a másiktól is a fedőt, abból is hófehér lelkecske reppent ki, az is azt mondta: Isten fizesse meg! s az is elszállt. Így sorba mind kitakargatta a szilkéket, mindegyikből egy-egy lelkecske szállt el, mindegyik azt mondta: Isten fizesse meg!

Már megfordult a szegény asszony, hogy kimegy a szobából, a mint az ajtó mellett meglát még egy betakart kettős-fazecskát; mindjárt levette arról is a fedőt s kireppentek belőle az ő iker-gyermekének a lelkecskéi. A szegény asszony nagyon megörült, mert még két esztendővel azelőtt temette el őket, egyszerre estek be a Garamba.

Elmondták az anyjoknak, hogy amint a vízbe fultak, a béka mindjárt elfogta a lelkeket, és azóta itt tartotta elzárva, hogy a mennyországba ne mehessenek, mert míg a lelkek nem jut a mennyországba, addig a Garam ki nem veti a holttestöket s a vizbefultaknak mindaddig a békát

kell szolgálni.

Azután a szegény asszony visszatette a két lelkecskét a kettős-fazecskába, letakarta s az összesöpört szemét közé a kötényébe dugta.

Akkor aztán elbucszott a békától; de ahogy kiment a lyukból, már nem találta ott a vizbefultat, hanem a folyó még is kétfelé vált előtte, mert két fehér hal összefogózkodva ketté hasította előtte a vizet.

-432-

Mikor a szegény asszony a partra ért, s a Garam megint összecsapódott, csak levette a fedőt a kettős-fazecskáról, kireppentek belőle a gyermek-lelkek, a Garam pedig abban a szempillantásban kivetett a kövekre két gyermek-testet. A lelkecskék áldása foganatos lett, az isten megfizette a szegény asszony jó tettét, a gyermek-lelkek visszamentek a gyermek-testekbe.

A szegény asszonnak megint volt fia is, lánya is, meg pénze is; mert az a sok szemét, amit a békánál összesöpört, mire haza értek, mind aranynyá, ezüstté változott a kötényében.

Azután már igen jó dolguk volt, nem szenvedtek semmiben szükségét.

(Bodros Katicza gyűjt. Garam-vidék.)

VIII. A KACZOR KIRÁLY.

-433-

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy özvegy asszony, annak volt egy nagy macskája. Ez a nagy macska épen olyan nyalánk volt, mint a kis macska s egy reggel mind felnyalta a lábából a tejet. Megharagudott az özvegy asszony, jól megverte a macskát s elkergette a háztól. A macska elbujdosott a falu végére s ott nagy-szomorán leült a hid mellé. A hid végén ült egy róka is, lógatta lompos farkát. Meglátja a macska, neki-neki fut s játszadozni kezd a róka farkával. A róka megijed, felugrik, megfordul; a macska is megijed, hátrál s felborzozza magát. Így nézték egymást egy darabig. A róka soha sem látott macskát, a macska sem rókát, mindegyik félt, de egyik sem tudta, mit csináljon. Végtére a róka megszólalt:

- Ugyan, ha meg nem sérteném, nem mondaná meg, miféle úri nemzettség?

- Én vagyok a Kaczor király!

- Kaczor király?! Soha hírét sem hallottam!

-434-

- Bizony pedig hallhattad volna. Minden állatot meg tudok régulázni, olyan nagy a hatalmam.

Ekkor a róka megszeppent s nagy alázatosan kérte a macskát, hogy legyen vendége egy kis csirkehusra. Minthogy már dél fele járt az idő s a macska nagyon ehethék volt, nem várt két meghívást. Elindultak hát a róka barlangjába. A macska hamar belé találta magát a nagy uraságba, s örvendett, hogy a róka olyan tisztelettel szolgálja, mintha valóságos király volna. Urason is viselte magát, keveset szólott és sokat ett, ebéd után álomra dőlt s azt parancsolta a rókának, ügyeljen, hogy senki se háborgassa, a mig alszik.

A róka kiállott a barlang szádához strázsálni. Hát épen akkor ment el ott a kis nyul.

- Hallod-e te kis nyúl! itt ne járj, mert az én uram a Kaczor király alszik, ha kijő, majd nem tudod, merre szaladj; minden állatot megréguláz, olyan nagy a hatalma!

Megijedt a kis nyul, szép lassan elkotródott s egy tisztáson lekuporodva, mind azon gondolkozott: Ki lehet az a Kaczor király? soha hírét sem hallottam.

Arra bódorgott egy medve is. Kérdi tőle a kis nyul: hova megyen?

- Járok egyet, mert nagyon meguntam magam.

- Jaj erre ne járj, mert a róka azt mondja, az ő ura, a Kaczor király alszik, s ha kijő, majd nem tudod, merre szaladj; minden állatot megréguláz, olyan nagy a hatalma!

-435-

- Kaczor király?! Soha hírét sem hallottam! Már csak azért is arra megyek, legalább meglátom, milyen az a Kaczor király.

El is indult a medve a róka barlangja felé.

- Hallod-e te medve?! itt ne járj, mert az én uram, a Kaczor király alszik, ha kijő, majd nem tudod, merre szaladj; minden állatot megréguláz, olyan nagy a hatalma!

Erre a medvének inába szállt a bátorsága, szó nélkül megfordult, s visszatért a kis nyulhoz. Ott találta a farkast és a varjut, a kik azt panaszolták, hogy ők is épen úgy jártak.

- Ki lehet az a Kaczor király? Soha hírét sem hallottuk! mondák mindnyájan, s mind azon tanakodtak, mit tudjanak csinálni, hogy megláthassák. Abban állapodtak meg, hogy meghívják ebédre a rókával együtt. Mindjárt el is küldötték a varjut a vendégeket meghívni.

Mikor a róka meglátta a varjut, nagy méreggel kifutott s összeszidta, hogy megint alkalmatlankodik.

- Eltakarodj' innen! nem megmondtam már? az én uram a Kaczor király; ha kijő, majd nem

tudod, merre szaladj; minden állatot megrégüláz, olyan nagy a hatalma!

-436-

- Tudom, nagyon jól tudom; nem is a magam jó szántából jöttem ide, hanem a medve, farkas és nyul küldöttek, hogy meghivjalak benneteket hozzájok ebédre.

- Az már más! várj egy kicsit.

Ezzel bement a róka megjelenteni a dolgot a Kaczor királynak. Kevés vártatva ki is jött, tudtára adta a varjunak, hogy a Kaczor király szívesen fogadta a meghívást, elmennek az ebédre, csak tudják, hova.

- Eljövök én holnap utánatok s vezetlek.

A jó hirre a medve, farkas és nyul ugyancsak felütötték a Laczi konyháját. A kis nyulat megtették szakácsnak, mert kurta farka van, s így nem könnyen égeti meg magát. A medve, mint legerősebb, fát és vadakat hordott a konyhára. A farkas asztalt terített s pecsenyét forgatott.

Mikor már kész volt az ebéd, a varju elindult a vendégek után. Egyik fáról a másikra szállott, de nem mert leszállani, hanem csak a fán maradt s onnan szólított a rókát.

- Várj egy kicsit, mindjárt készen leszünk, - mondá a róka - csak még a bajsztát pödri ki az én felséges uram.

S csakugyan végre kijött a Kaczor király is. Lassan s nagy méltósággal lépdelt elől, de a varjut mind szemmel tartotta, mert félt tőle. A varju is szepegett, csak félszemmel mert reá tekinteni, egyik fáról a másikra szökdécselt, úgy vezette őket.

-437-

A medve, farkas és nyul nagy várakozásban voltak, mind azt mondogatták: vajon milyen lehet az a Kaczor király? Ki-kinéztek az utra, a honnan a vendégeket várták.

- Ott jön, ott jön! Jaj istenem, merre fussak! - kiáltá a kis nyul, s ijedtében neki futott a tűznek. A medve is megijedt s futtában úgy vágta fejét egy nagy fába, hogy ketté hasadt. A farkas nyársastul, sültestül elszaladt, a varju pedig, hogy még hirmondó se maradjon, követte a többiek példáját.

Az éhes vendégek csak hűlt helyét találták mind az ebédnek, mind a gazdának. Szerencsére ez alatt a kis nyul a tűzben jól megsült. Kihuzták, jól laktak belőle, s maig is élnek, ha meg nem haltak.

(Gyulai Pál gyűjt. Kolozsvár.)

IX. A KIS KAKAS KITÚRTA A SÖVÉNYT.

-438-

Egyszer elment egy kis kakas a sövény alá kapargálni. Addig addig kapargatott, míg a sövény ki nem dőlt. Rászáll egy szarka a kidőlt sövényre, s azt kérdezi tőle:

- Ugyan sövény, mi lelt téged? még tegnap milyen szépen állottál itt.

- Jaj szarka koma, feleli a sövény, kijött a kis kakas alattam kapargálni; én kidőltem bánatomban.

- No akkor én meg kitépem a szép farkam, feleli a szarka, s csakugyan ki is tépte a szép farkát. Azután rászállott egy diófára. - Csodálkozott a diófa, hogy olyan kusza a szarka, megkérdezi tőle:

- Mi lelt téged szarka koma? - még tegnap oly szép farkad volt, ma meg egészen kusza vagy!

- Jaj édes komám, feleli a szarka: kiment reggel a kis kakas sövény alá kapargálni, sövény kidőlt bánatában, én meg szép farkam kitéptem.

-439-

- Akkor én is lenyesem a szép galyamat, feleli a diófa, s csakugyan le is nyeste a szép galyát.

Délfelé a nagy forróságban oda megy egy őz a diófa alá pihenni. Látja, hogy a diófa egészen kopasz, megkérdezi tőle:

- Mi lelt téged szép diófa? még tegnap oly szép galyad volt, ma meg egészen kopasz vagy!

- Jaj kedves kis őzem, felel a diófa: Kiment reggel a kis kakas sövény alá kapargálni, sövény kidőlt bánatában, szarka szép farkát kitépte, én lenyestem galyam, ágam.

- Én pedig megölöm a két szép fiamat, felelt az őzike, s meg is ölte mind a kettőt. - Busult, busult aztán az őzike; egyszer megszomjazott, elment a kútra vizet inni. Csodálkozott a kút, hogy magában jön az őzike, mert máskor a két szép kis fiát is elhozta. Megkérdi hát tőle:

- Hogy van az, hogy ma csak egyedül jössz őz koma? hol hagytad a két szép kis fiadat?

- Jaj kút koma, felelt az őz: Kiment reggel a kis kakas sövény alá kapargálni, sövény kidőlt bánatában, szarka szép farkát kitépte, fa lenyeste ágát, galyát, én pedig megöltem a két kis fiamat.

- Ugy én is vérré változtatom a tiszta vizemet! felelte a kút; és ugy is lett. - Mikor Sára, a

szolgálo, egy dézsával a kutra ment, hogy vizet hozzon, látja, hogy az egész kút véres. – Kérdezi a kútat:

-440-

- Ugyan kedves kútam, hogy van az, hogy ma tiszta víz helyett vér van benned?

- Jaj Sára néném, feleli a kút: Kiment reggel a kis kakas sövény alá kapargálni; sövény kidólt bánatában, szarka szép farkát kitepte, fa lenyeste ágát, galyát, őz megölte két kis fiát, bennem meg a víz vérré vált.

- Én meg szélyel verem fejemen a dézsát. Szélyel is verte, úgy ment, dagadt fejjel, az asszonyához. Mindjárt kérdezte az asszonya:

- Mi lelt téged Sára lányom?

- Jaj édes nénémasszony, feleli Sára: Kiment reggel a kis kakas sövény alá kapargálni; sövény kidólt bánatában, szarka szép farkát kitepte, fa lenyeste ágát, galyát, őz megölte két kis fiát, kutban a víz mind vérré vált; én meg szélyelvertem fejemen a dézsát.

- Én pedig falra kenem a kovászat! Épen akkor akarta a kovászt dagasztani, de mégis a falra kente. Látja az ura, a mint haza jön este, hogy a kovász mind a falra van kenve, kérdi a feleségétől:

- Hát te megbolondultál, kedves feleségem, hogy a falra kented azt a sok szép kovászt?

- Jaj kedves férjem uram: Kiment reggel a kis kakas sövény alá kapargálni, sövény kidólt bánatában, szarka szép farkát kitepte, fa lenyeste ágát, galyát, őz megölte két kis fiát, kutban a víz mind vérré vált, Sára lányom szélyelverte a fején a dézsát; én meg mind a falra kentem a kovászt.

-441-

- Ugy én meg leberetválom a szép szakálam. És csakugyan le is beretválta.

Nemsokára haza jött a legény fiuk is. Látja, hogy az apja úgy le van koppasztva mint a leforrázott csirke. Megkérdezi tőle:

- Mi lelte kendet édes apám uram?

- Édes fiam, nagy baj történt: Kiment reggel a kis kakas sövény alá kapargálni, sövény kidólt bánatában, szarka szép farkát kitepte, fa lenyeste ágát, galyát, őz megölte két kis fiát, kutban a víz mind vérré vált, Sára lányom szélyelverte a fején a dézsát, édes anyád falra kente a kovászt, én pedig leberetváltam szép szakállam.

- Jól van! mondja a legény, én meg levágom a négy ökrünk lábát! – Avval fogta a fejszét, kiment az istállóba, s mindjárt elvágta az egyik ökör első lábát. Már a másodikat is akarta vágni, de egy katona épen arra ment, az kiáltott rá:

- Elment az eszed, te legény, mit csinálsz avval az ökörral?

- Jaj édes katona uram: Kiment reggel a kis kakas sövény alá kapargálni; sövény kidólt bánatában, szarka szép farkát kitepte; fa lenyeste ágát galyát; őz megölte két kis fiát; kutban a víz mind vérré vált; Sára néném szélyelverte a fején a dézsát; anyámasszony falra kente a kovászt; édes apám mind lenyeste szép szakállát; én pedig levágom a négy ökrünk lábát!

-442-

- Le ám az eszed világát! kiáltott a katona, s úgy megkardlapozta a legényt, hogy alig birt bemenni a házba. – A katona pedig elhajtotta a négy ökröt vásárra, eladta; mint kiszolgált katona megházasodott, az árából nagy lakodalmat csaptak, most is élnek, ha meg nem haltak.

(Márki Sándor gyűjt. Biharmegye.)

X. A KIS KAKAS GYÉMÁNT FÉLKRAJCZÁRJA.

-443-

Volt a világon egy szegény asszony, annak volt egy kis kakasa. Csak ott keresgél – csak ott kapargál a kis kakas a szeméten, egyszer talál egy gyémánt félkrajczárt. Arra megy a török császár, meglátja a kis kakasnál a gyémánt félkrajczárt, azt mondja neki:

- Kis kakas, add nekem a gyémánt félkrajczárod.

- Nem adom biz' én, kell a gazdasszonyomnak.

De a török császár erővel is elvette tőle, haza vitte, betette a kincses kamarájába. A kis kakas megharagudott, felszállott a kerítése tetejére, elkezdett kiabálni:

- Kukuriku, török császár, add vissza a gyémánt félkrajczárom.

A török császár, csak hogy ne hallja, bement a házba, de akkor meg a kis kakas az ablakába arpült, onnan kiabálta:

-444-

- Kukuriku, török császár, add vissza a gyémánt félkrajczárom.

Megharagudott erre a török császár.

- Eredj te szolgáló, fogd meg azt a kis kakast, hogy ne kiabáljon, vesd bele a kútba.

A szolgálo megfogta, kutba vetette. De a kis kakas csak elkezd a kutban:

- Szidd fel begyem a sok vizet, szidd fel begyem a sok vizet, - arra a begye mind felszitta a vizet a kutból. A kis kakas megint felszállott a török császár ablakába:

- Kukuriku, török császár, add vissza a gyémánt félkrajczárom.

Megint azt mondja erre a török császár a szolgálojának:

- Eredj te szolgálo, fogd meg azt a kis kakast, vesd belé az égő kemenczébe.

A szolgálo megint megfogta a kis kakast, s az égő kemenczébe vetette. De a kis kakas megint csak elkezd:

- Ereszd ki begyem a vizet, hadd oltsa el a tüzet. Ereszd ki begyem a vizet, hadd oltsa el a tüzet. Erre a begye mind kieresztette a vizet, eloltotta a tüzet. Akkor megint csak felszállott az ablakba:

- Kukuriku, török császár, add vissza a gyémánt félkrajczárom:

Még nagyobb méregbe jött erre a török császár.

- Eredj te szolgálo, fogd meg azt a kis kakast, vesd bele a méhes kasba, hadd csipjék agyon a darazsak.

A szolgálo belevetette a kis kakast a méhes kasba. Ott megint elkezd a kis kakas:

- Szidd fel begyem a darázst; szidd fel begyem a darázst.

Arra a begye mind felszitta a darázst. Akkor megint felszállott a török császár ablakába:

- Kukuriku, török császár, add vissza a gyémánt félkrajczárom.

Már a török császár nem tudta, mit csináljon vele.

- Eredj te szolgálo, hozd ide azt a kis kakast, hadd tegyem ide a bő bugyogóm fenekébe.

Meg fogja a szolgálo a kis kakast; a török császár beteszi a bő bugyogója fenekébe.

Akkor a kis kakas megint csak elkezd:

- Ereszd ki begyem a darázst, hadd csipje meg a farát, ereszd ki begyem a darázst, hadd csipje meg a farát.

A begye mind kieresztette a darázst, azok jól megcsipkedték a török császár farát. Felugrik erre a török császár:

- Jaj, jaj, a fránya egye meg ezt a kis kakast; vigyétek hamar a kincses kamarába, hadd keresse meg a maga gyémánt félkrajczárját.

Bevitték a kis kakast a kincses kamarába, ott megint elkezd a maga nótáját:

- Szidd fel begyem a sok pénzt, szidd fel begyem a sok pénzt. Erre a begye mind felszitta a török császár három kád pénzét. A kis kakas haza vitte, od'adta a gazdasszonyának; gazdag asszony lett belőle, még máig is él, ha meg nem halt.

(Arany László gyűjt. Hódmező-Vásárhely.)

XI. A TÉNSÚR ÉS JANCSI KOCSIS.

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy módnélkül gazdag öreg úr; mikor az meghalt, nagy pompával el is temették, de hiába temették el, mert minden éjjel visszajárt. Imádkoztak érte, miséztettek érte, mind hiába! csak haza járt az, és olyan lármát, csörgést, ijesztgetést vitt véghez, hogy a háznépe már majd megbomlott a félelemtől.

Különösen az özvegy ténsasszony nagyon busult, szomorkodott s azt mondja egyszer a konyhában:

- Oh, ugyan mért is nincs szegény boldogult férjemnek nyugodalma, hogy hagyna másokat is nyugodni; de éjről éjre felverni a házat! - hisz mióta meghalt, ki se aludtam magamat.

- Hej, segítenék én azon, ha rám bizná a dolgot ténsasszonyom, szólalt fel a vén Jancsi kocsis - csak adna nekem száz forintot egy kis időre, meg csináltatna egy koporsót, a mibe én bele feküdném, akkor ténsasszonyom levitetne a kriptába, szépen a ténsúr mellé tétetne: tudom istenem, hogy kitudnám, mért jár haza szegény ténsuram!

Jancsi régi cseléd volt, együtt öregedtek meg az úrral, a ténsasszony megbizott benne, adott neki száz forintot, s azt mondta, hogy ha segít a bajon, neki ajándékozza mind a száz forintot; aztán megcsináltatta a koporsót is.

Jancsi a pénzt elásta az istállóban, azután befeküdt szépen a koporsóba, rátették a fedelet, levitték az ur mellé a kriptába.

Amint ott fekszik csendesen, egyszerre csak üti a tizenkét órát. Jancsi hallja, hogy a ténsúr koporsójáról leesik a fedél, Jancsi is kapja magát, lelöki magáról a koporsó fedelét; akkor az úr felült, Jancsi is; aztán az úr kilépett a koporsóból, Jancsi is.

- Hát te, hogy jöttél ide Jancsi? kérdezte az úr, mert épen szemben álltak egymásnak.

- Instálom alásan, csak úgy mint a ténsúr, meghaltam, hát eltemettek.

- Hát most hová mégy?

- Csak oda instálom, a hova a ténsúr.

- De én felmegyek a házba, mert nekem ott még dolgom van.

- Nekem is ténsuram; azért nem is pihenhetek a koporsóban.

- De már micsoda dolgod lehet neked Jancsi?

- Hát nekem bizony instálom, egy kis pénzecském volt, s én azt elástam az istállóban, most azt megyek megnézni.

-449-

- No, én is olyanféle járatban vagyok, gyerünk hát együtt.

Elindultak. Ahogy a kripta ajtóhoz értek, az úr keresztül ment a kulcslyukon s visszaszól:

- Gyere már Jancsi.

- Jaj, nem mehetek, ténsuram, nem férek ki a kulcslyukon.

Az úr rátette kezét a zárba, mire az menten felpattant, s Jancsi kiment, de az úr megcsóválta fejét s azt mondta:

- Jancsi, Jancsi, ez nekem sehogy se tetszik, te nem vagy meghalva!

- Meg vagyok, ténsuram, már hogy ne volnék, meg vagyok én halva, csak még nem vagyok kiheverve, még testes vagyok.

A mint mennek az udvaron, azt mondja az ur:

- Legelőször is nézzünk be a házba, ijesztgessük meg az asszonyokat.

A konyhába megint a kulcslyukon ment be az úr, de Jancsinak megint csak kikellett nyitni az ajtót, máskép be nem mehetett.

- Jancsi, Jancsi, szólott az úr fejcsóválva - ez nekem sehogy sem tetszik, te nem vagy meghalva.

De Jancsi megint csak azt mondta:

- Meg vagyok, ténsuram, már hogy ne volnék, meg vagyok én halva, csak még nem vagyok kiheverve, még testes vagyok.

-450-

Ott aztán leszedték a fazekakat, lábasokat, tálakat, kanalakat, a polczokról meg szögekről s vagdaltak mindent a földhöz; olyan zörgést, csapkodást vittek véghez, hogy egy lélek sem alhatott a házban. Hanem abból, a mit az ur a földhöz vágott, semmi se tört össze, magától visszament szépen a helyére; amit pedig Jancsi vágott földhöz, az aztán ott is maradt száz darabra törve. Erre megint megcsóválta az úr a fejét.

- Jancsi, Jancsi, ez nekem sehogy se tetszik, te nem vagy meghalva!

- Megvagyok, ténsuram, már hogy ne volnék, csak még nem vagyok kiheverve, még nehéz a kezem.

Bementek aztán a szobába, ott is csapkodtak, földhöz vagdaltak mindent, felforgatták a székeket, asztalokat; mikor már az egész háznép a legnagyobb rémülésbe volt, akkor elmentek a pinczébe. Ott az úr rátette kezét az egyik hordóra, amire az kifordult helyéből s alatta egy nagy fazék pénz volt beásva.

- Hej Jancsi, Jancsi, - sopánkodott az úr, lásd ez az én bajom; átok fekszik ezen a pénzen, mert árváktól vettem el; mig ez azoknak vissza nem lesz adva, addig nekem a koporsó sem ad nyugodalmat; de már hiába, hiába minden, mert erről a pénzről senki sem tud semmit.

-451-

Ezzel egyet intett, s a fazék pénz visszasülyedt a földbe, azután rátette kezét a hordóra, az is visszafordult helyére.

- No, Jancsi, most gyerünk a te dolgodra.

Elmentek az istállóba, ott Jancsi előkeresett egy ásót, azzal ásta ki a száz forintot. Erre az úr megint megcsóválta a fejét.

- Jancsi, Jancsi, ez nekem sehogy sem tetszik, te nem vagy meghalva; hisz csak intenél, hát feljönne a pénz.

- Meg vagyok halva, ténsuram, már hogy ne volnék, meg vagyok én halva; csak még nem vagyok kiheverve, még nem tudom jól a módját.

Azzal Jancsi visszatette a pénzt, aztán földet meg szalmát kapart rá.

- Siess Jancsi, siess - mondja az úr, mert mindjárt üti az egy órát, akkorra már feküdnünk kell.

- Sietek, ténsuram, sietek, megyek, csak még egy kicsit benézek a házba, még egy kicsit ráijesztek az asszonynépre.

Jancsi bement a házba, az úr meg az ajtó előtt várta. Várta, várta, egyszer csak beszél:

- Jancsi gyere már, tovább nem maradhatunk, mindjárt üti az egyet!

- Megyek, ténsuram, mindjárt megyek; csak még egy kicsit ijesztgetek. Még egy pár tál van itt, azt csapom a földhöz.

Evvel Jancsi csapkodta, törte a tálakat, fazekakat a konyhában; zörgette, összeverte a réz edényeket, egész itéletet csinált a háznál. Megint csak beszél az úr:

- No, Jancsi, ha nem jössz, itt hagylak, mert tovább nem maradhatunk.

De Jancsi épen azt akarta, hogy ott hagyja, azért csak kikiáltott:

- Megyek, ténsuram, már megyek!

Hanem azért nem ment, míg egyszer csak üti az egy órát, s a ténsúr visszatűnt a kriptába.

Jancsi aztán felverte a háznépet, de nem is kellett azt felverni, mert úgy se aludt senki a háznál, és elbeszélte a miket tapasztalt. A ténsasszony pedig a reggelt se várta be, hanem lement a cselédekkel a pinczébe, ott nagy ügygyel-bajjal elmozdították a hordót s addig ástak alatta, míg meg nem találták a fazék pénzt, azt azután kivették, a ténsasszony mindjárt reggel visszaadta az árváknak, a kiknek isten előtt igaz jussok volt az a fazék pénz; Jancsinak meg odaajándékozta a száz forintot, azonfelül még borralalót is adott neki.

A ténsur aztán nem is járt többet haza, csak még egyszer jött el Jancsihoz, s azt mondta neki:

- Jancsi, Jancsi, megcsaltál! De még is köszönöm, édes szolgám, mert jót tettél velem, most már nekem is lesz örök nyuggodalmam.

(Bodros Katicza gyűjt. Garam-vidék.)

XII. FÉLIG NYÚZOTT BAKKECSKE.

Egyszer hol volt, hol nem volt, volt a világon egy ember, annak volt két fia, meg egy kecskéje. Azt mondja egy reggel az ember a nagyobbik fiának:

- Hajtsd ki, fiam, ezt a kecskét legelni, de olyan helyre hajtsd, a hol jól lakhatik.

A fiu kihajtotta szép füves helyre; evett a kecske, evett, míg úgy jól nem lakott, hogy alig birt megmozdulni. Akkor kérdezi tőle a fiú:

„Kedves kecském, jól laktál?
elég füvecskét kaptál?”

Felelt a kecske:

„Úgy jól laktam, mint a duda,
egy szál fű se fér több belém.”

Evvel a fiú haza hajtott, otthon kérdezi az apja a kecskétől:

„Kedves kecském, jól laktál?
elég füvecskét kaptál?”

Felel a kecske:

„Jaj, jó gazdám, dehogy laktam,
mint a kutya úgy koplaltam.”

Megharagudott erre az ember, mindjárt elkergette a fiát a háztól. Másnap reggel mondja a kisebbik fiának:

- Hajtsd ki most te, fiam, a kecskét, de jó helyre hajtsd, mert ha éhen hozod haza, úgy jársz, mint a bátyád.

Kihajtotta a fiú még szebb füves helyre, mint a bátyja, jól is lakott a kecske megint, úgy hogy alig birta. Akkor kérdezi tőle a fiú:

„Kedves kecském, jól laktál?
elég füvecskét kaptál?”

Felelt a kecske:

„Úgy jól laktam, mint a duda,
egy szál fű se fér több belém.”

Evvel a fiu haza hajtott, otthon megint kérdezi az apja a kecskétől:

„Kedves kecském, jól laktál?
elég füvecskét kaptál?”

Felel a kecske megint:

„Jaj, jó gazdám, dehogy laktam,
mint a kutya, úgy koplaltam.”

Ez még jobban megharagította az embert, elkergette ezt a fiát is.

Harmadnap reggel nem volt kire bizni a kecskét, maga hajtotta ki az ember. Még szebb fűves helyre vitte, mint a fia; a kecske úgy jól lakott, hogy csak eldült mint egy darab fa. Kérdezi tőle az ember:

-455-

„Kedves kecském, jól laktál?
elég füvecskét kaptál?”

Felel a kecske:

„Úgy jól laktam, mint a duda,
egy szál fű se fér több belém.”

Evvél haza hajtotta az ember. Otthon kérdi tőle:

„Kedves kecském, jól laktál?
elég füvecskét kaptál?”

Felel a kecske:

„Jaj, jó gazdám, ahogy laktam,
mint a kutya úgy koplaltam.”

Nagyon megharagudott erre az ember, most látta, hogy a két fiát is ártatlanul kergette el a háztól.

- No hiszen megállj, kutya kecske, majd meglakolsz te ezért!

Elővett egy éles kést, a kecskét megkötötte egy fához, elkezdte nyúzni elevenen. Mikor már félig megnyúzta, megszólalt a kecske:

„Jaj, jaj, jaj, jó gazdám, ne huzd le a bundám, úgy jól laktam, mint a duda, egy szál fű se fér több belém.”

Erre aztán félbe' hagyta a nyúzást, eloldta a fától a félig megnyúzott kecskét. A kecske a mint megszabadult, elkezdett szaladni, árkon bokron keresztül. Szaladt, szaladt, egyszer egy róka lyukhoz ért, abba belebújt. Ott aztán meghúzta magát szépen. Egyszer jön haza a róka, beszél a lyukba:

-456-

- Ki vagy, mi vagy lyukamba, lyukamba?

„Én vagyok, bém vagyok,
félig nyúzott bakkecske;
szarvaimmal tusálok,
bajuszommal szurkállok,
szaladj mindjárt, mert megdöflek.”

Megijedt a róka, elszaladt a farkashoz.

- Farkas komám, gyere hamar, ördög van a lyukamban.

Oda megy a farkas a lyuk szájához:

- Ki vagy, mi vagy, róka komám lyukába', lyukába'?

„Én vagyok, bém vagyok,
félig nyúzott bakkecske,
szarvaimmal tusálok,
bajuszommal szurkállok,
szaladj mindjárt, mert megdöflek.”

Megijedt a farkas is, elszaladt a medvéhez:

- Jaj komám, gyere hamar, ördög van a róka koma lyukában.

Oda megy a medve is a lyukhoz, beszél rajta:

- Ki vagy, mi vagy, róka komám lyukába', lyukába'?

„Én vagyok, bém vagyok,
félig nyúzott bakkecske,
szarvaimmal tusálok,
bajuszommal szurkállok,
szaladj mindjárt, mert megdöflek.”

-457-

Megijedt a medve is, elszaladtak mind a hárman. Szaladtak, szaladtak, egyszer előtaláltak egy sündisznót.

- Hova szaladtak medve koma? kérdi a sündisznó.

- Jaj szaladjunk, te is szaladj, ördög van a róka koma lyukában.

- Nem szaladok én, gyertek vissza, hátha ki tudnám onnan riasztani.

- Már hogy tudnád, én csak erősebb vagyok, farkas komám is, még se tudtuk; felel a medve.

- No csak próbáljunk szerencsét, mondja a sündisznó.

Visszamentek hát; beszél a sündisznó a lyuk száján:

- Ki vagy, mi vagy róka koma lyukába', lyukába'?

„Én vagyok, bém vagyok,
félig nyúzott bakkecske,
szarvaimmal tusálok,

bajuszommal szurkállok,
szaladj mindjárt, mert megdöflek.“

De a sündisznó nem ijedt meg, hanem összegombolyította magát, begurult, elkezdte szurkálni minden oldalról a nyúzott részét a kecskének. Ez se vette tréfára a dolgot, kiugrott a lyukból. Ide kint aztán mindjárt megismerték ő kelmet a medve is, farkas is; megfogták, szélyeltépték, jó lakomározást csináltak belőle.

Ha szélyel nem tépték volna, az én mesém is tovább tartott volna.

(Arany László gyűjt. Nagy-Kőrös.)

XIII. AZ EGYSZERI GYEREK.

I.

Mikor én olyan suhancgyerek voltam, egyszer mondja az édes apám, hogy fogjak be két ökröt, menjek az erdőre fáért. Befogom a két ökröt, elindulok az erdőre. Csak megyek, csak megyek az ökör előtt, de igen nagy volt a sár, egyszer beleragadt a fél csizmám, mezitláb maradtam. Húznám ki a csizmám a sárból, de biz a' nem jött. Mit csináljak, mit csináljak? Haza szaladtam egy emelő rúdért, avval kifeszegtettem a csizmámat a sárból. De mig az emelő rúdért jártam, úgy elment a két ökör a szekérrel, hogy se hire, se nyoma nem volt. Most már mi tévő legyek? ha haza megyek, megnyúz az édes apám; kaptam magam, bementem Váradra, beállottam szűrszabó inasnak. A gazdám adott egy rongyos daróczot, azt a nyakamba gabalyítottam, olyan úr voltam, hogy...

Másnap reggel azt mondja a gazdám: „Fogd fel azt a kosarat, öcsém, menjünk a piacra, vegyünk borsót ebédre.“ Kimentünk a piacra, meg is vettünk mindent, de borsót mégis elfelejtettünk venni. Mikor haza érünk, észreveszi a gazdám, hogy nincs borsó. Mindjárt mondja nekem: „Eredj vissza fiam a piacra, elfelejtettünk borsót venni, végy te.“ Vissza is mentem én, vettem is borsót, de nem találtam vele haza. Csak keresem, csak keresem a házunkat, egyszer rám esteledik. No most már mit csináljak, hol háljak? Egyszer meglátok egy kis világot egy ház ablakában; bementem a házba. Odabent egy vén asszony főzött puliczkrét egy akkora fazékban, hogy három üst se tenne ki rajta. Én is éhes voltam, mondom az asszonynak: „Néném asszony, adjon kelmed egy kis kását.“ Az asszony mindjárt elibem tett egy tál gölödényt, úgy jól laktam tőtött káposztával, hogy még most is tele van a hasam korpacziberével.

A mint jól laktam, lefeküdtem a kuczkóba, bele húztam magam a daróczomba. Egyszer jön haza a gazda, nagy részegen a korcsmából, az asszony kitalálja neki a puliczkrét. Az ember meglát engem a kuczkóban, hí, hogy menjek, egyem vele; én már jól voltam lakva, nem akartam menni, de rám rezzentett, hogy majd így meg amúgy, csak ne egyem! Az asztalhoz ültem hát, de biz' énbelém nem fért egy falat se, - be volt kötve a szűröm újja, mind abba eresztgettem a puliczkrét.

Mikor jól lakott az ember, felugrott, elkezdett tánczolni, engem is megfogott, hogy tánczoljak vele. Tánczoltunk, tánczoltunk, egyszer kiódzott a daróczom újja, elkezdett potyogni belőle a puliczka. Az ember azt gondolta, hogy mást potyogtatok, felkapott egy botot: „Phű ilyen, olyan adta disznója, hát te mit csinálsz? kitakarodj' mindjárt.“ Jó, hogy el tudtam szaladni, mert nagyon végig hegedült volna a hátamon.

Szaladtam, szaladtam, egyszer egy malomházhoz értem. Kaptam magam, bele feküdtem a garatba. A mint ott fekszem, egyszer oda jön három tolvaj egy lopott birkával, ott megnyúzzák, elkezdenek tanakodni, hogy hova tegyék a bélit, hogy rá ne akadjanak. Az egyik azt találta ki, hogy a garatba kellene lökni; mindjárt oda is hozta a garathoz. Én is megijedtem, hogy rám veti, elkíáltottam magam: „Rám ne lökje kend azt a böndőt.“ Erre a három tolvaj megijedt, elszaladt; mind ott hagyták a sok birkahúst. A lármára a molnár mester is felébredt, kijött, megdicsért, hogy elijesztettem a tolvajokat: „No öcsém, te derék gyerek vagy, nem állnál be hozzám inasnak?“ „Biz én beállok“ - mondom, be is állottam mindjárt. A gazdám adott fölöstökömre egy tojást; de bicskám nem volt, id'adta a szép csillagos nyelvű bicskáját is, hogy egyem vele. Eszegettem, eszegettem a tojást, egyszer bele ejtettem a csillagos nyelvű bicskát. Most már hogy vegyem ki? Volt ott egy tizenhat öles lajtorja, azt beleeresztettem, de még az sem érte el a fenekét, nem tudtam kivenni a bicskát. Megijedtem, hogy megver a molnár-gazdám a szép bicskáért, elfutottam innen is.

Nyaragaltam hegyen, völgyön, árkon, bokron keresztül egyszer egy kis házhoz értem. Próbáltam bemenni az ajtaján, sehogy sem fértem be, még búva sem, próbáltam az ablakán, állva is könnyen bementem. Odabent épen lakodalmaztak, állott a lakzi ugyancsak, volt dinom, dánom, lé meg lé elég volt, Duna, Tisza zsákba volt.

Alighogy beléptem, mindjárt elibem állottak hogy menjek a patikába jóféle sáfrányért. „Biz én nem megyek“ - ott volt ez¹¹¹⁾ is, mindjárt fülön fogtam: „Eredj öcsém a patikába jóféle sáfrányért; itt van egy számár, ülj rá, de meg ne sarkantyuzd, mert acél-körme tüzet ad, tapló-hasán végig fut, szalma-dereka meggyulad, hólyag-feje kicsattan, mindjárt ló nélkül maradsz.“

Felült hát a számárra; mig ment, lassan ment, de jövet megsarkantyúzta, acél-körme tüzet adott, tapló-hasán végig futott, szalma-dereka meggyuladt, hólyag-feje kicsattant, mindjárt ló

nélkül maradt.

Erre mind elhányta a sáfrányt, bejött a lakodalomba, ugyancsak elkezdte tánczoltatni a szalma-derekú kisasszonyokat. A sarokban volt egy nagy sárga-leves zsák; én váltig mondtam a fiunak: „Ne tánczoldtasd olyan nagyon azokat a szalma-derekú kisasszonyokat, mert a zabtaréjú sárga-réz-sarkantyúddal majd kirugod a sárga leves zsákot,” – de ő nem hallgatott rá, csak forgatta, csak ugratta őket, egyszer aztán csakugyan kirugta a zsákot. No 'iszen volt drága multság! – a sárga lé a számárnak csikló körmig se ért, ezt meg majd elnyelte, majd belefult. Bele is fuladt volna, de én felszaladtam a padlásra, egy kopó ott sütötte, főzte a húst, azt oldalba ütöttem, mindjárt fiadzott egy két ágú vashorgot, azt az órába akasztottam, úgy hoztam ki. A ki nem hiszi, megnézheti, még most is ott van órán a két lyuk, a horog helye.

(Arany László gyűjt. Biharmegye.)

II.

Volt nekem egy édesapám, mikor az még kis gyerek volt, én már akkor meglehetősen nagy leány voltam, kimentem az erdőbe, láttam tüzet-vizet, fáztam, megmelegedtem; felnyergeltem a nyeret, a fejem alá tettem a fakót, lefeküdtem; reggel, délben vagy uzsonna tájban fölkeltem; nem volt a fakó, megették a farkasok. Megállj farkas, majd megfakózlak én! Mentem a farkasok után. Jöttömben-mentemben felmentem egy ugorka fára megráztam, ugyancsak hullott ám róla a krumpli. Oda jön egy vén asszony; azt mondja: „Ne bánts, Jancsi azt a retket, répát, mogyorót, nem neked ültettem a káposztát!” – Megijedtem, ijedtemben leugrottam az ugorka fáról, felkaptam egy diót, kétfelé haraptam, egyik csólnok, másik evező. – Áteveztem a Tiszán, megláttam egy kis fehér házat; mennék be az ajtón, nem férek; megyek az ablakra, azon könnyen bevezhettem; – az asztalon volt egy tál fordított kása, én is úgy jól laktam hát mindjárt káposztás hússal, hogy még a fogam is tele lett korpa cziberével.

A Tiszát azalatt felszántották, vetettek bele répát dudát, trombitát, – édes apámnak is volt benne két véka korpa vetése; lekaszáltam, lett belőle három véka árpa, mikorra kiszeeletem lett belőle négy véka tisztabúza. Azt mondja édes apám, menjek ki a ménesre, hozzam haza a fakót, vigyem el a malomba a búzát. Én hát elmentem a ménesre, haza hoztam a fakót, elvittem a búzát a malomba; – de a malom nem volt otthon, oda volt a sinai hegyen epret szedni. Én is ledugtam az ostornyelem a Tisza partjába, elmentem a malomért; mikorra visszahoztam, nagy fa lett az ostornyelemből, a közepe odvas volt, tele volt seregélyfiókkal. Volt rajta egy lyuk is, azon próbáltam bedugni a kis újjam', de sehogy sem fért, próbáltam az öklömet, az sem fért, próbáltam a fejemet: könnyen belecsuszant, de bele is szorult. No most, istenem, teremtöm, mit csináljak, hogy vegyem ki a fejem? Akkor jutott eszembe, hogy van otthon az édes apámnak egy baltája meg egy szekerczéje. Haza szaladtam. Mikorra haza értem, a balta hatot fiadzott, a szekercze meg kilenczet. Felkaptam egyet, azt se' néztem, melyik az öregebbik, kivágtam a fejemet az odúból; jaj, de hogy' is örültem én annak, hogy kivághattam. Tele szedtem az ingem derekát anyányi seregély fiókkal, de bezzeg megjártam, mert a sok seregély elkezdett velem repülni, vittek repülve. Mikor a Tisza felett vittek, meglátott egy palóc asszony, a ki ruhát mosott a Tiszában, elkiáltotta magát ijedtében: „Ó-vé Máriám!” Én úgy értettem, hogy „oldjam meg a gatyám,” megoldtam hát a gatyám', a sok seregély mind elszabadult, én meg szépen belecseppentem a Tiszába. Meglátta ezt egy istentelen gránatéros, kirántott a Tiszából hajamnál fogva: „Gyere bele a sugár ágyúba;” avval beletöltött a sugár ágyúba, egész idáig lőtt.

Adjon isten szerencsés jó estét kendteknek!

(Szél Lajos gyűjt. Hódmező-Vásárhely.)

III.

Kérékvágás kondulás, nyakon csapám, nem találám; futék az eperfához, rázom a diót, hát hull a mogyoró a kebelembe; oda jó egy ember: Enyje beste kurafia leánya! nem azért ültetik a répát, hogy te levágd a káposztát! – Megijedék, haza futék, hát apámat akkor szülék a világra; apámnak volt egy nagy asztag buzája, nézem a tetejét, nem látom; felhágok a kertre, ugy sem látom; leugrom a kertről: hát még a bokámon is alúl ér. Már mit csináljak azzal a nagy asztag buzával? Kettedébe lecsépelettem és harmadába egy házba rakatom. Egyszer eszembe jut, hogy meg kék nézni a buzámat, bémenyek, bele ho'tam. Ángyomnak volt egy kis kokasa, oda jöve s kivakara. Kifuték az utcára, s irtam a porba hat ökröt, szekeret; felrakám a buzát s vittem a malomba. A malom nem vót otthon, kérdem a mónártól „Hol van a malom?” – „Hát eprészni!” – Várom a malmot, várom, nem jó, elmenyek egyet jární, hát mikor visszamentem, meg is vót örölve a buza, de nem volt megdüböczkölve. Keresem a düböczkölő fát, nem kapom; lekaptam a fejem s megdüböczköltem vele, avval menyek hazafelé, hát az emberek kiábálják: né a fejetlen ember! né a fejetlen ember! Tapasztom a fejem, hát nincs ott, visszamenyek a mónárhoz, kérdem a mónártól: „hol van a fejem?” „Tapasztadd a feneked, mert ott lesz a fejed.” Tapasztom, hát ott van. Már menyek haza, indulok haza. Mikor a malomba mentem, az ostoromot elhajítottam vót, azalatt egy nagy udvas fa nőtt belőle. Felmászok reá, hát belésem az udvájába. Ki akarok jóni, magam ugyan kimásztam, de a kis ujjom oda rekedt; eszembe jutott, hogy apámnak van egy

szekerczéje, a ki minden héten hetet fiadzik. Haza futék, levágtam az ujjomat vele, hát a kebelem mind teli tő't seregélyfiokával. Egyszer csak repitnek rettenetes magosan valami tó felett. Ott asszonyok mostak, a hogy' megláttak, kiáltják: Oh vé Mária! Oh vé Mária! Azt gondoltam, azt kiáltják: ódd meg az öved! Megódom az övem, kirepül a seregély-fióka s magam úgy esem a tóba, hogy testemmel kivertem száz szekér halat. Oda jó egy cigány purdé, se' inge, se' gatyája. Kér, hogy adjak neki egy kis halat. Mondom: vegyen, - s úgy elvitte a száz szekér halat a kalapjában, hogy alig hagyott egy tálacszkával. Már mit csináljak avval a tál hallal? Ángyomnak vittem; egy tál korpát adott érette. Már mit csináljak avval a tál korpával? Én bizony ostort fontam belőle. Próbáltam egy rét, föléri-e az eget, nem éri; két rét próbálom, hát még az égen is felül ér. Ekkor azt gondoltam, csak felmenyek az égbe, egy kis adósságom van ott, megfizetem. Csiperkedem; csiperkedem, hát mi történt? Nem vettem vót észre, s a közepibe egy egeret fontam, az szerte rágta, s úgy estem egy nagy buglya szalmába, hogy a fenekemtől meggyult. A mig alattam égett a szalma, kikötöttem száz német kalapot. Pesten-Budán nagy vásár vót, eladtam a száz német kalapot száz német forinton. Már gondolkoztam: mit csináljak evvel a pénzzel? Én bizony egy nagy kast vettem vele. Próbálom hosszára: jó-e, nem jó; keresztül próbálom; hát úgy jó, hogy ugyan dörömböz. A mint az erdön húzom keresztül, nagy szél támad, mind tele futta a kasomat mogyoróval. Eb adjon! a kinek van pénze, vegyen; a kinek nincs, hallgasson.

(Gyulai Pál gyűjt. Kolozsvár.)

IV.

Epen úgy láttam, mint most. Volt nekem hat ökröm, szekerem. Befogtam a járomba, a szekérbe tettem hát zsákokot. A hat ökrök meg sem tudta mozdítani, fogtam magamat s mind a hat ökröt feldaraboltam és a szekérbe hánytam, a zsákokat pedig a járomba fogtam, úgy vitte, mint a szél; úgy láttam, mint most. Mikor a malomhoz érkeztem, se a malom, se a molnár nem volt otthon. Egy nagy cserfa ostornyelem volt, a zsákok elébe szurtam, hogy el ne fussanak. Már most elmentem, hogy a molnárt és a malmot megkeritsem; a molnárt megkaptam, egy csűrben egerészett, a malom egy erdőben eprészett. A mig én ezeket elékerittem, a cserfa ostornyéliből egy nagy fa nőtt, mely épen az égbe ért. Eszembe jutott, hogy nekem van az égben egy Mária néni; felmentem hozzá, épen szitált, kotyfolt nekem szűnyogtojásból rátottát. Ettem, ettem, hát egyszer csak oda jó egy gulyás és egy juhász s azt kérdik tőlem: mit keresel abban a szűnyogtojás rátottában? Én azt felelem, hogy a késem és villám bele ejtettem. Erre azt mondák: ne keresd ok nélkül, mert én gulyámat, én pedig nyájamat vesztettem belé és soha meg nem kaptam. De én arra nem hallgattam, csak ettem ettem, s mikor le akartam jóni, már a cserfa lecsontult volt. Mária néni csinált korpából kötelet és azzal lebecsátkoztam; a hol a fa csonka volt, üres volt, az üregben madárfiak voltak. Próbáltam, hogy a kezem benyujtom, de nem fért; próbáltam a fejem, kottyánva betért, mikor pedig ki akartam venni, nem fért ki. Fogtam magam s felmentem Mária nénihez, egy baltát kértem, a fejemet kivágtam, a madárfiakat pedig a gatyám madzagához kötöttem, s a madárfiak velem elrepültek. Vittek egész egy tóig, a hol valami asszonyok mostak s azt kiálták: Oh vé Mária leszállott az égből! Én azt értettem, azt mondják: hogy öld meg a gatyádat! Mindjár' megoldtam. A madarak elrepültek, én meg a tóba buktam s annyi halat kicsaptam, hogy tizenkét vasas szekér el nem bírta volna; jött egy mezitelen cigány purdé, a kötője elejében mind elvitte, - épen úgy láttam, mint most!

(Gyulai Pál gyűjt. Szilágyság.)

XIV. A RÓKA, A MEDVE ÉS A SZEGÉNY EMBER.

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy szegény ember. Ez a szegény ember egy reggel két tehenével kiindult szántani. A mint az erdő mellett megyen, egyszer csak hall valami tömbölést és makogást. Bemegy az erdőbe megnézni: vajon mi lehet az? Hát látja, hogy egy nagy medve verekedik egy kis nyullal.

- No még ilyent se láttam életemben, mondja a szegény ember, és olyan jó izüen kaczagott rajta, hogy majd kipukkant.

- Enyje veszett hordta embere, hogy' mersz te rajtam kaczagni?! - rivallott reá a medve. No azért meglakolsz; tehenestől együtt megeszlek!

A szegény ember bezzeg most már nem kaczagott, s nagyon kérte a medvét, hogy ne egye meg; vagy ha már csakugyan meg kell lenni, legalább estig ne egye meg, a meddig felszántja földjét, szegény háza népe hogy ne maradjon kenyér nélkül.

- No hát estig nem bántalak, de akkor megeszlek!

Avval a medve elment dolgára, a szegény ember pedig búsan szántogatott, s akármennyit gondolkozott, nem tudta elgondolni, mivel lehetne megengesztelni a medvét... Dél felé oda vetődött egy róka; észrevette, hogy a szegény ember búsul, kérdezte tőle, mi baja? talán segíthetne rajta.

A szegény ember elmondta, hogy' járt a medvével.

- Ha csak ennyi a baj, azon könnyen tudok én segíteni. Kutya bajod se' lesz, magad is megmaradsz, a tehened is, s még a medve bőre is a tied lesz. De mit fizetsz, ha megsegítelek?

A szegény ember nem tudta, mit igérjen; mert nem igen volt miből, s a róka is sokat kért. Végre kilencz tyukban s egy kakasban egyeztek meg. Nehezen ígérte meg a szegény ember, mert nem tudta, honnan teremti ki; de mégis megígérte.

- No most már, szegény ember, hallgass reám! Mikor a medve este felé ide jó, én megbuvok a bokorba s kürtölök, a hogy' a vadászok szoktak. Akkor a medve azt kérdi: mi az? Te azt mondod: vadászok jönnek. Erre a medve megjíjed, s kér, hogy bujtasd el. Te bebujtad abba a szennyes zsákba s megmondod neki, hogy meg ne mozduljon. Én akkor kijövök a bokorból s kérdem: mi van abban a zsákban? Te azt mondod: szenes tőke. Én nem akarom elhinni s azt mondom: vágd abba a csúcsba a fejszédet! Te fejszéd fogsz s úgy vágod a fejébe a fejszédet, hogy a medve mindjárt szörnyet hal.

-472-

A szegény ember megörvendett a jó tanácsnak s követte is. Minden ugy történt, a hogy' a róka mondta: a medve pórúl járt s a szegény ember megszabadult tehenestúl.

- Nem megmondhatom, hogy így lesz? - mondá a róka. Tanuld meg ebből, szegény ember, hogy többet észszel mint erővel. De nekem most dolgom van, haza sietek; hanem holnap elmegyek hozzád a kilencz tyúkért s egy kakasért. Jó kövérek legyenek! Otthon légy, mert különben megkeserülsz!

A szegény ember szekerére vetette a medvét, vigan tért haza, otthon jó vacsorát csapott, jól aludott rája s nem sokat félt a rókától, mert megtanulta tőle: többet észszel mint erővel.

Reggel alig nyitotta ki a szemét, már kopogtatott az ajtón a róka, s kérte a kilencz tyukot és az egy kakast.

- Mindjárt, komám, mindjárt, csak felöltözöm, - mondá a szegény ember; hamar felöltözött, de nem nyitotta ki az ajtót, hanem megállott a ház közepén s elkezdett a szájával csaholni.

- Te szegény ember! mi tesz úgy? talán csak nem kopó?!

- Bizony, komám, kopó az, még pedig két kopó; itt aludtak az ágy alatt, ördög tudja, honnan kerültek ide; megérezték a szagodat, ki akarnak rohanni, alig tudom már tartani őket!

-473-

- Csak addig tartsd, a míg elfutok. Nem bánom, maradjon inkább neked a tyúk is, a kakas is.

Mire a szegény ember kinyitotta az ajtót, a róka már tul volt ungon-berken. Nagyot kaczagott rajta s még talán most is kaczag, ha meg nem halt.

(Gyulai Pál gyűjt. Kolozsvár.)

XV. A SZÜRKE LÓ.

-474-

Egyszer volt egy szegény ember, a kinek a világon semmi egyebe nem volt, csak egy szürke lova. Azzal kereste a mindennapi kenyerét, hogy eljárt a szürke lovával őrölni; éjjel-nappal mindig őrölt rajta. A szürke ló nagyon megunta ezt a dolgot, látta, hogy a más ember lova mindig párjával őröl neki meg magának kellett húzni a malmot, azt mondja hát a gazdájának:

- Édes gazdám, mi dolog az, hogy más ember mindig két lóval őröl, te meg engem csak magamat fárasztasz itt a malomban?

- Biz' annak az az oka, kedves lovam, hogy egy árva bogaram sincs, a kit melléd foghatnék.

- Ha csak ez a baj, eressz el engem, majd keritek én magamnak egy társat.

A szegény ember mindjárt kifogta a malomból, eleresztette. Elindult hát a szürke ló, hogy társat kerítsen magának; mén-mendegél hetedhét ország ellen, egyszer meglát egy rókalyukat. Kapja magát, rá fekszik a lyukra, mintha meg volna dögölve, mintha már a farkát se tudná mozdítani.

-475-

Oda bent a rókalyukban egy öreg róka lakott három fiával. Egyszer a legkisebb fia ki akar menni, meglátja a szürke lovat, azt gondolta a fehérségéről, hogy hó van. Visszamegy az anyjához:

- Jaj anyám, nem lehet most kimenni, nagy hó van oda kint.

- Már hogy volna - feleli az öreg róka - hiszen épen nyár közepe van most. Eredj ki te fiam, - mondja a középső fiának - te öregebb vagy, többet tudsz, nézd meg, mi az?

Ki megy a középső fia is, az is meglátja a szürke lovat a lyuk száján, az is visszamegy:

- Jaj anyám, csakugyan nem lehet most kimenni, hó van.

- Már hogy volna most hó, hiszen épen nyár közepe van. Eredj ki te legöregebb fiam, te legtöbbet láttál már a világon, nézd meg mi van ott.

Kimegy a legöregebb fia is, de az is csak avval megy vissza:

- De bizony csakugyan hó van, akár hogy van a dolog, semmit se látni, csak a nagy fehérséget.

- Nem lehet most hó, hisz' épen nyár közepe van, - mondja az öreg róka, avval maga ment ki. Látja, hogy nem hó, hanem szürke ló. Gondolkozóba esik, hogy kellene azt elhúzni onnan; ha ott marad, még csak ki se tudnak járni tőle. Próbálták elhúzni a három fiával, de meg se tudták mozdítani. Elmegy hát a farkas komájához:

-476-

- Kedves komám, ugyancsak jó peccsenyére tettem szert, már oda is vittem a lyukam szájához, de sehogy se fér bele, pedig ha kívül marad, mind kikezdi a varjak; azért hát azt gondoltam, húzzuk el a te barlangodhoz, abba talán bele fér, majd rájárhatunk ketten is.

A farkas megörült a jó peccsenynek, gondolta magában: csak egyszer az ő barlangjában legyen, nem eszik abból a róka egy fél falatot se. Mindjárt visszamentek a róka lyukához; még akkor is ott feküdt a szürke ló, tette magát, mintha meg volna dögölve. Mikor oda értek, elkezd a farkas tanakodni:

- Hogy kellene ezt az én barlangomhoz elvinni, koma?

- Hát csak úgy - felel a róka - a hogy én idáig hoztam: a farkam a farkához kötöttem, úgy hoztam árkon-bokron keresztül, még csak nehéz sem volt. Most hát kössük a te farkadhoz a farkát, úgy a legszebben elviheted.

A farkas mindjárt rá állott, a' bizony jó lessz! már előre fente a fogát a jó peccsenyre; - a róka meg jó erősen összekötötte a farkas farkát a szürke ló farkával:

- Húzhatod már koma!

-477-

Húzza a farkas, majd megszakad, de meg se bírja mozdítani, a mint legjobban erőlködik, hirtelen felugrik a szürke ló, elkezd szaladni, húzza ám a farkast farkánál fogva maga után árkon-bokron keresztül, mint a dögöt, - vitte egyenesen a gazdájához.

- No gazdám, hoztam magamnak társát.

A szegény ember mindjárt agyonverte a farkast, a bőrét eladta a zsidónak jó pénzért, azon vett egy másik lovat, attól fogva soha sem örült magában a szürke ló.

Ha magában örült volna, az én mesém is tovább tartott volna.

(Arany László gyűjt. Nagy-Kőrös.)

XVI. AZ OKOS LEÁNY.

-478-

Egyszer volt, hol nem volt, volt egy molnárnak egy takaros és okos leánya, a ki olyan okos volt, hogy hetedhét ország ellen járt a híre. - Meghallja ezt a király. Oda izen neki, hogy van neki a padlásán száz esztendő kender, fonja meg azt selyem czérnának. - A leány erre visszaizen, hogy van nekik száz esztendő sөvényök, csináltasson abból a király aranyorsót, akkor szívesen megfonja az aranyfonalat, de azt csak nem kívánhatja a király, hogy az aranyfonalat haszontalan faorsón fonja meg.

Tetszett a királynak a felelet. Megint azt izeni, hogy van neki egy lyukas korsója a padláson, foldja meg azt, ha tudja. Megint visszaizen a leány, hogy fordíttassa ki hát a király a korsót, mert az öreg apja sem látta, hogy színéről foldoztak volna meg valamit.

Ez a felelet még jobban megtetszett a királynak. Most meg azt izeni, hogy menjen el a leány ő hozzá, de úgy, hogy még se menjen; köszönjön is, mikor elébe ér, de még se köszönjön; vigyen is neki ajándékot, ne is.

-479-

Erre a leány elkéri az apjától a szamarát, felül rá, aztán úgy megyen a királyhoz. Otthon egy galambot megfogott, szitával leterítette és elvitte magával.

Mikor aztán a király elébe ért, egy szót sem szólt, hanem meghajtotta magát, aztán a galambot a szita alól elreпитette. Így aztán ment is, nem is; köszönt is, nem is; vitt is ajándékot, nem is.

A király úgy megszerette az okos leányt, hogy mindjárt elvette feleségül.

(Illésy György gyűjt. Debreczen.)

XVII. ADJ' ISTEN EGÉSZSÉGÉRE.

-480-

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy király. Ez a király olyan hatalmas volt, hogy ha eltűszentette magát, az egész ország népségének rá kellett mondani: adj' isten egészségére! Néha, ha náthás volt, nem is lehetett más szót hallani az országban, mint: „adj' isten egészségére!” Minden ember azt mondta csak a csillagszemű juhász nem akarta soha' se mondani.

Megtudta ezt a király, nagyon megharagudott; maga elébe hívatta a juhászt.

Elmegy a juhász, megáll a király előtt, a ki pedig trónuson ült és igen hatalmas volt, megrettenetes mérges. De akármilyen hatalmas volt, akármilyen mérges volt a király, a csillagszemű juhász még se félt tőle.

- Mondd mindjárt: adj' isten egészségemre! - rivalt rá a király.

- Adj' isten egészségemre! szólt vissza a juhász.

Nekem, nekem, te korhely, betyár te! lármázott a király.

- Nekem, nekem, felséges úr! felelt amaz.

- De nékem, én nékem! ordított a király és mérgesen verte a mellét.

- Nékem hát, persze, hogy énnékem! mondta megint a juhász és szeliden verte hozzá a mellét.

Már akkor a király nem tudta, mit tegyen mérgebe, de bele szólt a hopmester.

- Azt mondd te, tüstént azt mondd: adj' isten egészségére felséges uram! - mert ha nem mondd halál fia vagy.

- Nem mondom én addig, míg a királykisasszonyt nekem nem adják, felelt a juhász.

A királyleány is ott volt a szobában, királyapja mellett ült egy kisebb trónuson és olyan gyönyörűséges szép volt, akár csak egy arany galamb; no, de akármilyen gyönyörűséges szép volt, azért mégis elnevette magát a juhász szavára, mert neki megtetszett a csillagszemű juhász, jobban megtetszett mint minden királyfi.

A király pedig megparancsolta, hogy vessék tüstént a juhászt a fehér medve tömlöczébe.

El is vitték a darabantok s bevetették a fehér medve tömlöczébe, a kinek két nap nem adtak semmit enni, hogy annál dühösebb legyen. Mikor az ajtót betették, mindjárt megrohanta a juhászt, hogy széttépje s felfalja, de mikor a csillagszemét meglátta úgy megijedt, hogy majd maga magát falta be, s a legtávolabb szögletbe kuczorodott, onnan nézte, de bántani nem merte, pedig oly éhes volt, csak úgy nyaldosta talpát az éhségtől. A juhász meg le nem vette róla a szemét és hogy ébren tartsa magát, nótákat csinált, mert tudta, ha elaludna, a medve rögtön széttépné.

De nem aludt el.

Reggel jön a hopmester megnézni a juhász csontjait, hát látja, hogy annak semmi baja. Felvezette a királyhoz, a ki rettenetesen megharagudott s azt mondta: No, most közel voltál a halálhoz, mondd-e már: adj' isten egészségemre!

De a juhász csak azt mondta: Nem félek én tiz haláltól sem! csak akkor mondom, ha a királykisasszonyt nekem adják feleségül.

- Eredj hát a tiz halálba!

És a király megparancsolta, hogy vessék a juhászt az óriás sündisznók tömlöczébe. Be is vetették a darabantok, s a tüskés sündisznóknak nem adtak egy hétig enni, hogy annál gonoszabbak legyenek. De a mint a disznók neki rohantak, hogy szerte faldossák, a juhász kivett szüregéből egy Vendel-napkor faragott kis furulyát s elkezdte rajta fújni Szent-Vendel nótáját, mire a sündisznók visszahökkenek, aztán meg egymásba kapaszkodva tánczba ugrottak. A juhász úgy szeretett volna kaczagni, a mint azt az ormatlan állatokat tánczolni látta, de nem merte abba hagyni a furulyázást, tudta, hogy akkor mindjárt rárohannának, felfalnák, mert ezeknél hiába volt csillagszeme, tiz disznónak nem nézhetett egyszerre a szeme közé, azért csak fújta a Vendel-nótáját előbb csendesen, hogy a tüskés disznók andalgót jártak, de aztán mindig gyorsabban, míg utoljára olyan frisset furulyázott nekik, hogy nem győzték már az aprózást s egészen kifáradva egy rakásra dültek. A juhász csak akkor nevetett, de úgy nevetett, hogy még reggel is, mikor a hopmester jött megnézni, maradt-e valami a csontjaiból, a könyvek végig futottak arczáján a nagy kaczagástól.

Felvezette aztán a királyhoz, a ki még mérgesebb lett, hogy a disznók se tudták elpusztítani a juhászt s azt mondta: No, most közel voltál a tiz halálhoz; hát mondd-e már: adj' isten egészségemre?

De a juhász bele vágott a szóba: Nem félek én száz haláltól sem, csak akkor mondom, ha a királykisasszonyt nekem adják feleségül.

- Eredj hát száz halálba! kiáltott a király és megparancsolta, hogy vessék a juhászt a kaszásverembe.

El is vitték a darabantok a sötét tömlöczbe, melynek a közepén egy mély kút van, körülrakva éles kaszákkal; a kút fenekén meg egy mécses ég, hogy ha valakit bele vetnek, meglássák, leért-e a fenekére?

Ahogy oda vitték a juhászt, arra kérte a darabantokat, menjenek ki egy kicsit, míg ő bele néz a kaszásverembe; talán még meggondolja magát, mondja e a királynak: adj' isten egészségére! A darabantok kimentek, ő pedig felállította a verem mellé a fokosát, arra ráakasztotta a szűrét a tetejébe meg a kalapját tette, de előbb még a tarisznyát is felakasztotta, hogy test is legyen a szűrben, akkor aztán kiáltott a darabantoknak: hogy már meggondolta, biz' ő még sem mondja. A darabantok bementek, belökték a szűr, kalapot meg tarisznyát a verembe; hallgatták, a mint

esett kaszáról-kaszára, míg leért, s utána néztek, mint óltotta ki a mécses; aztán egészen megnyugodva, hogy most már igazán vége a juhásznak, elmentek, az pedig a setét szögletben nevetett.

Másnap jön a hoptester lámpással, hát majd hanyatt esett, a hogy meglátta a juhászt. Felvezette aztán a királyhoz, a ki már akkor még sokkal mérgeesebb lett, de azért mégis megkérdezte:

- No, most száz halálba voltál, mondod-e már: adj' isten egészségére!

De a juhász csak azt felelte:

- Nem mondom én addig, még a királykisasszonyt nekem nem adják feleségül.

- Tán olcsóbbér' is megalkuszunk, mondja a király, mikor látta, hogy semmi módon el nem pusztíthatja a juhászt s megparancsolta, hogy fogjanak be a királyi hintóba; akkor maga mellé ültette s elhajtattott az ezüst erdőbe, ott pedig így szólt hozzá: Látod ezt az ezüst erdőt? ha azt mondod: adj' isten egészségére! neked adom.

-485-

A juhász csak elhült, de azért még is azt mondta:

- Nem mondom én addig, még a királykisasszonyt nekem nem adják feleségül!

A király pedig elszomorodott; odább hajtattott, elértek az aranyvárhoz; ott pedig azt mondta:

- Látod ezt az aranyvárat? ezt is nekem adom, ezüst erdőt, arany várat, csak mondd azt nekem: adj' isten egészségére!

De a juhász, bár ámult-bámult, még is azt mondta:

- Nem, nem mondom addig, míg a királykisasszonyt nekem nem adják feleségül!

Erre a király már nagy búsulásnak adta magát, odább hajtattott a gyémánt tóig, ott azt mondta:

- Látod ezt a gyémánt tavat? még ezt is neked adom, ezüst erdőt, arany várat, gyémánt tavat - mind, mind nekem adom, csak azt mondd nekem: adj' isten egészségére!

Már akkor a juhásznak be kellett húnyni a csillagszemét, hogy ne lásson, de mégis csak azt felelte: Nem, nem, nem mondom addig, míg a királykisasszonyt nekem nem adják feleségül!

-486-

Akkor a király már látta, hogy másként nem boldogul vele, hát megadta magát.

- No, nem bánom, hozzád adom hát a lányomat, de aztán mondd ám nekem igazám: adj' isten egészségére!

- Mondom hát, hogy ne mondanám, persze, hogy akkor mondom!

A király ennek nagyon megörült; kihirdettette, hogy örüljön az egész ország népsége, mert a királyleány férjhez megy. Örült is az egész ország népsége, hogy a királyleány, a ki annyi királyfit kikoszorozott, a csillagszemű juhászt még is megszerette.

Tartottak aztán olyan lakadalmat, hogy az egész országban mindenki evett, ivott, tánczolt, még a halálos betegek, még az a nap született gyermekek is.

De a király házában volt a legnagyobb vigság, a legjobb banda ott húzta, a legjobb ételeket ott főzték, tenger nép ült az asztalok körül, a jókedv a házfedelet emelgette; de amint a vőfély felhossa a tormás disznófejet s tisztességesen elmondja:

„A leves elfogyott, itt hozom a tormást,
Melynek erejétől csókolgatjuk egymást -“

s a király maga elé vette a tálat, hogy szétossza mindenkinek a maga falatját, akkor egyszerre csak nagyot tüszent az erős tormától. - Adj' isten egészségére! kiáltott a juhász legelőször, és a király úgy megörült rajta, hogy örömeiben menten szörnyet halt.

-487-

Akkor a csillagszemű juhász lett a király. Igen jó király vált belőle, soha se terhelte népét még azzal is, hogy kedvök ellenére jót kívánjanak neki; még is jót kívánt neki mindenki parancsolat nélkül is, mert igen jó király volt, hát igen szerették.

(Bodros Katicza gyűjt. Garam-vidék.)

XVIII. A SZEGÉNY ASSZONY SZIVE.

-488-

Volt egyszer egy szegény asszony, a ki egyszer föltette magában, hogy elmegy bucsúra a bisztriczai szűz Máriához. A mint ment, mendegélt, egyszer egy nagy erdőbe jutott a hegyek között. Az erdő közepén utját állották a zsványok, és megkérdezték tőle, hogy hová megy. A szegény asszony megmondta, hogy Bisztriczére, bucsúra a bisztriczai szűz Máriához. - Akkor a zsványok megkutatták az asszony czókmódját, és mivel pénzt épen nem találtak nála, igen megharagudtak. - Hát mit viszel te a szűz Máriának, te koldus, ha egy krajczárod sincs? - kérdezte tőle a haramia kapitány. - Az asszony azt mondta: „Szivemet viszem ajándékul a bisztriczai szűz Máriának.“ - No jól van, ha a szivedet akarod vinni neki, mi segítünk a szándékodban. - Arra egy nagy késsel felhasította a kapitány a szegény asszony mellét, a szivét

kiszakasztotta, és belévetette a kötényébe: „Ne! így vidd el a szivedet a bisztricei szűz Máriának.” A szegény asszony fogta a kötényét, és elindult Bisztricze felé; a mint a határba ért, a harangok maguktól megkondultak, az egész város kiment eleibe, a papok is zászlókkal és bekísérték a szegény asszonyt a templomba. A szegény asszony pedig, a mint a templomba ért, letérdelt a szűz szent anya előtt, kivette a szívét a kötényéből; és letette elébe. A míg egy üdvözlélet elmondott, a boldogságos szűz meggyógyította, hogy még csak forradás sem látszott a mellén.

-489-

(Baksay Sándor gyűjt. Csurgó vidéke.)

-490-

XIX. A HÁROM ÁRK-ANGYAL.

A mikor az uristen elhatározta volt, hogy kikergettetni Ádámot és Évát a paradicsomból, először is a magyar angyalt, Gábort, küldötte hozzájuk a végett. Ádám és Éva nagyon megokosodtak már a tiltott fa gyümölcsétől s mindenkép igyekeztek magokon segíteni. Nagy vendégséggel, szép beszéddel, hizelgéssel fogadták Gábor angyalt, hogy valahogy lekötelezzék. Le is kötelezték szegényt, sajnálta szives házi gazdáit kikergetni abból a tanyából; visszament s kérte az uristent, hogy bizza másra ezt a terhes dolgot.

Akkor az isten az oláh angyalt, Floriánt küldötte el, mert tudta, hogy ez sokkal engedelmesebb s nem olyan nagylelkű. Ádám és Éva éppen asztalnál ültek, mikor Flórián megérkezett, bocskorban, kalaplevéve s egy nagy bottal a kezében. Alázatos jó napot kívánt, elmondotta, miért jött. Erre Ádám ráiaszt, s azt kérde tőle: „Van irásod?” – „Nincs” – hebegte Florián, megijedt s visszament az égbe.

-491-

Ekkor az isten a német angyalt, Mihályt küldötte le. Ettől megszeppentek Ádám és Éva uraimék s még nagyobb lakzit csaptak, hogy valahogy megkérleljék. Mindent felraktak az asztalra, különösen jó virslit és sört. Mihály angyalnak tetszett az ebéd; mikor aztán torkig lakott, kihuzta kardját s azt mondta: „No most takarodjatok ki!” – Nagyon kérték Ádám és Éva, hogy legyen irgalmas, kegyelmes; gondolja meg, hogy milyen jól megvendégelték. Mihály angyal nem tágitott, hanem azt mondta: „muszáj” s kikergette őket. – Azóta nem lehet a muszájt megengesztelni.

(Gyulai Pál gyűjt. Erdély.)

XX. A VADGALAMB ÉS A SZARKA.

-492-

Tudod-e, miért nem ért a vadgalamb a fészekcsináláshoz, miért rak olyan hitvány fészket, mely csak néhány szál száraz ágból van összetákolva?

Elmondom én.

A vadgalamb a szarkát kérte meg, hogy tanítsa meg őt a fészek-rakásra, mert ebben a szarka igen nagy mester, s olyan fészket tud csinálni, hogy ahhoz a héjja, ölyű hozzá nem fér. A szarka szívesen elvállalta a tanítást s fészek-rakás közben, míg egy-egy galyat helyére illesztett, mindig mondogatta a maga módján:

- Csak így, csak úgy! csak így, csak úgy!

A vadgalamb erre mindig azt felelte:

- Tűdom, tűdom, tűdom!

A szarka elhallgatta azt egy darabig, de utoljára megharagudott. „Ha tudod, csináld!” s ott hagyta a fészket fele munkájában.

A vadgalamb aztán azóta sem tudott ebből a mesterségből többet megtanúlni.

(Arany László gyűjt. Nagy-Kőrös.)

XXI. A KALÁSZ EREDETE.

-493-

Kezdetben az embernek csak egy barázdát kellett szántani, az isten nem parancsolt többet, hanem azért úgy is megáldá, hogy a gabonaszálak tetétől tövig fővel valának megrakva. Az első embernek, míg egy barázdával megérte, elég termett, a mennyi csak kellett. A gonosz azonban tudtára adá, hogyha több barázdát húz, még többet remélhet; rávette, hogy az istent kísértse meg, s huzzon több barázdát is.

De az isten keservesen megbünteté a telhetlen embert. Aratás napján, mikor az első ember elbizakodva nézte a teméntelen gabonát, eljött isten, megfogá az engedetlen ember gabonaszálait, tövétől szinte tetejéig megsimitá, csak a tetejökön hagyta egy ujjnyi kis fejet és így szólt:

„No te ember, mivelhogy te telhetetlen vagy, nem hajtottál szavamra, megbüntetlek téged,

lássad tehát: ezután szánts a mennyit neked tetszik, adok neked én is annyit, a mennyit nekem tetszik.”

Ezóta sokat dolgozik az ember, de azért az isten mégis csak annyit ád, a mennyit akar.

(Kriza János gyűjt. Székelyföld.)

XXII. A TISZA EREDETE.

-494-

Meg volt már teremtvé az egész világ, megvoltak a hegyek, völgyek, kisebb és nagyobb folyók, csak még a Tisza állott ottan az ur zsámolyánál.

- Hát te veled mit csináljak szegény fejeddel? mondja az uristen.

- Csak bizd rám atyám, mondja a Jézus Krisztus, majd eligazítom én!

Avval a Jézus elővett egy aranyos ekét, eleibe fogott egy szamarat, s azt mondja a Tiszának, hogy menjen utána mindenütt a borozdában. Azután neki vetette az ekét a földnek, szántotta a folyónak az ágyat, az pedig ment mindenütt a nyomában. Hanem szerte széylel igen sok czötkény volt mindenfelé, a szamár pedig éhes is volt, meg a mint tudjuk, nagyon szereti is a czötkényt: egyikhez is hozzá kapott, a másikhöz is, s nem haladt egyenesen, hanem ide-oda rángatta az ekét. Azért olyan girbe-gurba, csivirgős-csavargós a Tisza folyása.

(Török Károly gyűjt. Hód Mező-Vásárhely.)

XXIII. MIÉRT LETT SZAMÁR A SZAMÁR.

-495-

Mikor az isten a világot megteremtette, összegyűjtött minden állatot, s nevet adott mindeniknek. A te neved „ló“ lesz, a tied „oroszlán“, a tied „farkas“, a tied „medve“, „róka“, s így megmondta a nevét valamennyinek. Azután megparancsolta, hogy másnap ismét gyűljenek össze s mutassák meg, nem felejtették-e el a saját nevöket.

A szamár még akkor igen csinos takaros kis állat volt, nem volt hosszú füle sem, s az isten valami különös szép nevet adott neki, aztán elbocsátotta a többiekkel együtt, hogy másnap ő is jelentse magát, de a nevét el ne felejtse.

Mikor másnap az állatok összegyűltek, valamennyi mind meg tudta szépen mondani a saját nevét, csak a szamár felejtette el.

Az isten erre megharagudott rá, megmarkolta a két fülét, s úgy megrázta, hogy a füle hosszura nyult bele:

- Hát te, s z a m á r , ilyen hamar elfelejtetted!

Attól fogva rajta maradt szegényen a „szamár“ nevezet s a füle is örökre hosszu maradt.

(Arany László gyűjt. Pest.)

KRISZTUS MONDÁK. XXIV-XXXIV.

-496-

Mikor a Jézus Krisztus még a földön járt, egyszer a mint utazgatott gyalog Sz. Péterrel, nagyon elfáradt és eléhezett. A nagy pusztaságon nem láttak csak egy tanyát se, a hova betértek volna; egyszer a mint körülnéz Sz. Péter, azt mondja a Jézus Krisztusnak.

- Uram! amoda látok egy karámot, térjünk oda be, csak találunk vagy egy élő lelket.

Mentek, mendegéltek aztán, egyszer elérték a karámot; hát csak egy szegény juhász lakott ott, őrizgette a gazdája birkáit. Köszöntek neki, az nagyon szivesen fogadta, leültette őket s beszédbe ereszkedett velök. De Urunk már nagyon éhes volt, azt mondja hát a juhásznak:

- Ugyan te szegény ember, adj' valami enivalót, mert nagyon éhesek vagyunk!

A szegény juhász gondolkodóba esett, hogy mivel kínálja meg a vendégeit, nem volt semmije se, csak egy darab száraz kenyere, meg egy kis báránya. A gazdának volt ugyan elég juha, hanem az azé közül nem mert vágni, félt, hogy majd megboszankodik érte, mert hát tudta jól, hogy ebé az, a ki a másé, ha mindjárt az öreg apám uramé is. Csak gondolkozik hát magában, csak gondolkozik: „Ugyan Uram Isten! levágjam-e ezt az egy bárányomat? ne vágjam-e? ha levágom, nem lesz, ha nem vágom, úgy se sokra mék vele... eh! levágom!“ Avval elővette a csizmaszárából a csillagos nyelvű fehérvári bicskát, megfogta a kis bárányt, levágta, megfőzte paprikásnak.

-497-

Mikor megfőtt a paprikás hús, a Jézus meg szent Péter mellé ültek a vasfazéknak, ettek, ettek jó ízűen, a szegény juhász csak leste csak várta, hogy hagynak-e benne, mert hát ő is éhes volt, de

biz azok még csak kóstolóul se hagytak, egy falat nem sok, de csak annyit se, megették az egész vasfazék húst. Mikor aztán megvacsoráltak, azt mondja a Jézus szent Péternek:

- Na Péter szedd fel a csontokat a legutolsó darabig!

Péter megfogadta a szót, felszedte, a Jézus pedig eltette a szűre újjába; este, mikor a juhász elaludt, oda ment a karámhoz, a csontokat elszórta a juhok közé, hát mindegyik darabból egy-egy juh lett, oszt' a juhász bélyege volt a farán egyiknek úgy mint a másiknak.

Mikor ez megtörtént, a Jézus meg szent Péter ott hagyták a karámot, elmentek minden szó nélkül.

-498-

Másnap reggel, mikor a juhász felkelt, nézi a juhokat a karámban, hát látja, hogy sok idegen juh van a többi közt; tán három annyi is mint a gazdáé s csak az a csodálatos az egészben, hogy mindegyiknek az ő bélyege van a farán; el nem tudta gondolni, hogy hogy' lehet az, mikor neki nincs birkája még csak egy láb se, hisz az utolsót épen az este vágta le a vendégei számára. - Keresi aztán a vendégeket, hát biz ott csak a húlt helyöket leli; ekkor tudta aztán meg, hogy azokat a juhokat senki más nem adhatta neki, csak egyedül az isten; fel is fogadta, hogy ezután még csak egy kis krajczár érője lesz, mindég segít, a hogy tud a szűkölködőkön.

(Török Károly gyűjt. Hódmező-Vásárhely.)

XXV.

A Jézus Krisztus egyszer, midőn szent Péterrel együtt a földön járt kelt, igen megéhezett. Betértek hát egy öreg vargához, s kérték, hogy adjon valamit enniök.

A varga kiment a konyhába s nem sokára egy tál lúdaprólékos kását, szép puha fehér kenyeret és egy kulacs bort hozott be. Jézus és szent Péter asztalhoz ültek, s minthogy igen éhesek voltak, hozzá is láttak amugy magyarosan, úgy hogy mikor az asztal mellől felkeltek, csak itt-ott volt belőle a tál fenekén. Mikor aztán el akarnak menni, a Jézus azt mondja az öreg vargának:

-499-

- No te szegény ember, a mért ilyen jól tartottál, három kérésedet beteljesitem; kérj, a mi tetszik!

A varga azt kívánta, az elsőt: hogy a lúdaprólékos kása és a fehér czipó az asztaláról soha el ne fogyjon; a másodikat: hogy a kulacsából a bor soha ki ne fogyjon. Ekkor szent Péter oda ugrik a varga mellé, rángatja a ruháját, súgja neki: „az örök idvességet! az örök idvességet!” - de a varga nem hallgatott rá, hanem a harmadikat azt kívánta: hogy örökké éljen.

A Jézus Krisztus meg is adta mind a három kívánságot. Az öreg vargának nem kellett semmit dolgozni, mert az asztaláról a lúdaprólékos kása, fehér czipó, és a kulacsából a bor soha ki nem fogyott. Hanem utoljára annyira megöregedett, úgy összetöpörödött, hogy csak akkora volt, mint egy töpörtő. Megunta hát végtére nagyon az életet, próbált mindenképen meghalni, felakasztotta magát, kutba ugrott, de biz ott csak nem halt meg. Egyszer kapja fogja, elmegy a mennyországba, ott a kapunál kéri szent Pétert, hogy ereszsze be.

- Nem lehet, mondja neki szent Péter, mondtam akkor, kérd az örök idvességet, nem hallgattál rám; most elmehetsz a pokolba.

-500-

Jól van. Az öreg varga elment a pokolba, kérte az ördögöket, hogy ereszsék be; de biz' azok nemhogy befogadták volna, inkább elostorozták a pokol kapujából, azt mondták, hogy nálok nincs helye, elmehet, a merre a szemével lát.

Az öreg vargának mit volt mit tenni, ott hagyta az ördögöket, elsöttyögött onnan; a pokol kerítése mellett volt egy nagy vén cserfa, felment arra s rá ült egy sárga levélre. Minthogy pedig ősz felé járt már az idő, jött egy kis szél, az lefútt a sárga levelet a fáról, s az a vargával együtt beesett a pokol kerítésén belől. Így jutott az öreg varga utoljára be a pokolba.

(Török Károly gyűjt. Székes-Fehérvár.)

XXVI.

Krisztus urunk szent Péterrel vándorolt egyszer az alföldön. Út közben elesteledtek, s betértek meghálni az útféli csárdába. Ágyuk nem volt, csak a földre feküdtek gyékényre, még pedig úgy, hogy belül a fal mellett Krisztus feküdt, kívül pedig szent Péter.

Mikor már szunnyadozni kezdtek volna, kóbor huszárok vetődtek a csárdába; a kik vigadni, inni, táncolni kezdtek s táncz közben mindig rugdosták szent Pétert. Szent Péter ezt egy darabig tűrte, de azután azt gondolta, hogy jobb lesz neki belül feküdni s a Krisztust hagyni kívül, akkor ő nyugodtan alhatik. Szépen felkelt tehát, látta, hogy a Krisztus mélyen alszik, megfogta a gyékényt, kijebb húzta a Krisztussal együtt, s belülré feküdt a fal mellé.

-501-

A huszárok ezt a cserét nem vették észre, de mikor újra táncolni kezdtek, felszólalt az egyik:

- Kedves pajtásaim, eleget rugdostuk már ezt a szegény embert, a ki kívül fekszik, rugdossuk most már a másikat, hadd kapjon az is.

A többiek megfogadták, újra megrugdosták a fal mellett szent Pétert, Krisztus pedig nyugodtan aludt reggelig.

(Arany László gyűjt. Pestmegye.)

XXVII.

A Jézus Krisztus, midőn szent Péterrel utazott, egy faluban elesteledett; beküldte hát a tanítványt egy házhoz, hogy kérjen szállást éjszakára.

- Nem adhatok, kedves jó barátom, - mondja a házi gazda, - mert a feleségem minden órán várandó.

- No annál jobb, épen itt lesz én reám szükség - mondja a Krisztus és Péterrel együtt csakugyan be is szállásolta magát. -502-

Ugy éjfél tájban a terhes asszonyt iszonyu kínok közt fogni kezdte aztán. Midőn Péter látta az asszony kínját, ezt mondja a Krisztusnak:

- Ugyan uram Jézus! könyörülj rajta, add meg neki szerencsésen!

- Jól van Péter, előbb menj ki, néz szélyel, hogy mit láatsz?

A tanítvány kiment, felnéz az égre, hát látja, hogy az égen a csillagok közt egy tüzes kard van; bemegy a házba, elmondja, hogy mit látott.

- Még nem lehet, - mondja erre a Krisztus - még várni kell egy darabig.

Egy darab idő mulva megint fogni kezdi az asszonyt, még talán hétszerte jobban, mint az előtt. Péter ismét könyörög a Jézusnak:

- Ugyan uram Jézus! könyörülj rajta, add meg neki szerencsésen!

- Jól van Péter, előbb menj ki, nézz szélyel, mit láatsz?

A tanítvány kiment, felnéz az égre, hát látja, hogy a csillagok közt egy tüzes akasztófa van; bemegy a házba s elmondja, mit látott.

- Még nem lehet, - mondja arra a Krisztus - még várni kell egy darabig.

Harmadszoriban is fogni kezdi az asszonyt, még talán hétszerte jobban mint az előtt. Szent Péter megszánta a vajudó kínját, könyörög ismét a Jézusnak: -503-

- Ugyan uram Jézus! könyörülj rajta, add meg neki szerencsésen!

- Jól van Péter, előbb menj ki, nézz szélyel mit láatsz?

A tanítvány kiment újra, felnézett az égre, s nem sokára bement.

- Uram nem látok mást: három buzakalászt!

- Jól van Péter, most már lehet.

A szegény asszony már megbabádzott abban a pillanatban szerencsésen. A gyermek megmaradt, emberkort ért; idővel olyan derék ember vált belőle, hogy a halóföldjében is ezren meg ezren áldották még a hamvadó porát is.

(Török Károly gyűjt. Hód-Mező-Vásárhely.)

XXVIII.

Egyszer szent Péternek, midőn a Jézus Krisztussal utazott, eszébe jutott, hogy ő szeretne isten lenni, ha tovább nem, legalább egy napra; majd megmutatná ő akkor, hogy hogyan kellene a világot igazgatni. A Jézus minden módon iparkodott lebeszélni arról a bohókás gondolatról. Mikor aztán látta, hogy Péteren nem fog a jó szó, sőt hogy minél többet beszél neki, az annál inkább vágyakodik isten lenni, azt mondja hát neki: -504-

- No jól van Péter, minthogy olyan nagy kívánságod van a világot igazgatni: megengedem, hogy ma igazgathatod úgy, a hogy' neked tetszik; majd meglássuk, mire mégysz vele.

Abban a pillanatban ott termett egy szép aranyos karszék, már Péter bele akart ülni, mikor egy asszony a falból egy fias tehenet hajtott ki a nyomásra legelni. Péter nem tudta megállani, hogy meg ne kérdezze az asszonytól, hogy hova hajtja a tehenet?

- Majd csak ide a nyomásra legelni! - avval kettőt hármat utána csapott az ostorával a

tehénnek, az odább koczogott, maga pedig visszafordult s ment egyenesen a falunak.

- Hát a tehénre ki visel gondot? kérdi szent Péter, a mint látta, hogy az asszony hazafelé tart.

- Majd gondját viseli a jó isten! mondja az asszony, mert énnekem odahaza annyi a bajom, hogy csak az isten a megmondhatója; négy gyerek vár a kuczkóban s egytől egyig mind apró!

- Hallod Péter? mondja a Jézus Krisztus, midőn az asszony elment, most már a tehenet terád hagyták, te viseled gondját.

Egyszeriben ottan termett szent Péternek a nyakában egy karikás ostor. Nem sokára szüksége is lett rá, mert a borju elbődítette magát, a farkát felkunkorította, avval aló, vesd el magad, neki rugaszkodva futni kezdett; szaladt, szaladt tüskön-bokron keresztül, a tehén pedig mindenütt a nyomába. Nosza szent Péter is kapja a karikást, szalad a tehén után, kiabál neki: „Boczikám! boczikám!” de biz’ a rá sem hederített, csak futott egyenest a fia után, úgy hogy jól meghajlott a nap, midőn megtudta előzni a tehenet; s mikorára visszahajtotta fiastul együtt, épenséggel öreg este lett. Szent Péter pedig az egész napi szaladásában kifáradt úgy, hogy alig bírta a lába; szidta a tehenet mint a bokrot.

-505-

- No lásd Péter, mondja a Jézus Krisztus, te isten szerettél volna lenni, a világot akartad volna kormányozni, pedig egy fias tehénnek sem tudnád jól gondját viselni.

(Török Károly gyűjt. Hódmező-Vásárhely.)

XXIX.

Egyszer a Jézus Krisztus földön jártában keltében ment mendegélt szent Péterrel. A mint így haladnak, szent Péter megszólítja a Jézus Krisztust:

- Mégis szép dolog istennek lenni!

- Miért Péter? - kérdi tőle a Krisztus.

- Segíteni az özvegyeken, árvakon; megjutalmazni a jók fáradságát; megbüntetni a gonoszt. Tudom én istenem! ha én lehetnék az, nem lenne egy rossz ember se a föld kerekiségén!

-506-

Alighogy elvégezte a beszédjét szent Péter, Jézus körül tekint, meglát egy kis fiatal hajtáson egy csomó rajt; azt mondja hát Péternek:

- Eredj Péter! fogd fel azt a rajt a kalapodba, vigyük el magunkkal; ki tudja? hátha még hasznát vesszük.

Péter odamegy a kis fa alá, bele söpri a rajt a kalapjába; de mivel sok volt, egy csomó a kezére rakodott.

Vitte aztán a kalappal együtt a rajt. Egyszer egy méh beleeresztette a fulánkját a kezébe, mire Péter keservesen fölajdult s földhöz vágta az egészet.

- Mi lelt Péter? kérdi tőle a Jézus Krisztus, mit csináltál?

- Jaj, hogy a bűne verje meg ezt a rajt, de megcsipte egy méh a kezem szárát!

- Mért nem választottad hát ki közüle azt, a melyik megcsipett?

- Hiszen ha tudtam volna! mondja Péter, de mikor mindegyik olyan egyforma mint a lencse meg a lencse.

- Lásd Péter! mondja neki a Jézus Krisztus, ha te isten volnál, akkor is így cselekednél; az emberek közül ha egy megbántana, kész volnál azér az egyért a többi ártatlanokon is boszut állani.

-507-

(Török Károly gyűjt. Hódmező-Vásárhely.)

XXX.

Egyszer a Jézus Krisztus egy folyón akart átkelni, de mivel se híd nem volt rajta, se egy fia csolnak ott közeldiben, sehogy sem tudott átmenni. A mint nézkéldök, látja, hogy a parton ott legel egy ló meg egy szamar; megkéri hát a lovat, hogy vigye át a vizen. De az azt mondta:

- Bizony nem viszlek én, ugyis éhes vagyok, inkább eszem addig.

- No hát egyél örökké! - mondja a Jézus Krisztus - de sohase lakjál jól!

Azután megkérte a szamarat; az ott termett mindjárt s egy szó nélkül átvitte a folyón.

- No a mért velem jól tettél: megáldalak, hogy mindenütt, még a szemétdombon is, lakjál jól.

Azért van az, hogy a ló, - mert a Jézus megátkozta, - ámbár éjjel-nappal eszik, még sem lakik

jól; a szamár pedig csak olyan jó izüen megeszi a legcsekélyebb takarmányt is, mint a legjobb szénát s a leghitványabb kóróval, giz-gazzal is jól lakik.

(Török Károly gyűjt. Hódmező-Vásárhely.)

XXXI.

-508-

Mikor Jézus Krisztust el akarták fogni, hogy keresztre feszítsék, bujkált az üldözői elöl egy erdőben. A mint az üldözők keresték, a kis pacsirta másfelé akarta őket vezetni, hogy meg ne találják Jézus Krisztust, de a fürj elkezdett kiabálni: „itt szalad, itt szalad, itt szalad,“ - rá meg a búbicz hogy: „búvik, búvik, búvik,“ legutoljára meg a galamb: „a bukorba, a bukorba, a bukorba.“ Így az üldözők megfogták Jézust. Ekkor Jézus megátkozta a három madarat. A fürjet, a miért azt kiabálta, hogy „itt szalad“ arra átkozta, hogy magosan repülni ne tudjon, csak mindig a vetés közt szaladgáljon; a búbiczet, a miért elárulta, hogy „búvik,“ arra átkozta, hogy mindig a réthben sás közt, káka közt bújkáljon; a galambot, a miért megmondta az üldözőknek, hogy „a bokorban“, arra átkozta, hogy soha fára ne szállhasson, csak a bokrok alatt keresgéljen. De a kis pacsirtát, a miért másfelé akarta vezetni az üldözőket, megáldotta, hogy a legmagasabban tudjon repülni, s reptében csak ő tudjon énekelni.

(Arany László gyűjt. Nagy-Kőrös.)

XXXII.

Mikor Jézus Betlehembe ment szamárháton, a szamár nagyon megéhezett, meglátott egy nádat az út mellett, beleharapott a levelébe. De Jézusnak nagyon sürgős útja volt, nem várakozhatott, a szamár nem haraphatta le a nádlevelet, hanem attól fogva minden nádlevélen meglátszik a három fogahelye.

-509-

(Arany László gyűjt. Alföld.)

XXXIII.

Tudod hogyan származott a szamár hátán az a két verhenyeges csík, mely nyakatöve táján gerinczéről a szűgye felé két oldalon lefut? Szegény Jézus vére folyt rajta végig, mikor megsebesülve vitték őt a szamár hátán. Azóta minden számaron rajta maradt az a csík.

(Arany László gyűjt. Alföld.)

XXXIV.

A Jézus Krisztus földön jártában keltében egyszer igen megéhezett, bement hát egy házhoz s kérte a gazdasszonyt, hogy a mivel az úr isten megáldotta!...

De az asszony nagyon fősvény volt, azt mondta ő bizony nem adhat semmit, mert maga is a piacról él, most is más napja már, hogy egy falat kenyér sincs a háznál.

-510-

Pedig nem mondott igazat, mert hat kenyér meg egy czipó sült akkor is a kemenczében. A Jézus tudta ezt nagyon jól, azért midőn látta, hogy az asszony semmi nélkül elutasítja, azt mondja neki:

- Ne is adjon hát az úr Isten! Azzal elment dolgára.

Mikor aztán az asszony a kemenczéből szedné ki a kenyereket, uram fia! mi történt! egytől egyig mind kővé volt változva!

(Török Károly gyűjt. Hód-Mező-Vásárhely.)

JEGYZETEK.

-511-

I. KARÁCSONI MYSTERIUMOK és VIZKERESZTI JÁTÉKOK.

-512-

-513-

Eddigi népköltési gyűjteményeink mellőzték a népmysteriumokat, de 1859 óta némi figyelem fordult feléjük, s folyóiratok, lapok örömet nyújtottak tért egy-egy ily tartalmu közleménynek. Így jelent meg az első magyar népmysterium a „Magyar Nyelvészet“ IV-dik évi folyamában (1859.

177-181. lap), a második a „Magyar Sajtó“ tárczájában (1864. 297. sz.), a harmadik a „Vasárnapi Ujság“-ban (1866. 13. sz.), a negyedik Orbán Balázs „Székelyföld“-jében. Pest. (1869. II. k. 152-155. l.)

Itt összesen veszi az olvasó nemcsak az elszórva megjelent közleményeket, hanem mindazt, mi eddig különböző gyűjteményekben kéziratban lappangott. Ugy hittük, hogy semmivel sem nyithatjuk meg méltóbban gyűjteményünket, mint a magyar költészet e kevésbé ismert és legrégebbi maradványaival, mert bár e népmysteriumok nyelv- és részletekre nézve változásokon mentek át, de szerkezetük körrajza s tartalmuk alapja a magyar egyház és népelet legrégebbi korszakáig felvihető.

Kétségtelen és köztudomású dolog, hogy a keresztyén drámának épen úgy az oltár a bölcsője, mint a görögnek. A keresztyén egyház liturgiájából fejlett ki a mysterium, hit- és erkölcsstani allegóriáiból a moralitás. Ez elemek soknemű hatások alatt fejlődve, végre érintkeztek a classicismussal, s megteremték a keresztyén új drámát, mely különösen Francia-, Angol- és Spanyolországban a tökély magas fokára emelkedett. A fejlődés különböző fokozatait többé kevésbé tisztába hozta az európai irodalom, de maga az eredet s az első mozzanatok meglehetősen homályban vannak. Annyi bizonyosnak látszik, hogy a keresztyénség első századaiban az egyház ellenséges szemmel nézett mindennemű színészetet, mint a paganismus élő emlékét. Európa déli részeiben, hol a római műveltség és nyelv romanizálta a különböző népfajokat, a római histriok, pantomimok, bűvészek folyvást kedvencei voltak a népnek, északon pedig a german népek nagy szeretettel csüngöttek minden drámai babonán, alakoskodó szokáson, melyek régi vallásukkal voltak kapcsolatban. A tilalom és üldözés nem használván, az egyház szép módjával a pogány szokásoknak lassanként keresztyén jelentőséget adott, s magát a keresztyén cultust látványosabbá tette. Így történt, hogy a mi eredetileg a pogány istenek dicsőítésére szolgált, idővel az apostolokra, szentekre, sőt magára Krisztusra szállott át.

Az új ünnepek a régiékre idejére tétettek vagy kapcsolatba hoztattak amazokkal. Krisztus születésének ünnepe nem csak azért tétetett december végére, mert a hagyomány szerint a téli napfordulat idejére esik, hanem azért is, hogy a saturnaliák keresztyén jelentőséget nyerjenek.¹¹²⁾ A téli napfordulat a germán népeknél is szent volt, mert akkor tartattak a Woutan és neje Fricke tiszteletére rendelt ünnepek. A német, angol és skandináv karácsoni szokások egész vegyületét képezik a pogány és keresztyén eszméknek.¹¹³⁾ Szóval a keresztyén egyház igyekezett magába olvasztani a római és germán pogányság drámai szokásait és keresztyén irányt adni látványos hajlamainak, mire mindinkább fejlődő cultusa elég eszközt és alkalmat adott.

A már Tertullianus idejében (220.) rendezett keresztyén liturgia drámai mozzanatokat rejt magában. Maga a mise nem egyéb, mint mysterium, a megváltás nagy titkának ábrázolása, melynek mint a primitív görög drámának megvannak epikai, drámai és lyrai elemei. Epikai elem a profetia és evangelium, drámai maga az áldozat, lyraiak pedig a dialog felé hajló responsoriák, antiphonák, hymnusok s prózák.¹¹⁴⁾ A mise ez elemeit még inkább kifejtették a keresztyén nagy ünnepek, melyek Krisztus születése, szenvedése, feltámadása és mennybe menetele emlékét ujtják meg, s melyek központja szintén a megváltás nagy titka. Különösen karácson, nagypéntek és husvét ünnepe kedvezett a mysterium-dráma kifejlődésének. Ez ünnepek liturgiája mindinkább hajlott a drámai énekhez. A pap nem egyedül énekelte többé, mint a régi időben Krisztus születését és szenvedését, hanem különböző személyek között osztattak ki József, Mária, Gábor angyal, a pásztorok, Herodes és a Krisztus beszédei. E mellett oly czeremóniák, látványok szövettek be, melyek mintegy kifejezték a cselekvény főbb mozzanatait, mint a jászol kitétele, a pásztorok hozzájárulása, a három király megjelenése, Krisztus sirja, a mellé rejtőző angyal, az asszonyokat ábrázoló papok csoportja.¹¹⁵⁾

Ez a mysterium-dráma fejlődésének első foka, melyet liturgiai mysteriumnak nevezhetni, a mennyiben a liturgiának egy részét képezte. Jean de Bayeux, avranchei püspöknek egy a norman egyház liturgiájáról a XI-dik században irt munkája kétségtelenné teszi, hogy akkortájt a templomban előadott mysteriumok szorosan az isteni tisztelethez tartoztak.¹¹⁶⁾ A fenmaradt legrégebbi francia és német mysteriumok, a XI. és XII-dik századból mind liturgiai mysteriumok, latin nyelven és egyházi stílusban írva. A francziák régiebbeknek látszanak, mint a németek, de mindenik hasonlít egymáshoz, közös forrásuk az egyházi rituale.

Azonban a mysterium lassanként kiszakad a liturgiából s annak része helyett toldalékát kezdi képezni. E körülmény mindinkább háttérbe szorítja a mysterium lyrai elemeit: az énekrészt. A drámai elem előtérbe nyomul, az egyszerű szerkezetet bonyolultabbá váltja fel, a latin nyelv a nemzetivel vegyül, majd egészen ennek adja át helyét, az előadók jelmezbe öltöznek s többé nemcsak papok, hanem vándor énekesek, tánczosok, alakosok is, kik a népnek eddig is kedvencei voltak s kiket a papok az élénkebb előadás kedvéért alkalmazni kezdenek. A színhely nemcsak a templom, hanem, hogy több ember láthassa, a templom előtti tér, temető, klastromok udvarai. Tárgyainak köre is szélesbül, nemcsak a megváltás nagy titkára vonatkozó események dolgoztatnak fel, hanem egyes bibliai történetek, szentek viszontagságai, vallásos allegóriák s a nagyobb hatás végett komikai intermezzók, népies tréfák szövetnek be a legkomolyabb jelenetek közé is.

E második fok képezi a mysterium-dráma virágzásának korát. Nem liturgia többé, de világi dráma sem. Iránya még egyházas, szerzői papok s ha előadói nem is mindig ők, de egészen az ő befolyásuk alatt áll. Azonban e befolyás lassanként gyengül. A vándor énekesek és színészek részvétele kezdi kivetkőztetni a mysteriumot egyházas jelleméből. A czehek és testületek is

-514-

-515-

-516-

-517-

rendeznek mysterium-előadásokat, előbb a papok befolyásával, később ellenőkre. A mysterium mindinkább elvilágiasodik. Történeti tárgyak is feldolgoztatnak s az allegóriai személyek tipikaiakká válnak. A classicismus befolyása alatt a mysteriumból tragédia, a moralitásból komédia fejlődik. Nemcsak új nevet, de új tartalmat is nyer, csak a keresztyén világnézethez marad hű, de ez sem többé a középkori egyházé. A papok ezentul is rendeznek még mysterium-előadásokat, de ezek már nem oly népszerűek. Az egykor annyira kedvelt mysterium a városi nagyobb iskolákba szorul s itt-ott a falukon marad fenn még egy jó darabig, mint az ájtatos nép mulatsága.

E fokozatos fejlődés különböző országokban különböző időben ment véghez és mindenütt a viszonyok és népszellem módosító hatása alatt. Vajon Magyarországon ugyan az volt-e a fejlődés, mint Európa más országaiban? Mutat-e különbséget a viszonyok és népszellem módosító hatása? Általában volt-e és mennyiben mysteriumunk? E kérdések még nincsenek tüzetesen kifejtve a magyar irodalomban s nekünk nincs bátorságunk kifejtésüket igényelni. Inkább csak egy pár gondolat ébresztő nézetet szándékunk elmondani, melyek szoros kapcsolatban vannak gyűjteményünk népmysteriumaival.

A magyar egyház liturgiája nem volt más, mint a nyugoti keresztyén egyházé s ennél fogva a mysterium-dráma elemei épen úgy meg voltak benne, mint akár Francia- vagy Németországon. A liturgiai mysterium bizonyára nálunk is kifejlődött, vagy jobban mondva, hozzánk is átszűrődött külföldről épen úgy, mint a katolikus cultus másnemű czerimóniája. Nincs ugyan reá történeti adat, mi legalább nem ismerünk, de majdnem kétségtelenné teszi két körülmény: egyik a katolika egyház liturgiájának egysége, mely a X. század óta kevés eltérést mutat; második, hogy e korból élő emlékek is maradtak ránk, mert a mint alább látni fogjuk, e gyűjteményünk mysteriumai alapjukban nem egyebek, mint a nép közé szállott s egész napjainkig fenmaradt liturgiai mysteriumok.

A fejlődés második korszaka, midőn a mysterium elválik a liturgiától, csak toldalékát képezi, majd önállóan indul virágzásnak, nálunk aligha megjelölhető. Mindenesetre mysterium-drámánk nem lehetett virágzó s általános divatu. Az a körülmény, hogy egyetlen emlékünknél sem maradt e korszakból, még magában keveset bizonyít, de hogy a viszonyok s maga a népszellem nem kedveztek fejlődésének, bizonyosnak látszik. A román nemzeteknek a római korból fenmaradt színészethez való ragaszkodása mintegy forrásul szolgált a mysterium fejlődésének; ide járult még a román faj formaérzéke, a külsőségek iránti előszeretete, mozgékonyasága melyek mind megannyi színészeti tulajdonok. A germán népek ősvallásából folyó látványos, alakoskodó és drámai szokások, melyeknek a keresztyénségbe olvadását épen a katolikus cultus segítette elő, szintén fejlesztő hatással voltak a mysteriumra. A fogékonyaság és fejlődés ez alapjai hiányoztak nálunk, vagy legalább kevésbé voltak meg. Az ősmagyar vallásos szertartások nyomait aligha megtalálhatni keresztyén népszokásainkban. Legalább egy pár nevet kivéve, nem tudjuk kimutatni, hogy a pogány magyar eszmék és szokások hogyan nyertek keresztyén jelentőséget s voltak-e köztök olyanok, melyek kapcsolatba hozhatók a mysterium fejlődésével. Másfelől a magyar népszellemben ha nem is hiányzik, de nincs feltűnőbb színészeti hajlam. A magyar nép még napjainkban sem csüng annyi rokonszenvvel a színészeten, mint a román és germán népek. E mellett nálunk a polgári elem úgy a közép-, mint az újkorban kevésbé volt kifejlődve, mint Európa déli és nyugoti országaiban. A mysterium pedig mindenütt csak oly nagyobb városokban virágzott, hol erős polgárság volt. Az angol mysterium-dráma hamar a polgári testületek kezébe került. A francia mysterium-dráma gyors fejlődését és elvilágiasodását Jubinal¹¹⁷⁾ egyenesen a harmadik rend emelkedésének tulajdonítja, mely már a XIII. században jelentékeny befolyásra vergődött. Továbbá mindenütt, hol a mysterium-dráma virágzott, egyszersmind erős fejlődésnek indult a keresztyén új dráma is. Szóval ez ugynevezett harmadik korszak a másodiknak mintegy kényszerű következménye volt. S vajon nálunk a XVI. és XVII. században mit találunk? Csak tanodai drámát, s a szintén oda szorult moralitást, melyeket részint a jezsuiták hoztak divatba, részint a külföldi egyetemekről hazajött protestáns papok. A világi drámának, színészethez kevés nyoma, s a mi legrégebb világi drámánkat, „Balassi Menyhárt árultatásá“-t illeti, nem épen bizonyos, valóban színpadra készült-e, vagy csak dialogizált satyra? Szóval, a magyar újabb színészet és dráma korszakát nem hozhatni szoros kapcsolatba a mysterium-dráma elvilágiasodó korszakával, mi azt bizonyítja, hogy nálunk sokkal kevésbé virágzott a mysterium-dráma, mint Európa más nemzeteinél. Mindent összevéve bizonyosnak látszik, hogy nálunk inkább csak a liturgiai mysterium volt divatban akkor is, midőn másutt a mysterium-dráma önállóan fejlődött, s ha itt-ott valamely egyházban külföldről behozott vagy talán itt készült önálló mysterium-drámák adtak is, az csak a kivételek közé tartozott. Ily kivételek lehettek a brassói szerzetesek által 1500-ban előadott mysteriumok, melyekről Ipolyi¹¹⁸⁾ emlékszik, s melyek azt is mutatják, hogy e kivételeknek leginkább a magyar birodalombeli német városok voltak színhelyei.

Toldy Ferencz más nézetben van. Ő azt állítja, hogy a mysterium-dráma nálunk épen úgy virágzott, mint Angol-, Francia-, vagy Németországon, s a népszínjáték és bohózat már a XIII-dik században kiszakadt a magyar mysterium-drámából¹¹⁹⁾. Állításait oly történeti adatokkal támogatja, melyek aligha kiállják a kritikát. Felhossa az 1271-diki budai zsinat VIII. kanonát, mely tiltja, hogy az egyháziak a mimusokat, histriákat és jocularokat (hegedősöket) ne hallgassák; továbbá az 1460-diki szepesi zsinat XXXVIII-dik kanonát, mely inti a papokat, hogy mimusoknak, histrioknak, s iposoknak Krisztus alamizsnájából, mely a szegényeket illeti, ne adjanak semmit. Hivatkozik egy pesti barát-, Laskai Osvádra, a „Biga salutis“ (1498.) írójára, ki panasolja, hogy magukban a klastromokban is színi énekek zengenek (cantus theatrales perstreptunt); és Zsámboki tizenhatodik századbeli történetírónkra, ki szerint a törökök azért határozták el II.

Lajos ellen a háborút, mert tapasztalták, hogy a magyarok a lakomák és theatrumok örömeibe sülyedtek.

Vajon ama két kanon a mysterium-drámára czéloz-e, vagy részint a magyar vándor hegedősökre, kik a nép ősmondáit fentartották s a keresztyenség előtti emlékeit élesztgették, részint pedig amaz idegen bohóczokra, bűvészekre, kötél-tánczosokra, zenészekre, kik hol Német-, hol Olaszországból jöve, bebarangolták az országot, mint azt napjainkban is tapasztaljuk? Az ugynevezett jocularokat, histriokat, mimusokat folyvást üldözte az egyház jóval a mysterium-dráma keletkezése előtt, sőt a mysterium-drámát is főleg azért kezdette, hogy tőlök elvonja a népet. A második arelati zsinat már az V-dik században mennydörög ellenök¹²⁰). A Karolingek conciliumai, capitularei¹²¹) számos tilalmat bocsátanak ki a kóbor színészek ellen, kiknek még ekkor nincs közük a mysterium-drámával. Agobard, lyoni püspök (816-840) megbélyegzi kora histrioit és mimusait, kiket a főurak az egyházi szegények rovására táplálnak.¹²²)

-521-

A magyar egyház követve a külföld példáját, szintén felvette kanonjai közé a histriok, mimusok és jocularok elleni tilalmat s nem ok nélkül. A magyar és szláv hegedősök széjjeljárta az országban, nemzeti dalukat kedvelhették maguk az egyháziak is; a kóbor olasz és német bohóczok, tánczosok, zenészek, bűvészek mutatványaiban gyönyört talált a nép, sőt maguk a papok is, s talán alkalmazták is őket egy-egy liturgiai nagyobb szerű mysterium előadásakor. De ebből nem következik, hogy e mimusok és histriok magyarok lettek volna, sem az, hogy mint idegenek nagyban befolytak volna a mysterium-dráma fejlődésére, legkevésbé pedig az, hogy már a XIII-dik században a mysterium-drámából kiszakadt népszínhátékunk és bohózatunk lett volna. Hiszen a XII-dik és XIII-dik században a németeknél is, mint Reidt¹²³) megjegyzi, együtt de egymástól függetlenül találjuk a világi színhátékot az egyházi színhátékkal (mysterium), csak a XIV-dik században olvad egymásba a kettő, vagy jobban mondva a világi az egyházba, hogy XV. és XVI-dik század folyamán a farsangi bohózatokban új életre ébredjen. Lehetetlen tehát, hogy nálunk, kik később lettünk keresztyének és fejlődésünk lassabb volt, már a XIII-dik században megtörtént volna az, mi szomszédainknál is csak a XV-dik században ment véghez.

-522-

A más két történeti adat sem nagy fontossága. A „cantus theatrales“ a hegedősök énekeire, az idegen kóbor színészek zenéjére vonatkozhatik; a mi pedig a II. Lajos alatti theatrum örömeit illeti, azok udvari és főuri ünnepélyek lehettek, melyekbe a külföld példájára kóbor mimusok és zenészek allegorikai és tánczos mutatványai szövettek be. Szóval okunk van hinni, hogy ez adatok a virágzó mysterium-drámából kifejlett népszínháték mellett nem bizonyítanak. A dolgok természetéből vett okok többet nyomnak, mint oly történeti adatok, melyeknek értelme legalább is kétes. Mi azt hiszszük, hogy magyar nyelvű mimusok és histriok nem voltak, mert ha lettek volna, nem csak későbbi századokban, de még ma is találkoznánk velök. Az olasz bajazzo, az angol clown, a német hanswurst és bábjátékos még ma is létezik. De hogy valaha magyar ezt a művészetet üzte volna, akár a régibb akár az újabb időben, annak semmi nyoma. Nálunk nem volt magyar népszínháték, éppen azért mysteriumunk sem fejlődhetett úgy, mint más európai népeknél. Volt liturgiai mysteriumunk, mely az isteni tisztelet részét képezte, lehet, sőt valószínű, hogy később mint a liturgia toldalékja magyar nyelvűvé változott, sőt némi fejlődésen ment át, de nem vált valódi mysterium-drámává s éppen nem vett oly lendületet, hogy az ujkori dráma és színészet bölcsőjéül szolgálhasson. A magyar mysterium részint mint liturgiai rész, részint mint toldalék folyvást kedvence volt a népnek, s midőn az egyház felhagyott vele, maga vette át. Az énekes és élénkebb parasztlagények, kik a falusi egyházakban eddig is közreműködtek, az egyházon kívül is folytatták ez ájtatos mulatságot egész napjainkig. Így maradtak reánk e magyar mysteriumjátékok, melyek mindinkább kimennek a divatból, s melyek közül tizenötöt ment meg gyűjteményünk az enyészettől.

-523-

Azonban mindezek csak karácsoni mysteriumok és vizkeresztji játékok; a passiói és husvéti játékok teljesen hiányzanak, pedig hogy mint a liturgia részei, ezek is előadattak egyházainkban s később a nép között is elterjedtek, alig szenved kétséget. Emlékek ma már csak egy pár közmondás- és adomában él. Szirmay, Dugonics, Erdélyi: „Molnár lettél, pedig kövesdi Krisztus vagy;“ „Lisztlopó,“ „Kötve higgy a komának“ közmondásokat azzal magyarázzák, hogy Kövesden a passiói játékok alkalmával midőn a Krisztust személyesítő molnárt sárral dobálta a nép, ez mindent szívesen türt, de mikor valaki lisztlopónak csufolta, megfeledezett szerepéről, a keresztet eldobta és utána iramodott. Szalka János¹²⁴) egy ponyván árult passiói játékról tesz említést. „Gyermekkoromban - ugymond - vett istenben boldogult anyám ilyenét vásári nyomtatványt, melyet én olvasgattam előtte, s tudom, mind rá mind rám mély hatást gyakorolt. A mysterium a szent szüzet írja le, hogy jár egyik műhelyből a másikba, s kérdezősködik, vajon nem hallottak-e valamit az ur Jézusról? Először is a kovácsműhelybe megy, s kérdi: „Mit csináltak kovácslegények? mit értettetek az ur Jézusról?“ Amazok így válaszoltak: „Épen szegeket csinálunk, melyekkel fel fog feszítettetni.“ Innen elmegy az ácsokhoz, kik szintén ily leverő választ adnak: „Most faragjuk a keresztet, melyre fel fog feszítettetni.“ Ugy látszik azonban, hogy e nyomtatvány is végkép eltűnt, minthogy a legszorgosabb kutatás sem vezetett ekkoráig reá“ stb. Kétségtelen, hogy mind a tartalom, mind a felfogás népies, de az már kétséges: vajon ama nyomtatvány valóban népmysterium volt-e? Lehetett párbeszédbe szedett Krisztus-monda is, mert magát a mondát mi is ismerjük, s még a következő részletekkel bővíthetjük ki: Mária beszólt a szijgyártóhoz is, s kérdezte, nem tud-e valamit Krisztusról? „Épen most fonom számára az ostort!“ - volt a felelet. Mária a csósztól is kérdezte Krisztust, ki szintén így válaszolt: „Most szedek tövist koronájához.“ Ipolyi Arnold¹²⁵) Juhász Máténak 1761-ben nyomtatott „Szép és ájtatos különféle magyar versek“ című munkáját is adatkép idézi, mint a mely számos karácsoni, passiói, urnapi és ó-szövetség-történeti játékokat foglal magában. Mi nem láthattuk e könyvet, de azt gyanítjuk, hogy tartalmát nem valódi népmysteriumok képezik, hanem csak tanodai drámák

-524-

vagy a nép számára drámai alakban dolgozott olvasmányok. Ugy látszik, hogy a nép a passiói és husvéti játékokat nem ápolta oly szeretettel, mint a karácsoniakat és vizkeresztieket. Amazokra a tavaszi munka kevesebb időt engedett, míg ellenben emezeket a téli idő, nyugalom és a családi együttlét mintegy táplálták.

De térjünk vissza gyűjteményünk karácsoni mysteriumai- és vizkeresztii játékaikhoz, melyeket a legrégebb, az úgynevezett liturgiai mysteriumok maradványainak neveztünk. E maradványok természetesen nagy változásokon mentek át az idők folyama alatt, midőn a templomból kiszorulva, a nép védő szárnyai alá menekültek. Egyik egyszerű, másik mesterkelt, emezzen népies naivságot érezhetni, amason iskolás tudakosságot. Egyikben katolikus énekek zendülnek meg, a másikban protestánsok, van olyan is, mely mind a kettőt vegyíti. Ide népdaltöredékek vegyültek, amott egy mult századi népies magyar költő soraira bukkanunk. Néhol a liturgia latin szavai is megmaradtak, másutt a megújított magyar nyelven irt versszakok csengenek fülünkbe. De a modern külső alól mindenikben a liturgiai mysterium régi alkata tűnik ki, mert e maradványok a legfőbb pontokban megegyeznek a legrégebb karácsoni és vizkeresztii szertartásokkal és hasonlítanak a francia és német legrégebb liturgiai mysteriumokhoz, s épen azért tartjuk magyar liturgiai mysteriumoknak s nem a kifejlett mysterium-dráma töredékeinek, mint Toldy véli.

-525-

Karácson ünnepe a IV-ik században alapított meg a nyugoti egyházban, honnan a keleti is csakhamar átvette. Weinhold a német karácsoni játékokról és énekekről irt munkájában, leginkább Martene és Durandi után, gondosan és bőven összeállítja a karácsoni szertartások fejlődését illető adatokat¹²⁶); átveszünk belőlök egy párt, melyek szorosan tárgyunkhoz tartoznak. Ugy látszik, Franciaország a karácsoni szertartások bölcsője, a mennyiben itt található a legrégebb nyomokat. Lásuk Rouenben hogyan ünnepelték Krisztus születését. A „Te deum” után az oltár megett jászolt emeltek, a melyre a szent szüz képét tették. Az énekkar előtti emelvényen egy fiu állott, ki mint angyal a Krisztus születését hirdette. Az énekkar nagy ajtaján beléptek a pásztorok s a jászolhoz mentek, „Pax in terris”-t énekelve, üdvözölték a szent szüzet s imádvá hódoltak a gyermeknek. Az oltár előtt misét olvasott a pap, melyet bevégezve, a pásztorokhoz fordult és kérdezte: Quem vidistis pastores? A pásztorok felelték: Natum vidimus. A nantesi egyházmegyében szokás volt, hogy a „Benedicite” ének után énekes fiuk pásztorbotokkal az oltár elébe állottak. A kántor kérdezte: „Pastores dicite” etc., a fiuk felelték: „Infantem vidimus.” Ezután közülök egy elkezdte a „Parvulus filius” anthiphonát, melyre a „Laudate dominum” zsoltár következett. Hasonló szertartás divatozott Toursban és némely más helyen. A rheimsi szertartás a következő volt: a „Parvulus filius” antiphona bevégezése után a pap a főénekesel rákezde a „Pastores dicite” anthiphonát. A kar viszonozta: „Infantem vidimus,” a pap „Laudate dominum in sanctis”-t énekelte, a kar „Pastores dicite” és így ment tovább az énekes felelgetés egész a „Gloria patri et filio”-ig. A laoni templomban mise után a fő és alkántor fejkön fehér sipkával az énekkar jobb felőli ajtajához állottak és énekeltek: „Pastores dicite!” A klerikusok, a kik az ajtó előtt állottak, felelték: „Infantem vidimus” s midőn a harangok megszólaltak, a kántor rákezde a „Lux fulgebít”-ra, mire a második mise következett.

-526-

Vizkereszt ünnepének szertartásai szintén ily drámai elevegenségük voltak. A latin egyház felfogása szerint a három napkeleti bölcs hódolata és imádása képezte ez ünnep tárgyát s ez irányban képződött a szertartás is, mely Rouenben Martene szerint a következő volt. Ének után megkezdődött a három király szertartása. A templom különböző részeiből előlép a három király koronával diszitett sipkában, szolgálától követve, kik az ajándékokat hozzák. Az első király, ki középről jó, botjával a csillagra mutat és így szól: Stella fulgore nimio rutilat; a jobbról jövő második király hozzáteszi: Quae regem regum natum demonstrat, és a harmadik, ki balról lép elő, így végzi be: Quem venturum olim profetiae signaverant. Az oltárnál mindnyájan összetalálkoznak, megcsókolják egymást s így énekelnek: Eamus ergo et inquiramus eum, offerentes ei munera: aurum thus et myrrham. Erre a kántor rákezde a „Magi veniunt” responsoriumra s a körmenet megindul. Mihelyt ez a templom hajójába ér, a keresztoltáron levő csillár meggyújtatik és a mágusok énekliek: Ecce stella in oriente praevisa iterum praecedit nos lucida. Haec inquam stella natum demonstrat, de quo Balaam cecinerat dicens: Orietur stella ex Jacob et exsurget homo de Izrael et confringet omnes duces alienigenarum et erit omnis terra processio ejus. Ekkor két pap dalmatikában öltözve, az oltárhoz lép és szelid hangon éneкли: Qui sunt hi qui stella duce nos adeuntes inaudita ferunt. A mágusok így válaszolnak: Nos sumus qui cernitis reges Tharsis et Arabum et Sabae, dona ferentes Christo regi nato domino, quem stella deducente adorare venimus. A dalmatikában öltözött két pap a függőnyt félre vonva így szól: Ecce puer adest, quem queritis, quem properate adorare, quia ipsa est redemptio mundi. A három király térdre esik s e szavakkal üdvözlik a csecsemőt: Salve princeps saeculorum! Erre az első átveszi szolgájától az aranyat s így szól: suscipe rex aurum; a második a tömjént e szavakkal áldozza: Tolle thus, tu vere deus; a harmadik a myrrhát nyújtja, mint a halál jelképét. Ezalatt a tömeg áldozni megy s a feláldozott arany a dalmatikás papoknak adatik. A mágusok térdelve imádkoznak s majd mintha álomból ébrednének, egy fehérbe öltözött gyermek, mint angyal a következő anthiphonát éneкли nekik: Impleta sunt omnia, quae profetice dicta sunt. stb.

-527-

Erre a három király az oldalhajón kimegy a templomból és a balfelőli ajtón az énekkarba lép, mialatt a kántor rákezde e responsoriumra: Tria sunt munera. A mise alatt a három király vezet az énekkart és a „Kyrie fons bonitatis,” „Alleluja” és „Sanctus” et „Agnus” énekeltenek.

A limogesi vizkeresztii rituale is hasonló volt a rouenihez. Mielőtt a nép áldozott volna három karénekes selyemruhában, fejkön koronával, kezükben arany pohárral vagy más diszjellel a nagy ajtón az énekkarba lépett és énekelte: „O quam dignis celebranda dies ista laudibus” kezdetű prózát. Ez ének alatt a kar közepére érkeztek, akkor egyikök fölemeli kezét s a csillagra mutat, mely egy kötélén feléjük ragyog. Egyszerre harsány hangban törnek ki: Hoc signum magni regis.

Azután megindulnak a főoltár felé énekelve: Eamus, inquiramus eum et offeramus ei munera aurum, thus et myrrham. Diszjelöket lerakván, áldozni mennek. Az oltár megül egy gyermek így szólítja meg a királyokat: „Nuncium vobis fero de supernis, natus est Christus, dominator orbis, in Bethlehem Judae, sic enim propheta dixerat ante.” Elcsodálkoznak a királyok és zavarodva mennek ki az ajtón, mely a sekrestyébe vezet, mialatt ez antiphonat éneklük: In Bethlehem natus est rex coelorum.

-528-

Ily s ezekhez hasonló szertartások az egész nyugoti egyházban elterjedvén, liturgiai mysteriummá fejlődtek. S vajon mit találunk a magyar karácsoni népmysteriumokban és vizkeresztai játékokban? E szertartások emlékeit. Vizkeresztai játékaink csillagos lámpája nem egyéb, mint a limogesi rituale kötélén csüngő csillaga. A három király ajándékkal hódoló jelenete itt is meg van, csak hogy idő folytán még egyszerűbbé vált magánál a szertartásnál is. Karácsoni népmysteriumainkban az ugynevezett Bethlehem nem egyéb mint az oltár mögötti jászol, s nevével fogva egyszermind a városnak is jelképe. Szűz Mária képe helyett egy gyermekbáb, a Krisztus van benne, de ez is szertartásos szokás volt, kivált a XVI-ik században, a mennyiben az oltárra egy báb tétetett, mint Krisztus jelképe, mely előtt a gyermekek karácsoni verseket énekeltek¹²⁷⁾. A fehérbe öltözött angyal szintén ott áll, s épen úgy hirdeti a pásztoroknak Krisztus születését, mint a roueni szertartásban. A pásztorok szintugy hozzájárulnak Krisztushoz és imádják. De a mi népmysteriumainkban a pásztorok tréfálkoznak is egymással és megajándékozzák Krisztust.

Ezt nem találhatni az idézett szertartásokban, sőt a legrégebb francia és német liturgiai mysteriumokban sem, csak a német népmysteriumok gyűjteményeiben, melyeket Weinhold (1853.) és Lexer (1862.) adtak ki.¹²⁸⁾ Ez úgy látszik a németeknél is, nálunk is későbbi fejlődés, azonban valószínű, hogy magokban az egyházakban is divatoztak, mert az egyházi szertartások közé már jókor vegyültek világi szokások és tréfák, melyekhez, mint a karénekes ifjak kezdeményéhez, csakhamar felnőtt emberek is csatlakoztak. Krisztus megajándékozása is nálunk tejjel, vajjal, sajttal, vagy kenyérrrel, pólyaronggyal és báránnyal, a németeknél tyukkal, tojással, vajjal, zsiradékkal, sóval, répával, úgy látszik, a három király ajándékozásának utánzása és szintén későbbi fejlődés.

-529-

Hasonló eredményre jutunk, ha népmysteriumainkat a legrégebb francia és német karácsoni liturgiai mysteriumokkal kísértjük meg összehasonlítani, bár itt a különbségek feltűnőbbek. A francia karácsoni mysteriumok között legrégebb az, melyet az orleansi városi könyvtár XI-dik századi codexéből másolt le Monmerqué s csak harmincz példányban adott ki a francia bibliophilek számára s melyet épen azért Wrigth Tamás újra lenyomatott saját gyűjteményében is.¹²⁹⁾ E mysterium két részből áll vagy jobban mondva kettő, az első: Herodes sive Magorum adoratio; a második: Interfectio puerorum. A legrégebb német liturgiai mysterium majd oly régi, mint a francia, s abban is hasonlít hozzá, hogy szintén kettős: Herodes sive Magorum adoratio, et Ordo Rachelis. Egy előbb freisingi, jelenleg müncheni codexből adatott ki, Weinhold többször idézett munkájában újra lenyomatta s gondosan összehasonlította az orleansival. Mind a franczián, mind a németen meglátszik, hogy liturgiába szőtt mysteriumok; ezt a kar szereplése is bizonyítja s egyiknek végén az éneklendő próza előtt e kifejezés: expleto officio, mely az előzményt officiumnak jelöli. Szerkezetök egyszerű, a ritualéra támaszkodnak, az eseményeket az érzés őszinte kifejezésével ábrázolják s nem árulnak el dogmai irányt, mint a kifejlett mysterium-drámák. Nyelvök latin, és egyházas. Ha karácsoni népmysteriumainkból kivesszük a pásztorok tréfáját, de meghagyjuk mindazt, mi tisztán egyházi eredetű s a szent esemény ábrázolására vonatkozik; ha a pásztorok imádatát odakapcsoljuk a három király hódolatához, szóval, ha karácsoni mysteriumainkat összevegyítjük vizkeresztai játékaikkal, előttünk állanak a legrégebb francia vagy német liturgiai mysterium körvonalai. Azonban a mi népmysteriumainkban egy s más megromlott vagy egészen kiveszett, mit a francia és német legrégebb liturgiai mysteriumokban még épen találunk. Tudniillik itt Heródes nagy szerepet játszik: megtudja a mágusoktól, hogy királyok királya született Betlehemben s fegyvereseket küld a csecsemők legyilkolására; az angyal inti Józsefet és Máriát, hogy gyermekökkel Egyiptomba meneküljenek; a menekülő család szerencséjével éles ellentétben hangzik fel Rachel siralma, melylyel bevégeződik a mysterium. A mi népmysteriumainkban szintén előfordul Heródes, még pedig elég hősies módon, egy huszár alakjában, de egészen elvesztve bibliai jellemét. A bős király igen szelíd emberré változott s vagy csak a betlehemesek prologjának elmondója (28. sz.) vagy a pásztorok közé ögyeledik mint katona minden ok és következmény nélkül (5. és 13. sz.) vagy mint király bölcselkedik bizalmas huszárjával s a keményszivü házigazdát játszsza, ki Máriának és Józsefnek nem akar szállást adni. (15. sz.) József s Mária gyűjteményünk csak két mysteriumában fordulnak elő, de itt is igen csekély szereppel. Szóval, úgy látszik, hogy a pásztorok jelenetének kiképzése mintegy háttérbe szorította vagy egészen kitolta mindazt, mi Heródes- és József-re vonatkozott. Egyébiránt nem csoda, hogy a pásztorok jelenetét annyira kedvelte és kiképezte a nép: legközelebb volt felfogásához életéhez, s míg egyfelől önmagát látta benne megdicsőítve, addig másfelől legalkalmasabbnak találta arra, hogy ide szője be tréfáit és élceit.

-530-

Ugy hisszük, hogy e fejtegetések és hasonlítások mindenesetre némi figyelmet s legroszabb esetben czáfolatot érdemelnek. Nem ok nélkül állítjuk, hogy gyűjteményünk mysteriumai és vizkeresztai játécai nem egyebek, mint liturgiai mysteriumok maradványai, melyek a falusi egyházakból a nép közé menekülve, részint megbővültek, részint megcsonkultak. Mellettünk szól az egyházi rituale s a legrégebb liturgiai mysteriumok tanúsága. De nemcsak a múlt, a jelen is támogatni látszik állításunkat. Ha megvizsgáljuk a német népmysteriumokat, melyek szintén nem rég gyűjtettek össze, első tekintetre két csoportot különböztethetünk meg. Egyik a bonyolultabb szerkezetű, cyclosus tartalmu, kidolgozottabb s nagyobb terjedelmű népmysteriumok

-531-

csoportozata, melyek igen hasonlítanak a középkor fejlettebb mysterium-drámáihoz, s úgy látszik, e korból maradtak meg a nép közt, s itt-ott még ma is előadatnak. De vannak e gyűjteményekben s élnek a német nép ajkán sokkal nagyobb számmal oly népmysteriumok is, melyek hasonlítanak a mieinkhez, melyek szintén csak falusi egyházak liturgiai mysteriumainak maradványai, mert úgy látszik, Németországon is csak a városokban s némely nagyobb helyeken élhette át a mysterium a fejlődés minden fokát s a legtöbb falusi egyházban liturgiai mysteriumnak maradt s így szállott át a népre. Hasonló jelenséget tapasztalunk, bár csekélyebb arányban a magyarországi németeknél is, kiknél szintén található nagyobb szerű karácsoni mysteriumot, melyet a középkori virágzó mysterium-dráma maradványának tarthatni. Ilyen a főrévi (Oberufer) karácsoni mysterium, melyet e XVII-ik századbeli német telep lakosai ma is játszanak, s melyet Schröer ki is adott némely más magyarországi német karácsoni és vízkeresztli mysterium kíséretében. Ez egyen kívül a többi hasonlít a mieinkhez, azaz liturgiai mysteriumok maradványai.¹³⁰⁾

-532-

Oda térünk vissza, a honnan kiindultunk. Csak liturgiai mysteriumok maradványait mutathatjuk fel, de még eddig se középkori magyar mysterium-dráma, se nagyobb szerű népmysterium nyomaira nem akadhattunk. Fogunk-e ezután? oly kérdés, melyre gondos kutatás és gyűjtés adhatna legjobb feleletet. Egyházi és világi levél- és könyvtáraink e tekintetben talán még nem voltak átkutatva, a nép ajkáról való gyűjtés pedig csak most kezdődött meg. Azonban kivált a gyűjtéssel sietni kellene. A jobb karba helyezett népiskolák, a terjedő műveltség mindinkább betemeti a népköltészet maradványait. A nép új kincseket nyerve a régieket veszíti el, melyek a nyelvész, régiségbuvár és aesthetikus előtt becsesebbek amazoknál. Adja isten, hogy a kutatás és gyűjtés gazdag eredményre vezessen, oly eredményre, mely megcáfolja nézeteinket és Toldynak adjon igazat.

KARÁCSONI MYSTERIUMOK.

1. **Göcseji.** Az angyal kezdő éneke régi katolikus karácsoni ének, mely még most is divatban van. A szövegben hézagok s némi változtatások találhatóak. Találkozunk még ez énekkel a 2. 5. 6. és 13. számú mysteriumokban is, hol több kevesebb változtatással szintén előfordul. Az angyal többszöri felkiáltása: „Gloria, gloria in excelsis Deo!” mint liturgiai maradvány előfordul a freisingi és orleansi codexekben, valamint Weinhold és Schröer gyűjteményében több helyen (*Weihnachtsspiele und Lieder. Graz, 1870. 62. 116. 115. l. Deutsche Weihnachtsspiele aus Ungern. Wien, 1858. 79. 159. l.*) Magyarországi tót mysteriumban is megtaláljuk. (*Szeberényi: A középkori mysteriumok, Kisfaludy-társaság évlapjai. Új folyam 4. k. 228. lap.*) A pásztorok tréfái- és szójátékaihoz hasonló a Weinhold és Lexer gyűjteményében nem egy rész (*Weinhold 94. 108. 116. lap. Lexer: Weihnachtsspiele und Lieder aus Kärnten. Leipzig 1862. 277. 295.*) Hogy egyik pásztorot Koridonnak, valamint a későbbiekben (3. 7. 10. sz.) Titirusnak hívják, úgy látszik az iskolás gyermekektől került classica reminiscencia. A pásztorokkal együtt járó katona hiányzik a német népmysteriumokban. A mieinkben mint a pásztorokat bejelentő küldött s a betlehem őrzésére rendelt fegyveres szerepel. (Lásd 5. 13. 14. sz.) Néha török ruhába öltözik (8. sz.) Vajon nem Heródesből vagy hadnagyából alakult-e át e játszó személy, elvesztve jellemét, csak ruháját tartva meg? E föltevést igazolni látszik azon körülmény is, hogy midőn Heródes némely mysteriumainkban saját neve alatt maga vagy hadnagyával együtt megjelen (2. és 15. sz.) nincs semmi hasonlatossága a bibliai Heródesdel.

-533-

2. **Debreczeni.** A bevezetést követő ének: „Örömet hirdetek nektek” stb. egyházi eredetre mutat, de az általunk ismert katolikus és protestans énekek közt nem találtuk meg. E mysteriumnak egyébiránt, úgy látszik, nem Debreczen a szülőföldje, oda csak átszármazott. A juhászok nevei; Fedor, Iván, Andrána szláv eredetre mutatnak, mit bizonyít az is, hogy a Szeberényi által közölt tót mysterium egyik pásztorja is szintén Fedor nevet visel. A 16-dik lapon kezdődő karban szintén katolikus ének töredékeit található. Ugyanezt mondhatni a 26-dik lapon olvasható karénekről is. Az utolsó karének egy világi dal; változatát lásd Erdélyi „Népdalok és mondák” I. köt. 363. l. és Thaly: „Régi magyar vitézi énekek és elegyes dalok.” Pest, 1864. I. köt. 316. l.

-534-

3. **Csongrádi.** A 30-dik lapon az angyal első megszólalása nem látszik egyébnek, mint latin hymnus naiv parodiájának, eredetileg pedig csak a nem értett s összerontott deák szavak halmaza lehetett. Később a 31-dik lapon az angyal már egész komolyan hirdeti Krisztus születését. A 32-dik lapon Peti így szól: „Hozzátok be azt a vasvillát, hogy feszígetem fő’ a szemem kupáját”. Itt a *kapu* vagy *kupak* szót a leíró vétségéből cserélhette föl a *kupa* szóval. Mind szemem kapuja, mind szemem kupakja kifejezésnek van értelme, de a szem kupájának nincs. A 34-ik lapon kezdődő karének régibb katolikus ének.

Nyomdahibák: 30. lap. 4. sor ar sötét, olvasd: *az* sötét.

32. lap 1. sor üstököm, olv.: *az* üstököm.

34. lap 6. sor Néked adjuk olv.: *Nekéd.*

4. **Csomafáji.** Ez a legrövidebb és legegyszerűbb népmysteriumaink közt. Egyes részei mind megvannak a többiekben. Kérdés, egyszerűsége és rövidsége romlását mutatják-e vagy ellenkezőleg ép alakját?

5. **Csengeri.** Ebben figyelemre méltó a bábtánczoltató szereplése, ki a betlehemben levő két bábót leginkább a komolyabb részletek előadása közben tánczoltatja. Ez a többiekben nem fordul elő, s úgy látszik, az újabb idő toldaléka. E mysteriumban több oly sor fordul elő, melyek a leíró tévedéséből folyó beszéd alakjában irattak le, de tulajdonképpen versek. Ilyen mindjárt a 38-dik lapon a huszár e következő szavai: „Kelj fel burkus!” stb. A 39-dik lapon a kis juhász az öreg juhásznak arra a kérdésére, hogy a töltött káposztát nem teszik-e elibe, ezt feleli: „Nem biz’ a *lág mosót* sem.” A *lág mosó* alatt vízbe mártott rúhát értenek, melylyel az edényt szokták kimosni, van *éles mosó* is, ez növény féle rost vagy gyökér, melyet szintén edények tisztítására használnak. 39-dik lapon a 22-dik sorban előforduló eme kifejezés: „Masula apátok” alkalmasint annyi mint *Mosul* vagy *Mosule*, mi oláhul nagyapát vagy aggastyánt jelent s mely néven nevezik az oláhok az öreg pásztort. E mysteriumban még előfordul egy pár tréfás oláh kifejezés, miben semmi különös nincs, mert Szathmármegyében számos oláh lakik. A kis juhász, huszár és öreg juhász búcsuja ismeretes gyermek-köszöntők tréfás töredékei, a bábtánczoltató végző magán éneke pedig nem egyéb, mint karácsoni rigmus.

-535-

6. **Székesfehérvári.** Ebben feltűnő Máriának és Józsefnek szereplése, mely e gyűjteményben még csak egyszer a 15. számú mysteriumban fordul elő. Itt némán szerepelnek. Különben is az egész mysteriumban a legcsekélyebb drámai elevenség sincs s nem egyéb mint magán- és karénekek összefüzése.

7. **Horgosi.** E mysteriumban a világi és egyházi énekek tarka vegyületben váltakoznak. Az is feltűnő benne, s hogy míg a megelőző mysteriumokban a pásztorok inkább csak készülnek adni a Jézusnak ajándékot, itt a betlehem elébe járulnak, s naiv üdvözléssel adják át ajándékaikat.

Nyomdahibák:

56. lap 20. sor Majd meglatom olv.: Majd *meglátom*.

56. lap 25. sor Meg ne harapja mentikásék tyúkját. Olvasd: *Hogy* meg ne harapja mentikásék tyúkját.

8. **Nagybányai I.** „Az istennek szent angyala” kezdetű ének ismeretes és kedvelt protestans ének. A mindjárt rá következő egy katolikus ének töredéke. A benne előforduló egy pár sornyi tréfás oláh verset kimagyarázza az az körülmény, hogy a mysterium Nagy-Bányáról került, mely város közelében oláhok laknak.

-536-

Nyomdahibák:

62. lap 18. sor zengjen násztorok, olvasd: zengjen *száz* torok.

63. lap 8. sor Dixi, dixi olvasd: Dixi, *duxi*.

9. **Nagybányai II.** A 68. és 69-dik lapokon az első és öreg pásztor beszéde romlott vers, melyből prózai alakjában is kiérezhetni a rythmust.

10. **Mindszenti.** Az itt előjövő egyházi énekek mind olyanok, melyek már az előbbiekben előfordultak. Érdekes nyelvészeti tekintetben a 71-dik lapon a 24-dik sor: Fényesség *jelentje*, e helyett: *jelenti*.

Nyomdahiba:

70. lap 13. sor Mit ér az én szivem, olvasd: Mit *érez* én szivem.

11. **Orosházi.** A 78-dik lapon a „Szűz Mária e világra” kezdetű ének katolikus karácsonyi ének töredéke; a többiek az előbbiekben már előfordultak. A 82-dik lapon „Ha én páva volnék” népdal töredék. (Lásd Erdélyi: Népdalok és mondák. Pest, 1846. I. kötet 5. lap); a „Szunyog üle székében” pedig gyermekköszöntő töredéke.

12. **Szegedi.** Ugy látszik, hogy e mysterium a legújabb kori változat, mit bizonyítanak némely személy elnevezése, mint Jós és Zarán; továbbá a megújított magyar nyelv és lyra némely szembeszökő reminiscentiái, például a 87-dik lapon „Csendes álomért jövünk” kezdetű dal, s a 90-dik lapon az öreg pásztor beszéde stb. Azonban némely részek a régibb alakra emlékeztetnek.

13. **Kikindai.** A benne előforduló egyházi énekek a megelőzőkben mind megvannak, azonban a végső ének nem egyházi, hanem sajátos vegyülete az egyházi és világi elemnek, gondolatban és hangban egyaránt.

-537-

Nyomdahiba:

101. lap 7. sor emlőmbe helyett olv. *emlőbe*.

14. **Helynélküli.** A 103-dik sor: „Hallod, pajtás, szárazfa” így is mondatik: „Hallod pajtás, *gurgulya*” s ez jobb is, mert inkább a gloriára vonatkozó szójáték, mint a „szárazfa.” A 105-dik lapon a 18-dik sorban: „Az erdőben” stb. népdaltöredék. Az egyházi énekek az előzőkben is előfordulnak, kivéven a „Betlehem pusztájában” kezdetűt, mely szintén annak látszik. A 107-dik lapon „Megtérek hát én is” kezdetű dal a Gvadányié. (*A mostan folyó országgyűlésének satyricoritice való leírása. Lipsiában, 1791. 286. lap.*)

Nyomdahibák:

105. lap 26. sor Mert a barmok pajtásában olvasd: *pajtájában*.

106. lap 9. sor Mincs helye, olv.: *Nincs* helye.

107. lap 10. sor A napnak szekerét olv.: *kerekét*.

15. **Csikszéki.** Ez a második mysterium, melyben József és Mária mint játszó személyek föllépnek (lásd 6. sz.) Azonban míg ott csak hallgatnak, itt ugyszólva a cselekvény expositóját képezik. A király, alkalmasint Heródes, itt a házigazda szerepét játsza s nem hajlandó szállást adni a szent párnak. E jelenethez egészen hasonlótl találhatni Weinholdnál (111-113. l.), a különbség csak az, hogy ott a házigazda valóságos vendéglős. Lexernél is találhatni egy hasonló jelenetet (275. l.) A párbeszédnek nagyrésze élénk és népies, azonban a monologok igen tudákosan elmélkedők s úgy látszik újabb csinálmányok. E mysterium közlője a benne előforduló oláh párbeszédet úgy írta le, a mint azt a székelek kiejtik. Nem tartjuk feleslegesnek Joannovits György, jeles nyelvészünk, utmutatása szerint a szöveget szabatos oláhsággal közölni, s a fordításban ejtett hibákat utólag megjavítani.

-538-

A 117-dik lapon:

Bukur.

Szukulác muntunás pèkurárj.

Barbu.

Cse je?

Bukur.

Dar' v'am szpusz.

Krisztósz, mēj fèrtáte!

Barbu.

Ba nu Krisztósz; numaj kokósu o kukurigát.

Bukur.

Dar' voi tocz aicsia. (Hát ti itt mindnyájan.)

Továbbá a 118-dik lapon:

Nikoláje.

Szkoalè mēj fèrtate, szkoalè mēj vén ungyás; lukru jeszte; du te acoló. (A szöveg alatti fordítás jó, de a „lukru jeszte“ csak annyit jelent, hogy „*dolog* van ám!“)

Mosu.

Cse je?

Mosu.

Asá szè fiè, si laszè szè aducà káji mēj!

Majd a 121-dik lapon:

Bukur (Barbuhoz.)

Hajdè la Betlehem, Barbule! („Jerünk Betlehembe Barbu.“ A Barbule valamint a szövegben Mosule, Bukuró vocativusban vannak.)

Barbu.

Cse? je departe? (Micsoda? Messze van?)

A 122-dik lapon:

Bukur.

Nu je departe; numai aicsia.

Barbu.

In Kate zile potem aszundzse?

Bukur.

In doaè zile si zsumètate.

Barbu.

No bine, bine.

A 123-dik lapon pedig:

Szufflà jó fèrtate, szufflà szè ne moi. (Fujjad jó pajtás, fujjad, hogy meglágyits minket.)

S végre a 124-dik lapon:

-539-

Hupa zsoakà Todoriczè;
Bukurà te, si mè czuká,
Hupa hup!

(Hopp, tánczolj Tódorka, légy vig s csókolj meg. Hopp, hopp!)

Mosu.

Szuflà, sze ne moi.

Mosu.

Szuflà, sze ne moi.

Mosu.

Dèsztul.

VIZKERESZTI JÁTÉKOK.

1. **Orosházi.** Katholikus egyházi énekkel kezdődik s tulajdonképen csak e résznek van egyházas jelleme. Vizkereszti játékainkból kiveszett a drámai elem s mit régebben tettek, azt most csak eléneklik. A többi rész csak tréfa, melyet gyermek rigmussal végeznek be.

2. **Hódmező-vásárhelyi.** Ez is egy katolikus énekkel kezdődik, de itt már a Krisztusnak adott ajándékok elősorolása is hiányzik s míg az előbbiben a hagyományos nevek megtartottak, itt már ezeket sem találjuk. A szerezsen király beszédéhez, melyben magát bemutatja (132. l.) hasonló található Weinholdnál a 123-dik lapon:

Ich bin der König auss Morenland,
Die Sonne hat mich so schwarz gebrant.
Schwarz bin ich das weiss ich,
König Balthasar heiss ich.

Az eszkimó király végzi be a játékot, ki úgy látszik legkisebb termetű társai közt s egy tréfás gyermekdallal bucsuzik el.

II. BALLADÁK ÉS ROKONNEMŰEK.

E szakasz címéből kézzakarva hagytuk ki a „románcz“ szót. Azt hisszük, hogy a ballada és a románcz között inkább nemzetiségi különbség van, mint műfaji. A mit északon balladának neveznek, az a déli népeknél románcz. A különbség köztök olynemű, a minőt az északi és déli népek lyrai és drámai költészete között is tapasztalunk. S ha itt bizonyos sajátságok miatt nem alapítunk meg külön műfajt, miért tennők azt egyedül a románczra nézve? Az igaz, hogy a spanyol románczban gyakran tulnyomó az epikai vagy lyrai elem, de nem találkozzunk-e hasonló jelenséggel az északi balladák gyűjteményeiben is, s nincsenek-e spanyol románczok, melyek keveset különböznek a balladától? E mellett mind a balladák, mind a románczok közé nem vegyül-e egy csoport oly költemény, mely több mint dal, kevesebb mint ballada vagy románcz? Vajon ezeket is mint külön műfaj képviselőit külön névvel jelöljük? Greguss a balladáról irt jeles könyvében,¹³¹⁾ melyben a balladát és románczot mint külön műfajt igyekszik megalapítani, ezeket is mint külön műfajokat tárgyalja s románczos vagy balladás képeknek nevezi. Ez elnevezés illik is sok költeményre, de nem illik sok másra. Mind a nép-, mind a műköltészetben bármely műfajnak számos al- és válfaja van, melyeket nem szokás, de nem is szükség külön névvel megjelölni. Hány oly költeményt olvasunk, mely több mint dal, de kevesebb mint óda; hány színművet látunk, mely kevesebb mint vígjáték, de több mint bohózat; s a költői beszély nem gyűjtő czime-e egy csoport különböző válfaju elbeszélő költeménynek? A népek és egyesek szelleme épen úgy módosítja a műfajokat, mint válfajokat teremt, de azért ritkán változik a név, annyival inkább, mert oly művek, melyek valamely mű- vagy válfaj legjellemzőbb sajátságait, a tökély magas fokán, mintegy gyupontban egyesítik, mind a nép-, mind a műköltészetben felette ritkák, s ezért a legszorosb értelemben vett név mindig csak kevesekre illhetnék.

Ennyit a cím igazolására. A mi magukat a műveket illeti, itt is mint minden gyűjteményben, a balladák számát felülmulják a rokonművek. De balladák is meglehetősen számmal vannak s köztök nem egy kitünő. A ballada a lyrai, epikai és drámai elem sajátságos vegyülete s tökélye e vegyület aránya- és módjától függ. Ha a lyrai elem tulnyomó benne, többé-kevésbbé lyrai költemény marad, ha az epikai vagy drámai elem vesz erőt rajta, költői beszélykévé válik. A három elemnek egymást nem csak mérsékelnie, hanem át is kell hatnia. A lyra a dallamosság és hangban nyilatkozik kiválóbban; az epikai elem elveszti nyugalmát, lyrai erőszakosság- és drámai

gyorsaságba olvad; a drámai elem, hol lyrai felkiáltások, hol epikai töredékek segítségével rejtélyesen, sejtetően fejlődik s egy-egy szakgatott magán vagy párbeszédben világítja meg hol a küzdő szenvedélyeket, hol magát a bonyodalmat, mint a villám az éjbe sülyedt tájat. Jellemzőn mondja Greguss a balladáról, hogy az dráma dalban, bár e meghatározás az epikai elemet mintegy mellőzni látszik. Valóban a ballada műformája dióhéjban a drámáé, a lyrai és epikai elemek vegyületének módosító hatása alatt. Négy formát különböztethet meg, melyek mindenkéire e gyűjtemény is kitűnő példányokat nyújt. Az első az, midőn a ballada végig átfutja a drámai fejlődés főbb mozzanatait, az expositiót, bonyodalmat és katasztrófát. Ilyenek e gyűjteményben: 1-6. *Molnár Anna*; 9-11. *Királyfi*; 11-13. *Szilágyi és Hagymási* 20. *Kőmíves Kelemen*. A második már a bonyodalom közepébe vág s úgy siet a katasztróf felé. Ilyenek: 7-9. *Barcsai*; 13-18. *Lándorvári Dorka*; 18-20 *Pálbeli Szép Antal*; 25. *Kis Julia*. A harmadik a katasztrófon kezdődik, mely egyszersmind megvilágítja az egész bonyodalmat. Ilyenek: 40. *Igacs Ruzsi*; 53-55. *Kuris Pista*; 57. *Szücs Marcsa*. A negyedik végre szenvedélyes magán vagy párbeszéd, mely mintegy lyrai utóhangja a már eljátszott drámának. Ilyen: 39. *Siroki erdőben*.

Gyűjteményünk magyarországi és erdélyi, különösen székely balladáit közt nem csekély különbséget vehetni észre, tartalomra és külformára nézve egyaránt. A magyarországiak színhelye csak a kunyhók és puszták vagy legfeljebb a népmesék világa; az erdélyiekben némi történeti háttért vehetni észre s néha lovagokról, várurakról emlékezik, mint *Szilágyi és Hagymási*, *Barcsai* vagy legalább is szabad hajdukról, mint *Molnár Anna*, *Biró Anna*-ban. A külforma különbsége is szembeötlő. A magyarországiak, kivált az alföldiek, sokkal dallamosabbak, mint az erdélyiek; amott a lyrai versformák uralkodnak, itt az epikaiak; amazok versszakosak és rímeselek, emezek gyakran versszak és rím nélküliek, s megelégesznek a sormetszet, hangsúly, betűrim s a gondolat rhytmusával. Ez utóbbi körülmény régiségük mellett bizonyít, mert hogy költészetünk eredetileg csak a rhytmus báját ismerte s minden afféle mint rím és mérték csak esetleges lehetett, Arany János fejtegetései után¹³²⁾ alig szenved kétséget. Arany a gondolat rhytmusának három főmódját különbözteti meg: az ellentétet, összerakót és párhuzamost. Mind három nyomát megtalálhatni e régibb balladákban.

Az ellentétes mód az, midőn ellentétes gondolat képezi a vers elő és utó részét.

Lelkem a lelkedhez
S *mennyekben vigadjon*,
A hercegné asszony
Pokolban gyuladjon. 169. l.

Kit mindig *szerettem*, jaj be *távol estem*,
Kit mindig *gyűlöltem*, annak *rabja lettem*. 192. l.

E módnak különböző változatai vannak; egyik a szebbek közül az, ha a vers második része az elsőt ismétli, egy szó változtatásával, mely már magában ellentétet képez.

Csináltatsz-e nekem *valami* koporsót?
Csináltatok, rózsám, *márványkő* koporsót.
Behuzatod-e majd *valami vászonnal*?
Behuzatom, rózsám, *fekele fátyollal*.
Kivereted-e hát *valami szögekkel*?
Kiveretem, rózsám, *aranynyal ezüsttel*.
Kivitetsz-e vajon *valami czigánnyal*?
Kivitetlek, rózsám, *király urfiakkal*.
Meghuzatod-e majd a *hármás harangot*?
Meghuzatom, rózsám, *mind a tizenhatot*.
Kikisérsz-e, rózsám, *ha csak a kapuig*?
Kikisérek, rózsám, a *nyugodalomig*. 181-182. l.

Néha az ellentét némi haladvánnyal (progressio) egyesül. Már a fennebbi példában is vehetni észre ilyest. A következőben még észrevehetőbb.

Mikor fürösztöttél *gyöngge-meleg* vízbe,
Fürösztöttél volna *buzgó forró* vízbe.
Mikor bepóláltál *gyöngge gyolcs ruhába*,
Póláltál volna be *halotti ruhába*;
Mikor lefektetted *gyantáros bölcsőbe*,
Fektetted volna le *sötét, hideg földbe*. 240. l.

A „Bándi urfi“ című (30. sz.) ballada vége szintén ilyen.

Az összerakó mód az, midőn rokon eszmék soroztattnak egymás mellé s a sorozásban némi haladványt vehetni észre.

Hát nem volt-e kendnek egy *darab kenyere*,

Egy darab kenyere, egy *pohárnyi bora*,
Hogy ne adjon engem törökök kezébe. 149. l.

Menj el, uram, menj el, *aj ki Kolozsvárra*,
Aj ki Kolozsvárra, *apám udvarába*. 149. l.

Vagyon nekem *csendes házam*,
Csendes uram, *jámbor uram*,
Karon ülő *kicsi fiam*.

Hogy ne adjon engem nagy *hideg havasra*,
Nagy hideg havasra, nagy *hegyi zsványnak*.

Meguntam már azt is: *jó reggel felkelni*,
Jó reggel felkelni, *folyó vízre menni*,
Folyó vízre menni, *véres ruhát mosni*.

Figyelemre méltó, hogy az ismétlés a sornak majd mindig első ütemét képezi, a haladvány pedig a másodikat, s inkább subjectiv, mint objectiv; a lélekállapotból, a helyzetből foly. Molnár Annának első a házi békeség, azután férje szerelme, legbecsesebb gyermeke. A zsvány neje megunta jó reggel felkelni, fázik folyó vízre menni és borzad véres ruhát mosni.

-546-

Néha a gondolat haladványa az időével egyesül s a haladvány utolsó foka egyszersmind ismétlődik, mi aztán még élesebb rhythmust hangoztat.

Először megütik, leesett a hídra,
Másodszor megütik, elállott a szava,
Harmadszor megütik, véres volt a foka,
A kis balta foka. 212. l.

A párhuzamos mód az, midőn a vers elő- és utórészét ugyanazon gondolatnak más szókkal ismétlése alkotja. Gyakran itt is vehetni észre némi haladványt.

Boriska, Boriska *szép lyányodért jöttünk*,
Törökök kezébe *szép lyányodat add ki* 148. l.

Hanem megtaláljuk *szép piros hajnalkor*,
Szép piros hajnalkor, világos viradtkor. 150. l.

Hozzad elő, hozzad a nagy kászu szurkot,
Hozzad elő, hozzad a nagy vég vásznakat,
A nagy vég vásznakat, *ingyen kapott gyolcsot*:
Fejénél kezdjétek, talpig tekerjétek,
A sok ingyen gyolcsot fejére kössétek,
Fejénél kezdjétek, talpig szurkozzátok,
Talpánál kezdjétek, végig meggyujtsátok. 150-151. l.

Kevés költő pénzét magához is vevé,
Három száz aranyát a zsebébe tevé. 158. l.

Már hét esztendeje, hogy mü itten vagyunk,
Azután világról mü semmit sem tudunk,
Nem tudjuk, nem tudjuk a napnak járását,
És a csillagoknak változó forgását. 158. l.

-547-

Mert van nekem otthon gyűrűsöm, jegyesem,
Hüttel elkötözött hütös feleségem. 161. l.

Lelkem a lelkeddel
Egy istent imádjon;
Testem a testeddel
Egy sírban nyugodjon;
Vérem a véreddel
Egy patakban folyjon! 171-172. l.

Király udvarában térdig vasban vagyok.
Megunta két lábam már a követ nyomni,
Megunta két kezem már a lánczot huzni,
Megunta két fülem tenger mormogását. 191. l.

A gondolat rhythmusának e három módját néha egyesülve találjuk, leggyakrabban az összerakót és párhuzamost. E két utóbbi jellemzi leginkább régibb népköltészetünk maradványait. Hunfalvy Pál legújabb munkájában¹³³⁾ a gondolat rhythmusát, értvén alatta a párhuzamos módot (parallelismus), az ugor-fin s így a magyar népköltészet kizáró sajátosságának nevezi. Ez talán egy kissé merész állítás. A gondolat rhythmusa többé-kevésbé minden népköltészet sajátossága; megtaláljuk az árja és sémi nyelvekben is. Hiszen az ósrégi héber költészet egyedül a gondolat rhythmusán alapszik és hiu kísérletnek bizonyult be mindazok törekvése, kik mértéket vélték benne feltalálni. Csak arról lehet szó, hogy a gondolat rhythmusának valamely módja egyik népköltészetben inkább kifejlődött, mint a másikban, a rhythmus más elemeit háttérbe szorította s ennyiben jellemző sajátosságává lőn. A finn és vogul népköltészetben a párhuzamos mód egész a betegségig kifejlett s innen a Kalevala a legbővebb beszédű a népeposzok között. Hogy a magyarban is uralkodóbb volt, mint jelenleg, e gyűjtemény és Kriza „Vadrózsái” régibb költeményei egyaránt bizonyítják, s így a rhythmus és nyelvrokonság egymást támogatására szolgálnak.

-548-

A ballada lyrai eleméhez tartozik a refrain. Minél divatosb ez valamely nép lyrai költészetében, annál inkább megtalálhatni a balladában is. Innen az angol balladákban gyakoribb a refrain, mint a spanyol románczokban. A magyar népdalokban ritka, helyét *réják* pótolják, egyes indulatszók, kurjantások, mint: hajahaj, csillagom, galambom, eszemadta, stb. Balladáinkban is ilyesmit tapasztalunk. A refrain meglehetősen kivétel, de hogy megakad egy-egy, bizonyítják gyűjteményünk *Albert Jóska* (238. l.) című balladája, melyben a refrain két sorra terjed ki, bár a két végső versszakban egészen elmarad, továbbá a Pozsonyi kisasszony (232. l.) című genrekép, a *Párjavesztett gerlicze* (22. l.) és *A molnár inasa* (188. l.) című lyrai képek, melyekben a refrain minden versszakon végig huzódik. Némikép rokon a refrainnal, bizonyos ismétlés, ráütő rímmel, hol párhuzamos, hol összerakó módon, melylyel némely ballada versszaka végződik. Ilyenek *Ugron János* (186. l.) *Arab* (191. l.). *Szócs Marcsa* (212. l.) Például:

Nem bánom, nem bánom, mit gondolok véle,
Nem bánom, nem bánom, *bóven a pinczébe'*,
Bóven igyék benne.

Nem bánom, nem bánom, mit gondolok véle,
Ha látom haragját, *kiállok előle,*
Kiállok előle.

Harmadszor megütik, *véres volt a foka,*
A kis balta foka.

Testem a testével *egy sírba' nyugodjon,*
Egy sírban nyugodjon.

-549-

A *Királyurfi* című ballada egy részében a trallala szabályos ismétlése olynemű réjás refrain, minőt népdalainkban is tapasztalunk; a többi részben a negyedik sor a harmadik sor pótló kapcsolatában szabályosan ismétli a másodikat, s e refrainszerű ismétlés mintegy a rímet pótolja.

Figyelemre méltók még e balladák külformájában bizonyos hol elbeszélői, hol lyrai közhelyek, melyeket kevés változtatással egyik a másiktól kölcsönöz. Az elbeszélői közhelyek ugyanegy balladában is többször ismétlődnek. A *Szilágyi és Hagymási* (158. l.) címűben:

„Felelnek e szóra két magyar urfiak” háromszor-négyszer előfordul. Ugyanezt találjuk kevés változtatással a *„Legszebb virág”* címűben is (182. l.) stb. Az ily elbeszélői közhelyeket a népeposzokban is megtalálhatni. Az öngyilkos páthoszos lyrai monologja.

„Vérem a véreddel egy patakba folyjon” stb. négyszer ötször is előfordul gyűjteményünk balladáiban. A szeretők sírján növe és ölelkező virágok szintén ily közhely, melylyel itt és Kriza gyűjteményében nem egy ballada végződik. Ugyanezt mondhatni az átok különböző változatairól. Azonban ideje áttérnünk az egyes balladákra.

1-5. **Molnár Anna.** Az első ó-székely balladát, „Barcsai”-t Nagy Lajos közölte 1858-ban a „Kolozsvári Közlöny” tárczájában, széptani szempontból Erdélyi János méltatta a „Szépirodalmi Közlöny”-ben (szerk. Szelestey L. 1858. Pest). Molnár Anna első változata, mint második ó-székely ballada, az erdélyi muzeum-egylet ülésén mutatott be 1860-ban. (*Adalék népköltészetünkhöz.* Budapesti Szemle IX. k. 1860.) A többi változatok az 1864-65-diki „Koszorú”-ban jelentek meg (szerk. Arany János). A változatok két elsője és három utolsója közt nem csekély különbséget vehetni észre, sőt a rokonabb változatok közt is van eltérés. Az első változatban Molnár Anna leginkább csak szerető anya, kinek gyermeke mindennél előbb való, még férjénél is. Az elrablott és férfiruhában visszatérő nő, kit férje kóbor vitéznek tart, nem

-550-

fedezi föl kiletét, hogy a viszonzás felindulása, kérdezősködés ne vonhassák el gyermekétől, ki oly rég nem szoptott s azóta mindig sir. Gyöngéd csellel borért küldi férjét s azalatt, míg ez odajár, megszojtatja fiát. Gyöngédsége még más vonásban is nyilatkozik. Midőn hívja Ajgó Márton, nem mondja, hogy nem szereti, nem szidja össze, mi némi kaczer szinezetet adna vonakodásának, a legbájosb naivsággal mentegetőzik: nem mehet, mert csendes háza, jámbor ura és karon ülő kicsi fia van neki. Oly mentesség, melyről azt hiszi, hogy ellenállhatlan. Fogalma sincs arról, hogy férjétől és gyermekétől megválhassék a nő s lehessen oly ember, ki ezt kívánni képes. Később a fa alatt szintén nem átkozódik, nem tűz össze rablójával, sőt azt nem is ő gyilkolja meg, hanem a véletlen. A második változat Annájában is az anyai szeretet a legfőbb vonás, de már erélyes és számító nő. A veszélyben nem veszi el lélekjelenlétét és megöli a rablót. Otthon, mihelyt az anyai szeretet ösztönének eleget tesz, férje kedélyállapotának kipuhatolásához fog s addig föl nem fedti magát, míg ez meg nem igéri, hogy nem fog megharagudni rája. A harmadik, negyedik és ötödik változat Annája már nem elrablott, hanem elcsábított nő, kit a csalódás s az anyai és női kötelesség megsértése miatti lélekfurdalás vezetnek haza. Az ötödik változatban a terebély tölgyvagy bükkfát citromfa váltja fel, mely úgy látszik csak cifrázkodó különösség, mint népdalainkban a czedrusfa. Az első változatban hiányzik a felakasztott hat leány, azért nem is érthetni, miért mász fel a fára Ajgó Márton. A többi változat mindenikében benne van. Azt érthetni, hogy Ajgó Márton elrablott és megunt kedveseit megöli, de azt már bajosan, hogy miért akasztja őket egymás mellé a fára. Ugy látszik, hogy a népi naiv phantasia e plasztikai képpel akarta tudtára adni Molnár Anna jövődő sorsát. Balladánk e vonása nem egyedül áll a népköltészetben. Egy német balladában szintén megtalálhatni, melynek tárgya különben is rokon a mienkkel. Címe: *Ulrich und Aennchen (Hausschatz der Volkspoesie. D. L. B. Wolf. Leipzig 1853. 173. l.)*. Ulrich szintén elcsalja Annát az erdőbe s egy fa alatt fejét ölébe hajtja. Anna sirni kezd, mert a fenyőfán tizenegy akasztott leányt lát függeni. Sejtí, hogy a tizenkettedik ő lesz. Sejtelmé teljesül. Halála előtt háromszor segítségért kiált. Istent, atyját és testvéreit hívja segítségül, kik megjelennek s elfogják Ulrichot. Anna sírba, Ulrich kerékre jut; Annának a mennyben angyalok énekelnek, Ulrichnak a hollók.

-551-

A mint látszik e ballada kifejlődése egészen más, mint a miénk. Egy *Toma* című oláh ballada e tekintetben sokkal rokonabb. (*Poesia popurola ballade, culese si corese de At. Mariaru Marienescu Pest a 1859.*) Tamás (Toma) szeretőjét Johannát (Jona) elszökteti. Egy heti vig élet után midőn egy fa árnyékában nyugosznak, Johannában fölébred a lelkiismeret és vádolja, hogy elhagyta kereszteletlen gyermekét s fél a szent kereszt boszujától. Tamás megcsókolja, selyembe öltözteti, szekerre ülteti. „Menj hát, láss gyermeked után, békülj meg férjeddal. A mi minket illet, hallgass, mondd neki, hogy négy lovat szereztél számára, holnap én is utánad indulok és visszaveszem lovaimat.“ Midőn a nő haza érkezik, férje az udvaron épen fát vág a tűzre. „Jó estét! - mond Johanna. - Elsötétedtem, nem adnál-e szállást?“ „Szívesen, - felel a férj, ki a már sötét alkonyban nem ismert reá, - de lásd, kereszteletlen csecsemőm van, nincs ki szoptassa, egész éjjel sir.“ „Azért elalhatom, a gyermekesírás engem nem zavar meg.“ „Ha gondolod, hogy aludni fogsz, szívesen befogadlak.“ A nő bekötvén lovait a pajtába, a szobába lép. „Talán meghalt e szegény gyermek anyja, hogy még nincs megkeresztelve, és senki sem szoptatja?“ „Oh nem - felelt a férj - hanem elszökött szeretőjével.“ „Hátha visszajőne - folytatta a nő - mily halállal végeznéd ki, szalmán égetnéd-e meg, vagy halálra vernéd?“ „Se szalmán nem égetném meg, se halálra nem verném, mert akkor volna, ki gyermekemet szoptassa, hanem szeretőjét csakugyan hosszába fektetném.“ „No ha úgy im itt vagyok, haza jöttem gyermekemhez, anya vagyok, te atya. Csak a vásárban jártam s onnan négy szép lovat hoztam neked, jer nézd meg csak.“ Kiindultak a pajtába, hát ott már Tamás eloldotta a lovakat s vitte. „Állj meg Tamás, te gonosz ember, ki megrontottál!“ - kiáltá a férj s úgy megszurta vasvillájával, hogy szörnyet halt.

-552-

E rokonsági körülmény az oláh balladával egy pár oláh író merész állítások- és vádakra ragadott. Már az első változat közlése alkalmával kétségbe hozatott Molnár Anna eredetisége. (*Budapesti Szemle* 1860. IX-dik kötet 300. l.) Midőn a többi változatok is napfényre jöttek, Grozescu Julian azzal vádolta a gyűjtőket, hogy oláhból fordítják az ó-székelly balladákat (*Fővárosi Lapok*- Szerk. Vadnai K. 1864. I. félév.) mit azonban akkor Arany László Szabó és mások is megczáfoltak (*Pesti Napló, 1864. I. félév 118. sz. Koszorú, 1864. II-ik félév 2-ik sz.*) Ugy hiszszük, újabb czáfolatra kár szót vesztegetni. E balladák népi eredete minden kétségen felül áll, s legfeljebb az lehetne a kérdés, hogy melyik nép kölcsönözte a másiktól, hol rejlik a rokonság oka, az átszivárgásban-e, vagy a népköltészet egységében? E kérdés bajosan dönthető el; annyi bizonyos, hogy mind a három ballada, a német, magyar és oláh egykép magukon hordják az illető nép szellemét.

-553-

Figyelmet érdemel, hogy e változatokban gyűjteményünk balladái közt legtöbbször fordul elő a betűrim (alliteratio).

Megtalálta Molnár Annát,
Karon ülő kicsi fiam.
Mér' sírsz, mér' sírsz Molnár Anna?

Hogy hullana harmat mostan.
Mutass példát, menj előre,
Megtanóloom majdég tóled.

E sor: „Hivta, nem jött, elrabolta“ jellemzőn fejezi ki a rablás erőszakos gyorsaságát s keveset enged Caesar „veni, vidi, vici“ híres mondatának.

A *burus* annyi mint terebély, boruló ága fa, a *boru* vagy *buru* szótól. A Nagy Szótárban nincs meg. E szóban az *o-t u*-nak nemcsak a székely tájszólás ejti, hanem a dunántúli is; Zrinyi még u-val írta: „Imitt félholtan vitéz vitézre *burul*,” XV. ének 74. v, Egyébiránt a *burok* szó, melyet minden tájszólás egyképp ejt, a *bur* gyök mellett látszik bizonyítani. A második változat már *burkos* fát emleget, mely ugyanazt teszi, a mit a *burus* fa.

Nyomdahibák:

142. l. 14. sor. *Hát szép leányt olv.: Hat.*

- l. 17. „ Megdobban *a* olv.: megdobbana.

- l. 18. „ S megcsordul *a* olv.: megcsordula.

6. **Boriska.** A török uralom idejéből való s némiképp rokon „Fogarasi István” székely balladával, melyet Kriza közölt a „Részvét Könyvé”-ben (szerk. Gyulai P. Pest, 1863. 243. l.). Ebben Fogarasi eljegyzti hugát a török császárnak, de a leány inkább betegséget és halált ohajt, mintsem a hárembe menjen. Isten meghallgatja kívánságát, meghal. A török császár eljő a leányért s a halottat el akarja vinni, hogy fényesen temettesse el. Fogarasi nem engedi, ő is el tudja fényesen temettetni.

-554-

Hadd nyugodjék itten apjával, anyjával,
Apjával, anyjával, szülötte földibe.

A mi balladánkban, úgy látszik, a mostoha anyja adja el leányát török martalóczoknak. Legalább a leány azt hiszi, hogy megmenthette volna. Mind két ballada igazolja, hogy a török elleni gyűlölet oly nagy volt a nőkben, mint a férfiakban, mindenütt, hol együtt lakott mozlim és keresztyén. Eger ostroma emlékezetes példája annak, hogy a keresztyén nő készebb volt meghalni, mint török kézre jutni. A Magyarországon lakott török nemcsak a be nem hódolt részekben tett rabló kalandok alkalmával rabolta seregesen kivált a nőket, hanem a hódolt részekben is; a mely keresztyén nő megtetszett, erőszakkal elvitte épen úgy, mint a keresztyének bármely más tulajdonát, mely neki megtetszett. „A keresztyén nőkre nagyon leskelődik a török, írja Thury Pál, tolnai protestans pap. Ha önkényt nem követte a nő, a török bíró elébe ment s erősíté, hogy megöli magát, ha hozzá nem adják a nőt. Ha az ily nő férjtelen volt, a Kadi odaitélte neki. Ha a férjtelen keresztyén nő egy almát fogadott el a töröktől s ez be tudta bizonyítani, hasonlóképp neki ítelték. A hódolt falukon erővel is elvitt a török egy-egy asszonyt vagy gyermeket, ki megtetszett neki.” (Lásd: *Salamon F. Magyarország a török hódítás korában. Pest, 1864. 242-243. l.*)

Mit látsz-e alatta? = Látsz-e valamit alatta; összehuzás és inversio egyszersmind.

7-8. **Barcsai.** Az első változatot lásd Kriza gyűjteményében (*Vadrózsák. Székely népköltési gyűjtemény. Kolozsvár, 1863. 192. l.*). Ez balladaibb menetű, mint a mi két változatunk, azonban a legfőbb különbség a mi első változatunk és a Krizáé között az, hogy emez a boszuálló férj lelkifurdalásán végződik, amaz ellenkezőleg a kielégített boszu legszilajabb kifejezésével. A harmadik változat a leggyöngébb. Némiképp rokon velük a spanyol Don Alberto, melyben a féltékeny férj szintén visszatér a vadászatról s a bűnös nő a mienkhez hasonlóan menti magát. (Lásd *E. Geibel: Volkslieder und Romanzen der Spanier. Berlin. 1843.*)

-555-

Hét asztal vendégnek vigan gyertyát tartasz... E kifejezés megégetést jelent, de hogy minő eszmei rokonságnál fogva, bajos kimagyarázni.

Gyantáros ház fő'de. Gyantár annyi mint gyanta, fenyőszurok, növény mézga, a gyantáros = gyantával bevont.

„Ne menj, apám, ne menj, *aj* ne menj hazól ki.”

Az *aj* hol *haj*, hol *jaj*, hol pedig *ej ejnye* stb. értelmében többször előfordul a székely népkölteményekben. Műköltészetünk a német után az *oh* és *haj* helyett többé-kevésbé az *ah-t* használja. Ennek sehol sincs nyoma a népköltészetben, sőt a magyar közbeszéd *ah*-ja nem is érzelmes felsohajtást, hanem csak csodálkozást jelentő indulatszó, *Hazól* = hazul, eredeti, régies alakjában.

„*Csak* kihengeredék belőle Barcsai.” - A *csak* itt az *ime*, *hát* értelmében használtatik mintegy rámutató élénkítés végett. A régi nyelvben is megtalálhatni a *csak* ily használatát. A Lugossy-codexben a szamosmelléki névtelen „*Adhortatio mulierum*” című költeményében többször előfordul (*Toldy: M. Költ. Kézikönyve, I. 62. l.*)

Ifjak, kik látják, *csak* megcsufolnak,
Tégedet mondnak szólhatlan társnak.

A *csak*-nak még más jelentése is van, ha ismételtetik, midőn aztán folytonosságot fejez ki. Kivált a népmesékben sokszor előfordul: *csak* ment, *csak* mendegélt. Nem ártana, ha nyelvészeink a *csak* használatának különböző árnyalatait összeszednék; a Nagy Szótár csak a legközönségesebb jelentését jegyezte föl.

-556-

Vaj azt választod el = *vagy*. Ezt egész Erdélyben így mondják. Ugy látszik, hogy a *vaj* a *vagy*-

nak eredeti, régies alakja; a *j* megerősödése *gy*-vé oly hangtörvényen alapszik, melyre nem nehéz példákat találni: így lett a *hajma* = *hagyma*, sőt így kellett a létigében a *volok*, *valok* eredeti formának előbb *vajok*-ra, azután a mostani *vagyok*-ra átváltozni. Lásd bővebben Arany J. értekezését a „Vajon kérdéséről.” (*Koszoru 1865. I. félév 570. l.*)

9-10. **Királyfi.** Lásd változatait Erdélyinél (*Népdalok és mondák. Pest. 1846. I. köt. 373. l.*) továbbá Szininél (*A magyar nép dalai és dallamai. Pest, 1865. 40-41. l.*) Minden alapeszméje és tárgya ugyanaz, csak a formában mutatkozik némi különbség. A királyfi, ki szegénynek öltözve keres magának feleséget, a népmese régi kedvencz tárgya. E ballada a legrégebbek közé tartozik mind tárgyánál mind formájánál fogva.

11-12. **Szilágyi és Hagymási.** Ez a harmadik ballada, mely a török időből maradt reánk s úgy látszik, a legrégebb. Már 1571-ben feldolgozta egy névtelen verselő „Szilágyi Mihály és Hagymási László” czime alatt (*Lásd a M. T. Akademia birtokában levő Csoma-codexet. Kiadta Toldy kétszer: Magyar költői régiségek. Pest. 1828. A M. költ. k. könyve. I. köt. Pest, 1855. 114-118. l.*) Gegő Elek tesz először említést, hogy e monda a nép ajkán is él. (*A moldvai magyar telepekről. Buda, 1838. 80. l.*) „Figyelemre méltó népmondák és dalok itt is (t. i. Moldvában) úgy nincsenek, mint e szempontból szegény Erdélyben (?) Minden nyomozásom és kutatásom után a számtalan „Egyszer volt, hol nem volt” összefüggetlen (?) mesék között még olyat sem találtam, mint a kunfalvi (tulajdonképp Kománfalva, oláhul Komineste) öreg Csákié, ki elbeszélé, mikép esett török rabságba két *kenyeres pajtás* - nagy Szilágyi Miklós és nagy Hagymási László, két *gerezd szőlőért*; mint szabadította ki a császár leánya *aranyokkal költő pénzzel és zabos lovakkal* ellátván, velök szép Magyarországra szökendő. Folytatta hogyan küldött vitézeket utánok a császár s mint védték a szökevények azok ellen magokat, főleg nagy Szilágyi Miklós úgy vagdalkozván, *hogy egy elmenésben gyalog ösvényt, visszajövetelben szekérutat vágna*. Elvégre midőn a határhoz értek, mint akart a két magyar urfi karddal osztozni a császár leányán, kinek esengésére Szilágyi nem markola kardot, megvallván, hogy neki is van otthon *gyűrűse, jegyese*.” Midőn 1845-ben mint diák, szülőföldemet, Erdélyt beutaztam, a Székelyföldön, Oláhfaluban én is hallottam e ballada néhány sornyi töredékét a korcsmában egy ittas öreg székelytől. Le is jegyeztem, de az utban elveszett. 1858-62-ig, mikor ismét Erdélyben laktam, sokat vadásztam e balladát, de nem tudtam nyomára akadni. S ime 1864, júliusában Szabó Károly az erdélyi muzeum könyvtárnoka arról tudósít, hogy nyomába jutott e ballada mintegy 60 sornyi töredékének, s egyszersmind érdekes jegyzetekkel be is küldötte hozzám a „Koszorú” számára, hol meg is jelent (1864. II. félév.) „Kaptam e töredéket - mond Szabó Károly - Csik-Sz.-Mártonból Becze Józseftől, több érdektelen vagy csekély becsü másolatokkal együtt, melyek hozzávetőleg mind a század elején, ezelőtt 40-45 évvel lehettek leirogatva. Maga e ballada-töredék egy külön féliv durva papirra van írva, e czimmel: világi ének; az irás a leggyakorlatlanabb kezét árulja el s a ballada verssorai nincsenek kikezdve, mintha az egész prózában volna írva; magyar helyesírása oly gyenge, hogy első pillanatra meg lehetünk győződve, hogy a leiró, ki e világi éneket hihetőleg emlékezetéből jegyezte papirra, csekély iskolázottságu közrendü székely volt. Hihető, hogy ő e ballada végét, miután a féliv papir betelt, más darab papirra írta le; e folytatás azonban a velem közölt irib-darab iratok között nem volt található, de nem lehetetlen, hogy gondos nyomozás után Csikből még előkerülhet. Ha összehasonlítjuk a csiki másolatból napfényre jött ó-székely balladát a Gegő által közölt moldvai népmondával, melyről nagyon helyesen jegyezte meg Toldy Ferencz: „Igen sajnálhatni, hogy Gegő e mondát egész terjedelmében s az elbeszélő saját szavaival nem közölte, nem csak a variánsok és pótlások szorosb ismertetése s a népies zamat kedvéért, mely már e rövid vázlatot is érdekesíti helyenként, hanem a történet korának biztosb meghatározhatása végett is.” Feltűnő a Szilágyi keresztneve, mely itt Miklós, - a kettőnek azonságáról vagyis helyesebben a moldvai népmondának az ó-székely balladából eredtéről teljességgel nem kételkedhetünk. Mert nemcsak az elbeszélés menetele egy és ugyanaz, hanem a monda jellemző szavait és sorait is feltaláljuk e balladában; csak „*zabos lovak*” kifejezés van emebben „*nyergesre*” változtatva. Mindegyikben a hős neve „nagy Szilágyi Miklós,” eltérőleg az 1571-ben egy szendrei névtelen által irt költeménytől, melynek alapján írta Vörösmarty balladáját, hol e név *Szilágyi Mihály*. Mily régi eredetű e népballadánk, kitetszik onnan, hogy tárgyát már 1571-ben Szendrő várában egy névtelen ifju, mint költeménye végső sorában adja, „egy poétának ő verseiből” vette és dolgozta át. E költemény, melynek meséje balladánkéval összevág, szerkezetre és műbecsre nézve semmivel sem áll fennebb XVI-dik századi verses históriáinknál, melyeket latin iskolában növekedett költőink irtak. Mint azokban, úgy ebben is a népies felfogás elevensége, naivitása el van veszve, az eredeti magyar népnyelv varázsa meg van törve, a népies előadás zománcza elhalaványodva, úgy hogy nézetem szerint a szendrei névtelen művét költői értékre nézve eredeti népballadánkhoz hasonlítani sem lehet. Toldy kézikönyvében azt a gyanítást mondja ki, hogy e költemény egy eddig elhangzott vagy legalább közismeretre nem jutott szerb népének után készült, a hova az előadás menetele, a hely, hol a magyar szerző azt készítette s a katasztróf scenája, melyet hihetőséggel a magyar-szerb határra tehetünk, mutatni látszanak. E véleményt, kivált a székely ballada napfényre jötté után, melynek szerb népével bizonyosan semmi köze, nem merném elfogadni, mert a mese helyszíne a költemény szerb eredetére nem bizonyos; a hely pedig, hol a költő költeményét írta t. i. „Szöndörő vára” kétes, miután Szendrő vára nemcsak Rácországbán, hanem Borsodvármegyében is volt, melyet 1571-ben, a török-magyar világban, őseink a török ellen végvárnak használtak.” Nem sokkal azután Szabó Samu a nép ajkáról leírva, szintén a „Koszorú” számára (1865. I. félév, 257. l.) beküldötte az egész balladát, melynek végkifejlése egy a Gegőével, de eltér a szendrei névtelenétől, a mennyiben ez utóbbiban itt Hajmási a párbaiban elesik. E tragikai vég sokkal költőibb, mint amaz.

„Nem bánom, nem bánom, ha megvagdalkozonk.” Az *onk* az *unk*-nak közép magyar nyelvbéli formája. A többiben az új magyar nyelv szerinti ragozást találjuk; e szóban épen maradt a régi

13-17. **Lándorvári Dorka.** E ballada itt közlött öt változatához még kettő járul: a hatodik „Homlodi Zsuzsánna” (*Kriza közleménye. Fővárosi Lapok. 1864. I. félv.*); a hetedik e gyűjtemény II. kötetében, gyűjt. Török Károly. E sok változat a ballada kedveltsége mellett bizonyít s hogy különböző vidékeken is éneklék, mutatja, hogy nemcsak a székely bércek a magyar balladák hazája, hanem az alföldi sikon, a Mátra tövénél, a Balaton partjain is számos ballada kallódott el, vagy lappang ma is. Az Eger vidékéről, Baracskáról és Kun-Szent-Miklósról beküldött változatok hangja, stylje, verselése rokon a székely változatokkal, mi azt sejteti, hogy a magyarországi régibb balladák keveset különbözhetnek a székelyektől. E változatok meséje ugyanaz, inkább csak a név változik s a végkifejlésben tér el egyik (14. sz.) a többitől, a mennyiben a levélküldéssel megszakad s a tragikai vég hiányzik. Legszebb a harmadik változat (15.)

Lehetetlen volna,
Hogy az ég az volna,
Ha az én Zsuzsánám
Most fekünnék halva.

Egyszerű és igaz pathosz. Az ifju nem hiszi, hogy kedvese meghalt, mert akkor nem lehetne oly derült az ég s megszűnt volna az isteni gondviselés.

Az egyik változat (13) vége hasonlít a Kádár Katáéhoz (*Kriza Vadrózsák. I. köt. 4. l.*)

Rokon e balladával „Der Graf und die Magd” című német népballada. (*Wolff. Hausschatz der Volkspoesie. 178. l.*) Itt a gróf szolgáját csábítja el és haza küldi. Midőn a leány hazamegy, anyja épen úgy szólítja meg, mint a magyar balladában:

„Bist du willkommen, lieb's Töchterlein,
Wie ist es dir ergangen,
Dass dir dein Rock vorne so klein,
Und hinten viel zu lange?”

A leány gyermeket szül és meghal. A gróf ezt megálmodja s bűnbánón felkeresni indul kedvesét, kit épen temetnek. Megállítja a menetet, kedvese koporsójára borúl és megöli magát.

18-19. **Pálbeli Szép Antal.** Egyik legeredetibb s legritkább faju balladánk. Az ifju naiv halálvágya, az anya tréfás vigasza és cselszövénye jól öszhangzanak a derült kifejléssel. Megértését első olvasásra zavarhatja a *fiam* kifejezés, melyet Ilona anyja leányának mond, de ez nem új dolog a népköltészetben, hogy a férj nejét, az anya leányát fiamnak mondja. A műköltészetben is megtaláljuk Aranyánál: „Fiam, Agnes, mit miveltél?”

A ballada menete a következő. A viszonzszerelmet nem remélő vagy kedvesével összezőrdült Antal búsul, anyja vigasztalja, hogy csodamalmot csináltat, minek látására eljönnek a leányok s köztük Ilona is. Hire megy, hogy Antaléknál csodamalom van; Ilona kéri anyját, hogy ereszsze el, azt megnézni, de ez lebeszéli szándékáról. Akkor az Antal anyja mást gondol ki, s elhíreszteli, hogy vashidat csináltat. Ezt is látni akarja Ilona, de anyja erről is lebeszéli. Az Antal anyja végre fia holt hírért költi. Ekkor Ilonát már nem tudja lebeszélni anyja, elmegy Antalékhoz. Látja, hogy csak tréfa az egész, elárulja szerelmét s kibékül kedvesével.

Ennek látni jőnek szüzek, szép leányok.
Annak látni jőnek szüzek, szép leányok.
Neked látni jőnek szüzek, szép leányok.

Annyi mint ennek-annak látására vagy téged látni jőnek. E szöfűzést nem találhatni meg se a régi, se az újabb irókban. A *nak, nek* ragot nem a *látni* vonzza, hanem a *jőnek* s úgy látszik, hogy a *nekem jött, neki ment* kifejezésnek, mely közhasználatu és szembezállást, rátörést jelent, oly árnyalata is van, mely egyértelmű a pusztá közeledéssel.

20. **Kőmives Kelemenné.** Első változatát lásd Krizánál (*Vadrózsák I. köt. 314. l.*); egy kis töredék már azelőtt megjelent Erdélyinél (*Népdalok és Mondák III. köt. 151. l.*) Rokon vele egy oláh népballada: „Negru vajda és Manoli vagy az argisi zárda.” (*Virágok az oláh népköltészet mezejéről. Ács Károly. Pest, 1858. 29. l.*) Negru vajda az Argis hegy alján járván, egy félbe maradt falat talál. Megparancsolja a vele levő tíz kőmives legénynek, hogy oda egy pompás zárdát építsenek. Hozzáfognak, de a nappali munka éjjel romba dől. Manoli, a főkőmives, azt álmodja, hogy a munka mindaddig nem sikerül, míg nem rakják be a falba azt, habár ne jönek vagy nőtestvérök volna is, ki reggel először megjelen. Elhatározzák, hogy úgy cselekesznek. Reggel jókor megjelen Manoli neje, megfogják, befalazzák épen olymódon, mint Kelemennét. A zárda felépül; Negru megjelen átvenni s egyszersmind azt kérdi a kőmivesektől: tudnának-e ennél még szebb zárdát építeni? Azok igennel felelnek. Ekkor a vajda azt parancsolja, hogy szedjék el az állást, a kőmivesek szoruljanak fenn s ott pusztuljanak. Azonban a kőmivesek zsindeyből szárnyat készítenek magoknak s repülni kezdenek, de leesnek és kővé változnak. Manoli legutoljára repül, azonban meghallva befalazott neje jajait, eszméletét veszti és szintén a földre esik. Greguss az új-görög népköltészetben is talált egy rokon tárgyú balladát. (*A balladáról 67. l.*) Ebben a kőmivesek hidat építenek, az artai hidat. A mester (mert az ő nejét kell befalazni, hogy a műnek sikere legyen) megizeni feleségének a csalóánytól, hogy lassan jőjön; a madár félreérti s azt mondja a nőnek, hogy siessen. Megérkezik s férje halottként lerogy. „Mi baja?” kérdi az asszony. „Elejtette gyűrűjét – mondják a kőmivesek – ki keresi meg?” „Én!” – mond a nő s belép a falazat közé: ekkor befalazzák. A szerencsétlen panaszkodik sorsán, megátkozta a hidat, hogy inogjon s hullassa le a rajta járókat. – Ács Károly egy hasonló szerb mondát is említ, mely szerint Skutari várán háromszáz mester dolgozik, de nem tudja felépíteni, mert *Vila* kárörvendő hegyi tündér, éjjel lerombolja, mit nappal építenek, míg kegyét az építők áldozattal meg nem nyerik. Ugy látszik a befalazás babonájából eredt a másik babonás hiedelem is, hogy minden kőépületben vagy emlékekben kísértet lakik. És e kísértet nem más, mint az áldozat haragos szelleme, kit

befalazták az épület tartóssága végett. Az oláhoknál mai napig szokás az új épületek alapjába egy hosszú kákadarabot tenni, melylyel a kőmívesek valamely ott elmenőnek árnyékát megmérték. Ha valaki oly helyen mén el, hol építenek, intőleg reá szoktak kiáltani: „Vigyázz! megméri az árnyékodat.” A szerencsétlen, kinek árnyékát vették, babonájok szerint arra van kárhozható, hogy negyven nap alatt meghaljon és kísértetté változzék. Megvan-e e babona a székelyeknél, nem tudjuk. Ha nincs meg, valószínű, hogy az új-görög, szerb és oláh népmóda Déva várára alkalmaztatott és úgy terjedt el a székelyek között.

21. **Biró Anna.** Inkább költői beszélyke, mint ballada. Nincs változata.

Felfordula frissen piros pej lovára,
Ugy *hántassa* magát a Maros partjára.

Felfordula = egy fordulattal felül; e szó értelmének oly árnyalata, mely másutt nem használatos; „Molnár Anná”-ban is előfordul ily értelemben. A Nagy Szótárban nincs meg. Ugy *hántassa* magát; az egész székelyföldön divatos a foglaló mód jelen ideje egyes harmadik személyének a jelentő mód jelen ideje helyett való használata a mély hangú igéknél, hol a *j* betű *sz-* és *s-sé* hasonul át; a magas hanguaknál csak a többes első személye szenved meg ily ragcserét.

Azzal az ő kardját csakhamar *felüté*.

A *felüté* a kard kihuzását vagy feltartását jelenti-e, biztosan nem tudhatni.

22. **A párja vesztett gerlicze.** Első változatát Szabó Samu közölte (*Koszorú 1864. I. félv., 26. sz.*) Az a mienktől csak az első sorban különbözik:

Húron szoló szép gerlicze.

Egy tizenhetedik századbéli névtelen „Ponciánus historiája” című művében a következő rokon helyet találjuk: „Olyan leszek, mint a gerlicze, mely mikoron a társa meghal, soha annakutána mással nem társalkodik és soha zöld ágra nem ül, hanem mindéltig aszszura, az nagy bánatnak miatta.” (*Lócse. 1653. XXXIII-ik rész.*) Egyik legrégebbi és legszebb népköltemény; a naiv és gyöngéd bánattal mennyire öszhangzik a rhytmus és a nyelv!

23. **Világszép Erzsók.** Kissé zavaros menetű; úgy látszik, romlott alakjában jegyeztetett föl. A végén nem tudhatni: a halott leány kedvesével beszél-e, vagy a reá erőltetett vőlegénnyel? Egyébiránt e végsorokat önállóan is éneklék. Ime egy változata, melyet Erdélyben jegyeztem föl:

Csináltatsz-e, rózsám, diófa koporsót?
Csináltatok, rózsám, márványkő koporsót.
Betakarsz-e, rózsám, valami rosz gyolcscsal?
Betakarlak, rózsám, anglia posztóval.
Leszagszesh-e, rózsám, valami rosz szeggel?
Leszegezlek, rózsám, aranyfejű szeggel.
Kikísérsz-e, rózsám, a templom ajtóig?
Kikisérelek, rózsám, örökös házadig.

24. **A legszebb virág.** Ily tárgyú és alkatu költemény ritka, majdnem páratlan a magyar népköltészetben. Protestans (kálvinista vagy unitárius) népszellem szüleménye, mert az uri szent vacsora kenyere és bora ezeknél osztatik ki, mint a Krisztus testének és vérének jelképe. Az urvacsorát osztó pap a bibliából vett idézetek között hajtja végre e szertartást: „Vegyétek, egyétek, ez az én testem.” „Ez az én vérem, mely sokaknak bűnök bocsánatjára kiontatik.” Erre czélöz s ily értelemben veendő a költemény e kifejezése is: „Ez a Krisztus teste;” „Ez a Krisztus vére.” Frivolnak tetszhetik, de nem az, hogy a virág, melyet a leányok szeretőjük süvegébe tesznek, egy sorba teszi magát a kenyérrel és borral, a szent jelképekkel. A virág is jelkép, az ártatlanság és tiszta szerelem jelképe, ezt is szintén a templomba viszik a leányok a szertartás diszitására, s csak azután tüzik szeretőjük kalapjára.

25. **Kis Julia.** Hasonlít a Hero és Leander mondájához. Közel rokon vele egy svéd és hollandi ballada is. A svédben két királyi magzat egymásba szeret és megigérik, hogy éjjel találkozni fognak. A leány liliomágra világot tesz ki lámpásnak, hogy a folyón átúszó királyfi tájékozhasssa magát. Egy álnok ember hallotta, mit beszéltek s midőn a királyfi a vízbe ugrik, hogy átúszza a folyót, elfujja a világot. A királyfi eltéveszti az irányt és vízbe fúl. A királyleány megtudván kedvese halálát, ürügyet keres, hogy a partra mehessen, hol atyja halásza már kifogta kedvese tetemét. Megajándékozza a halászt és a vízbe öli magát. (*Schwedische Volkslieder der Vorzeit. Von R. Warrens. Leipzig, 1857.*) E ballada magyarra is le van fordítva Erdélyitől. (*Koszorú. 1863. I. félv. 7. sz.*) A hollandi ballada a svédnek csaknem másolata, azzal a különbséggel, hogy itt az álnok férfit egy álnok nő pótolja. (*O. L. B. Wolff Proben altholländischer Volkslieder. Grätz, 1832.*) - Figyelemre méltó, hogy az ó-székely balladákban az igeidők oly nemű, ha nem is egészen szabályos, használatát vehetni észre, minőt a régi irodalomban is találunk. Kivált e ballada szabályosan használja a régies igeidőt, egész e sorig: „Az egyiknek csináltattak.”

26. **A három árva.** Változatai Krizánál I. 170. l. Erdélyinél I. köt. 397. l. Pap Gyulánál (*Palócz népköltemények. Sárospatak, 1865. 6. l.*)

27. **A molnár inasa.** Változata Krizánál I. köt. jegyzetei közt 527. l. E rendkívül szép költemény alapeszméjét különböző változatban majd minden nép költészetében megtalálhatni.

28-29. **Ugron János.** Ugy látszik, mindkét változat csak töredék. Legalább az, ki után az első változatot följegyeztem, úgy emlékezett, hogy a költemény a leánynak még több hibáját sorolja elő s az elvakult szerelmes mindegyikre tud mentséget találni. Egyébiránt mind az Ugron, mind a Torma-család még maig is előkelő nemes családok Erdélyben.

30. **Bándi urfi.** Bándi nem annyi mint Bandi; Bánd, vagy egészen kimondva Mező-Bánd, falu Marosszéken.

31. **Az áspis kigyó.** Bajos elhatározni, hogy e költemény ballada-e vagy társas játék; azonban legyen akármelyik, azt fejezi ki, hogy a vőlegény szerelme feláldozóbb mint az atyáé, anyáé vagy egész atyafiságé. Rokon vele a „Leány kiváltása“ című eszt ballada (*Külföldi népdalok Greguss Agosttól. Pest 64-72.*) Itt a leány muszka fogságba esik, s kéri atyját, bátyját, nénjét, de egyik sem váltja ki, végre vőlegényét kéri, a ki kiváltja.

32. **Amott látod...** Az első versszak változatai Krizánál I. 49. lap; Erdélyinél II. köt. 194. lap.

33-37. **A rab.** Nem annyira egymás változatai, mint tárgyuk ugyanaz. Az első változatban (33.) úgy látszik, két költemény olvad össze. Az utolsó két változat (36-37.) újabb időbeli. Egyes sorok és versszakok változatait lásd: Krizánál. I. köt. 14. lap. Erdélyinél I. kötet 420. 422. 432. I. II. köt. 134. I. III. köt. 9. I. és Szininél a 132. lapokon.

38. **A zsvány felesége.** A nőt kényszerítve adták férjhez nagy hideg havasra, mely a székelységen, kivált nyáron, olynemű szerepet játszik mint a magyarországi alföldön a tanyai vagy pusztai élet. Férje utonálló. A havasi gunyhó magányában égne, földnek panaszoja fájalmát, de midőn a vándor közeleg, elhallgat s mikor az kérdi miért sirt? a konyhafüsttel menti magát. Változata Krizánál I. köt. 137. I. Itt a kérdező már maga a férj. Rokon vele „A rabló szegény felesége“ című tót népballada. (*Tót népdalok. Kiadja a Kisfaludy-társaság. 258. I.*) Itt a gyermekét ringató asszony rabló férje ellen panaszodik s óhajtja, hogy atyjához ne legyen hasonló, mert darabokra tépné. Férje kérdi: mit beszél? Az asszony így felel:

„Tépelődöm, mi lesz ebből?
Lesz-e olyan, mint az atyja,
Isten adta kicsi fattya?
Mégfürösztném édes borba',
Bepólyálnám lágy biborba.“

39. **Siroki erdőben.** A maga nemében legszebb magyar ballada. Nem csak tartalma teszi azzá, mely nemes és mély érzésről tanuskodik, hanem különösen formája, mely remekül eltalált lyrai utóhangja az eljátszott drámának. Egy szó sincs benne felesleges s az első találkozás emléken kezdve versszakról versszakra lélektani és megindító fokozattal emelkedik a katasztróf fájalmáig, igaz pathoszszaal zokogva el vadját és mentségét.

40. **Igacs Ruzsi.** Változata Thalynál (*Régi magyar vitézi énekek és elegyes dalok. Pest. 1864. II. köt. 389. I.*) ki azt egy mult századbéli vásári nyomtatványból vette, melynek czime: „Az anyját eldaraboló Igacs Ruzsi nótája.“ Itt Igacs Ruzsi anyját öli meg, a mienkben napáját; az egy minden költői becs nélküli csinálmány, ez a nép költői terméke.

Igacs Ruzsi ablakjába'
Kinyilt a rózsa magába'.

A rózsa kinyílása, mely többször előfordul népdalainkban, úgy látszik, változást jelent örömmre vagy búra. Itt Ruzsi börtönbe jutását jelenti, melyről bővebb felvilágosítást nyújt férje, Lantos István, ki őt kiváltani szándékszik.

41-42. **Az anya és leánya.** Mindkét változat nem látszik tisztán népi eredetűnek, bár a nép énekli. A második jobb. Változata Erdélyinél III. köt. 53. I.

43. **Nemes Sári.** Egy villámütött leány temetése, ki a halotti búcsúztatók modorában maga mondja el szerencsétlenségét.

Nyomdahiba: 200. I. 12. sor: Egyedül *nyugszom*, olv.: *nyugoszom*.

44. **Tamás Rózsi.** Erre is valami esemény adhatott alkalmat. Kalotaszegen, melyhez Kide tartozik, nem egyszer történik hegyomlás. A közrészvét hamar dallá alakíthatta e szomorú esetet, s a néphit könnyen felruházhatta régi hagyományával. A sírból felbuzgó vér hagyománya érdekes adat. Ipolyi (*Magyar mythologia. Pest, 1854. 364. I.*) a világból kimult lélek megjelenésére és visszaható erejére vonatkozó jelekről értekezvén, népmeséinkből és történeti hagyományainkból számos oly helyet idéz, melyek szerint az ártatlanul megölt ember kifecscsént vére letörülhetlen és sebei még a sirban is vérzenek, de a csak véletlen, bár erőszakosan kimultakról nem tesz említést. E költemény szerint az ilyenekről is ugyanazt tartja a néphit, s így az ártatlanul kiomlott vér, úgy látszik, szélesebb fogalom s épen úgy illik a meggyilkoltakra, mint az erőszakosan megholtakra.

A „Három szilvafa közt vagyok“ sort nem értjük; nem magyarázhatni ki se a nyújtóztató pad, se a koporsó fájával.

45. **Bács Jancsi.** Ezen is érzik a halotti búcsúztatók modora, s lehet, hogy nem is egyéb; mindenesetre nem tiszta népköltészet.

46-47. **Az ispánné leánya.** Változatai Erdélyinél (*Válogatott magyar népdalok. képes kiadás.*

48. **Jó estét, édesem.** Az elcsábított leány és hűtelen szerető a népköltészet régi és mindennapi tárgya, azonban itt némi új formában van adva. A párbeszéd éles ellentétben fejezi ki a leány fájalmát és a csábító közönyét. A csábító eleintén még egy kis részvétet szinlel, azonban ez csak a leány fájalmát idézi fel; minél inkább emelkedik itt a fájdalom, annál inkább száll ott a részvét, végre aztán a teljes közönyre kitörő átok felel. Változata Pap Gyulánál 8. l. A mi változatunk szebb és kerekdedebb.

49. **Török Zsuzsi.** A beküldő kéziratában a második versszak elsőnek volt téve. Megcseréltük, mert azt hisszük hogy a nép eredetijének ez a menete, s csak az éneklők hanyagsága zavarta össze a versszakokat.

50. **A gulyás szeretője.** Gyöngéd és szép népies költemény, de talán nem egészen népi. Kissé érzik rajta a műköltészet hatása.

51. **Czifra Jancsi.** Változata Erdélyinél I. köt. 381. l. III. köt. 67. l.

52. **A halott vőlegény.** Ez verses töredéke egy baranyamegyei népmesének, melynek többi része próza. Rokon vele egy palócz népmese. Pap Gyulánál 94. l. Egy árva leány szeretőjét elvitték katonának. A leány megigérte, hogy három esztendeig vár utána. Eltelt az idő, a legény nem jött. A leány elment egy vén boszorkányhoz tanácsot kérni, s ez a palócz variáns szerint azt tanácsolja, hogy főzzön egy emberfőt kásában, az elővarázsolja akár él, akár hal. A leány megteszi, s a mint főzi a halálfejet, ez egyszer nagyot trottyan s megszólal: „Most indul,“ azután: „Már fele utján van,“ végre: „Az udvaron van.“ Mindez a baranyai változatban nincs meg, ott a boszorkány a halottidéző. Erre kimegy a leány; a legény csakugyan ott van fehér lovon, fehér lepedőben, de a leány nem fél, elébe ül a lóra s a baranyai szerint egy vég vásznat, nászhozományt visz magával és mennek a legény országába. Az uton hófehérbe öltözött kísértetekkel találkoznak, a baranyaiban ez nincs meg – s egyszer megszólal a legény:

Jaj de szépen süt az a holdvilág,
Jaj de szépen masíroznak a halák (halálók)
Félsz-e lelkem Judikám?

a baranyai szerint:

Szépen süt a holdvilág,
Minden lélek alszik már,
Nem félsz, édes rózsám?

a palócz szerint erre prózában felel a leány, hogy nem fél, a baranyai szerint pedig:

Miért félnék, édes rózsám,
Velem van az igaz isten,
Velem vagy te, édes rózsám.

E beszélgetést háromszor ismétlik, csak hogy a baranyai szerint a leány a középső sor helyett: „Velem van az igaz isten,“ másodsor fiu istent, harmadszor szent lelket említ. Az úton a palócz szerint mindig több halottal találkozunk; a baranyai szerint meg a ló állat nézi meg a leány s meglátván, hogy nincs alsó állkapczája, megtudja, hogy vőlegénye halál. A sírhoz érve a leánynak is be kell menni s ott lakni, de ő szeretőjét küldi elől s maga elszalad. A baranyai szerint azért küldi elől szeretőjét, hogy a vég vásznat beadogassa neki, a mit azonban egy fejfához támaszt. Egy kastély felé rohan, melynek ajtaját egy elátkozott kísértet őrzi, a kin azonban átugrik, a baranyai szerint a faluba vissza, s befut egy halottas házba, melyben még gyertya ég. A vőlegény üzőbe veszi s mindkét változat szerint egy másik halottal beszél össze („Holt holtnak nyiss ajtót!“) hogy tépjék szét, de a kakas megszólal, a két halott szurokká válik, a baranyai szerint csak összeomlik, s a leány megszabadul, sőt a palócz szerint a kastély ura el is veszi.

Mindkét népmese balladaszerű s inkább csak a szerencsés kifejlés teszi népmesévé. Lehet, hogy az egész még verses alakban s más fordulattal is él a nép ajkán. Rokon a Bürger „Leonore“-jával, melyben a halott vőlegény szintén háromszor kérdi:

„Graut Liebchen auch?... Der Mond scheint hell!
Hurrah! die Todten reiten schnell!
Graut Liebchen auch vor Todten?“

Van egy holland változata is, melyben a rejtélyes vőlegény, itt már azonban nem halott, csak egy rabló vár ura, hasonlóan visz lován egy leányt és a sűrű erdőbe érve kérdi tőle:

Der Mond scheint so hell,
Mein Pferdchen laufen so schnell,
Süss Lieb, reut dich 's auch nicht.

Van egy norvég változat is hasonló dallal. (Grimm III. k. 75. l.) Lásd bővebben Arany László cikkeit (*Koszorú 1865. I. félév 522. l. Budapesti Szemle. Uj f. VIII. k. 44. l.*)

53–54. **Kuris Pista.** Változatai Erdélyinél III. köt. 153. l. Pap Gyulánál. 10. l.

55. **Sári Mári.** Változatai Krizánál I. köt. 150. l. Ugyanott 228. l.

56. **Mózes és Julcsa.** Nem egészen népi eredetű.

57. **Szócs Marcsa.** Változatai Erdélyinél I. köt. 378. l. Szininél 74. l. A mi változatunk szebb emezeknél, melyeket a homály és szárazság majdnem élvezhetlenné tesz. Emezek Szócs Marcsa halála okát alig sejtetik, a haldoklóval száraz morált mondatnak el. A mienkben a szerető felkiáltásai leleplezik az indokot; a morál költőien a sírra ültetett rozmarinról szólal hozzánk, melyet folyvást öntözni kell, mely folyvást emlékeztetni fogja a falu ifjúságát a gyászesetre s

inteni, hogy óvják szívöket a háborodástól.

58-59. **Jár a korsó. A gerlicze.** Nem tisztán népi eredetűek.

60. **A fonóban.** Változata Erdélyinél I. köt. 442. l.

61-62. **Petrás úr. Kántor Teri.** Gúnyoros képek epigrammai fordulattal.

63-65. **Sorozáskor. Búcsu. A honvéd tűzér temetése.** Az 1849-diki forradalom szülöttei. Ugy látszik, hogy tanulókból lett honvédek készítették, s úgy mentek át a nép ajkára.

66. **A menyasszony.** Erdélyinél II. köt. 146. l. egy dal kezdő sora, itt egy kis balladává kerekedett ki, alkalmasint az 1848-49-diki forradalmi korszakban.

Nyomdahiba; Ne főzz *turbolyát, tyukot* olv.: Ne főzz *tyúkot, turbolyát*.

Turbolya = Kerbel, Körbelkraut. Scandix Cerefolium.

67. **Váradi nótája.** Változata Krizánál I. köt. 236. l. és Pap Gyulánál 19. l. a „Sajó Pesta“ című ballada utóréseze.

68. **A lovas legény.** Változata Erdélyinél I. köt. 377. l. egyes sorok láthatók belőle ugyanott a 221. és 222. l.

69. **Molnár Ferkó.** Ugy látszik egy kissé csinálgatott.

70. **Bogár Imre.** E ballada 1862-ben keletkezett, midőn Bogár Imrét Pesten felakasztották. Itt-ott felhasznál régibb töredéket. Kriza I. 22-23. l. Pap Gyula 40. l. sőt utolsóelőtti versszaka alkalmasint Arany „Zách Klára“-ja hasonló versszakának alkalmazása. A hetedik versszaknak később egy szebb változatát vettük, mely következő:

Gonosz a vármegye
Nem iszik belőle.
Sűrő erdő, sötét berek,
Rejtsetek el tőle!

Jellemző az első és utolsó versszak: amabban a Tisza áradásával (zavaros) öszhangzik Bogár Imre kicsapongó jókedve, ebben a kiapadással kivégzése s a folyó sarával rosz hire.

71. **Bereg Náni.** Ez is az újabb korból való.

Nyomdahiba: *Hármadt*, négyet olv.: *Hármat*.

72. **Szász Ferencz.** Változata Pap Gyulánál 3. l.

73. **Bekő Ambrus.** 74. **Halasi.** Mindkettő újabbkori. Ugy látszik, hogy Halasi és Mező Sándor (Halasi Mező Sándor), a kivégzettek egyike, egy személy, mert Halasi Sándorné Mező Sándorban férjét siratja.

75. **De sok falut.** Az első versszak változata Pap Gyulánál a 34. lapon.

76. **A hegyi tolvaj.** Zavaros és megromlott költemény mind tartalomban mind formában. A beküldő szerint Rupa nevű hegedűs cigány szokta 1820. körül az udvarhelyi diákoknak énekelni. Rupa fiának előadása szerint jegyeztetett föl. Némely részletek változatai feltalálhatók Krizánál I. köt. 137-138. l. és 192. l.

77. **Csehó Pista.** Változata Pap Gyulánál 18. l.

78. **A pozsonyi kisasszony.** Újabbkori s úgy látszik, nem régibb dal alkalmazása.

79. **Mónusi Jánosné.** Rokon vele tárgyban Krizánál Bátori Boldizsár, I. köt. 8. l.

80. **Sárga ló.** Változata Erdélyinél I. köt. 362. l.

81. **A kék inges huszár.** Az 1849-ki forradalom alatt keletkezett, midőn kék inges huszárezred is volt.

84. **Perzsi.** Változata Krizánál I. köt. 261. l.

86. **Édes anyám kiment.** Változata Pap Gyulánál 42. l.

91. **Kisebb töredékek.** Az első Kriza Kádár Katájának töredék-változata I. köt. 2. l. Még Kriza gyűjteményének megjelenése előtt 1861-ben egy erdélyi báróné után jegyezttem föl, ki azt gyermekkorában dajkájától tanulta, de többre nem emlékezett.

III. DALOK.

A nép ajkán élő dalok háromfélék: tisztán népi eredetűek, azaz a népszellem közvetlen szüleményei, melyekre az irodalomnak nem volt befolyása; továbbá félnépi eredetűek, melyek a nép között élő ismeretlen, félművelt költőktől származnak, melyeket a nép elfogad, részben vagy egészen átalakít, de a melyeken sok esetben többé-kevésbé mégis megérzik az irodalmi befolyás; végre ismert költők dalai, melyek az irodalomból szállottak a nép ajkára s melyek

szintén nem minden változtatás nélkül terjednek el. Gyűjteményünkbe természetesen csak a két első osztálybelieket vettük fel, a harmadik osztályt egészen mellőztük.

A tisztán népi eredetű dalt a félnépitől olykor épen oly könnyű megkülönböztetni, mint máskor nehéz. Néha az irodalmi befolyás oly szembeszökő, hogy már az első pillanat eloszlát minden kétséget. Érezzük, hogy alapeszme és benső forma egyaránt irodalmi befolyás szüleményei s inkább csak a nyelv és dallam a népei, melyekhez alkalmazkodtak. Máskor maga a nyelv elárulja a származást. Csinosan szabatos, de erő és eredetiség nélküli kifejezésekkel találkozunk s a szónak oly értelmű árnyalataival, melyeket az irodalom alapított meg. De van számos eset, midőn az irodalmi befolyás elburkolja magát. S itt különböző fokozatokat különböztethet meg. Némely dalban egyes sorok és versszakok épen oly tisztán népi eredetűek, mint mások nem azok. A dalszerző vette-e ama részleteket a néptől vagy maga a nép szötte-e be? eldönthetetlen kérdés marad. Vannak oly dalok is, melyekben az alapeszme népi, de a benső forma nem az, és megfordítva. Sokszor a csalódásig utánozva látjuk a népdal benső formáit, de nem találunk bennök annyi egyszerűséget és közvetlenséget, a mennyi a valóban népi eredetű dalt jellemzi. Ily félnépi eredetű dalok gyűjteményünkben csekélyebb számuak, mint akár az Erdélyiében, akár a Krizáéban, de még is eléggé számosak. Például a szerelmi dalok közt: 8., 10., 11., 19., 23., 52., 58., 70.; a hazafiui és katonadalok közt: 1., 12., 21., 33.; a pusztai és pásztordalok közt: 4., 5., 15.; a bordalok nagy része; a tréfás és gúnydalok közt: 1., 6.; a vegyes dalok közt: 1., 11., 12., 18.

-576-

Valóban az egyszerűség és közvetlenség sajátságos nyilatkozása az, mi leginkább megkülönbözteti a valódi népdalt a félnépi eredetűtől. E sajátságos nyilatkozást inkább érezni lehet, mint megmagyarázni; majdnem utánozhatlan, ellenben a külső és belső formát sokkal könnyebben utánozhatni. Azonban vannak benső formák, melyek kezdetlegesebbek, mintsem utánzásra érdemesitnék. Így azok a népdalok, melyek e formák közt születtek, sokkal eredetibbek, mint azok, melyek már benső formájuknál fogva sokkal közelebb állanak az irodalmi izléshez. Ily benső forma először is a gondolat rhythmusa. A mely dalban ez feltűnőbben érezhető, bizonyosan az eredetibbek közé tartozik. Sőt van a magyar népdalnak egy oly formája, midőn az egész dal nem egyéb, mint rokon eszmék sorozása némi haladvánnyal, tehát maga az összerakó mód. Ilyenek a szerelmi dalok közt a 26., 57., 65.

26.

Verje meg az isten
Szeretőmnek házát,
Nem is épen házát,
A benne lakóját;
Azt sem mindegyiket,
Csupán az egyiket:
Az ő édes apját,
Mért huzta el tőlem
A kisebbik fiát.
Ha neki fia volt:
Nekem szeretőm volt,
Ha neki kedves volt:
Nekem kedvesebb volt!

-577-

Az átkozódó mindig ugyanazt ismétli, de pótló és erősítő részletekkel, s midőn megmondja atkának okát, ezt is hasonló módon teszi.

Rokon e dalformával az a mód is, midőn ugyanazon gondolat némi változattal, mely összejátszik az érzés vagy szeszély több-kevesebb emelkedésével, több versszakon át ismételtetik, s olykor váratlan fordulatban leli végét. Ilyenek a szerelmi dalok közt: 16., 39., 54., 67.; a hazafiui és katonadalok közt: 13.; pusztai dalok közt: 3. és 13.

39.

Három csillag van az égen egy sorba,
Három szeretőm van nekem egyforma,
Három között azt az árvát szeretem,
Édes anyja árván hagyta énnekem.

Három dinnye van egy száron, mind sárga,
Három szeretőm van mostan, mind árva,
Három közül a legszebbik halovány,
Arra illik az én csókom igazán.

Három levele vagyon az epernek,
Három szeretője van a legénynek;
Szétszakasztom az epernek levelét,
Elhagyom a szeretőmnek kettejét.

-578-

Szintén ily szépen végződik a 16-dik is, melyben a leány vig szeszélylyel hol fehér, hol piros,

hol sárga kendőt vesz s mindenik színre tud valami hasonlatot mondani, míg végre a barna színre mintegy elkomorul:

Három barna kendőt veszek,
Ha felteszem, barna leszek,
Barna leszek, mint a csóka,
Nem kell nekem senki csókja.

Van olyan népdalforma is, mely némi drámaisággal fejezi ki az érzést, azaz a dal nem egyéb mint kísérete bizonyos drámai mozzanatoknak. Ilyenek a szerelmi dalok közt 68.; hazafiui és katonadalok közt 4., 39. pusztá és pásztor dalok közt 1.

68.

Fakó lovam fel van kantározva,
El is megyek a rózsámhoz rajta.
Repülj fakó, szikrázik a patkó...
Ez a kis lány de kedvemre való!

A szerető az első sorban felkantározza lovát, a másodikban felül rá azzal a szándékkal, hogy kedveséhez vágtat, a harmadikban biztatja lovát és vágtat, a negyedikben már kedvesénél van s átölelve kiáltja, hogy mily kedvére való leány.

Valóságos mestermű: az egyszerűség és közvetlenség netovábbja. Szintén ilyen ez is a katonadalok közt:

4.

Megy honvédnek, megy huszárnak,
A ki arra való;
Ez a nyalka magyar verbung
De kedvemre való!

-579-

Félre innen, zsidó fattyu,
Nem vagy ide való,
Csak a szegény magyar legény
Katonának való!

Az első versszakban a fiúnak megtetszik a toborzó s beáll honvédnek, később a második versszakban, midőn már kitánczolta magát s a bor mámore is oszlik, bálni kezdi, a mit tett, búsan és büszkén félrelöki az ácsorgó zsidófiút, ki a toborzót bámulja, hej csak ő, a magyar legény, katonának való.

Az eszmetársításnak eredetibb és ritkán utánzott népdalformái a hazafiui és katonadalok között a 8. és 9. melyekben az eszmetársítás mindig ellentéttel egyesül, mi egyszersmind a kedélyállapot kifejezése. Az egyikben valami nagy és szép észbe juttatja az egyszerűt és kevésbé szépet, de a szívnek kedvesebbet. A másikban a rozsz, a fájdalmas emlékeztet a jobbra, kedvesebbre s egyik emlék a másikat költi fel, míg a szív a legfájdalmasabbig emelkedik.

8.

Nagy-Abonyban csak két torony látszik,
De Majlandban harminczkettő látszik.
Inkább nézném az abonyi kettőt,
Mint Majlandban azt a harminczkettőt.

Katona költhette, ki az őrhelyen bámulja a majlandi torony szépségét és eszébe jut szülőföldje tornya. A másik is katonától származhatott.

-580-

9.

A bakkancsom el akarnám cserélni,
De már látom, el kell aztat viselni,
Jaj de rövid az én bakkancsom szára.
Esik a hó, fázik a lábom szára.

Hej a bunda, az a bunda, a bunda -
Mikor ketten melegedtünk alatta.
Hej istenem minek is jut eszembe -
Tán azóta menyecske lett belőle!

Szeretné elcserélni bakkancsát, de nem lehet, katonának kell maradnia. A bakkancs, melyben fázik, eszébe juttatja hosszú meleg csizmáját, melyet otthon viselt, a csizma a bundát, a bunda kedvesét, kit betakart vele s ki azóta talán már férjhez ment.

Ez és ezekhez hasonló kezdetlegesebb, az irodalmi izléstől távolabb álló benső formák mindenesetre sokat bizonyítanak valamely dal népi eredete mellett, de nem mindent. A fő megismertető jel, mint fennebb is mondtuk, a naiv egyszerűség és közvetlenség sajátos nyilatkozata. A benső formák utánozhatók, de ez nem. Mivelt költőkben is találunk naiv egyszerűséget és közvetlenséget, de ez másnemű. Mivelt költő soha sem lehet oly naiv, mint a nép. A mi ott természet, itt többé-kevésbé művészettel párosul. A legegyszerűbb és közvetlenebb mivelt költő is mindig szem előtt tartja a közönséget, melynek ír s melyre hatni akar, ezért magyarázóbb, részletesb, festőibb és bővebb beszédű, még ha szófukar is. A nép magának dalolván, ösztönszerűleg csak arra törekszik, hogy minél közvetlenebbül fejezze ki örömét és fájdalmát, s mellőzi az alkalmat, színhely, helyzet részleteit, melyeket úgy is tud, s merész átmeneteiben, töredékes rajzában habozás nélkül követi az érzés és szenvedély áramlatait. A mivelt költő, bármily egyszerű legyen, soha se vetkőzheti le egészen az irodalmi nyelv és stíl hatását. A nép semmi másra nem ügyel, minthogy kibeszélje, kiénekelje magát, s ha ritkán csinos s néha együgyű, olykor épen azért, mert nem keresi, a legjellemzőbb vonásokat találja meg, s a legegyszerűbb eszközzel ösztönszerűleg a legművészibb hatást idézi elő. A tiszta népi eredet kérdését tehát leginkább az a szellem dönti el, mely a népdal benső formáit megeleveníti, s épen úgy kihat a gondolatmenet árnyalataira, mint a nyelv- és verselésre. Mindamellettt némely dal a legélesebb szemű kritikust is megcsalhatja, s ez eredeti első forrásig majdnem lehetetlen visszamenni, mert a félnépi eredetű dalt épen úgy egészen népivé alakíthatja át a nép, mint a valóban népit megronthatja az irodalmi befolyás.

-581-

A népdal folyvást változik és átalakul. Ez előnye és hátránya, mert szebbül, majd romlik. A szájról szájra adás kevésbé sikerült részeit szebbekkel pótolja, az elmosódott részeket kidomborítja s kerek egészszé görgeti. De gyakran megrontja, a szebb részeket gyöngébbekkel cseréli ki, a jellemző vonásokat elmosza, az egészét részekre bontja fel, vagy különböző dalok részeitől, melyek ugyanegy dallamra énekeltek, oly egészeket szerkeszt, melyekből hiányzik minden benső kapcsolat. Innen a számos változat, sőt régi dalok egy-egy versszakából egészen új dalok alakulása. Gyakran egyik változat szebb, mint a másik, néha egyenlő szépségűek. Olykor csak egy-egy verssor vagy versszak romlik meg, máskor az egész. Hiu törekvés meghatározni, hogy valamely dalnak melyik az eredeti alakja. Ez legfeljebb csak akkor lehetséges, ha biztos történeti vagy nyelvészeti nyomokon haladhatunk, mi a legritkább esetek közé tartozik. A főkérdés mindig csak az lehet, valóban népi eredetű-e a változat, egész-e, vagy töredék, vagy a mi a legrosszabb és leggyakoribb, több ugyanegy dallamu dal részeinek külső összefűzése egy szervesen egészszé? Ez utóbbi esetben bizonyosak lehetünk, hogy romlott változattal van dolgunk, mely mint egész többé nem méltó a változat nevére, s nincs helye egy kritikailag rendezett gyűjteményben.

-582-

Sajnálattal kell mondanunk, hogy népdalgyűjteményeinknek legalább is egy harmadrésze ily dalokból áll. Se Erdélyi, se Kriza gyűjteménye nem ment e hibától. Akárhány dalt találunk mindkét gyűjteményben, melyeknek versszakait csak a dallam tartja össze. Például Krizánál I. köt. 162. l.

Kutágasra szállott a sas,
Engem, rózsám, ne csalogass!
Csalogatott engem más és,
Náladnál szebb virágszál és.

Likas a kjed háza vége,
Piros a kjed lánya képe,
Adja nekem kjed a lányát,
Befödetem én a házát.

Három piros kendőt vészék
A nap rám süt, piros lészék;
Piross lészék, merre járok,
Ugy és szeretnek a lányok.

Nem kétkedünk, hogy így is éneklie a nép, de az is bizonyos, hogy egyik versszak a másiktól teljesen független, az egészet csak a dallam tartja össze, melynek ugyanazonsága miatt három dal részei vegyültek össze egy zagyvalékká. A második versszak gyűjteményünk 10-dik gúnydalának első versszaka, mely egy hozzá illő versszakkal teljes egészet képez; a harmadik gyűjteményünk 16-dik szerelmi dalának második versszaka, melyet ott a többihez benső kapcsolat fűz.

-583-

Ily idézésekkel lapokat tölthetnénk be, de legyen elég egy száz helyett. Az ily dalok felvétele sokasítja ugyan a dalok számát, de rossz hirbe hozza a népdalt, melytől némelyek különben is hajlandók megtagadni a valóban esztétikai becsü compositiót. Mindenesetre a tényt meg kell jelölni, mint a népdal változása és romlása egyik jelenségét, de magát a dalt mindig jobb mellőzni.

Mi, a mennyire lehetett, így jártunk el gyűjteményünk szerkesztésében. A mi gyűjteményünk sem ment ugyan egészen e hibától, figyelmetlenségből ide is csuszta be ily teljesen megromlott dalok, kivált a második kötetbe, de nagyban ragaszkodtunk ez elvhez, melyet a későbbi kötetekben még szigorubban szem előtt fogunk tartani.

1. SZERELMI DALOK.

1. Változatai Erdélyinél I. köt. 62. lap, III. köt. 13. l. A mi változatunk jobb ezeknél.

2. Változatai Erdélyinél II. köt. 63. l. Krizánál I. köt. 157. l. Ezeknél a második versszak egy oly versszakkal van összekapcsolva, mely hozzá teljességgel nem illik. Nálunk mindkettő egy alapeszme kifejezése.

3. Ellendarabja az „Esik eső a harasztton“ kezdetű dalnak. Lásd ezt Erdélyinél a II. köt. 129. l. III. köt. 3. l.

4-5. Változata Erdélyinél II. köt. 114. l. és 290. l. Krizánál I. köt. 207. l. Mátray Gábornál (*Magyar népdalok egyetemes gyűjteménye. Pest. 1852.*) 22. l. Erdélyi naplója szerint (*Fővárosi Lapok 1871. évi 155. szám*) dallamát Karsa Endre szerzette; maga a dal is, mint egész, csak félnépi eredetűnek látszik.

6. Változata Erdélyinél I. köt. 360. l.

-584-

7. Erdélyinél III. 23. lapján szintén olvasható, csak azért közöljük, mert ott e dal egy hibás sor miatt teljesen érthetetlen, t. i. Karácson havában a *szerelem ország*, helyesen: *szerelem tartás*.

8. Változatai Erdélyinél képes kiadás 22. l. Szininél 124. l.

9. Változata Erdélyinél III. k. 170. lap.

10. Második versszaka Erdélyinél II. k. 202. l.

11. Egyes versszakok változatait lásd Erdélyinél II. köt. 148. l. III. köt. 41. és 62. l.

12. Egyes versszakok változatai Erdélyinél II. köt. 30. és 150. l.

13. Erdélyi igazolván némely dal kezdetét, melyek kevés kapcsolatban látszanak lenni az alapeszmével, e dal első sorát esetlennék mondja, melyet semminemű czélzat nem igazol. Azonban itt nem ez az eset. Szabó Károly azt a jegyzetet csatolja e dalhoz, hogy az alföld némely vidékén az a szokás, hogy a legény annak a leánynak, kit meg akar kéretni, almát küld, melynek elfogadása mintegy bátorítás a kérésre. Másutt az ugynevezett csókolódzó ünnepélyen, mely az eljegyzés után egy hétre szokott megesni, visz a legény jegyesének almát. Salamon F. a török hódítás koráról irt művében (243. l.) egy XVI. századbéli krónikairól nyomán azt jegyzi meg: „Ha a férjtelen keresztyén nő egy almát fogadott el a töröktől s ezt be tudta bizonyítani... neki ítelték.“ Kérdés vajon e szokást a töröktől vette-e a magyar, vagy megfordítva; vagy talán mind a kettőnél megvolt? Így a „Három alma meg egy fél“ nem egyéb, mint a „kérettelek“ jelképes kifejezése.

14. „Utoljára fogom *ajtód madzagát*.“ Ez alatt az a madzag értendő, melynek segítségével az, a ki be akar menni, a fakilincset felemeli.

15. Az első versszak változata Pap Gyulánál 35. l. *A rámás csizmát* ezelőtt, míg szeggel nem dolgoztak, úgy készítették, hogy a fejbőrhöz egy ujnyi széles bőrt varrtak körül, ezt nevezték rámának, s ehhez varrták aztán a csizma talpát. Az ilyen csizma akkor urasabb, finomabb munka volt.

-585-

16. Változatai Erdélyinél I. köt. 82. l. Krizánál I. köt. 162. l. A mi változatunk legjobb.

17. Változatai Szininél 211. l. Mátraynál 24. l.

18. Egyes versszakok változatai Erdélyinél I. 90. és 443. l. II. köt. 172. l.

19. Egyes versszakok változatai Erdélyinél II. köt. 38. és 55. lap.

21. „A törvény is azt mondja“ - czélzás a gyermekjátékbéli törvényre.

22. Változata Szininél 189. l.

23. Változata Krizánál I. köt. 199. l.

24. Egyes versszakok változatai Erdélyinél I. 83. l. II. 54. és 125. l. Krizánál I. 32. és 98. l.

25. Változatai Erdélyinél I. 36. l. II. 322. lap. A mienk szebb változat; a mit ott három-négy versszak mond el, a mienk két versszakban egyszerűbben és teljesebben fejezi ki.

26. Változata Krizánál I. köt. 218. lap.

28. Egyes versszakok változatai Erdélyinél II. köt. 97. és 174. l. Krizánál I. köt. 36. l.

29. Egyes versszakok változatai Erdélyinél I. köt. 55. l. III. köt. 9. l.

30. Változata Erdélyinél II. köt. 188. l.

31. Nem dal, hanem ballada nemű; tévedésből került ide.

41. Egyes versszakok változatai Erdélyinél I. köt. 103. l. Szininél 84. l.

44. Változata Szininél 199. l. Itt egy egész dal, ott az első versszak nem illik a másodikhoz.

45. Változata Mátraynál I. köt. 8. lap.

-586-

46. Füredinél van változata, (*Száz magyar népdal*-a közt) és Szininél a 73. lapon.

47. Egyes sorok és versszakok változatai Szininél 52. l. Krizánál I. köt. 224. l. Pap Gyulánál 62. l.

51. A második versszak változa Pap Gyulánál 29. l.

56. Egyes versszakok változatai Erdélyinél II. köt. 85. l. III. köt. 9. lap.

57. Változata a fennebb 26. szám alatt közlött dalnak.

59. Az első versszak változata Erdélyinél III. köt. 11. lap.

61. Változatai Erdélyinél I. köt. 82. l. Szininél 65. lap.

62. A két első sort, a mint egy későbbi változathból látjuk, így is dalolják:

Mi dolog az, hogy a Tisza befagyott,
Mi dolog az hogy a rózsám elhagyott? stb.

63. Ugy tetszik, mintha Szelestey dalai közt olvastuk volna; ő vette-e a néptől, vagy a nép ő tőle? – nem tudjuk; különben kedvelt és igen elterjedt dal.

64. A második versszak változata Erdélyinél III. köt. 39. l.

65. Egy pár sor változata Erdélyinél II. köt. 135. l. és Krizánál I. köt. 207. l.

67. Egy pár sor változata Erdélyinél III. köt. 52. l.

68. Változata Mátraynál I. köt. 51. l.

69. E gyűjtemény 66-dik dalának változata.

70. Változata Kecskeméti Csapó Dánielnél (*Dalfüzérke Pest, 1866.*) I. füzet. 18. lap.

71. Egyes sorok változatai Erdélyinél II. köt. 56. l. III. köt. 50. l. és Krizánál I. köt. 63. lap.

-587-

2. HAZAFIUI ÉS KATONADALOK.

2. Változata Krizánál I. köt. 236. l. A mienk jobb.

3. Mint szerelmi dal Pap Gyulánál 51. l. Általában a forradalom alatt keletkezett hazafiui dalok közt sok olyan van, melyek nem egyebek, mint a szerelmi dalok változatai; a szeretőt a haza vagy valamelyik nagy hazafi neve pótolja s a részletek is e körülményhez alkalmazkodnak.

5. Egyes versszakok változatai Erdélyinél I. k. 58. l. Képes kiadás 170. l. Pap Gyulánál 27. l.

7. A végső versszak változatát lásd alább a 31-dik dalban.

11. Nem annyira dal, mint katoná-gúnyvers, inkább csak jellemző, mint költői becsü.

15. Az első versszak változatát lásd Erdélyinél I. köt. 352. l.

19. Változata Mátraynál I. köt. 9. l.

21. A második versszak Petőfinek az 1848-diki hivatalos „Közlöny“ második félévi egyik számában megjelent „Előre!“ című csatadalából vegyült ide.

24. Az első versszak változata Erdélyinél I. köt. 204. l. A mi ott csikósról mondatik, itt katonára van alkalmazva.

25. A második versszak változata Erdélyinél I. köt. 426. lap.

29. Az első versszaknak, melyet megromlott alakban nyomattunk le, ime itt közöljük egy későbbi és jobb változatát:

Elindulék a hazámból Gyöngyös városa felé.
Fél-utamból visszanézék a kedves hazám felé,
Látom a nagy hegyeket –
Ott siratnak engemet!
Arczczal vagyok leborulva,
Hazám felé fordulva.

-588-

Ugyane versszak változata megvan Erdélyinél a II. köt. 35. lapján.

30. Változata Pap Gyulánál 30. l.

31. Változata Krizánál I. köt. 243. l.

33. Változata ugyancsak Krizánál I. köt. 204. lap.

34. Változata amaz ismert dalnak: „Még azt mondja a retek,” stb.

36. A két első sor egy szerelmi dal változata, ezt lásd Erdélyinél II. köt. 80. l.

37. Változata „A szeretőm iródeák” kezdetű dalnak, ezt közölte Kriza I. köt. 215. l. és Szini 202. l.

40. E dalt, valamint a szerelmi dalok 75-dik száma alatt levőt is, Czelder Márton „Missiói Lapjai”-ból nyomattuk le. Nem tudjuk, vajon a tájejtést pontosan jegyezte-e le közlő, s a szókat is helyesen magyarázza-e? Ebben: „Idegen nyelv bébortja nyom” a bébort-ot hóbortnak mondja, mi bajosan hihető. „Szegény czángót el ne viritzd.” A *viritzd* alkalmasint *veszitsd*-et tesz, de nem hiszszük, hogy a *viritzd* hangejtéssel mondanák.

3. PUSZTAI ÉS PÁSZTORDALOK.

9. A második és harmadik versszak változatai Erdélyinél I. k. 203. l.

10. Az első sor változata Krizánál I. köt. 148. l. A végső versszak, úgy látszik, oly toldás, mely megrontja az egész hatását.

12. Nyomdahibák.

Első sor. Egész nap. olv.: Egész napon.

Harmadik sor. császik, olv.: Császik.

14. Az első versszak változata Krizánál I. k. 220. l.

16. Ergye rózsám. A beküldő szerint annyi mint: eredj rózsám.

-589-

4. BORDALOK ÉS TÁNCZSÓK.

1. Változatai Erdélyinél II. köt. 144. és 229 l. Képes kiadás 64. l. Szininél 43. l. E változatok példák arra, hogy egy-két sorból hogy alakulnak újabb dalok.

4-5. Mindkettő diákdal s leginkább akkor dalolják, midőn az iskolát végkép elhagyó, vagy a három évi rektoriára menő diák bucsuestéjét (exitus) tartja. A 4. szám alatti dalban előforduló iskolai műszókra, melyek a sárospataki diákélet szokásaira céloznak, Futó Mihály úrnak, egykor a sárospataki iskola növendéke, jelenleg hód-mező-vásárhelyi tanár, hozzánk intézett levele alapján, a könnyebb megérthetőség végett jónak látunk néhány megjegyzést tenni. A második versszak első sorát:

„Nem viselek többé magas kalapot,” így is éneklik:

„Nem fizetek már több salláriumot.” A *sallárium* alatt a tandij-fizetés alól fölmentett akadémiai tanuló azon tartozása értendő, melyet a főiskolai orvos, a tisztogató szolgaszemélyzet stb. díjában fizetett. E sor:

„Nem hurczolok több kalendáriumot,” ekkép értendő: a sárospataki iskolának már régebben is volt nyomdája; részint a felekezeti közönség, részint a nyomda anyagi érdekében évenként naptárt nyomtatott, melynek példányait, régi szokás szerint vagy talán a könyvkereskedés akkori korlátoltsága miatt, a főiskolai előljáróság olyképp árúsította el, hogy minden karácsonyi legátusra, legacziójához mértén, kiszabta az eladandó példányok számát, s ezt aztán török-szakad el kellett adni a diáknak, ha csak azt nem akarta, hogy a nyakán vesszen, mivel az egyszer átvett példányt nem vették többé vissza. Ezen terhes kötelezettségről emlékszik meg a dal, mely már 1848. előtt megszűnt ugyan, de önkénytes vállalkozók azután is foglalkoztak ilyesféle kalendárium elárúsítással s így a dal a régi kényszer nem feledhette. A *gyertya-pénz* és *ad vinum* kifejezésre az idézett levél következő megjegyzést tesz: „A pataki akadémiai tanulók hajdan Erdőbényén egy *Mogyorós* vezető szőlőt vettek a kollegiumnak, ettől fogva a beöltözött ifjak (togatus) minden év végén egy-egy itcze bort kaptak, melynek kiosztása *ad vinum!* kiáltással vevén kezdetét, innen az elnevezés. Ugyan ekkor bizonyos alapítvány kamataiból fejenként 51 váltó krajczárt kaptak *gyertya-pénz* neve alatt. Mind az *ad vinum*, mind a *gyertya-pénz* illetőségből a 30 első diák kettős részletet kapott, valamint az irnokok és rovatolók is. Ez alkalommal a könnyelműbb tanulók kicsapongásra vetemedvén, ez okból az ifjuság 1847-ben mindkét illetőségről lemondott olyképp, hogy annak fejében egy meghatározott összeg (105 frt) évenként az ifjusági könyvtár gyarapítására fordíttassék; ez mai nap már igen figyelemre méltó könyvtár.”

-590-

Itt a szives közlő még egy versszakot hoz fel, mely gyűjteményünkben nincs meg, ez a 4. szám alatti dal harmadik versszakát képezné szerinte, s így az ott következő harmadik a negyedik lenne. Az említett versszak im itt következik:

Nem parancsol már többé a szénior,
Nem citáltat magához a direktor,
Nem mondja már: „Maga, fráter, negligál,
Mars börtönbe, húszszal lejjebb eligál.”

Eligálni alatt a magyar- és erdélyországi reformátusoknál országosan ismert ünnepi legációk választása értendő; a vétségbe esett vagy hanyag diák egyik büntetése az volt, hogy a legatio választásnál érdem sorozatán alúl kellett választania, mi anyagi veszteséggel járt, miután a jövedelmezőbb egyházakat a megelőzők már a magok részére tartották meg.

5. Változata Erdélyinél III. köt. 77. l.

Nyomdahiba a negyedik sorban

Majd mi itt olv.: De mi itt.

10. Változata Szininél 81. l.

12. Egyes sorok változatai Erdélyinél I. k. 167. l.

A hatodik versszakban nyomdahiba van.

Ej, haj *igyunk* rája, olv.: Ej, haj *gyujtsunk* rája.

14. Két sor változata Erdélyinél III. k. 20. l. Nyomdahiba a hely megnevezésében: Balaton vidég, olv.: Balaton vidék.

15. Tánccsók. Ezek közt számos daltöredék van. A hatodik tánccsóban „Holnapután komámasszony,” rendesen így dalolják: „Esztenőre, komámasszony.” de gúnyból néha az esztenőt holnaputánal cserélik fel. A huszadik tánccsó: Ne szólj neki stb. egy később beküldött közlemény után így egészítendő ki:

Ne szólj neki,
Csak ints neki,
Mindjárt tudja,
Mi kell neki.

Nyomdahibák: 319. l. 16. s. Nem tarja, olv. *túrja*. 320. l. 20. sor *ÉN utánám*, olv. utánam.

5. TRÉFÁS ÉS GÚNYDALOK.

2. Az első versszak változata Krizánál I. k. 231. l.

5. Változata Krizánál I. k. 48. l.

9. Változata Krizánál I. k. 228. l.

10. Egyes sorok változatai Erdélyinél I. k. 451. l. Krizánál. I. k. 162. és 165. l.

11. Változatai Krizánál I. k. 203. l. Szininél 156. l. Csapónál III. füz. 71–72. l.

13. Az első versszak változata Erdélyinél II. köt. 26. lap.

14. Egyes sorok változata Erdélyinél III. köt. 108. l. Pap Gyulánál 33. l. Szininél 190. l.

16. A végső versszak változata Erdélyinél III. k. 129. l. és Krizánál I. k. 193. l.

6. VEGYES DALOK.

1. Változata Csapónál III. füz. 53. l.

2–3. Egyes versszakok változata Krizánál I. köt. 152. lap.

8. A két végső sor változatát így is hallottuk:

Mert a diák el nem veszen,
Utoljára csuffá teszen.

9. Alapeszmében változata Kriza I. kötetében levő 510-dik dalnak. A mi ott ki van mondva, itt jelképbe burkolózzik.

12. Változata Erdélyinél I. köt. 170. l.

13. Változata Erdélyinél III. köt. 98. l. Krizánál I. k. 231. l.

16. Erdélyben e gunydalt a Bach-korszak alatt énekelték a nagyrészt Galicziából beküldött hivatalnokokra.

7. DAJKARIMEK, GYERMEKDALOK S JÁTÉKOK.

Változatok Gáspár Jánostól (*Csemegék kisebb gyermekek számára. Kolozsvár, 1863.*) 127. s köv. lap.

Lábjegyzetek.

- 1) Pelyhőli, pelyhezi, a szél által ingattatja.
- 2) Ez, valamint az előbbi közbeszólás, most többnyire elhagyatik.
- 3) Sokszor így is mondják: „Itt is elestem hát a szolgáló farában“
- 4) E h. In excelsis deo, surgite pastores.
- 5) Dormi o rosa, tota formosa, - régi rom.-kath. hymnus.
- 6) E h. Kyrie eleison, Christe eleison.
- 7) Az előadók így mondják; nem gondolva azzal, hogy érthetetlen különben e h. áll: „Mirhas aloes közt mulatozik.“
- 8) Maksus = Mopsus.
- 9) Tütüre = Tytirus.
- 10) Hostat = külváros.
- 11) Pakulár = juhász; az oláh nyelvből kölcsönzött szó.
- 12) Gloria in excelsis deo, pastores.
- 13) E sor helyett újabban ezt is mondják: „de nem eszel belőle.“
- 14) Kalapos által készített lábbeli gyapjúból.
- 15) Végyed gödölyémet
- 16) Orbánczos.
- 17) A két kis bojtár neve.
- 18) Néha az utóbbi szó helyett ezt is mondják: „gurgulya,“ mely fából készült sótartót jelent.
- 19) Alkalmasint rás = rása.
- 20) Kapcsolat nélküli mondatok, úgy látszik tréfás célzatból.
- 21) Tiptük = téptük.
- 22) Elébb = odább.
- 23) Hozzád.
- 24) Keljetek fel rögtön, pásztorok!
- 25) Mi az? - Bukuró itt keresztnév, különben V i g a t jelent.
- 26) Hiszen megmondám.
- 27) Krisztuska született, pajtás!
- 28) Nem született Krisztus, csak a kakas kukorikolt.
- 29) Tehát ti mindnyájan, kik itt vagytok.
- 30) Pajtások.
- 31) Kelj fel pajtás, kelj fel vén körmös, fontos esemény történt, eredj oda.
- 32) Mosule itt keresztnév, különben d é d ő s -t jelent.
- 33) Ugy legyen és hozass lovakat.
- 34) Dézsa = dőbönke, turós edény.
- 35) Oh szent Ur.
- 36) Menj Betlehembe, Barbule.
- 37) Mia? nagyon messze van.
- 38) Nincs messze, csak itt van.
- 39) Hány nap alatt érhetünk oda?
- 40) Két és fél nap.
- 41) Jól van, jól van.
- 42) A fennebbi szóváltás mindegyik pásztor között ismétlődik az ajándék átadás előtt.
- 43) Cseléd = családtag.
- 44) Költségecske = turó s egyéb enni való.
- 45) Málé = kukoricza-lisztből készült lepény.
- 46) Orda = savóturó.
- 47) Zsukáta = oláh táncz.
- 48) Fujjad pajtás nélkülém.

- 49) Huppa huppa, a zene szól Todoricza, örvendjünk, vigadjunk. Huppa hupp.
- 50) Fujjad nélkülem.
- 51) Nem fujja.
- 52) Elég.
- 53) Jer innen öreg.
- 54) Mi a?
- 55) Juhásza.
- 56) Guluga = kápa.
- 57) Kifelé hátrálok.
- 58) A csillagot, - a fakészülék segítségével minden versszak végén kinyújtják majd egy ölnyire.
- 59) Burus = terebély.
- 60) A helyt.
- 61) Kászu = fenyű-kéregből készült táska.
- 62) Kis.
- 63) Várákózz'.
- 64) Bádóg.
- 65) Kályha.
- 66) Vagy.
- 67) Ajt = a helyt.
- 68) Pedig.
- 69) Mi is.
- 70) Béla talán annyi mint a szláv biela = fehér gyöngy.
- 71) Holttá.
- 72) Hóhérod = henker.
- 73) Kapujó = kopolya, kis tócsa.
- 74) Fejszém.
- 75) Falu Gömörme gyében.
- 76) A beküldő szerint az illető lovának a neve.
- 77) Szabolcs, Bihar, Heves megyékben s a Nagy-Kun-kerületben nagy mesterségnek tartatik a perecz három felé törése, úgy hogy itt a három perecz kilencz felé törése a lány szilaj jelleme festésére van felhozva.
- 78) Filegoria.
- 79) Megvetettél.
- 80) Vagy: Kedves szülém könyebbségét kerestem.
- 81) Rokka, egy ő es hosszú pálcza, melyet szeretője számára apró vésetekkel szépen kiczirádáz (megir) a székely legény.
- 82) Széptevő.
- 83) Virágos kenderből a nem termő szálak; nyövik augustusban.
- 84) 20 ige.
- 85) 3 szál.
- 86) 20-30 zseréb.
- 87) Egy mejjékből lesz 10-12 sing vászon.
- 88) Nagy szüvesen = keservesen.
- 89) Elrígadók = elsirattuk, eltemettük.
- 90) Há = fájdalom jelentő, haj helyett.
- 91) Mészünk = menjünk.
- 92) Mindkettül = mindketten.
- 93) Hóbortja.
- 94) Tavaszszal a közös legelőre szedik össze, hol míg a hó leesik, pásztoroltatnak.
- 95) Babonás szokás a kapuba lánczot tenni, hogy mintegy összefűzve, jelképezze a tolvaj sorsát, ki netalán ellopná.
- 96) Roppant sok van a határszéli havasokon.
- 97) A székely nem uj forintban, hanem magyar forintban, ezüst húszasban beszél.

- 98) Reggel felé szokás dalolni a gazdával kötekedve; dallama boros emberhez való.
- 99) Mondják táncban a gyerekeknek.
- 100) Mondják, mikor valaki danol is, tánczol is.
- 101) Mikor vén asszonyt visznek tánczba.
- 102) Vagy cserép-edény.
- 103) Vagy magáér'.
- 104) Kék = kéne, kellene.
- 105) A 128-ik zsoltár travestatiója.
- 106) A gömöri cancan polka dallamra.
- 107) Csikban igen sok „muszka csipke“ (tövis) terem az utak szélén s a nép azt mondja, hogy a muszkákkal származott be hozzájuk.
- 108) Éji őr kiáltásai.
- 109) P o s z á t o l n i : sokfelé oszlani.
- 110) Z e l l e t s é g : hozzátartozók, nemzetség, atyafiság. (Talán a cseledség vagy családtság szótól eredt.)
- 111) Egyik hallgató.
- 112) *Guericke*: Lehrbuch der kristlichen kirchlichen Archäologie. Leipzig. 1847. 207. l.
- 113) *Weinhold K*: Weihnachtspiele und Lieder aus Süddeutschland und Schlesien, mit Anleitungen und Erläuterungen. Graz, 1870. 1-30. l.
- 114) Lásd bővebben: *Klein J. L.* Geschichte des Dramas IV. 1-12. l.
- 115) *Martene* Ed.: De antiquis Ecclesiae ritibus I. IV. c. 14. *Gerbert*: Veteris liturgiae alemanicae monumenta. II. 237. *Durandi*: Rationale divinatorum officiorum Lib. 6.
- 116) *Abrinc* (Avranche) J. Liber de officiis ecclesiasticis. Rothomagi 1679.
- 117) *Jubinal Achill*: Mystères inédits I. p. XXI. 1.
- 118) *Ipolyi Arnold*: A mysteriumok maradványai hazánkban. Uj M. Muzeum. 1858. VII. füz.
- 119) *Toldy F.*: A magyar költészet története. Második kiadás. egy kötetben. Pest 1861. 98-101. l.
- 120) Coll. Concil. VII. t. 881. col. ed. *Zatta*.
- 121) *Baluz*: Capit. reg. franc.
- 122) *Agobard* Lugd. Archiep. opera. c. not. Baluzii. 1866. De Dispens. p. 297.
- 123) *Reidt Hen.* Das geistliche Schauspiel des Mittelalters in Deutschland. Frankfurt, 1867. 11. l.
- 124) Religio. 1854. I. 69. sz. 551. lap.
- 125) Uj Magyar muzeum. 1858. 354. l.
- 126) Weinhold 44-55. l.
- 127) *Sandys* Christmas carols. London. 1833. CXX. l.
- 128) Kärntisches Wörterbuch. *Lexer M.* Mit einem Anhang: Weihnachtsspiele und Lieder aus Kärnten. Leipzig, 1862.
- 129) *Wright* Th. Early mysteries and other latin poems of the twelfth and thirteenth centuries. London, 1844.
- 130) *Schröer* K. J. Deutsche Weihnachtsspiele aus Ungern. Wien, 1858.
- 131) A balladáról. Irta Greguss Ágost. Pest, 1865.
- 132) *Arany János*. A magyar nemzeti versidomról. Harmadik tudósítvány a nagy kőrösi helv. hitv. evang. főgymnasiumról. Kecskemét, Sziládinál 1856. Innen lenyomatva, második kiadásban az „Uj Magyar Muzeum“-ban. 1856. IX. füz.
- 133) Utazás a balt tenger vidékén. Pest. 1870. II. köt. 231. lap.

Javítások.

Az eredeti szöveg helyesírásán nem változtattunk.

A nyomdai hibákat javítottuk. Ezek listája:

XIV	Anna I-V	Anna I-V.
XVII	vagy I-II	vagy I-II.
XXII	X. 442	X. 443

XXII	kocsis XI.	kocsis. XI.
XXIII	gyerek, XIII.	gyerek. XIII.
XXIII	mája? VI.	mája? IV.
6	PÁSZTOROK (éneklik.)	PÁSZTOROK (éneklik.)
9	itt Heródos	itt Heródes
20	közbe sz l	közbe szól
22	e földön	e földön
22	mennyei föld	mennyei föld
23	ÖREG JUHÁSZ	ÖREG JUHÁSZ
29	más egyébb	más egyéb
30	as sötét	az sötét
30	hotjával az	botjával az
31	mint előbb.)	(mint előbb.)
32	üstököm	az üstököm
32	Peti (mentegetődzve.)	PETI (mentegetődzve.)
32	a (Betlehem	(a Betlehem
32	születtétt Mesiás	születétt Mesiás
45	tudják nyitni	tudják nyitni.
46	Csenger.	Csenger.)
55	Hoztam folségednek	Hoztam folségednek
55	fol fog jönni	föl fog jönni
56	fol a szemem	föl a szemem
56	Majd maglátom	Majd meglátom
56	Meg ne	Hogy meg ne
62	jó volna	jó volna.
62	zengjen násztorok	zengjen száz torok
63	Dixi, dixi	Dixi, duxi
70	Mit ér az	Mit érez
75	Károly gyűjt.	Károly gyűjt.
91	Egész földön	Egész földön
94	„Betlehem elé	„Betlehem“ elé
94	letérdel a	(letérdel a
98	ráüt a második	ráüt a második
101	szűz emlőmbe’	szűz emlőbe’
104	(a pásztorokhoz.	(a pásztorokhoz.)
105	barmok pajtásában	barmok pajtájában
106	Mincs helye	Nincs helye
106	be bozzánk	be hozzánk
107	napnak szekerét	napnak kerekét
108	Ipolyi Árnold	Ipolyi Arnold
116	(Máriához,)	(Máriához.)
118	isten angyalát,,	isten angyalát,
123	sufle, szine	szufle, szine
124	mondogatják:	mondogatják:)
124	Az öreg	(Az öreg
125	nyílt ma	nyílt ma
126	én őriztem	én őriztem
127	NYIKULAJ (az öreghez)	NYIKULÁJ (az öreghez)
128	VIZKERSZTI JÁTÉÉKOK.	VIZKERESZTI JÁTÉKOK.
141	se nappalom.“	se nappalom.’
142	Hát szép leányt	Hat szép leányt
142	Megdobban a gyenge	Megdobbana gyenge
142	S megcsordul a	S megcsordula
143	szokva!	szokva!’
143	,Van-e jó	Van-e jó
144	Gyere velem	„Gyere velem
147	udvarába’:	udvarába’:“
149	engem gyászoltok.	engem gyászoltok.“
149	„Ne menj apám	„Ne menj apám
150	asszony feleségem!	asszony feleségem!“
157	le, újjon	le, újjon
162	meghíztam.’	meghíztam.“
167	Zsuzsána, Zsuzsánna	Zsuzsánna, Zsuzsánna
173	Ilona es.	Ilona es.“
177	kedves mátkám.“	kedves mátkám.’
177	Ne, ölj meg	Ne ölj meg
180	toronyba.“	toronyba.
181	koporsót?	koporsót?’

183	közepibe.	közepibe.'
184	pártám!,,	pártám!"
184	ágyamba.,,	ágyamba."
185	Kolozsvár).	Kolozsvár.)
187	Ne menj oda ne	Ne menj oda, ne
187	gyűjt. Kolosvár.	gyűjt. Kolozsvár.
194	„Madárka	„Madárka
195	Gyulai Pál gyűjt	Gyulai Pál gyűjt.
198	míg nem	míg nem
199	övé leszek.""	övé leszek.""
200	Egyedül nyugszom	Egyedül nyugszom
203	egy gyulyásnak	egy gulyásnak
205	izeni anyjának	izeni anyjának
207	Be is boronálnam	Be is boronálnám
210	léányodat.	léányodat.""
210	dicsérjön.""	dicsérjön."
213	reá talál.	reá talál."
214	várakozás. -	várakozás."
214	én nyavalyáml	én nyavalyám!
215	Sír a	Sír a
218	Ne főzz turbolyát, tyukot,	Ne főzz tyukot, turbolyát,
222	Csak a hìre	Csak a híre
223	Hármat négyet	Hármat négyet
223	vette!	vette!"
229	Madár, kicsi madár	Madár, kicsi madár
231	öledbe.""	öledbe'."
233	álljon'.	álljon'.
235	ő is sír	ő is sír
237	Jász-Kisér.	Jász-Kisér.)
239	„Fiam,	„Fiam,
244	galambom,	galambom.
246	Jhajah!	lhajah!
248	Dunántúl. Nógrád	Dunántúl, Nógrád
264	Tószeg. Abony.	Tószeg, Abony.
292	József gyűjt.	József gyűjt.)
292	kovártélyt csinál,	kovártélyt csinál.
302	Míg a	Míg a
304	Egész nap	Egész napon
304	császik csárdájába	Császik csárdájába
309	TÁNCZSZÓK	TÁNCZSZÓK
311	Majd mi itt	De mi itt
311	Abonyi Lajos	Abonyi Lajos
314	Ej, haj! igyunk rája,	Ej, haj! gyujtsunk rája,
315	Weisz Józ ef	Weisz József
316	Ej, kaj	Ej, haj
316	Balaton vidég	Balaton vidék
316	Fekete Jáno	Fekete János
319	Nem tarja	Nem túrja
320	Én utánnám	Én utánnam
321	fatanyér	fatányér
322	Hadd táczoljon	Hadd tánczoljon
325	TRÉFÁS	TRÉFÁS
341	S JÁTÉKOK	S JÁTÉKOK
347	Gombócrzuta mentek	Gombóczutra mentek
347	ludak gágognak,	ludak gágognak.
350	azt kiáltváu	azt kiáltván
350	hoyy a szoknyák	hogy a szoknyák
351	neked adom."	neked adom.
351	nem kezd,)	nem kezd.)
353	leghótulsó csirkét	leghátulsó csirkét
356	uj hirt hallék	uj hírt hallék
363	birod Imából	birodálmából
365	küsasszoy képibe	küsasszony képibe
374	föl tndja	föl tudja
376	öreg ember?	öreg ember.
378	mikor haraérkezett	mikor hazaérkezett
387	most;	most';
391	bátyám!	bátyám!"

393	királykisasszony.	királykisasszony.“
393	hol a kiasszony?	hol a kisasszony?
400	a Krisztusnak	a Krisztusnak:
404	kirájfivâ	kirájfivâ’
404	cseléddé	cseléddé’
405	mindön röggê	mindön röggê’
405	avvâ ê’tünik	avvâ’ ê’tünik
407	ê ne szökjön	ê’ ne szökjön
407	ezüs’ nyilávâ	ezüs’ nyilávâ’
407	halálnak haláláva’	halálnak halálávâ’
407	akkô od’adom	akkô’ od’adom
411	főségöd röggê	főségöd röggê’
411	mikô’ a temploba	mikô’ a templomba
414	Avvâ a	Avvâ’ a
414	mivê kék	mivê’ kék
414	Ha mög	„Ha mög
416	haláltû.“	haláltû’. –
417	tizönkét nyösténynyê	tizönkét nyösténynyê’
422	Mit vittél neki.	Mit vittél neki?
422	Mit adtak.	Mit adtak?
424	kellet volna	kellett volna
426	– Mihók elmegy	Mihók elmegy
430	meg gédelgette	meg dédelgette
431	szemet közé	szemét közé
450	Hej Jancsi, Jancsi	– Hej Jancsi, Jancsi
454	kaptál?	kaptál?“
455	Úgy jól	„Úgy jól
455	kaptál?	kaptál?“
456	En vagyok	Én vagyok
461	elkezdett potyogní	elkezdett potyogni
462	maradsz.	maradsz.“
478	czérnának, – A	czérnának. – A
481	volt, azért	volt, azért
481	jobban megtetszet	jobban megtetszett
481	bevetették a fehé	bevetették a fehér
481	csillagszemét megláttat	csillagszemét meglátta
486	hogy azegész	hogy az egész
488	Máriához, A mint	Máriához. A mint
490	Nincs“	„Nincs“
492	csak így, csak úgy	csak így, csak úgy
495	XIII.	XXIII.
496	XXIV-XXXIII.	XXIV-XXXIV.
497	levágom! –	levágom!“
498	Török Károly gyűjt,	Török Károly gyűjt.
501	XXII.	XXVII.
502	a Krisztusnak;	a Krisztusnak:
503	– A tanitvány	A tanitvány
503	XXVII.	XXVIII.
504	– azt mondja	azt mondja
507	Hódmező-Vásárhely	Hódmező-Vásárhely
513	magyar egyház	magyar egyház
515	magába. olvasztani	magába olvasztani
517	külföldről épen	külföldről épen
518	Másfelől a magyar	Másfelől a magyar
519	Mystéres ineditis	Mystères inédits
524	tud-e vavalamit	tud-e valamit
525	magyar liturgiaí	magyar liturgiaí
528	ante.	ante.“
528	Kärntischcs Wörterbuch	Kärntisches Wörterbuch
528	Weinachtsspiele	Weihnachtsspiele
529	liturgiaí mysteriumokkal	liturgiaí mysteriumokkal
530	csoda, hogy	csoda, hogy a
533	lap). Lexer	lap. Lexer
534	kupáját	kupáját“
536	78 dik lapon	78-dik lapon
537	Nyomdabiba:	Nyomdahiba:
537	Hallod pajtás	„Hallod pajtás

539	Moru.	Mosu.
544	tudósítváuy	tudósítvány
549	Egg sírban	Egy sírban
552	Fővárosi Lapok	Fővárosi Lapok
553	Boriska.	6. Boriska.
554	neki.	neki.”
556	moldvai mayyar	moldvai magyar
558	helyesen jegyzette	helyesen jegyzette
558	Sziláyyi Miklós	Szilágyi Miklós
560	Kríza Vadrózsák	Kríza Vadrózsák
560	lange?	lange?”
561	jőnek szüz k	jőnek szüzek
564	miatta.	miatta.”
566	olvad össze	olvad össze
568	45. Bács Jancsi.	45. Bács Jancsi.
570	nászhozományt, visz	nászhozományt visz
570	szépen masirolnak	szépen masirolnak
571	ajtót!	ajtót!”
575	Csié nosan	Csinosan
575	kifejezésekke-	kifejezésekkel
585	9. Egyes	29. Egyes
587	olyan van van	olyan van
589	a sárospataki	a sárospataki
591	változatai Erdé yinél	változatai Erdélyinél

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ELEGYES GYÜJTÉSEK MAGYARORSZÁG ÉS ERDÉLY KÜLÖNBÖZŐ RÉSZEIBŐL; ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you

follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.